Т.В. КАРА-ВАСИЛЬЄВА, А.О. ЗАВОЛОКІНА

Українська народна вишивка

Народна вишивка — мистецтво високої естетичної наснаги. Це — мелодія, призначена не лише для очей, а й для розуму та почуттів

Народна вишивка

Вишивка в Україні завжди була одним із найбільш поширених і улюблених різновидів народної творчості. Її вйтвори — це піднесений світ краси й фантазії, поетичного осмислення природи, схвильована розповідь про думки та почуття людини, світ натхненних образів, що сягають своїм корінням далекого минулого.

Для вишивання не потрібно було складних пристосувань. Працелюбність дівчини визначалася кількістю й довершеністю вишитих рушників, сорочок, скатерок, які вона підготувала до свого весілля. Уміння серцем відчувати навколишню красу та відтворювати її у візерунках кожна дівчина змалечку переймала від своєї матері, бабусі.

Уважно придивіться до узорів вишивки й ви побачите, що це мистецтво високої естетичної наснаги, мистецтво простого й разом із тим мудрого декоративного мислення. Розглядаючи орнаменти вишивки, ви відчуєте в гармонії кольорових сполучень, у ритмі ліній узору їхню глибоку змістовність. Адже у вишивці, як і в народній пісні, відображалися заповітні мрії на краще майбутнє, споконвічне прагнення до прекрасного. В узорах вишивки майстрині розповідали про свої думки й почуття, сподівання й страждання. Тому вишиванки є сумні й замріяні, а є — радісні й веселі, що бринять як жартівлива співаночка. Глибокі людські почуття, які відбились у вишивці («Червоне — то любов, а чорне — то журба»), пристрасно промовляють до нас з орнаментів українського шитва.

Виникнення й поширення вишивки сягає сивої давнини, про що свідчать стародавні історики, розповідають численні археологічні знахідки. Про давність вишивки дають уявлення мозаїки й фрески соборів, де святі зображені в багато оздобленому вбранні. Особливий інтерес становлять мініатюри рукописних книг, літописів, на яких можна побачити народний одяг усіх верств населення — од селян, ремісників до представників феодальної верхівки, — прикрашений вишивкою. Особливо високого художнього рівня досягає шитво в Київській Русі. Як відомо з літописів, княгиня Анна-Янка — дочка великого князя Всеволода, сестра Володимира Мономаха — наприкінці XII століття заснувала у Києві

в Андріївському монастирі школу, де навчала мистецтву вишивки золотом і сріблом.

У давнину вишивка в одязі мала охоронне, оберегове значення й тому розміщувалася на грудях, біля коміра, на подолі, рукавах. З плином часу це магічне значення шитва забули й вишивка стала виконувати лише роль художнього оформлення одягу.

Саме тому, вивчаючи вишивку, видатний російський музичний критик і мистецтвознавець Володимир Стасов стверджував, що в орнаментах ніколи нема жодної зайвої лінії, кожна рисочка несе своє певне значення. Народний орнамент він називав послідовною мелодією, призначеною не лише для очей, а й для розуму та почуттів. Споконвіку в народі жила й бриніла нестримна радість краси, потяг до всього прекрасного в житті й побуті. Людина намагалася прикрасити своє нужденне життя, зробити радісною важку щоденну працю. За допомогою лише голки й нитки на простому полотні народжувалися неперевершені узори вишивок. Людині важливо було не просто мати білу сорочку, шкіряний кептарик чи шматок полотна для витирання рук. Кожну річ майстрині оздоблювали, роблячи з неї високомистецький витвір завдяки прекрасним вишивальним зразкам.

В Україні вишивка поширена скрізь, але кожний район, навіть село, мають свої улюблені кольори, свої місцеві узори й традиційну техніку виконання. З покоління в покоління передавались од матері до доньки «секрети» вишивання.

Цікаво, що в орнаментах вишивок майстрині завжди відтворювали красу рідної природи, її квітування. Це відобразилося й у назвах виробів. Якщо розпитати майстринь, то вони обов'язково розкажуть, що цей узор зветься «барвінок», а той — «гарбузове листя», «хмелик» або ж «зозулька», «бджілка», «метелик», «павучок».

Якби зібрати разом жінок із різних областей і подивитись, як у них вишиті сорочки, то можна відразу помітити різноманітність української вишивки. Так, на Полтавщині полюбляють ніжні відтінки голубого, жовтого або ж і зовсім біле. У Вінницькій області вишивають суцільно чорним чи в поєднанні чорного і червоного. У Житомирській і Рівненській областях — це виключно червоні узори, на Київщині — червоні з синім, іноді з чорним. Багата й розмаїта вишивка в Карпатах, саме тут віддають перевагу яскравому барвистому шитву.

Вишивка сьогодні живе повнокровним життям, прикрашає сучасний інтер'єр, одяг, надаючи йому своєрідності й неповторності. До невичерпних джерел народного костюма постійно звертаються й черпають у ньому наснагу модельєри, конструктори, художники. Вивчаючи традиції народного вбрання, засоби його декоративного оздоблення, вони створюють сучасні моделі одягу,

у котрих виявляються риси індивідуального смаку, звільнені від загальної стандартизації, і кожна з яких несе тепло рук майстрині.

Для того, щоб оволодіти всіма «секретами» української вишивки й навчитися виконувати узори так, як це вміють робити уславлені народні мисткині, вам необхідно уважно прочитати описи технік, наведені в цій книжці, розібрати малюнки-схеми, в яких дається послідовність усіх етапів вишивання. З клаптиком тканини й голкою в руках ви поступово засвоїте технічні прийоми — од простих до складніших. Знання окремих технік виконання дасть вам змогу вміло поєднувати їх, а також створювати власні цікаві композиції узорів. Саме завдяки цьому ви не лише оволодієте різноманітною, як простою, так і складною за технікою та кольором вишивкою, а й зможете прикрасити свій одяг або речі для оздоблення вашої оселі — доріжки, скатерки, рушники, серветки.

Художня довершеність і різноманітність вишивки залежать не тільки від створення досконалої орнаментальної композиції, тонкого відчуття кольору, а й значною мірою від вибору технік виконання. Існує ж їх понад сто — од простих до дуже складних, що потребують копіткої роботи у виконанні. Це — різноманітні шви вільного малюнка, які називають верхніми, оскільки виконуються вони за рисунком, заздалегідь нанесеним на полотно, а також шви рахункові, що шиються за рахунком ниток полотна — основи та піткання. Це й зумовлює лінії узору. До рахункових технік можна віднести також ажурні, художній ефект яких побудований на наскрізних прозорих композиціях. Характерною особливістю народної вишивки є поєднання в одному виробі десяти-п'ятнадцяти технік.

Назви багатьох з них походять насамперед від засобів виконання — «вирізування», «виколювання» — або ж від того, який предмет вишивається: рушники — «рушниковий шов», перемітки — «переміточний шов», од назви місцевості — «старокиївський шов», «городоцький шов». У назвах технік вражає образна спостережливість народу, асоціативність його мислення. Отож, назви технік досить часто залежать від того, який вигляд має даний шов, що він нагадує: «курячий брід», «солов'їні вічка», «гречечка», «зірочка», «вівсяночка».

Більшість технік поширена в усіх етнографічних регіонах України, а також наявна в російській і білоруській вишивках. Водночас кожна місцевість має і свої улюблені техніки, їхнє традиційне колірне вирішення. Ці техніки є провідними, основними щодо інших. Так, класичною технікою Поділля є «низь» чорного або червоно-чорного кольорів, які лягають густими, насиченими лініями геометричного орнаменту. Для Київщини типове «набірування», для Волині — «занизування», для Полтавщини ж — «лиштва». Крім найхарактерніших технік, поширених тільки в певному регіоні, існують такі, що трапляються повсюди. У кожній

місцевості вони вирішуються в іншій колірній гамі, завдяки чому й створюється їхня різноманітність. Так, на Полтавщині «вирізування» й «виколювання» завжди білого кольору; на Київщині — червоного, іноді чорного; на Поділлі — багатобарвне: червоне, чорне, біле, жовте.

У кожному регіоні у вишивках склалася своя, відшліфована впродовж століть, єдність орнаменту й засобів його вираження, їхня колірна гама. В народному мистецтві збереглося багато секретів фарбування ниток природними барвниками — корою дерев, корінням, листям, квітами, плодами рослин. Для закріплення кольору нитки запікали в житньому тісті, після чого вони не втрачали забарвлення протягом багатьох десятиліть. Використання домотканого полотна, що має крупне переплетіння ниток, застосування технік, які грунтуються на рахункові ниток, зумовили загальний характер української вишивки, геометричні й геометризовані орнаментальні форми, вирішені великими рельєфними масами.

Сучасна українська вишивка дбайливо зберігає народні традиції. У відомих центрах — Решетилівці, Полтаві, Опішні, Клембівці, Косові — діють підприємства художніх промислів. Тут працюють народні майстри, художники, котрі творчо, вдумливо вивчають багату спадщину народу, створюють сучасні моделі одягу, прикрашені традиційним шитвом.

Виходячи з локальних особливостей народної вишивки, які виявилися в колориті, техніках виконання, типових орнаментальних мотивах і композиціях, умовно здійснено етнографічний поділ на регіони України. Це — Середнє Подніпров'я, Полісся, Поділля, Південь, Карпати й Прикарпаття.

СЕРЕДНЄ ПОДНІПРОВ'Я

До Середнього Подніпров'я належать райони, розташовані по середній течії Дніпра, за сучасним адміністративним поділом сюди входять Київська, Полтавська, Чернігівська, Житомирська, Сумська, Черкаська, Харківська, Кіровоградська та Луганська області. Середнє Подніпров'я — центр давньоруської народності, де формувалася українська нація. Цей район відіграв значну роль у політичному та економічному розвиткові нашого народу, а також займав провідне місце в культурному житті. Саме тут відбулося формування української літературної мови, сконцентрувались і найяскравіше виявились основні риси культури та побуту українського народу.

Провідне місце на Середньому Подніпров'ї займають полтавські вишивки. Вони вирізняються ніжною кольоровою гамою,

Сорочки — жіноча й чоловіча. ***Полтавщина***

побудованою на вишуканому поєднанні м'яких пастельних кольорів. Усі відтінки голубого, вохристого, ледь зеленуватого, сірі тони й білий — такі улюблені барви майстринь Полтавщини.

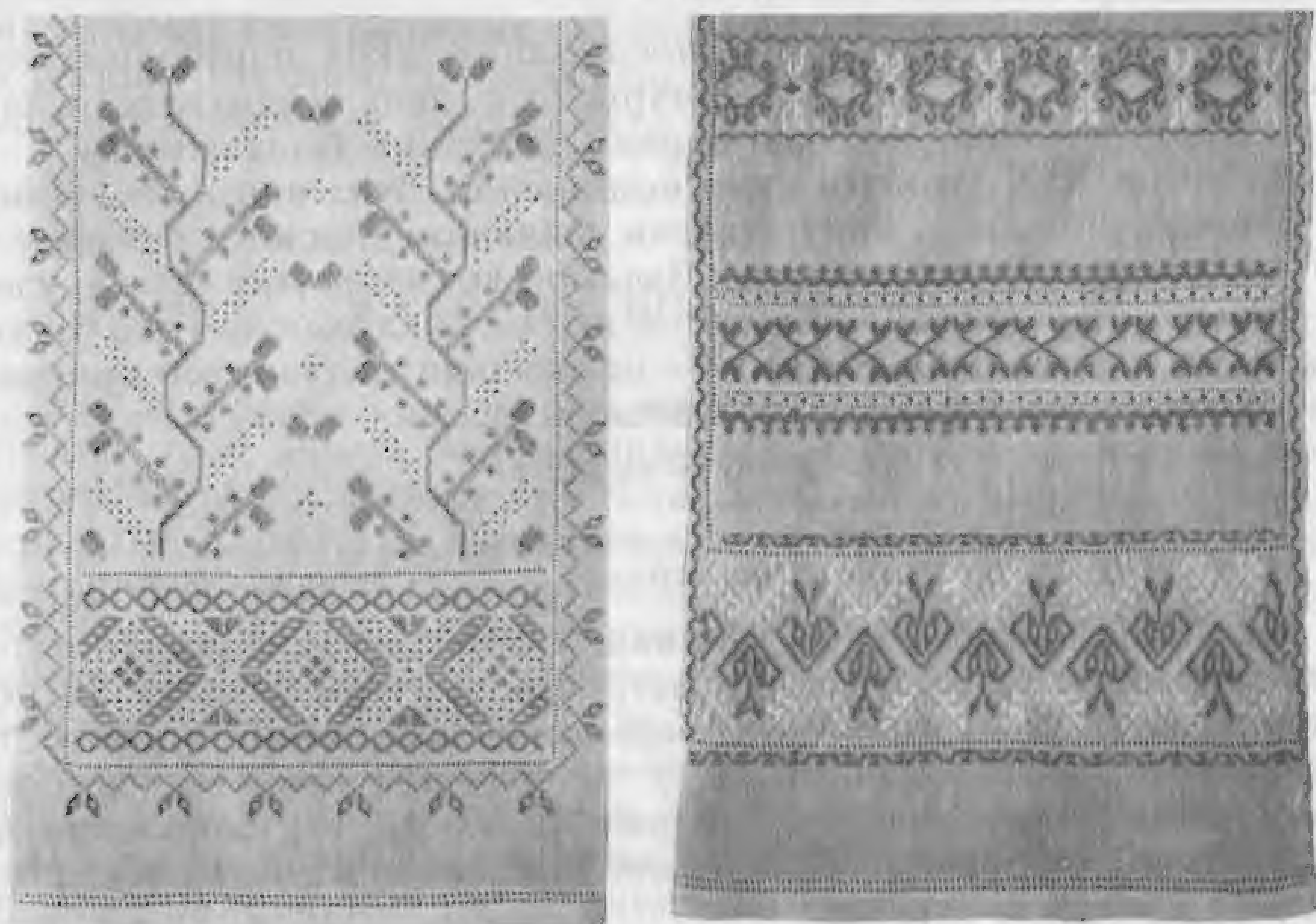
До кінця XIX століття дуже поширеною була вишивка «білим по білому» («біллю»). Вона створює малюнок високого рельєфу зі світлотіньовим моделюванням. Залежно від напрямку світла, узор по-різному то відбиває, то поглинає світло, викликаючи його багату гру. Вишивка «білим по білому» — це своєрідний художній прийом, вона асоціювалась у народі з красою морозних візерунків:

По білому білим шила,
Інеєм рубила.
Сороченьку чумаченьку,
Що вірно любила.

Особливістю полтавської вишивки є співіснування рослинного, рослинно-геометричного та геометричного орнаментів. У ній поширені саме ті мотиви, які характерні для даної місцевості, постійно оточують майстриню, у чому й проявляється глибока реалістичність витворів. Це — «барвінок», «хмелик», «морока», «курячий брід», «зозулька». Однак особливе захоплення викликають «гілка» та «ламане дерево».

Чоловічі сорочки. *Полтавщина*

Рушники. *Полтавщина*

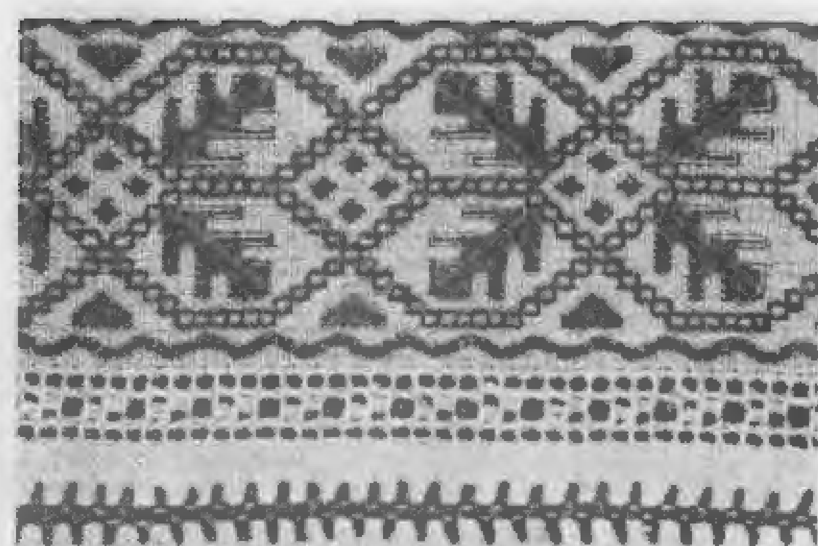
Різноманітність мотивів досягається насамперед за рахунок застосування значного числа технік. Принцип «вирізування», який має крупні, ажурні просвіти, ґрунтується на тому, що сторони квадратів узору щільно обшиваються нитками, а середина потім вирізується, від чого на полотні з'являються чіткі ажурні квадратики. «Виколювання», «довбанка» — техніки, котрі утворюють ажурну сіточку з дірочок, з яких виникають різноманітні квадрати, ромби, трикутники. Ці техніки поєднуються з «лиштвою», класичною технікою в цих краях.

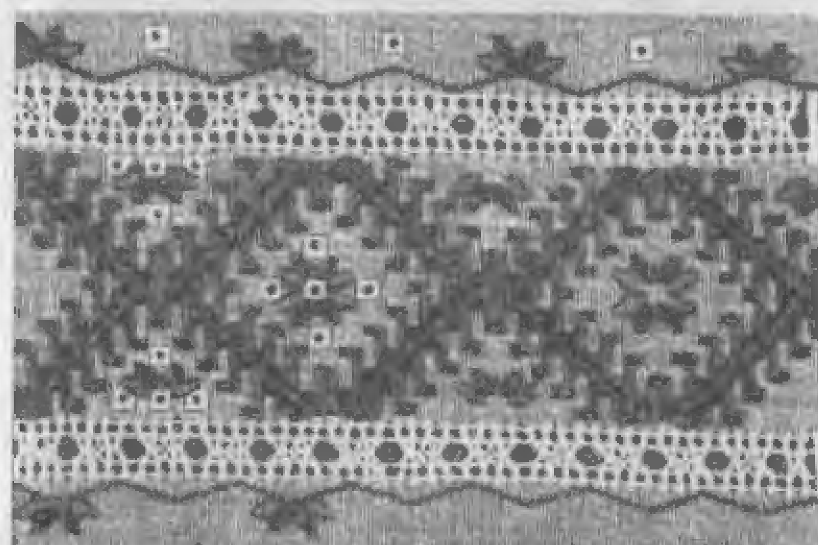
Відмінною рисою полтавської вишивки є те, що мережки виконуються виключно білим кольором, узор же формується за рахунок протиставлення ажурних дірочок і білих пастилок.

Поєднання «лиштви», ажурних мережок, наскрізних технік «вирізування», «виколювання» й особливо таких ювелірних, як «солов'їні вічка», «довбанка», збагачують виражальні засоби орнаментальних композицій, надають їм схожості з мініатюрою.

«**Л и ш т в а**» — один із найдавніших засобів шитва. Ця техніка пов'язана з точним рахунком ниток. Помилка хоча б на одну нитку порушує цілісність всього узору. Кожний елемент виконується самостійно, що дає змогу майстрині створювати з окремих мотивів різноманітні композиції. Існує величезна кількість узорів, вишитих «лиштвою». Залежно від зображуваного мотиву узори «лиштви»

«Лиштва»

мають відповідні назви: лиштва «клинцева», «човникова», «хмельова», «сніжкова», «яблучкова», «ключова».

Учитися вишивати рекомендується спершу з простих елементів узору на тканині полотняного переплетіння. На середині полотна (10—15 см) з правої сторони закріплюємо робочу нитку за допомогою петлі на трьох нитках основи справа наліво.

Вводимо голку в точку першого проколювання та виводимо на одну горизонтальну нитку вище й на одну вертикальну нитку зліва від першого стібка (рис. 1/1). Набираємо на голку п'ять ниток

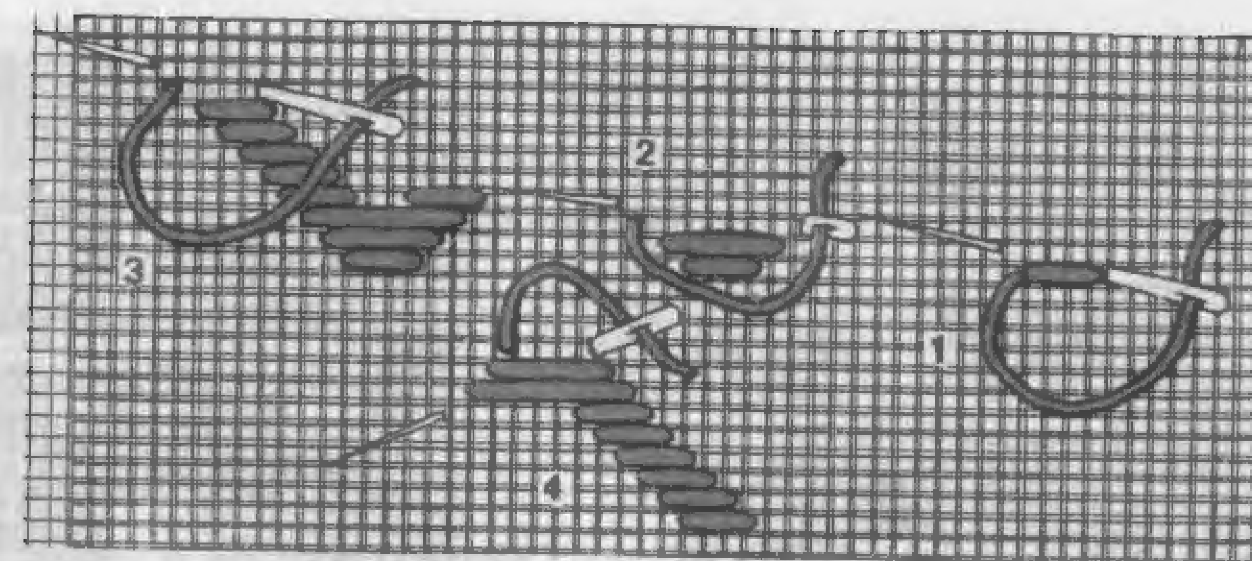
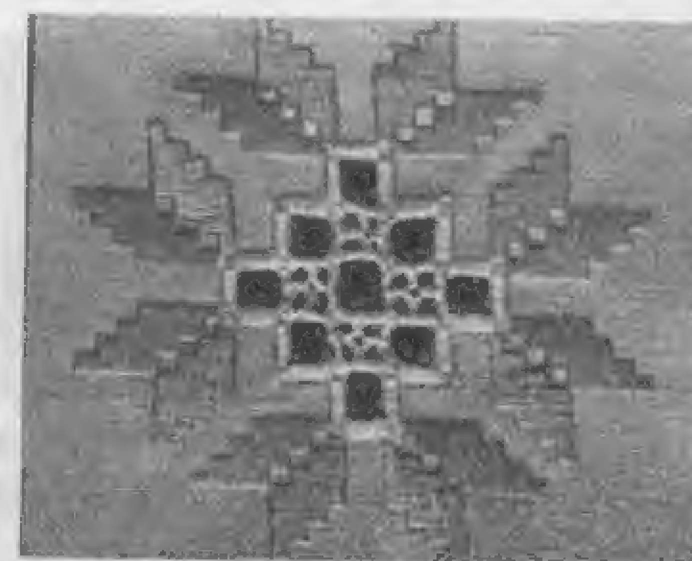
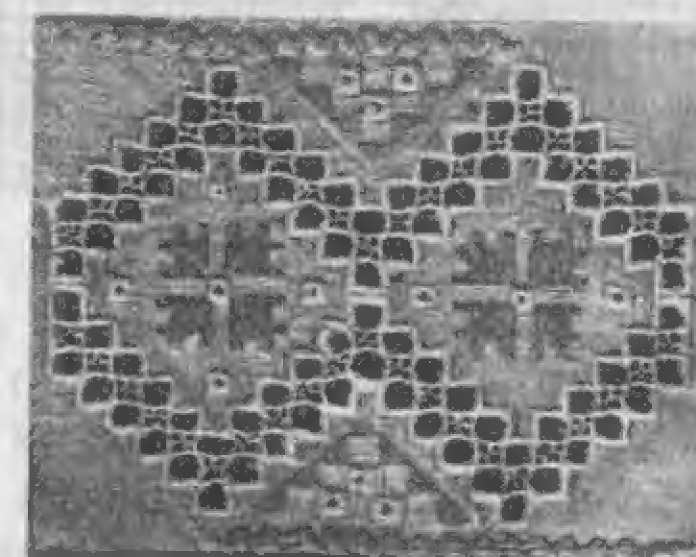

Рис. 1/1—4

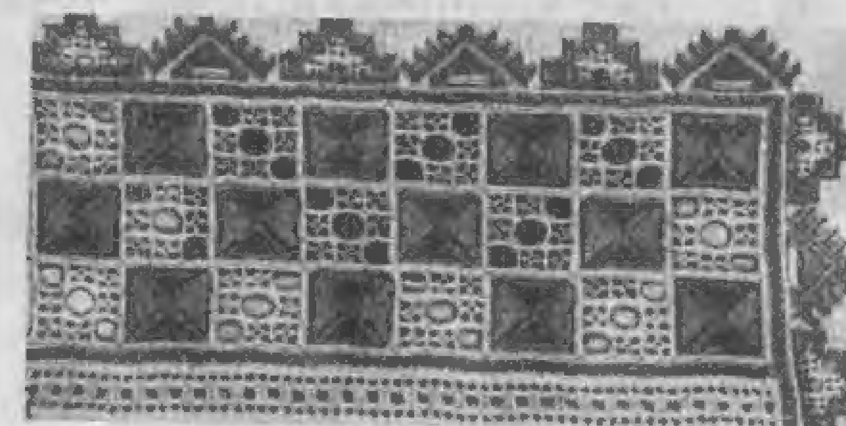
основи, виколюємо на одну горизонтальну нитку вище й на одну вертикальну ліворуч від попереднього стібка. Далі набираємо на голку сім ниток основи, виколюємо на одну горизонтальну нитку вище й на одну вертикальну нитку ліворуч від попереднього стібка (рис. 1/2). Набравши на голку чотири нитки основи, виколюємо її на одну горизонтальну нитку вище й на одну вертикальну нитку ліворуч від попереднього стібка (рис. 1/3). Так повторюємо до повороту голки на кут (рис. 1/4).

Зробивши поворот, вишиваємо горизонтальні паралельні стібки за вищеподаним описом. Під час роботи тканину слід рухати згори вниз.

«Вирізування»

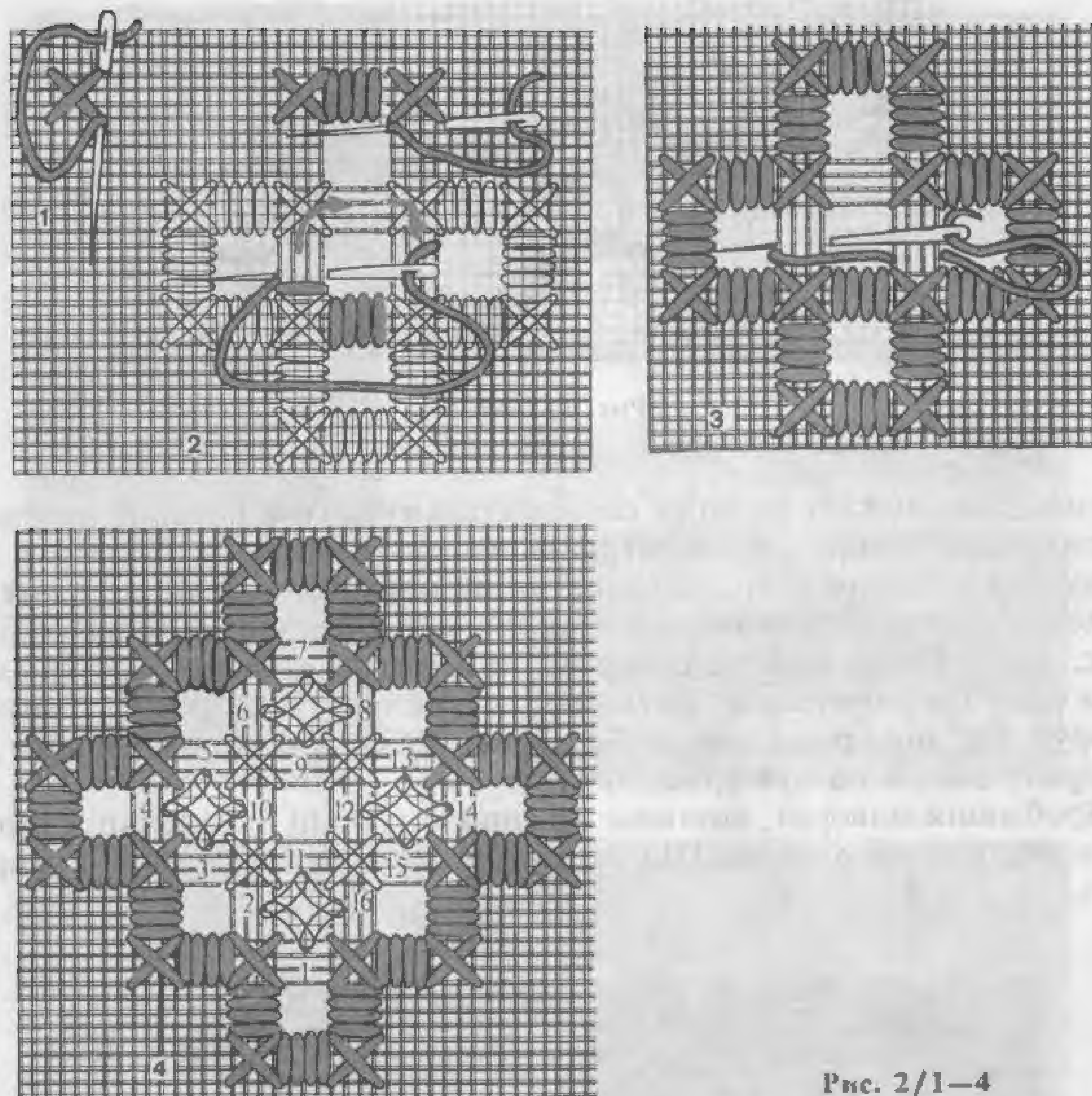

Рис. 2/1—4

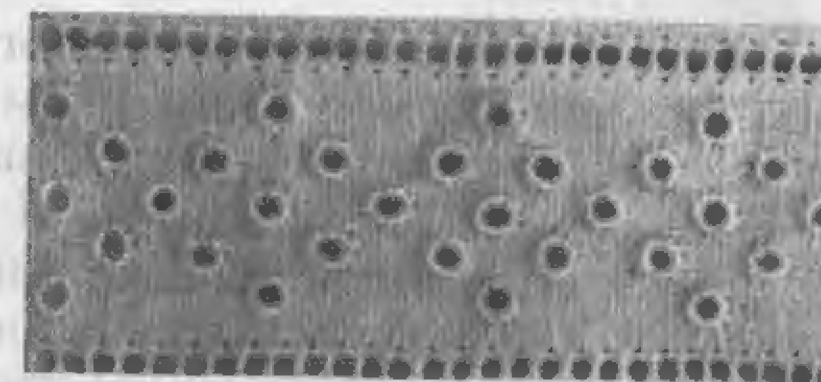
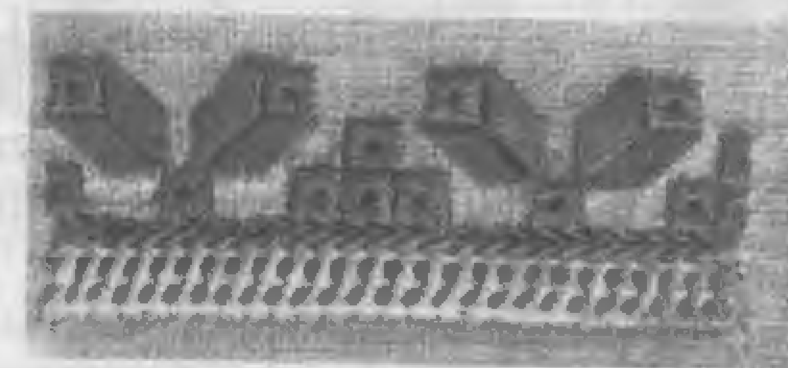
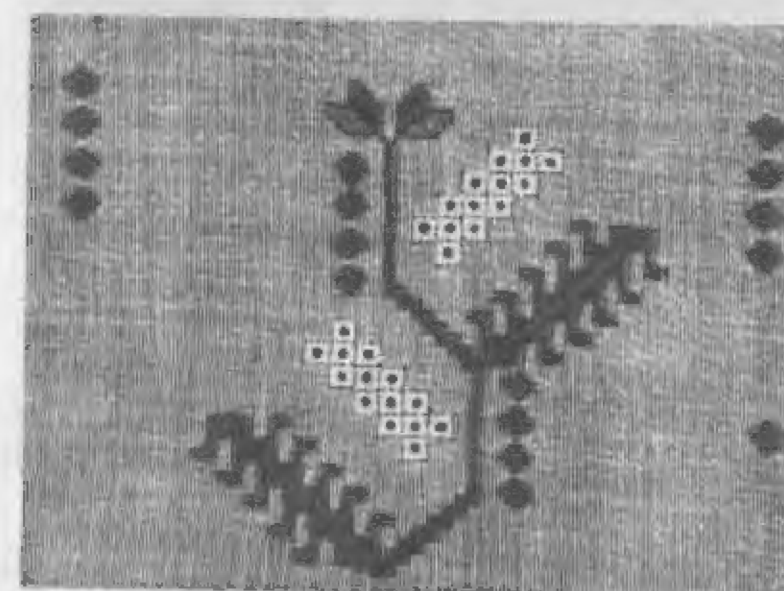
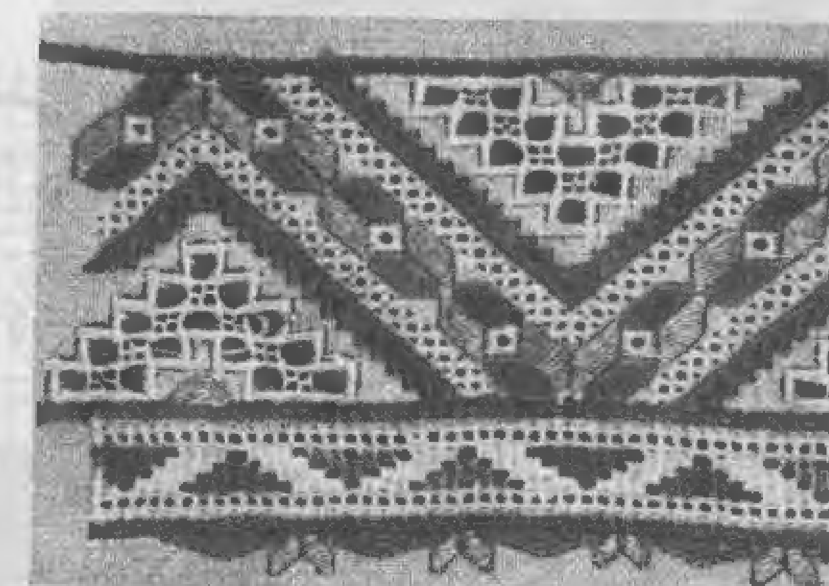
«**В и р і з у в а н н я**» буває на одну, три, п'ять, а то й більше квадратних дірочок. Узор щільно обшивається нитками, а середина вирізується, у результаті чого на полотні утворюються чіткі ажурні квадратики. При вирізуванні на п'ять дірочок порожніми роблять першу й третю дірочки, а заповнюють другу й четверту. Узор «вирізування» утворюється від поєднання цих дірочок, відповідно до чого має назви: «вирізування на чотири дірочки», «книшкове», «хрещове», «косе з клинцями», «орлове», «рогатеньке».

Приступаючи до роботи, треба перш за все обшити контур узору. Він складається з «качалкової» гладі й хрестиків. Вишивають на двох, трьох, чотирьох нитках залежно від щільності тканини. Закріплюємо робочу нитку на тканині, вишиваємо хрестик на чотирьох нитках основи й піткання, виколюємо голку праворуч від нижньої точки першого хрестика на лицьовому боці. Потім уводимо її до верхньої точки першого хрестика й через одну нитку

тканини виконуємо «гладьовий стібок» на чотирьох нитках основи (рис. 2/1, 2). Наступні стібки вишиваємо через одну нитку тканини, паралельно до попередніх стібків. Щоб нитки тканини були міцними після «вирізування», стібки робимо з невеликим нахилом.

Так вишиваємо чотири гладьові стібки й виконуємо другий хрестик. Голку виводимо з лівої нижньої точки другого хрестика. Ведемо її до правої нижньої точки другого хрестика (рис. 2/3). Через одну нитку тканини вниз вишиваємо чотири паралельні гладьові стібки, а потім — хрестик. Продовжуємо обшивати контур малюнка. Тканину пересуваємо за ходом узору згори вниз. На ній з'являються квадратики, усередині яких біля «гладьового шва» підрізаємо необхідну кількість ниток, а чотири нитки, що залишилися під хрестиком, утворюють сітку, яку щільно обметують вишивальною ниткою. Після цього послідовно заповнюють другі й четверті ряди «стовпчиком», «гречкою», перші ж і треті залишають порожніми (рис. 2/4). «Вирізування» добре поєднується з «лиштвою», хрестиком. Його виконують і як самостійну техніку. Техніки «виколювання», «довбанка» утворюють сіточку з дірочок, із яких можуть складатися різноманітні геометричні елементи: квадрати, ромби, трикутники. Якщо раніше використання полотна товстого переплетіння й ниток домашнього виготовлення створювало ефект рельєфних узорів, то в результаті застосування сучасними майстрами вишивки тонких тканин (батист, маркізет) та ниток муліне

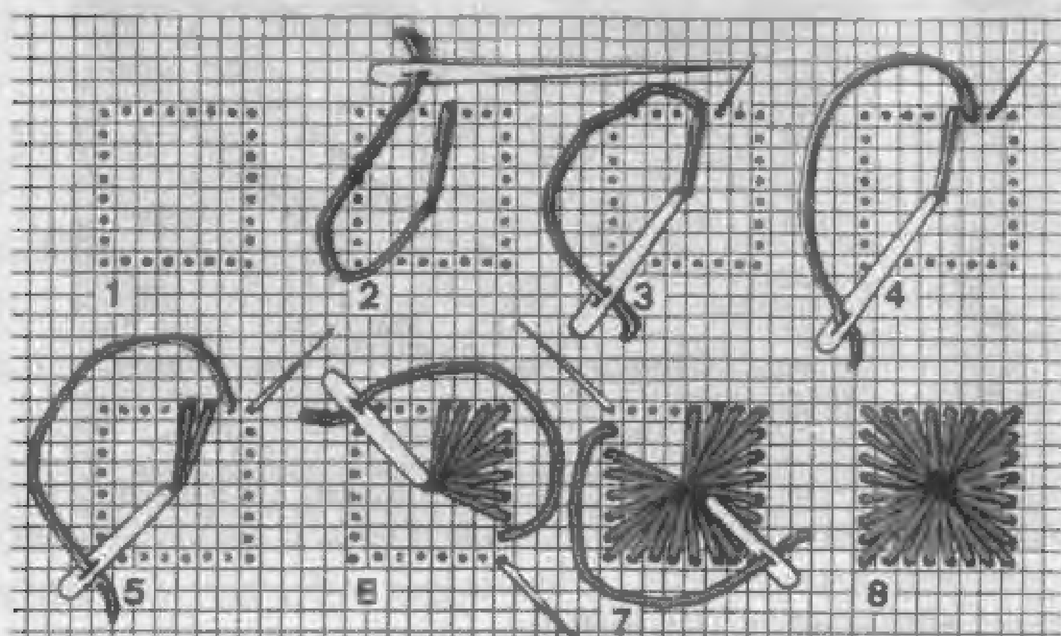

«Виколювання», або «солов'їні вічка»

такі техніки, як «довбанка», «солов'їні вічка», набули характеру ювелірних, дрібноузорних швів.

«**Виколювання**», або «**солов'їні вічка**», має вигляд ажурної сіточки. Ним оформлюють рукави жіночих блуз, чоловічі сорочки. Цю техніку виконують у поєднанні з гладдю, мережкою. «Виколювання» — то поєднання невеликих квадратиків із маленькою дірочкою всередині кожного. Щоб вона утворилася, всі стібки починають робити з одного центру. Таким чином з'являється маленький круглий отвір, котрий у народі дістав поетичну назву «солов'їне вічко». Ця техніка вимагає великої майстерності, витриманості, ювелірної розробки деталей. Виконується вона нитками білого кольору. З лівого боку тканини відраховуємо по горизонталі й вертикалі по вісім ниток — утворюється квадрат (рис. 3/1). З центру квадрата набираємо на голку чотири нитки тканини по вертикалі вгору й закріплюємо вишивальну нитку петлею (рис. 3/2). Виник перший стібок. Уводимо голку в центр квадрата й виводимо на одну нитку тканини вправо від першого стібка (рис. 3/3). Потім іще раз уводимо голку в центр квадрата, виводимо через одну нитку — праворуч од попереднього стібка (рис. 3/4). Продовжуємо шити за ходом годинникової стрілки, вколюємо голку в центр квадрата (рис. 3/5). Стібки затягуємо вишивальною ниткою. Щоб вишити ряд квадратиків, спочатку слід виконати один бік узору зліва направо; а повертаючись назад — справа наліво, закінчуємо другий бік узору. Послідовність виконання роботи дивіться на рисунках з 9 по 14.

«**Зерновий вивід**». Цей шов не несе основного декоративного навантаження. Він поєднується з основними техніками — «лиштвою», «вирізуванням», збагачуючи художньо-виражальні засоби орнаментальних композицій. «Зерновий вивід» являє собою ажурну вишивку. Це досягається завдяки тому, що кожний стібок виконують двічі на одному місці. Робочу нитку міцно затягують. Вишивають таким же кольором, як і весь орнамент,

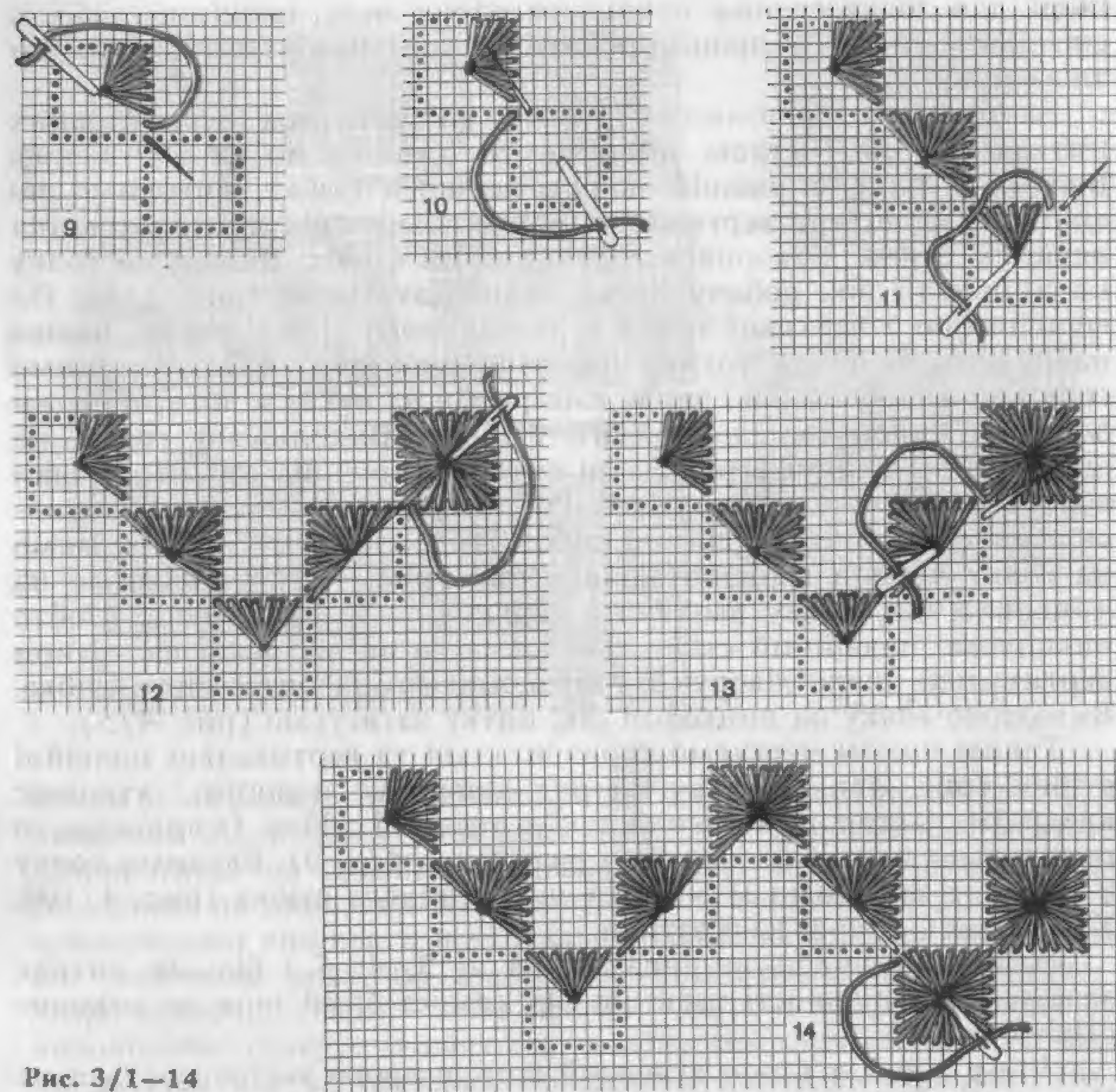
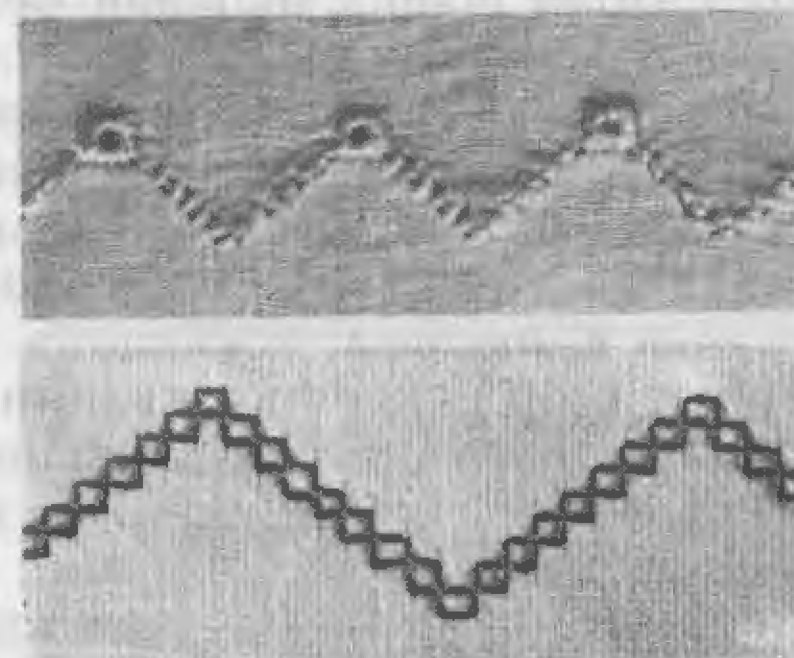
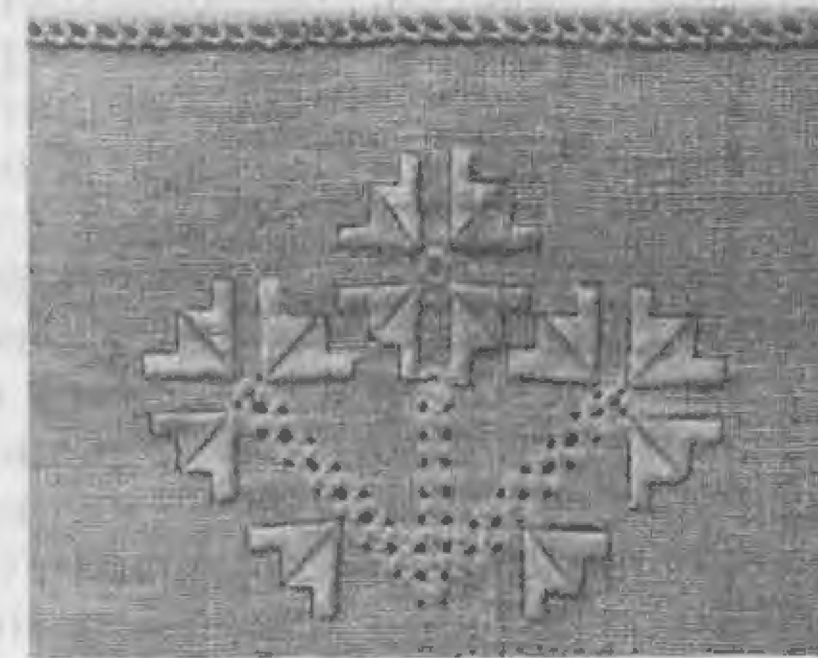

Рис. 3/1—14

«Зерновий вивід»

іноді для підкреслення основного узору ледь темнішим або ж світлішим тоном. У процесі роботи тканину повертають за узором зліва направо.

Закріплюємо вишивальну нитку на чотирьох вертикальних нитках тканини петлею знизу вгору. Вишиваємо справа наліво. Вводимо голку в нижній кінець першого стібка, виводимо по діагоналі на чотири вертикальні нитки ліворуч від верхнього кінця першого стібка. Утворився вертикальний стібок. Виводимо голку на лицьовий бік, робочу нитку міцно затягуємо (рис. 4/1). По горизонталі з верхньої точки вертикального стібка справа наліво набираємо на голку чотири нитки основи (рис. 4/2). Виводимо голку на лицьовий бік і знову набираємо на неї ті ж чотири нитки основи (виконуємо подвійний стібок). Виколюємо голку по діагоналі на чотири вертикальні нитки ліворуч від верхньої точки вертикального стібка (рис. 4/3). Робочу нитку затягуємо. Утворився горизонтальний подвійний стібок. Потім знизу вгору набираємо на голку чотири горизонтальні нитки (рис. 4/4) і виводимо на лицьовий бік, знову вколюємо голку в те ж саме місце (тобто виконуємо подвійний стібок), виколюємо по діагоналі на чотири вертикальні нитки ліворуч від лівої точки горизонтального стібка. Виводимо голку на лицьовий бік, нитку затягуємо (рис. 4/5).

Таким чином чергуємо горизонтальні та вертикальні подвійні стібки (рис. 4/6, 7). Другий ряд доповнює перший і утворює квадратики, сторонами яких є такі ж подвійні стібки. Їх вишиваємо паралельно до стібків першого ряду (рис. 4/8, 9). Вводимо голку в точку, а виводимо її з точки попереднього стібка (рис. 4/10). Утворились ажурні квадратики.

«Зерновий вивід» вишивають на 2, 3, 4, 5 і більше нитках залежно від щільності тканини. Як самостійний шов не використовують.

«**В е р х о п л у т**» — художній шов, широко застосовується на Полтавщині, Київщині, Чернігівщині. Ним оздоблюють сорочки, скатерки, серветки. Для цього беруться нитки різних кольорів: білі, червоні, чорні, сірі та інші. «Верхоплут» може бути обводкою до основного орнаменту, виконаного мережкою, «лиштвою», «виколюванням», а також виконується як самостійний узор. Шов побудовано так, що голка рухається справа наліво, між вертикальними стібками, які утворюють стовпчики. Нитка сполучає їх між собою то знизу, то зверху, від чого з'являється кривулька, поєднання ж кривульок у різних комбінаціях утворює узор і скріплює тканину.

Починають вишивати «верхоплутом» з однакових вертикальних паралельних стібків справа наліво. Робочу нитку слід закріпити за допомогою петлі на чотирьох горизонтальних нитках тканини з правого боку узору. (Можна вишивати на 3, 4, 5 нитках — залежно від щільності тканини.) Таким чином утворився горизонтальний стібок. Ведемо голку вгору (рис. 5/1) через чотири горизонтальні

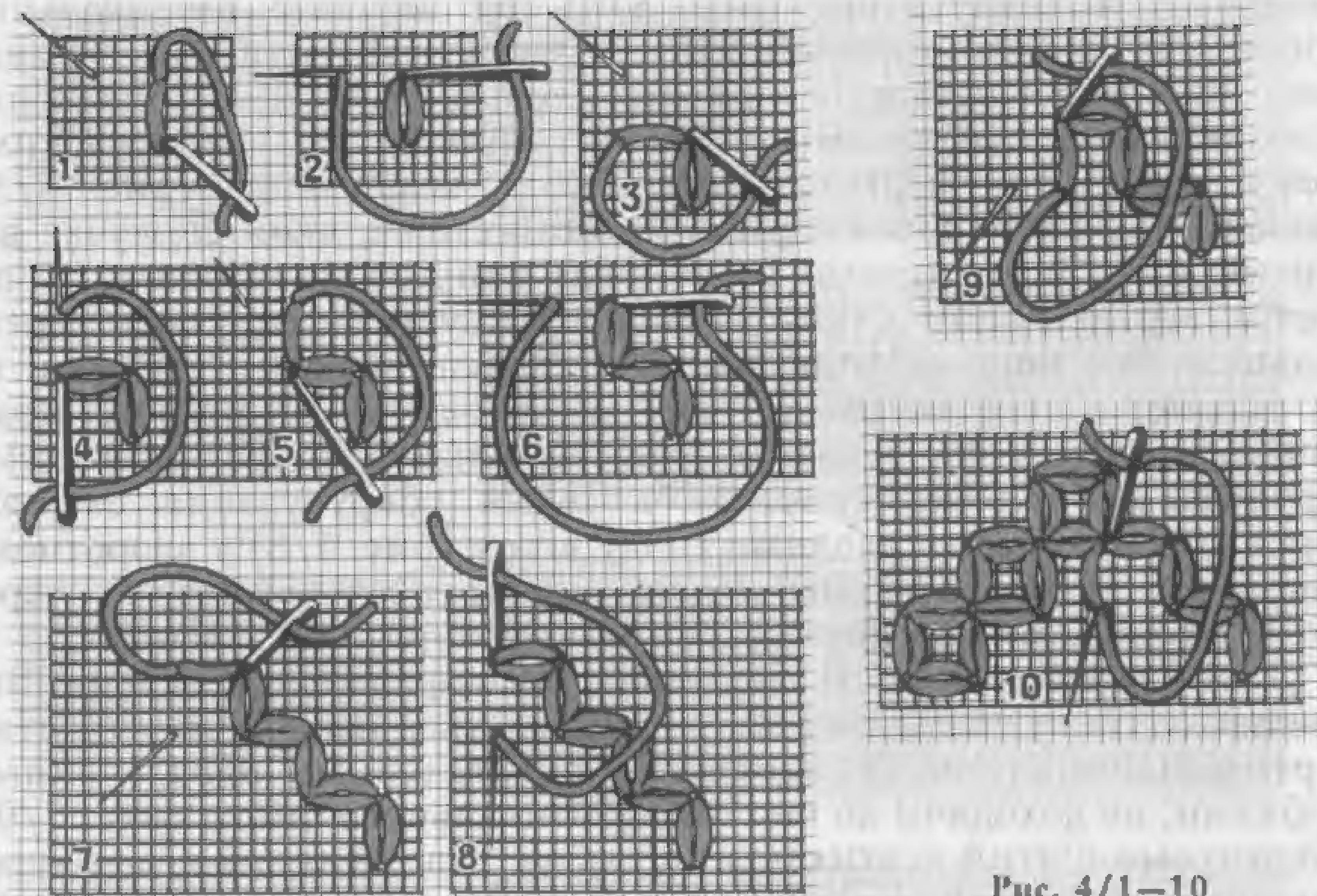
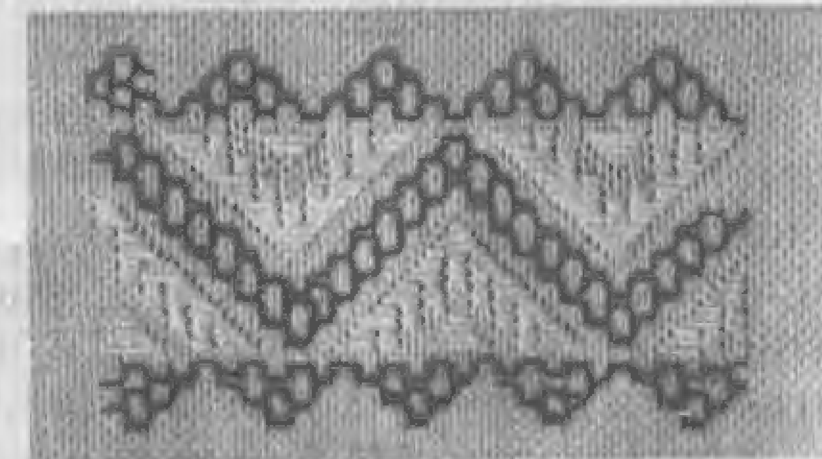
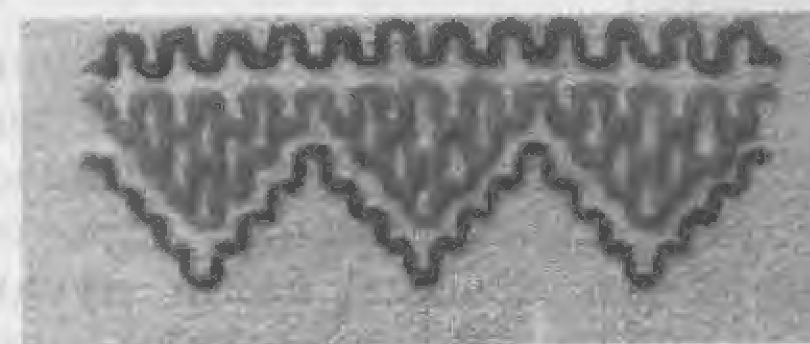

Рис. 4/1—10

нитки й набираємо на неї чотири нитки основи. Виколюємо її на лицьовий бік. Ведемо голку вниз (рис. 5/2) через чотири горизонтальні нитки по прямій, набираємо на неї чотири нитки основи. Виводимо на лицьовий бік. Знову ведемо голку вгору (рис. 5/3) і продовжуємо вишивати вертикальні стібки, паралельні попереднім. По закінченні ряду, не відриваючи вишивальну нитку, йдемо у зворотному напрямку — зліва направо, лише з лицьового боку (не виколюючи голку з вивороту), виконуємо горизонтальні стібки, поєднуючи два вертикальні. Виколюємо голку на лицьовий бік і

«Верхоплут»

виводимо її знизу вгору (рис. 5/4) під останній вертикальний стібок, так щоб вишивальна нитка пройшла між стібком і тканиною, обкрутившись навколо верхньої точки стібка. Для збільшення щільності вишивки кожний стібок обкручуємо двічі. Потім уводимо голку під другий вертикальний стібок — згори вниз (рис. 5/5). Таким чином утворився горизонтальний стібок, який сполучає два вертикальні. Знову ведемо голку зліва направо й виводимо її під третій вертикальний стібок. Так продовжуємо з'єднувати вертикальні стібки вишивальною ниткою горизонтальними стібками на ту кількість, якої потребує узор, не доходячи до правого краю вишивки (рис. 5/6). У даному випадку виконуємо фігуру на семи вертикальних стібках (рис. 5/7). Після обкручування сьомого вертикального стібка вводимо голку вгору (рис. 5/8) у зворотному напрямку, справа наліво, не відриваючи вертикальної нитки, і через чотири горизонтальні нитки набираємо чотири нитки основи.

Далі вишиваємо шість вертикальних паралельних стібків. Виколюємо голку на лицьовому боці й уводимо її під шостий вертикальний стібок. З'єднуємо горизонтальними паралельними стібками, не доходячи до шостого вертикального стібка (рис. 5/9), обкручуємо п'ятий вертикальний стібок, ведемо голку вгору через чотири горизонтальні нитки й набираємо на неї чотири нитки основи.

Вишиваємо чотири вертикальні паралельні стібки. Після чого виколюємо голку на лицьовий бік (рис. 5/10), сполучаємо горизонтальними стібками, не доходячи до четвертого вертикального стібка. Обкрутивши третій вертикальний стібок, ведемо голку вгору через чотири горизонтальні нитки. Вишиваємо два вертикальні стібки, виводячи голку на лицьовий бік. З'єднуємо їх горизонтальним стібком і продовжуємо обкручувати (з'єднувати) горизонтальними паралельними стібками четвертий, шостий і наступні вертикальні стібки, тобто переходимо до вишивання наступних елементів, позначених пунктиром на малюнку. Утворилася фігура у вигляді трикутника, з вивороту — горизонтальні паралельні стібки (рис. 5/11).

Вишивки Київщини вирізняються дрібно розчленованими орнаментальними мотивами. Улюбленими є грона винограду, гілочки з ягідками, квітами, хоча найпоширенішими стали «зірочки». Вони переважно червоного кольору з графічним окресленням малюнка чорним. Це надає орнаменту рис стриманості, чіткості й надзвичайної виразності.

Для вишивок Київщини типове контрастне поєднання білого поля сорочки зі звучним мажорним акордом червоного й червоно-чорного рисунка, що створює сильне враження. Тут виробилася оригінальна композиція вишивки на рукавах жіночих сорочок. Нижче горизонтальної лінії полика по всьому полю рукава розміщені в шаховому порядку окремі орнаментальні мотиви (іноді

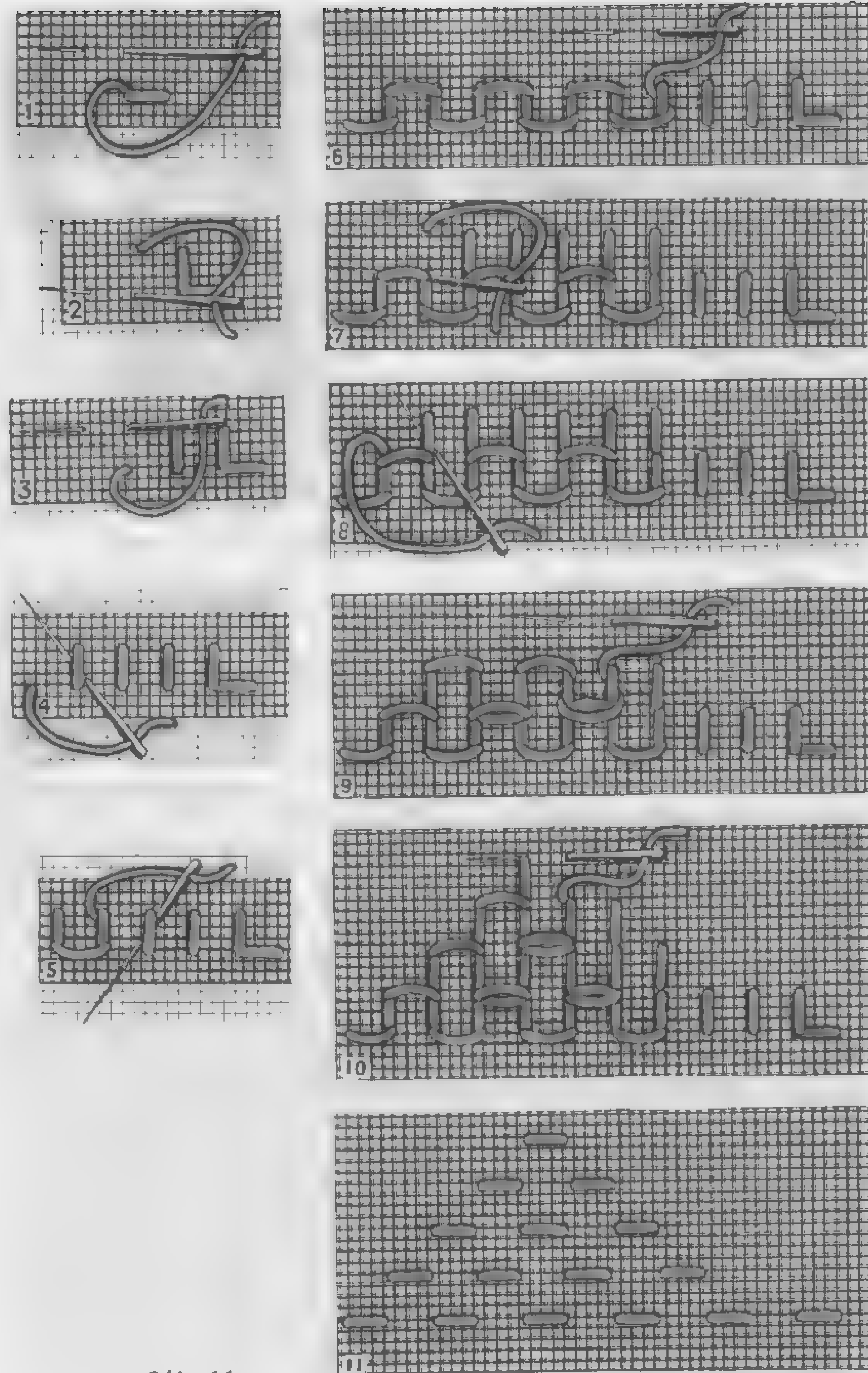
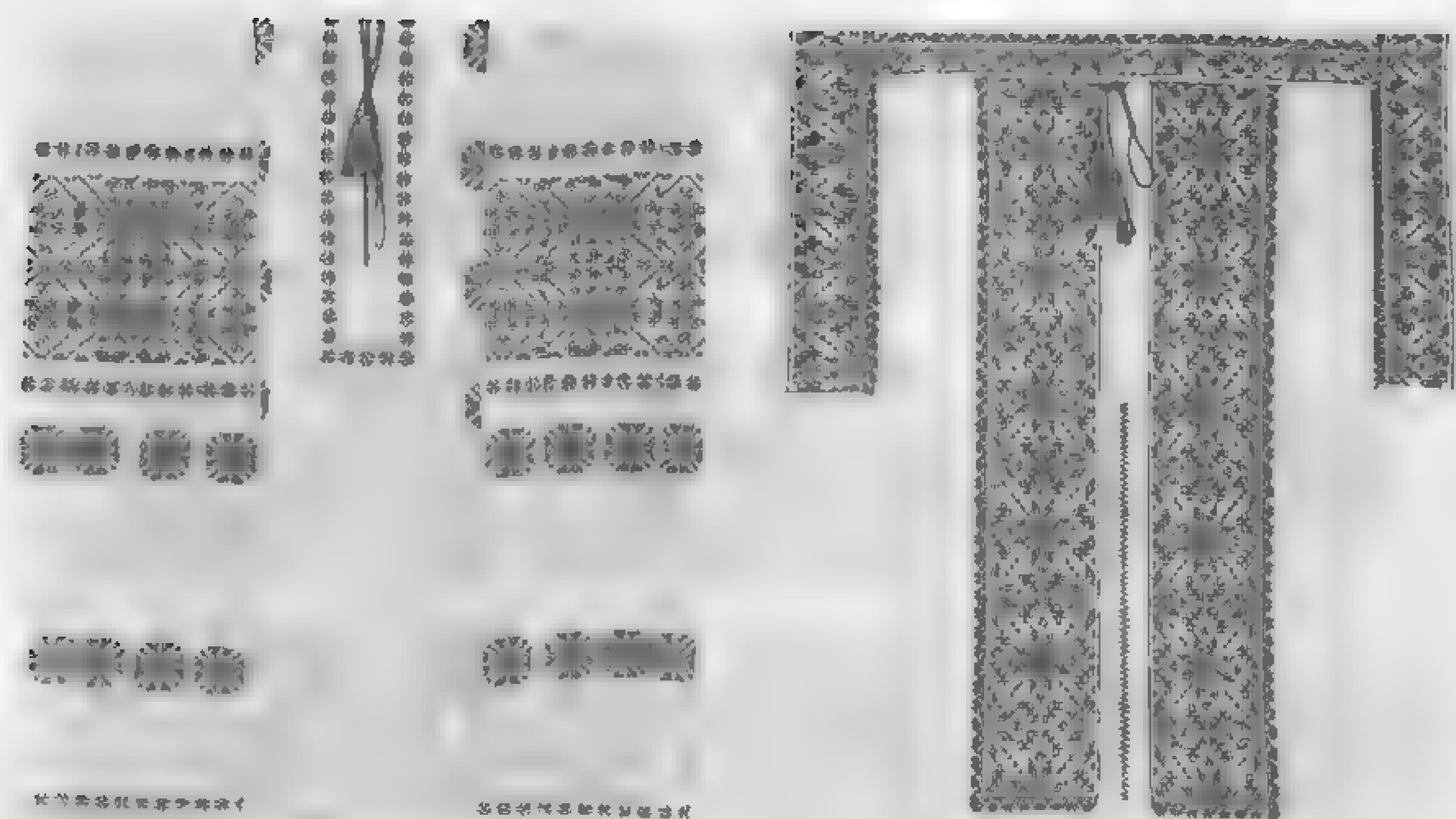

Рис. 5/1—11

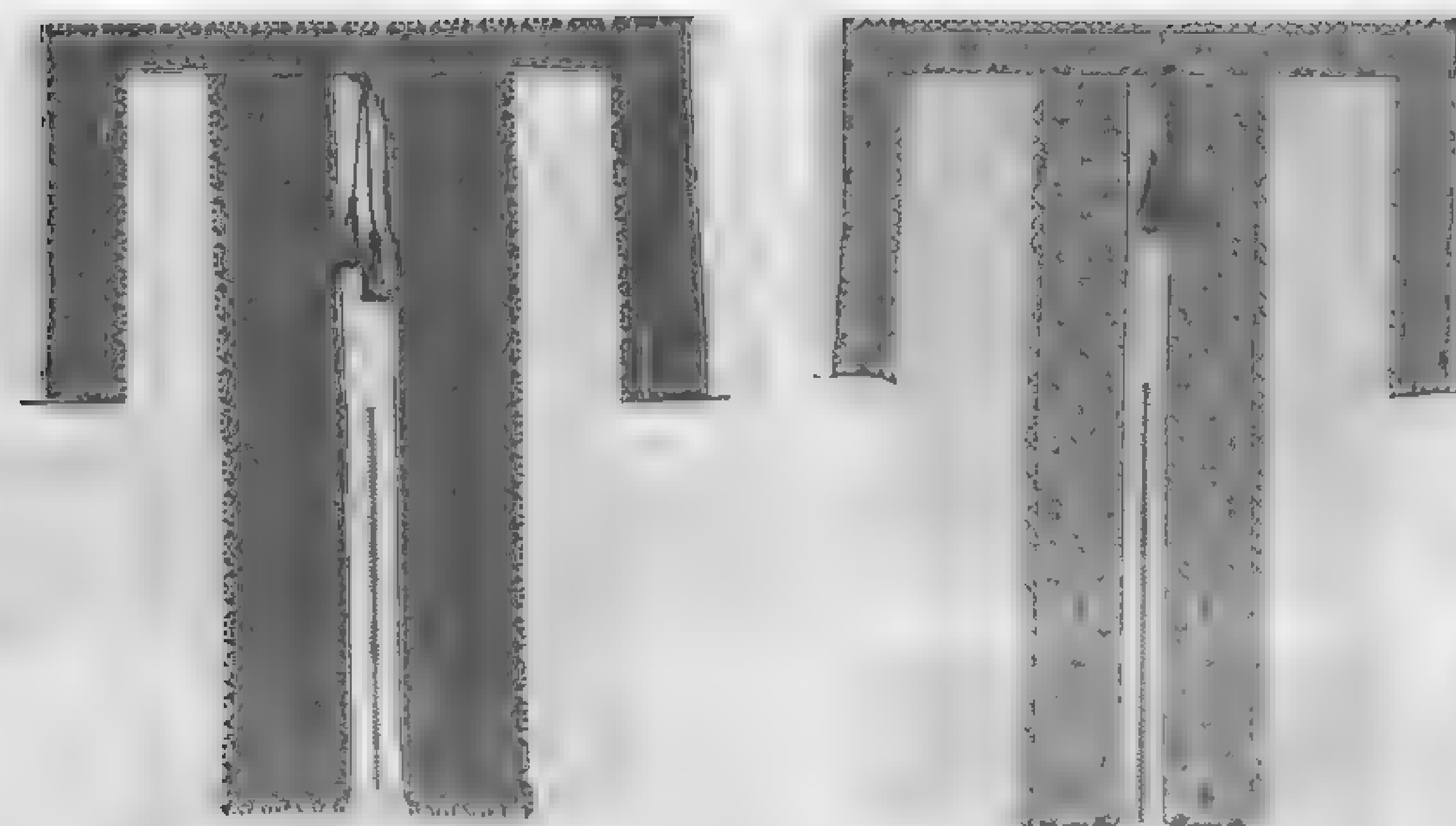

Жіноча сорочка. Київщина

вони відділені лініями ажурних мережок, здебільшого червоного кольору) або ж суцільна орнаментальна сітка (на перехрестях і в центрі якої спалахують, мов вогники, червоні «зірочки»). У жіночих і чоловічих сорочках часто застосовуються ажурні мережки та змережування окремих частин «черв'ячком» чорного й червоного кольорів. Поряд із найулюбленішими техніками гладдю «зірочками» та хрестиком на Київщині також дуже поширене «набірування». Ним переважно прикрашають чоловічі сорочки. Щільність прокладених без просвітів білого тла стібків, різна забарвленість простих геометричних фігур у м'якій чи насиченій кольоровій гамі — усе це створює безліч різноманітних композиційних рішень даної техніки. Колористична гама ґрунтується на м'якому або ж контрастному протиставленні тонів.

«Н а б і р у в а н н я» побудоване завжди на парній кількості ниток (4, 6, 8 — залежно від щільності тканини). Стібки виконують вишивальною ниткою паралельно горизонтальним ниткам тканини один біля одного. Вишивають зліва направо за узором. У лівому боці вишивки на чотирьох горизонтальних нитках основи закріплюємо робочу нитку за допомогою петлі зліва направо — утворюємо перший стібок. Уводимо голку в місце першого проколу й виводимо вгорі через одну горизонтальну нитку посередині першого стібка, тобто відступивши вліво на дві нитки піткання (рис. 6/1). Другий стібок вишиваємо паралельно до першого, виколюючи голку вгору через одну горизонтальну нитку посередині попереднього стібка (рис. 6/2). Виконуємо стібки за узором (рис. 6/3). Ведемо голку вниз паралельно попередньому стібку й виколюємо її через одну горизонтальну нитку, відступивши вправо на дві нитки піткання (рис. 6/4). Закінчивши вишивати одним кольором, розпочинаємо іншим (рис. 6/5), застосовуючи щільні горизонтальні паралельні стібки. Кожний колір вишиваємо окремо за узором. З вивороту стібки наполовину перекриваються вишивальною ниткою. Цей шов використовують як елемент орнаментальної вишивки.

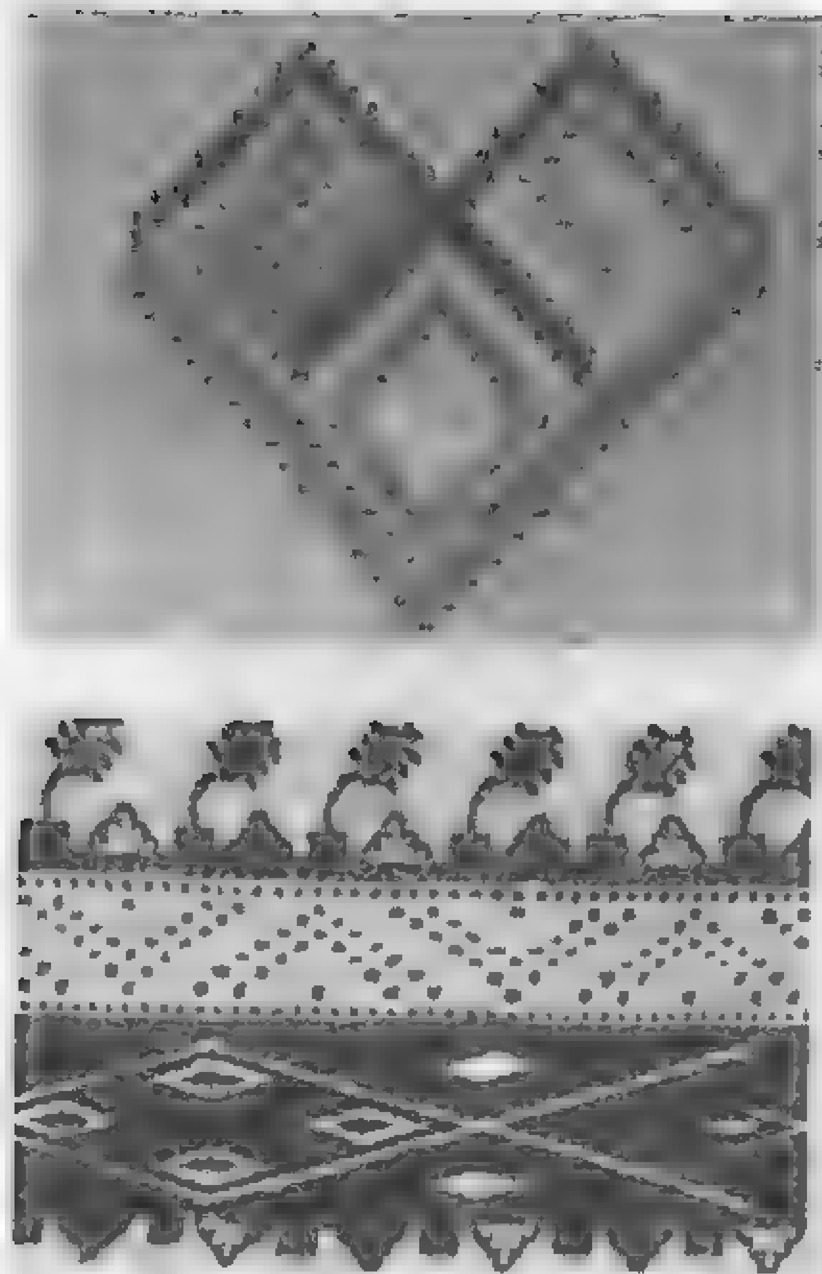
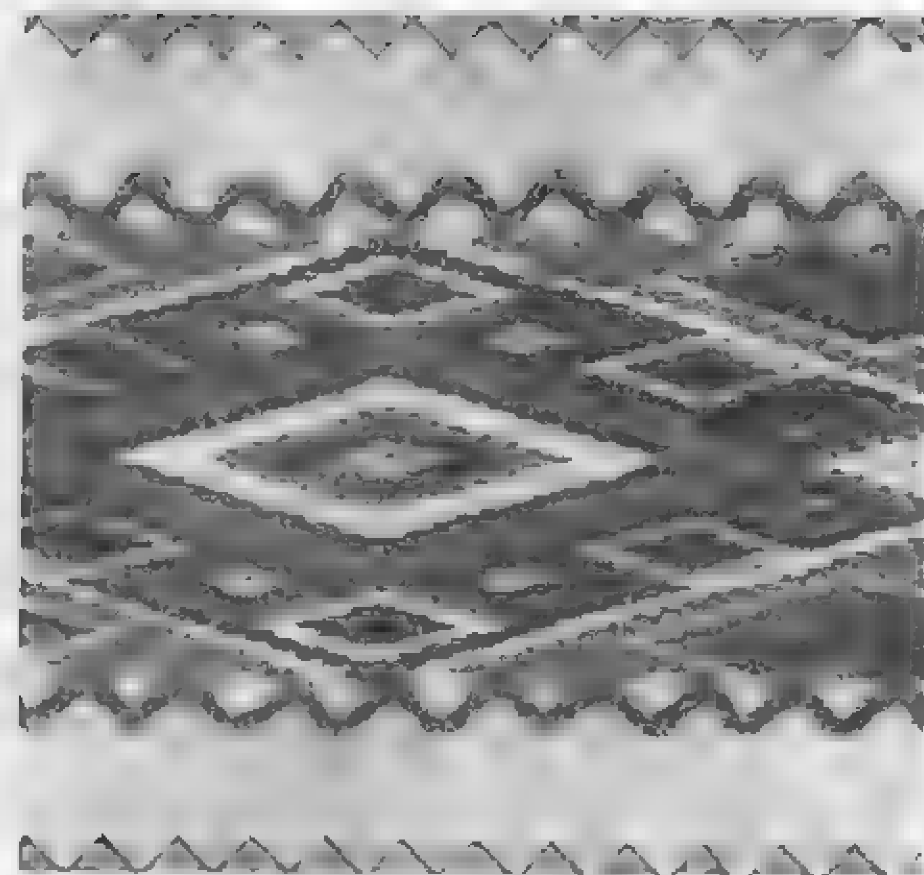
Чоловічі сорочки. Київщина

К о с а   г л а д ь   «з і р о ч к и» — характерна тим, що стібки лягають похило до ниток основи й піткання.

Перший стібок є діагоналлю квадрата, побудованого на чотирьох (п'яти, шести та більше, залежно від щільності тканини) нитках основи й піткання. З'єднуємо вишивальною ниткою два протилежні кути (рис. 7). Наступні стібки кладемо паралельно попереднім, відступаючи одну нитку тканини вліво або вправо, відповідно до узору.

На території сучасної правобережної Черкащини, яка раніше входила до Київщини, «набіруванням» прикрашали жіночі й чоловічі сорочки. Для вишивки Черкащини характерний рослинний орнамент, який утворюється з гілок винограду, ягід, невеликих квіточок. Композиції рослинного характеру суцільним узором устеляли рукави жіночих сорочок. Тут, як і скрізь в Україні, полюбляють контрастне поєднання червоного й чорного.

Лівобережна частина Черкащини раніше належала до Полтавщини, і в цих районах зберігається традиція вишивок білим по білому в техніці «лиштва», «вирізування». Цікавою особливістю цих вишивок є горизонтальне розміщення орнаменту по полю рукава

«Набірування»

у вигляді кількох звивистих гілок, на протилежність полтавським, де найпоширенішим є вертикальне їх розташування. Доскональністю позначені вишивки Чигиринського району, особливо села Суботів — батьківщини Богдана Хмельницького. Улюбленим тут є жовтий колір, який переливається всіма відтінками золота завдяки дрібно покладеним стібкам «верхоплута», хрестика. Колір стиглого жита поєднується з темно-вишневим, іноді підсилюється додаванням чорного.

Багата традиціями й чернігівська земля. Вишивки Чернігівщини — це задумливі пісні, котрі приваблюють своєю ліричністю. Вони опинилися немовби посередині між яскраво насиченими червоно-чорними київськими і стриманими білими вишивками Полтавщини.

Територіально сучасна Чернігівщина поділяється на південні райони, які входять до Середнього Подніпров'я, та північні, що належать до Полісся. Вишивки залежно від цього поділяються на білі, монохромні, котрі за техніками, орнаментальними мотивами й кольором тяжіють до Полтавщини, та північні вишивки — типові для Полісся. У південних районах основний малюнок орнаменту виконується білим із лаконічним украпленням «цяточками» червоного і чорного кольорів, якими користуються тут вельми делікатно. Чоловічі сорочки вишиваються неширокими смугами

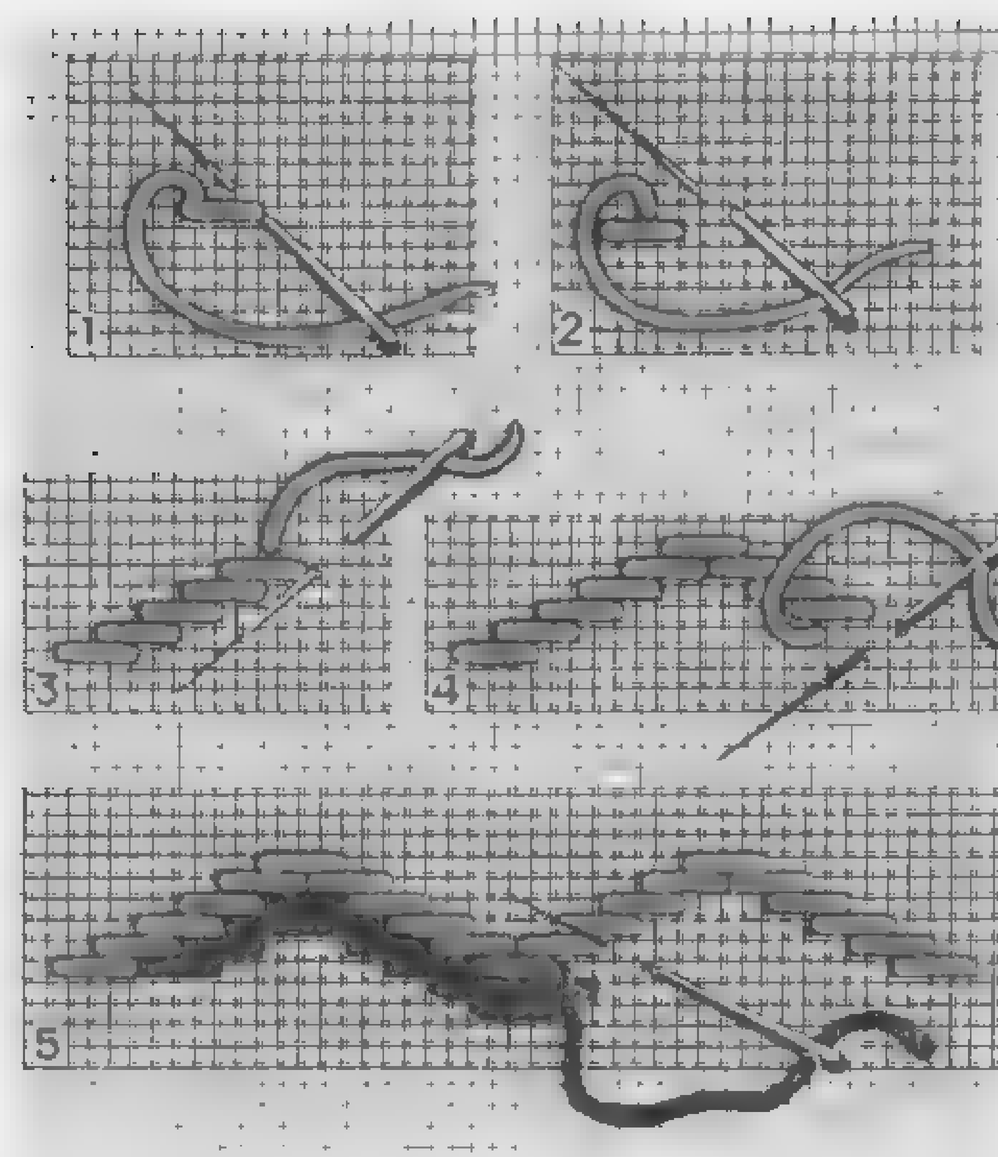

Рис. 6/1—5

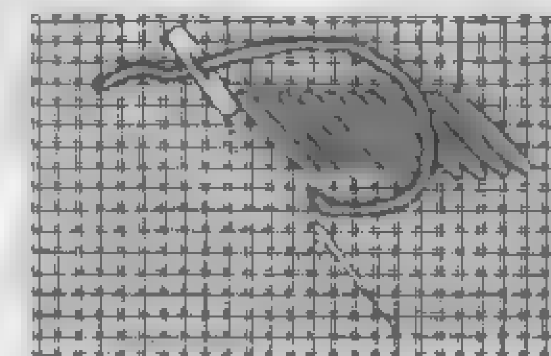
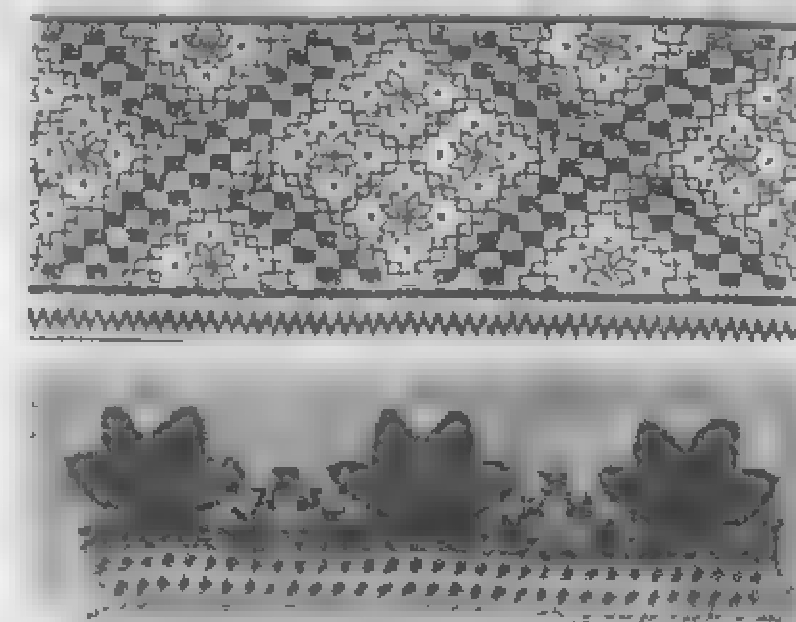
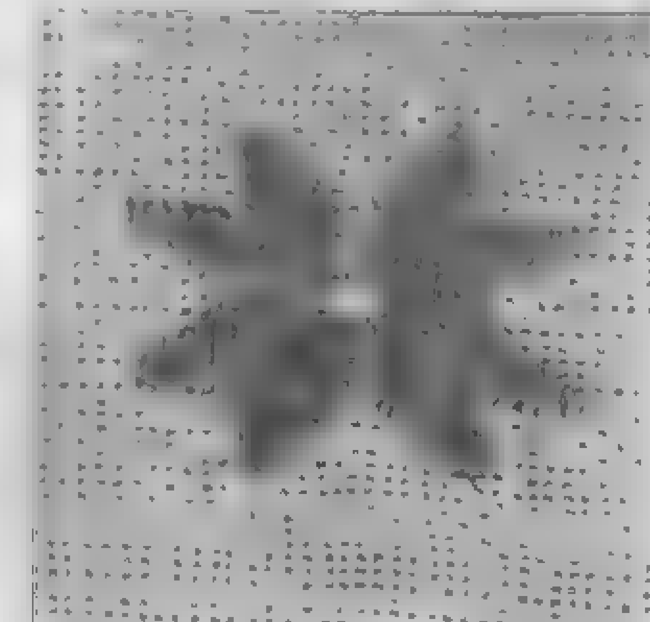

Рис. 7

геометричного орнаменту, рукави жіночих блуз — композиціями суцільного графічного характеру. Нижче полика розміщуються вертикальні чіткі лінії рослинно-геометричних гілок так званої чернігівської «берізки» або окремих елементів, найчастіше у вигляді видовжених ромбів — «човників» — одного з найбільш улюблених мотивів.

Відомо, що значного поширення на Чернігівщині, як і в інших регіонах, набула своєрідна ажурна вишивка. Для неї характерними техніками є «лиштва», «вирізування», «виколювання», «довбанка»,

Коса гладь «зірочки»

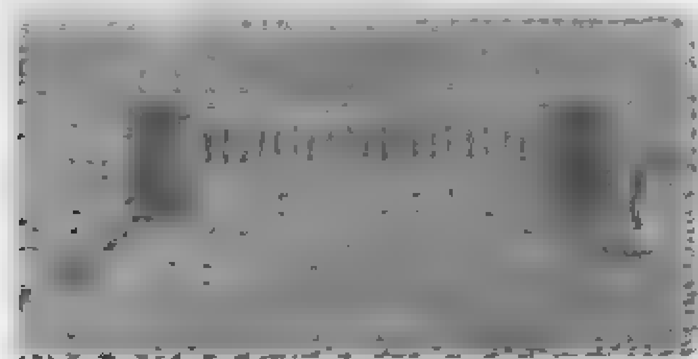
різноманітні мережки. Вони насичуються кольором на відміну від білих узорів Полтавщини. Так, «шабак» виконується в чотири кольори: чорним, червоним, білим, синім. Змережування «шеляжок» у вигляді ажурних стрічок виконується червоним, чорним, білим, жовтим.

Мережка — одна з найцікавіших технік виконання. Вона досить відома у вишивках багатьох народів (російського, білоруського та ін.) і нагадує мереживо. Існують різноманітні види мережок. Цікаві узори орнаментальних композицій утворюються «чисною мережкою». Нею оздоблюють чоловічі сорочки, жіночі блузи, серветки, скатертини, рушники.

Орнаментальні композиції можуть бути як геометричні, так і рослинно-геометричні. Дуже популярна мережка «ключі», «зірочки». Формування узору здійснюється за рахунок контрасту ажурних отворів та білих настилів.

Мережки виконуються здебільшого білим кольором, хоча в багатьох областях України вдаються до світло-сірих, блакитних ниток. Мережка звичайно сполучається з різними швами: «занизуванням», «набором», хрестиком, гладдю, що збагачує узор додатковим нюансом.

Перед тим як приступати до виконання мережки, необхідно зробити закріпки (рис. 8). Для цього в правому боці вишивки закріплюємо робочу нитку петелькою на чотирьох нитках основи (можна на 2, 3, 4, 5 і т. д. залежно від структури тканини). Таким чином одержали перший стібок. Уводимо голку в першу точку проколу й виводимо через одну горизонтальну нитку від першого стібка на лицьовий бік. Знову набираємо на голку чотири нитки основи й виводимо через одну нитку тканини вниз од попереднього стібка. Так продовжуємо вишивати горизонтальні паралельні стібки гладдю. Другу закріпку виконуємо паралельно першій, на одному рівні з висмикнутою горизонтальною ниткою від верхнього кінця першої закріпки. Зробивши їх на ширину узору, вишивальну нитку залишаємо вільною. У разі помилкового розрахунку закріпки дошиваємо або забираємо кілька стібків. Щоб кінці вишивальної нитки не заважали під час виконання мережки, їх тимчасово закріплюємо довгими стібками з лівого і правого боків тканини.

«Закріпки»

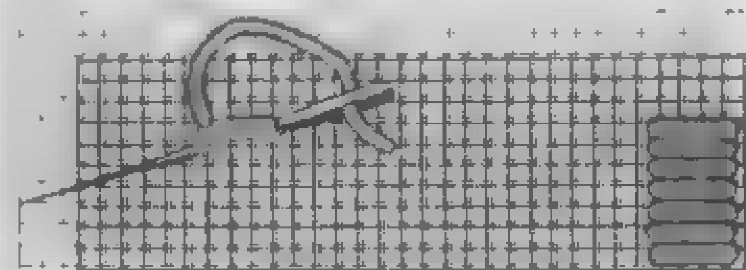

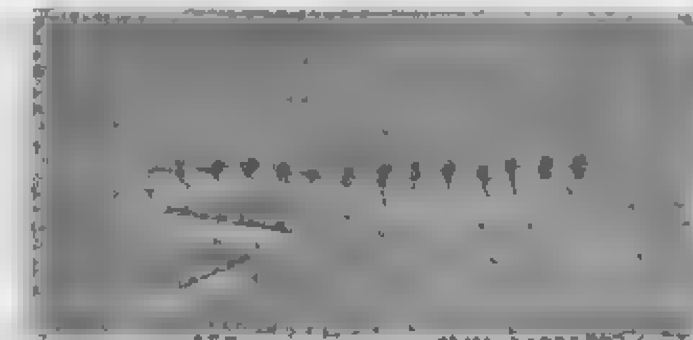
Рис. 8

«**Одинарний прутик**» — найпоширеніший і найпростіший для виконання шов, що складається з одного ряду обкручених прутиків. Робочу нитку закріплюємо з правого боку тканини петелькою на двох вертикальних нитках. Біля місця закріплення та з лівого боку на потрібну ширину мережки підрізуємо одну горизонтальну нитку, висмикуємо її, вишиваємо справа наліво «одинарний прутик». По просмикнутому ряду набираємо на голку чотири нитки основи (рис. 9/1). Виводимо на лицьовий бік. Потім повертаємо голку назад і вводимо її в попереднє місце, виколюємо через дві горизонтальні нитки (першу чисницю) знизу на одному рівні з чотирма нитками, що взяті на прутик (рис. 9/2), а стібки закріплюємо, щоб усі нитки в прутику були разом. Обкручуємо робочою ниткою прутики до кінця ряду.

«**Подвійний прутик**» є продовженням одинарного. Збільшуємо закріпки з двох боків вишитого «одинарного прутика». Підрізуємо певну кількість горизонтальних ниток, витягуємо їх, повертаємо полотно обкрученими прутиками догори. Закріплюємо робочу нитку під правою закріпкою. Вишиваємо нижній ряд «одинарного прутика» справа наліво.

Набираємо на голку ті ж чотири нитки основи верхнього обкрученого прутика (рис. 10/1) і виводимо на лицьовий бік. Повертаємо голку назад праворуч і вводимо її в попереднє місце, виколюємо через дві горизонтальні нитки (другу чисницю) вниз, на одному рівні з чотирма нитками, що взяті на прутик (рис. 10/2). Продовжуємо вишивати до лівої закріпки. У кінці ряду «подвійного прутика» голку виводимо на виворіт. Робочу нитку закріплюємо

«Одинарний прутик»

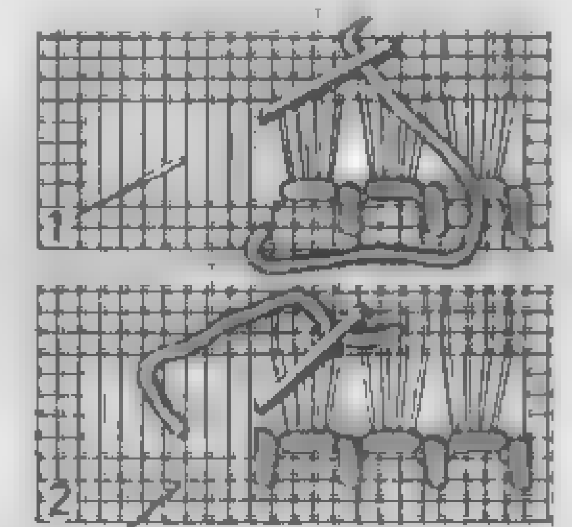
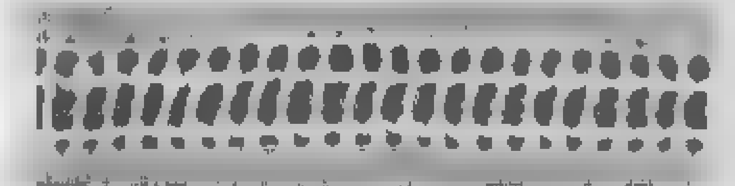

Рис. 9/1, 2

«Подвійний прутик»

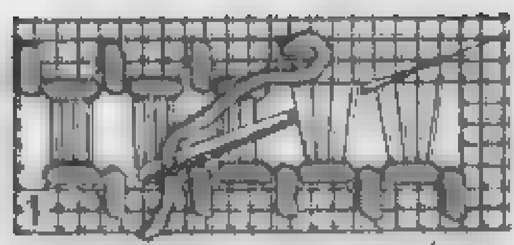
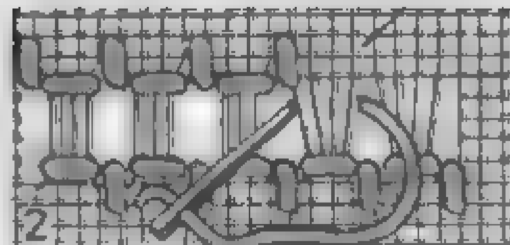
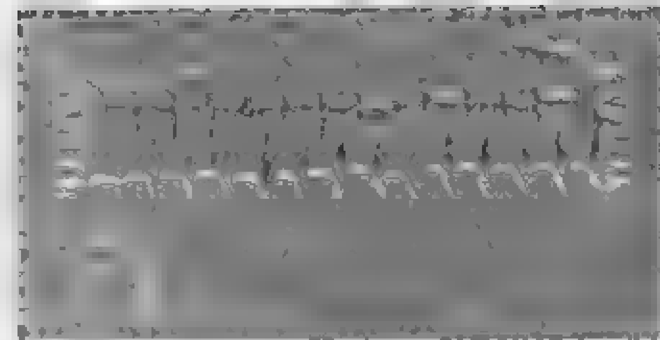

Рис. 10/1, 2

«Роздільний прутик»

під закріпкою, обережно відрізуємо ножицями. Цей шов використовують для складних мережок, зубцювання, підрублювання серветок, рушників, доріжок, сорочок та інших виробів.

«Р о з д і л ь н и й п р у т и к». Цю техніку можна виконувати лише на парній кількості ниток. «Роздільний прутик» схожий на «подвійний прутик».

З правого та лівого боків тканини робимо закріпки. Од верхнього краю закріпок відступаємо на дві горизонтальні нитки (першу чисницю), наступну — потрібні для виконання «роздільного прутика» (чотири нитки) — підрізуємо та висмикуємо. Повертаємо тканину справа наліво першою чисницею вгору. Закріплюємо вишивальну нитку внизу під правою закріпкою. Вишиваємо справа наліво «одинарний прутик» (за вищеподаним описом). Закінчивши ряд і не відриваючи робочої нитки, виводимо голку під лівою закріпкою на лицьовий бік.

Полотно повертаємо обкрученими прутиками догори й виконуємо «роздільний прутик» справа наліво. Ведемо голку над другою чисницею, набираємо на неї половину ниток першого прутика (дві нитки) і дві нитки другого прутика (рис. 11/1) виколюємо на дві горизонтальні нитки нижче (тобто другої чисниці) на рівні з чотирма нитками, що взяті на прутик (рис. 11/2). Вишивальну нитку виводимо на лицьовий бік. Потім забираємо на голку дві нитки, що залишилися від попереднього прутика, і дві нитки з наступного прутика, виколюємо голку через чисницю.

Вишивальну нитку виводимо на лицьовий бік. Стібки затягуємо, аби нитка в прутику щільно прилягала. Продовжуємо вишивати «роздільний прутик». У кінці ряду робочу нитку закріплюємо під лівою закріпкою на вивороті та обережно відрізуємо ножицями.

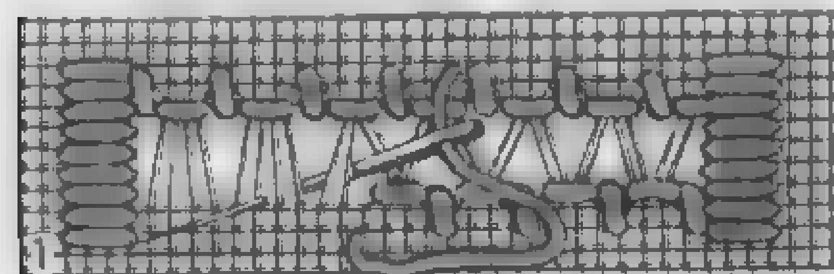
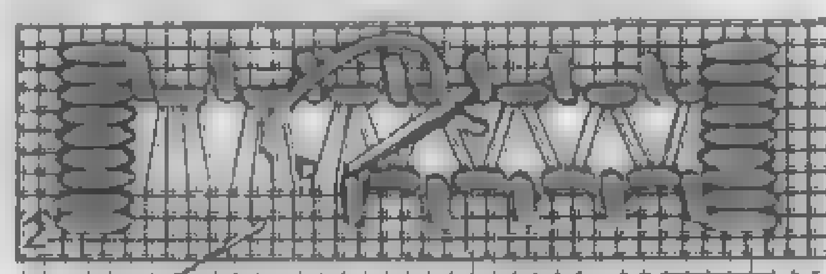
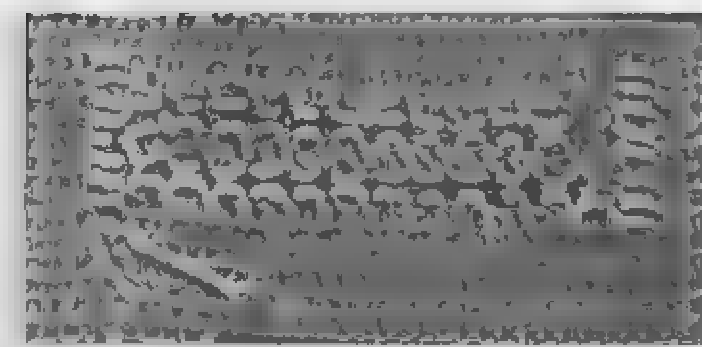

Рис. 11/1, 2

«Дворядовий подвійний прутик»

«Роздільний прутик» використовується як обведення до складних мережок.

«Д в о р я д о в и й п о д в і й н и й п р у т и к» — це два паралельні прутики через одну чисницю, він схожий з «одинарним прутиком». Робимо дві закріпки з правого й лівого боків на чотирьох нитках основи на ширину мережки. Вгорі над закріпками відступаємо чисницю, а наступні дві горизонтальні нитки підрізуємо та висмикуємо. Тканину повертаємо справа наліво (першою чисницею донизу), потім закріплюємо робочу нитку під закріпкою. Вишиваємо справа наліво перший верхній «одинарний прутик» (рис. 12/1). Після закінчення ряду, не відрізаючи робочої

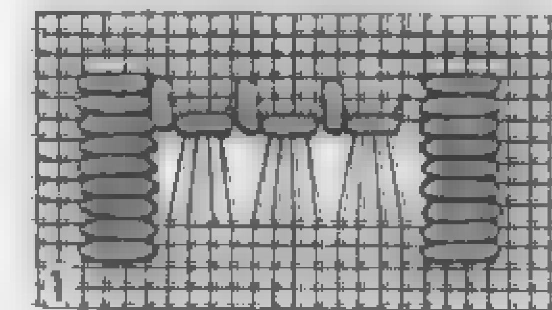
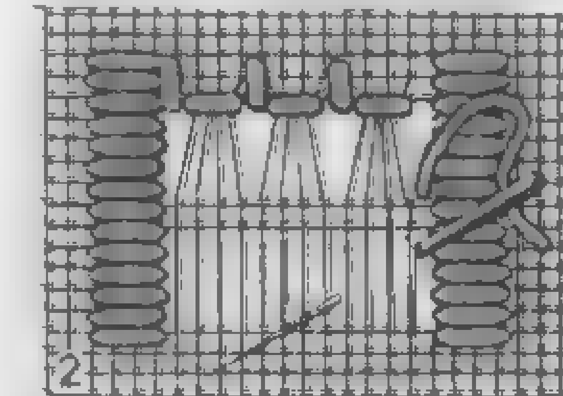
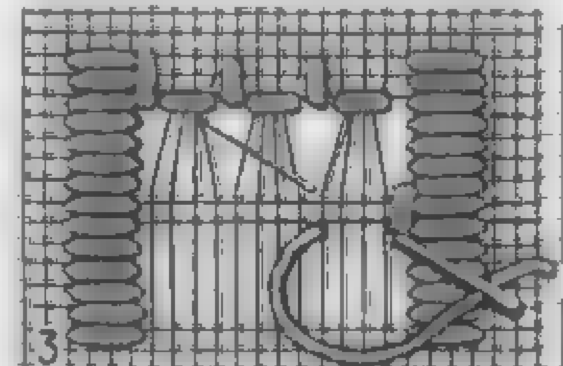
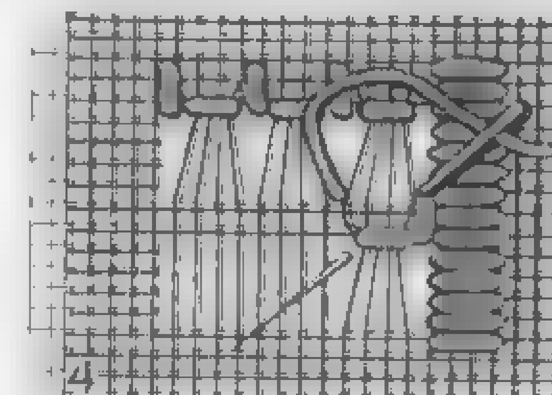
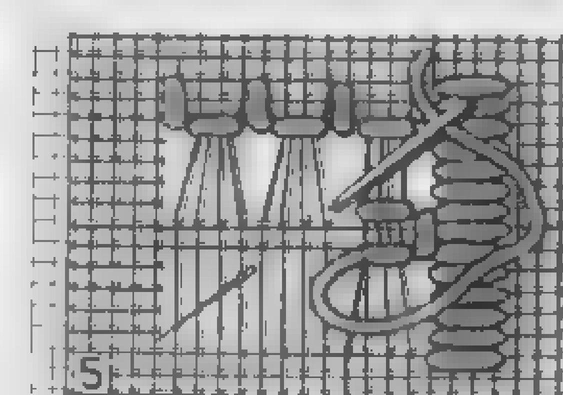
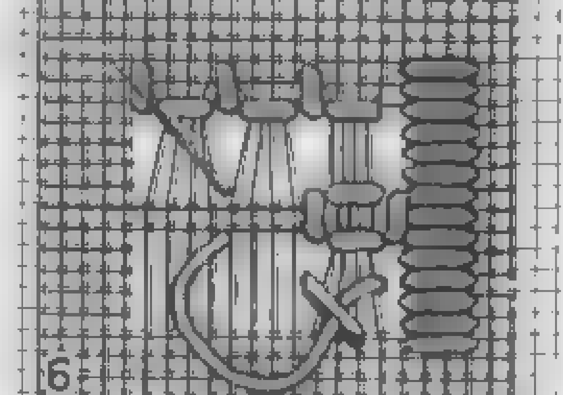
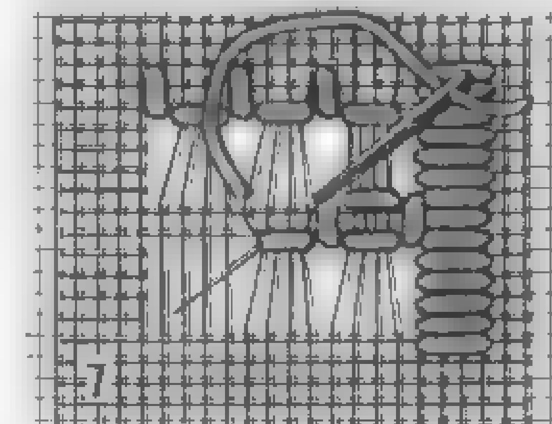
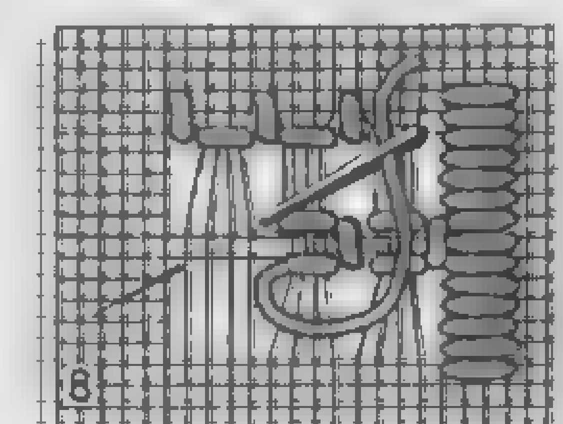
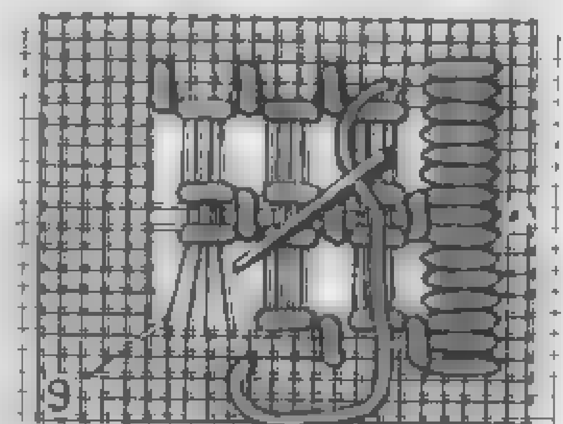

Рис. 12/1—9

нитки, тканину повертаємо справа наліво. Відступаємо другу чисницю, наступні дві нитки витягуємо для виконання «дворядового прутика». Вишиваємо справа наліво. Голку виводимо над другою чисницею. Набираємо на неї чотири нитки основи під другою чисницею (рис. 12/2) — ті ж, що брали на верхній «одинарний прутик», і виколюємо на лицьовий бік. Потім ведемо голку праворуч назад, знизу другої чисниці (рис. 12/3), покриваючи стібком чотири нитки, уколюємо її й виколюємо за першим прутиком під чисницею вгорі другої чисниці. Так обкручуємо перший прутик унизу другої чисниці. Слід обкрутити перший прутик угорі другої чисниці. Ведемо голку вправо (рис. 12/4), вколюємо через чотири нитки назад над чисницею й виколюємо за першим прутиком під чисницею. Ведемо голку вгору (рис. 12/5, 6), обкручуємо нижній другий прутик під чисницею. Потім обкручуємо верхній другий прутик над чисницею (рис. 12/7). Переходимо до обкручування третього нижнього прутика (рис. 12/8). Таким способом вишиваємо до кінця ряду. Знову закріплюємо робочу нитку під правою закріпкою й виконуємо четвертий «одинарний прутик» (рис. 12/9), чисницею якого є дві нижні горизонтальні нитки. Закінчивши мережку, кінець вишивальної нитки закріплюємо на звороті під закріпкою й відрізуємо її.

«**Одинарний стовпчик**». На основі цього шва створюються всі мережки, отож потрібно приділити особливу увагу його засвоєнню. З правого й лівого боків тканини вишиваємо закріпки на чотирьох нитках основи на ширину узору. Од крайніх точок закріпок угорі відступаємо дві горизонтальні нитки (тобто першу чисницю), третю, четверту нитки підрізуємо й витягуємо. Тканину повертаємо першою чисницею донизу (рис. 13/1). Закріплюємо вишивальну нитку під правою закріпкою на звороті. Виводимо голку на лицьовий бік під чисницею. Набираємо на неї чотири нитки основи. Обкручуємо прутики справа наліво. Виконавши верхній «одинарний прутик» до лівої закріпки, не відриваючи вишивальної нитки, тканину повертаємо обкрученими прутиками вгору. Відступаємо другу чисницю, наступні чотири нитки підрізуємо й висмикуємо для виконання стовпчиків справа наліво. Виводимо голку під другою чисницею, набираємо на неї ті ж чотири нитки, що брали вгорі (рис. 13/2), обкручуємо два прутики нижнього ряду. Голку, яку вивели з-під другої чисниці

«Одинарний стовпчик»

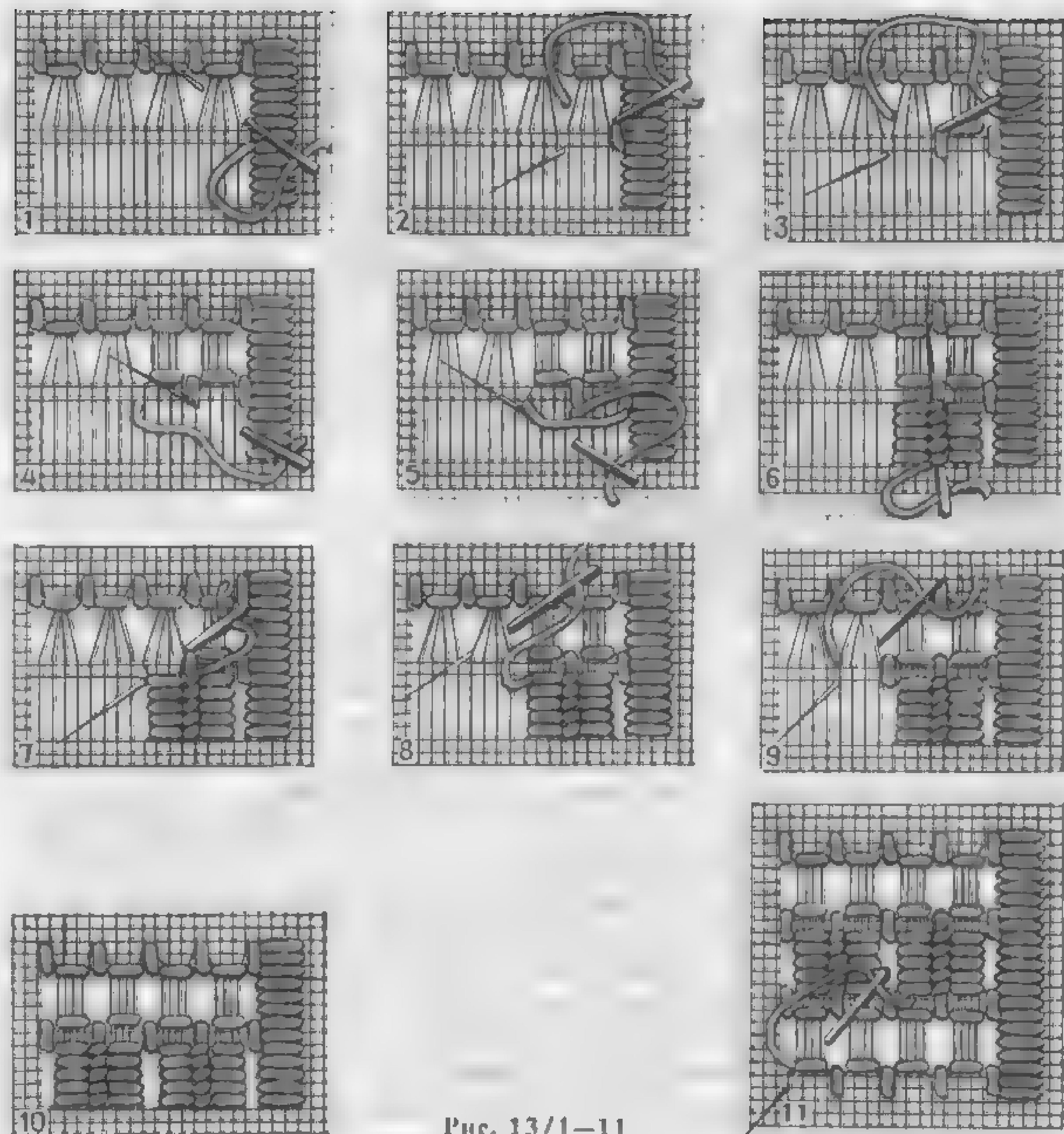

Рис. 13/1—11

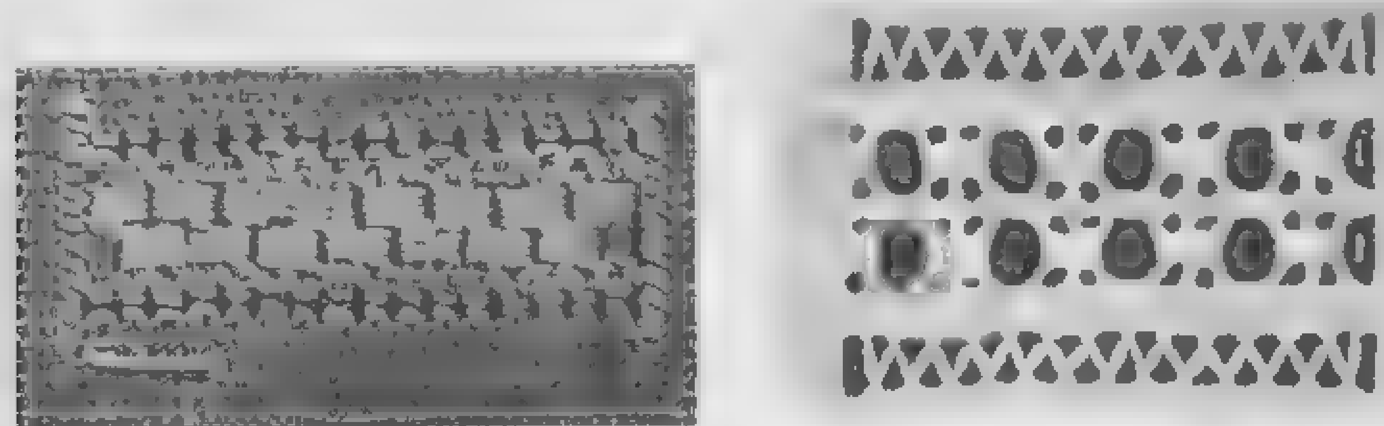
(рис. 13/3), вводимо на два прутики назад праворуч (рис. 13/4). Утворюємо довгий стібок, котрий повинен покрити вісім ниток (або два прутики) з лицьового боку. Виводимо голку в центрі поміж двома прутиками над довгим стібком (рис. 13/5), потім перехоплюємо його знизу (покриваючи вишивальною ниткою) і виводимо голку ліворуч за другим прутиком (знизу другої чисниці). Утворено настил з одним перехватом (рис. 13/6). Настил слід виконувати з верхнього боку до нижнього. Виконавши чотири таких стібки, голку з робочою ниткою перепускаємо під настилами стовпчика, поміж прутиками, вертикально вгору на лицьовий бік (рис. 13/7). Виводимо її ліворуч за першим стовпчиком нижче другої чисниці.

Знову обкручуємо два нижні прутики, готуючи їх для настилу наступного стовпчика. Продовжуємо вишивати «одинарні стовпчики», одночасно виконуючи другий прутик до кінця ряду (рис. 13/8). Далі відступаємо третю чисницю, наступні дві нитки підрізуємо й витягуємо. Повертаємо тканину справа наліво (рис. 13/9, 10), і обкручуємо третій «одинарний прутик» над чисницею. На голку беремо ті ж чотири нитки, що брали вгорі. Після виконання третього «одинарного прутика», не відриваючи вишивальної нитки, пропускаємо голку поміж стовпчиками закріпки й виводимо її на лицьовий бік. Повертаємо тканину справа наліво (рис. 13/11). Вишиваємо четвертий «одинарний прутик», чисницею якому є дві нижні горизонтальні нитки. Закінчивши мережку, вишивальну нитку закріплюємо на звороті під закріпкою й відрізуємо ножицями.

Мережка «гречка». Цей шов подібний до «одинарного стовпчика». Робимо закріпки з двох боків на ширину мережки. Відступаємо першу чисницю, наступні дві горизонтальні нитки висмикуємо. Повертаємо вишивку першою чисницею донизу. Закріплюємо робочу нитку під правою закріпкою й виконуємо верхній «одинарний прутик», набираючи на голку чотири нитки тканини. Вишиваємо справа наліво до кінця ряду (рис. 14/1), не відриваючи робочої нитки, тканину повертаємо «обкрученими прутиками» догори. Відступаємо другу чисницю, наступні дві горизонтальні нитки висмикуємо для виконання першого ряду «одинарних стовпчиків» (рис. 14/2).

Настилаємо стібки за узором до лівої закріпки (рис. 14/3), одночасно з другою чисницею. Знову висмикуємо дві горизонтальні нитки для виконання другого ряду «одинарних стовпчиків». Відступаємо третю чисницю, наступні дві горизонтальні нитки висмикуємо на другий прутик.

Вишивку повертаємо «обкрученими стовпчиками» донизу. Вишиваємо справа наліво (рис. 14/4). Забираємо на голку один прутик від першого нижнього стовпчика, другий прутик — від наступного стовпчика. Виконуємо довгий стібок з одним перехватом у центрі, поміж двох прутиків. Так вишиваємо другий ряд

Мережка «гречка»

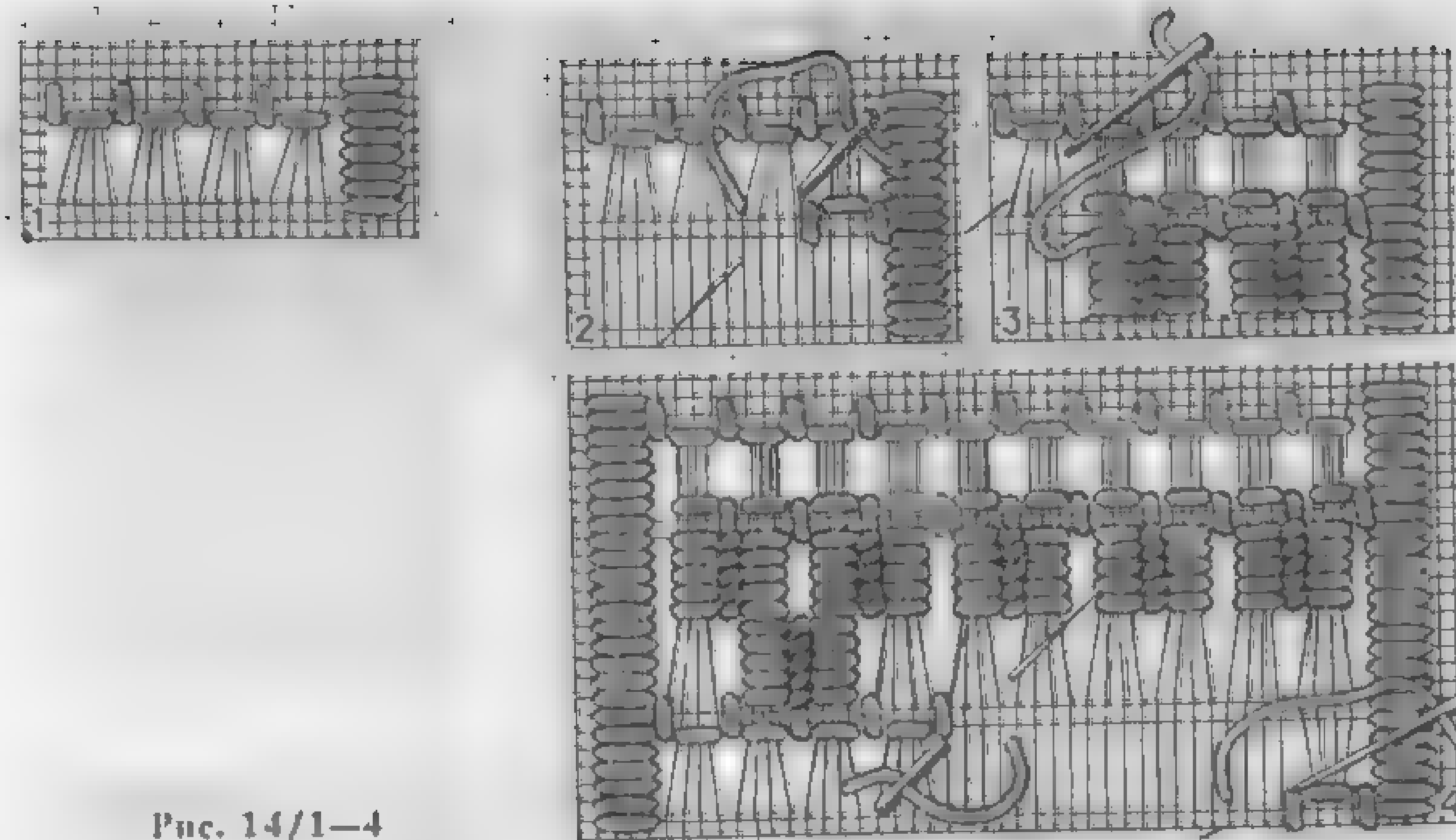

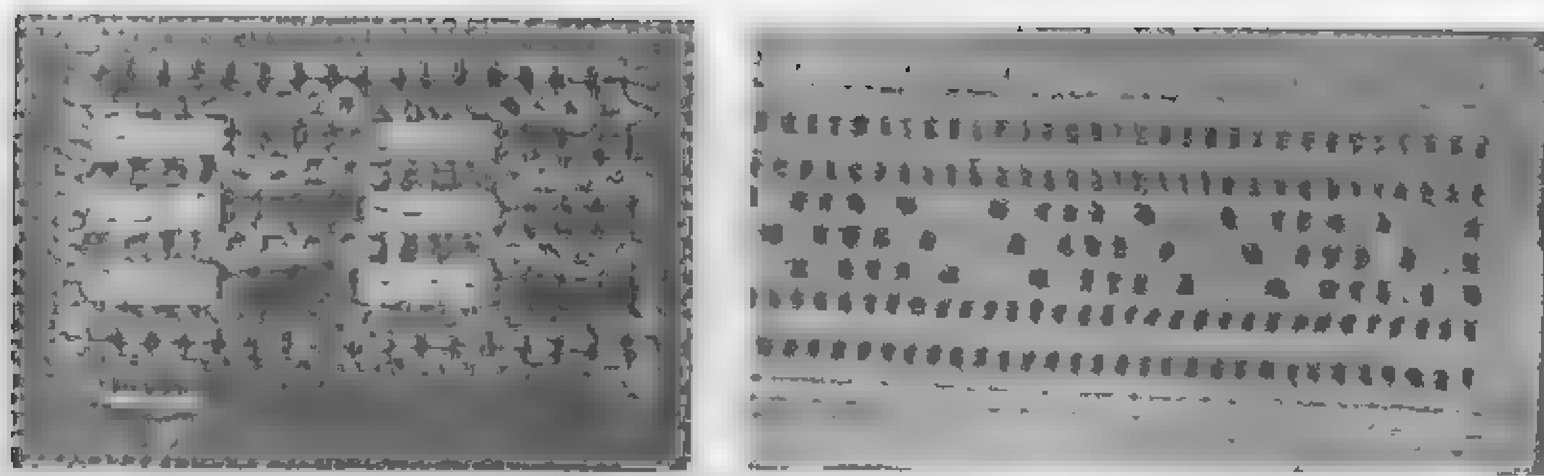
Рис. 14/1—4

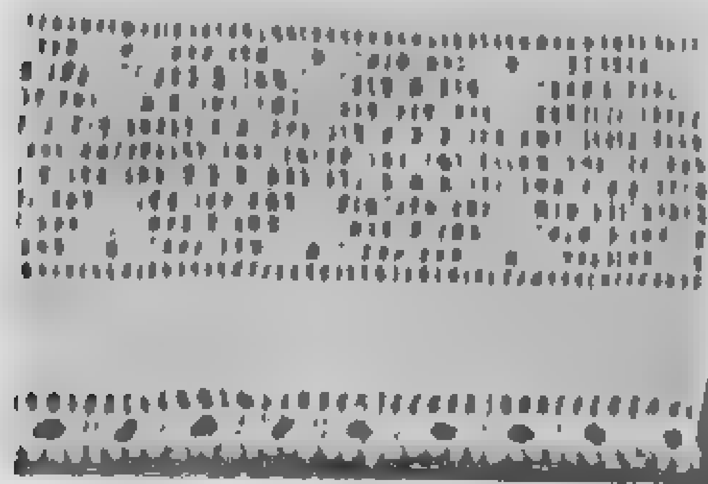
«одинарних стовпчиків» і одночасно третій «одинарний прутик» до кінця ряду. Знову повертаємо тканину вишитими стовпчиками вгору. Виконуємо четвертий «одинарний прутик» справа наліво, чисницею якому є дві горизонтальні нитки знизу. Закінчивши мережку, вишивальну нитку закріплюємо під лівою закріпкою й відрізаємо ножицями.

Мережка «з настилом і прутиком через чисницю» може бути різної ширини та форми. З правого й лівого боків тканини виконуємо закріпки на чотирьох нитках основи на ширину узору. Угорі над закріпками відступаємо першу чисницю, наступні ж дві нитки висмикуємо.

Повертаємо тканину першою чисницею донизу. Закріплюємо робочу нитку під правою закріпкою. Вишиваємо справа наліво перший верхній «одинарний прутик» до кінця ряду (рис. 15/1), не відрізуючи робочої нитки, тканину повертаємо «обкрученими прутиками» догори. Відступаємо другу чисницю, наступні дві горизонтальні нитки висмикуємо для виконання першого ряду мережки — «прутики з настилом». Вишиваємо справа наліво за узором. Голку виводимо над другою чисницею. Набираємо на неї чотири нитки (рис. 15/2) під другою чисницею (ті ж нитки, які брали на перший верхній «одинарний прутик») і виколюємо на лицьовий бік. Потім ведемо голку праворуч (назад) нижче другої чисниці, покриваючи стібком чотири нитки, уколюємо її й виколюємо за першим прутиком угорі над другою чисницею (рис. 15/3). Таким чином обкручуємо перший прутик знизу під другою чисницею.

Тепер треба обвести перший прутик угорі над чисницею. Ведемо голку праворуч (рис. 15/4), уколюємо через чотири нитки над

Мережка «з настилом і прутиком через чисницю»

чисницею й виколюємо за першим прутиком унизу під чисницею. Обкручуємо спочатку другий нижній прутик знизу під другою чисницею (рис. 15/5, 6), потім — другий прутик угорі над другою чисницею, обкручуємо чотири прутики вгорі та внизу другої чисниці за узором, виводимо голку знизу другої чисниці на лицьовий бік (рис. 15/7). Уколюємо голку над другою чисницею ліворуч од четвертого прутика й виколюємо знизу під другою чисницею ліворуч через чотири нитки п'ятого прутика. Так обводимо вертикальним стібком чисницю. Далі готуємо прутики для настилу. Знову вводимо голку над другою чисницею зліва від попереднього прутика, виводимо по діагоналі під другою чисницею наступного нижнього прутика (шостого).

Обвівши чисницю біля восьмого прутика (рис. 15/8), виконуємо довгий стібок (рис. 15/9) праворуч, покриваючи вишивальною ниткою чотири прутики, й виколюємо через чотири нитки ліворуч від п'ятого прутика над довгим стібком (рис. 15/10). Утворився довгий стібок з одним перехватом.

Відтак вишиваємо чотири стібки з трьома перехватами поміж прутиків (рис. 15/11), настил же виконуємо за описом мережки «одинарний стовпчик». Після виконання кожного ряду відступаємо чисницю. Робочу нитку закріплюємо під правою закріпкою. Закінчуємо мережку «подвійним прутиком».

М е р е ж к а «ч е р е з ч и с н и ц ю б е з п р у т и к а» особливо поширена на Полтавщині, характерна тим, що в ній нема вільних прутиків. Вишивають її за узором справа наліво без крайніх чисниць.

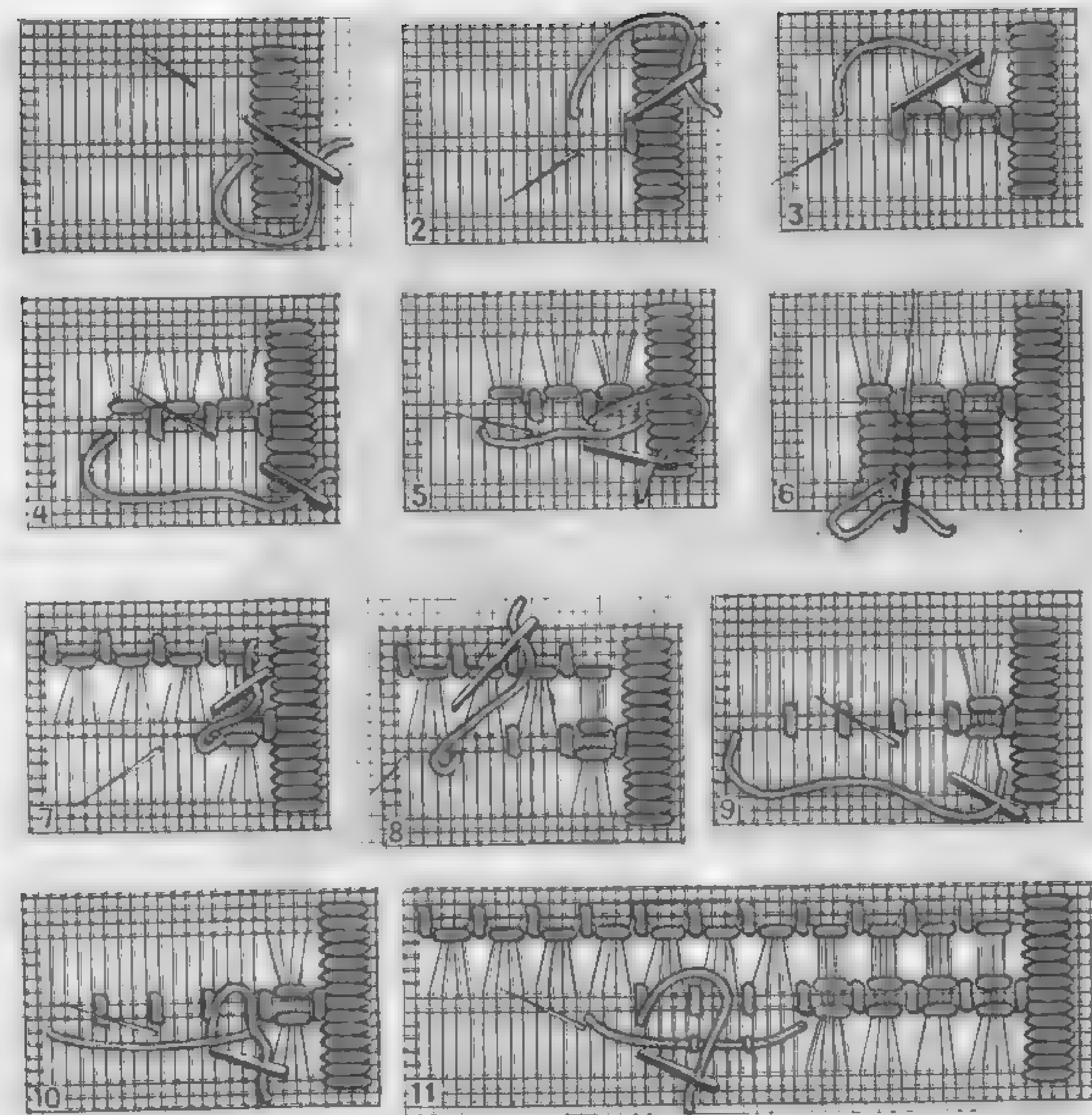
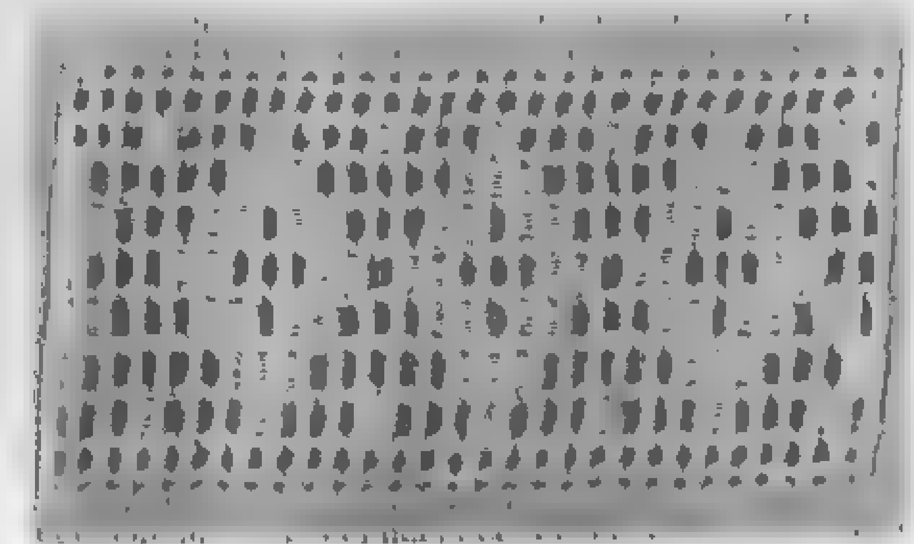
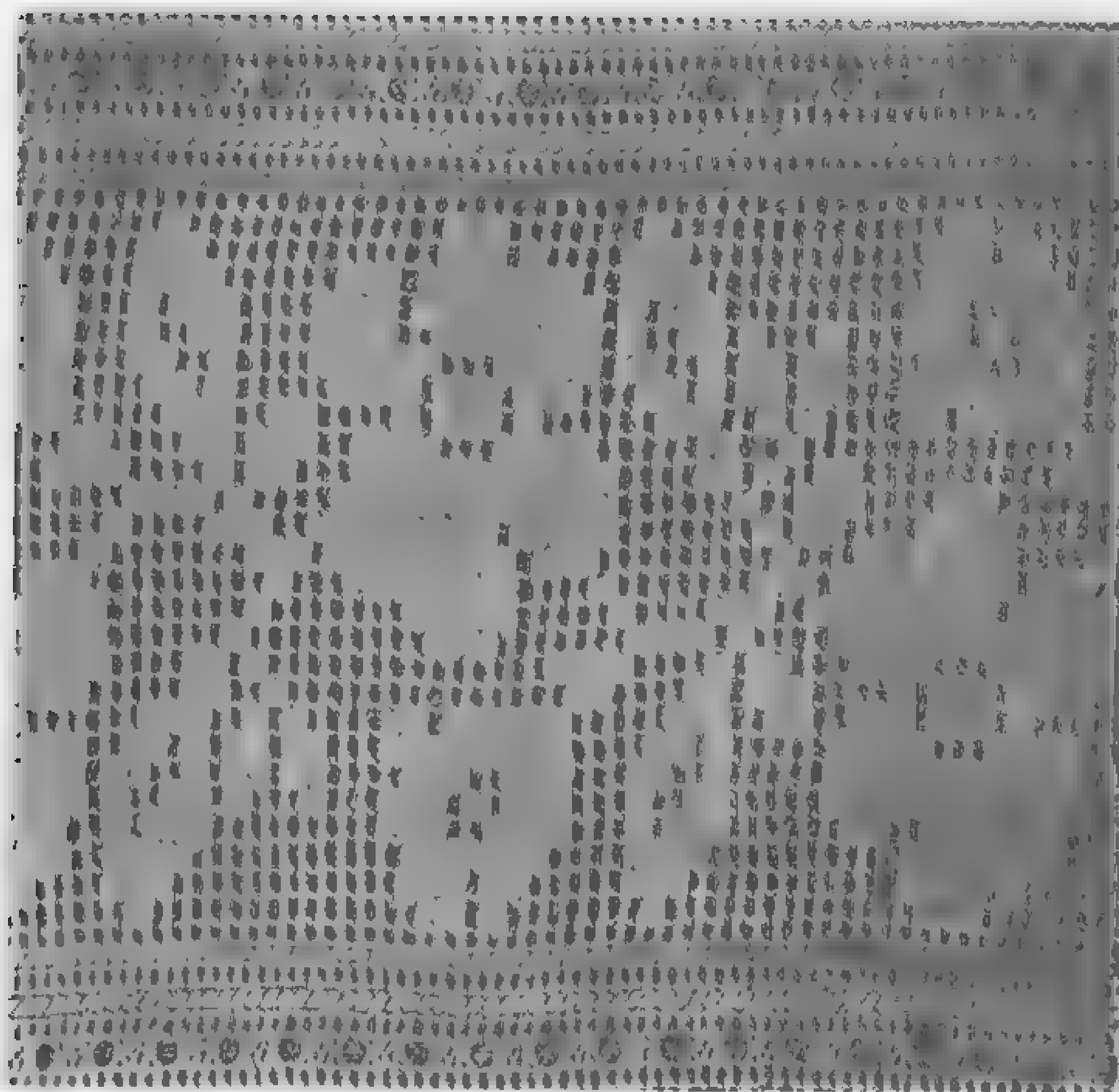

Рис. 15/1—11

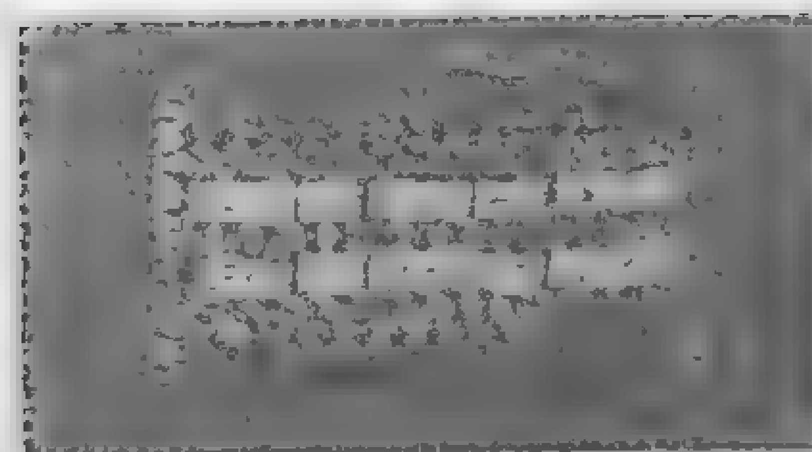
Мережка «з настилом і прутиком через чисницю»

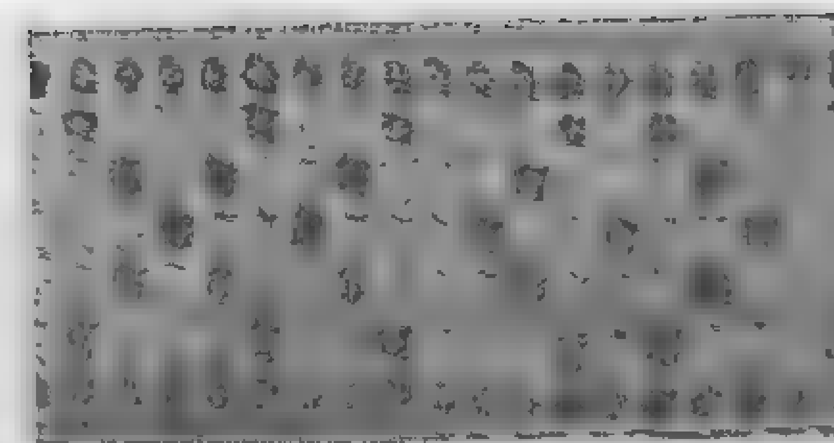

Мережка «з настилом і прутиком через чисницю»

Виконуємо закріпки на чотирьох нитках тканини на ширину мережки. Першу чисницю пропускаємо, наступні дві горизонтальні нитки підрізуємо й витягуємо. Відступивши другу чисницю, знову витягуємо дві нитки для виконання першого ряду мережки. Закріплюємо робочу нитку під правою закріпкою. Виводимо голку на лицьовий бік унизу другої чисниці (рис. 16/1). Набираємо на неї чотири нитки основи ліворуч над другою чисницею (рис. 16/2). Виводимо на лицьовий бік. Повертаємо голку назад праворуч (рис. 16/3), вколюємо в попереднє місце й виколюємо через чотири нитки по діагоналі під чисницею. Обкручуємо три прутики (рис. 16/4), підготувавши їх, виконуємо настил (рис. 16/5) — чотири довгих стібки з двома перехватами. Потім пропускаємо голку вертикально вгору (рис. 16/6), між настилами, обкручуємо наступні прутики, готуючи їх для настилу. Продовжуємо вишивати за узором до лівої закріпки (рис. 16/7). Другий ряд виконуємо справа наліво. Відступаємо третю чисницю, наступні дві нитки підрізуємо й витягуємо. Закріплюємо вишивальну нитку під закріпкою біля третьої чисниці (рис. 16/8). Виводимо голку на лицьовий бік. Знову готуємо прутики для настилу, тобто не обкручуємо, а обвиваємо чисницю один раз через чотири нитки

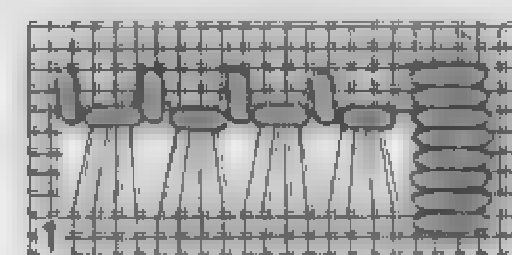

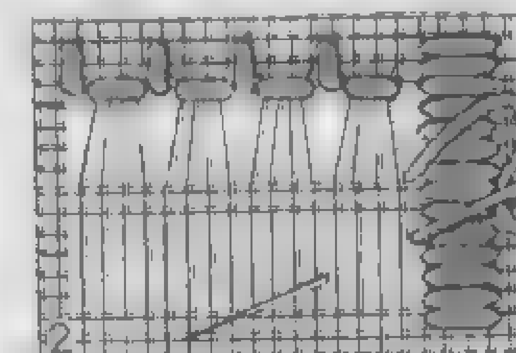

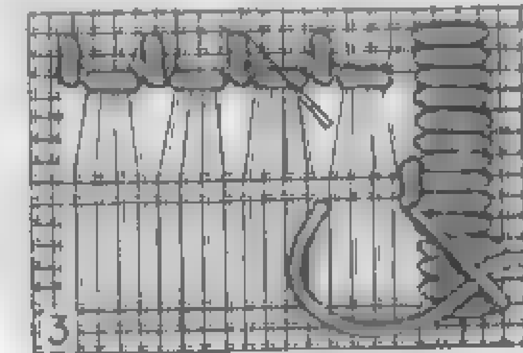

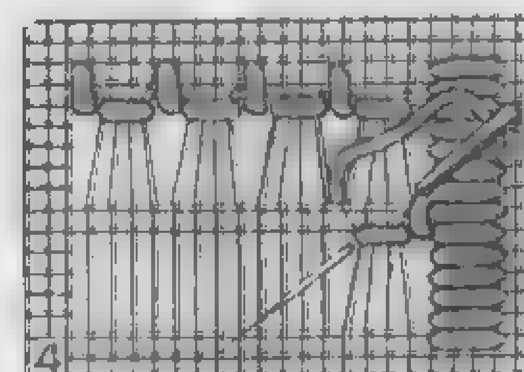
Мережка «через чисницю без прутика»

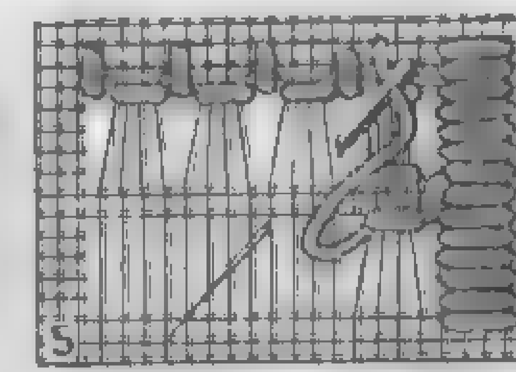
вліво (або один прутик) і виконуємо настили за узором до лівої закріпки. Не відриваючи вишивальної нитки, тканину повертаємо обкрученими стовпчиками вгору. Відступаємо четверту чисницю. Наступні дві нитки витягуємо й вишиваємо «одинарний прутик» над четвертою чисницею – справа наліво – до кінця вишивки (рис. 16/9). Для того, щоб мережку продовжувати за узором, наступні ряди виконуємо за вищеподаним описом, відступаючи чисницю після кожного ряду. Закінчуємо мережку «одинарним прутиком».

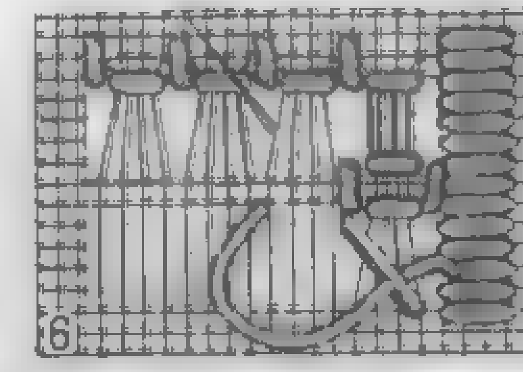

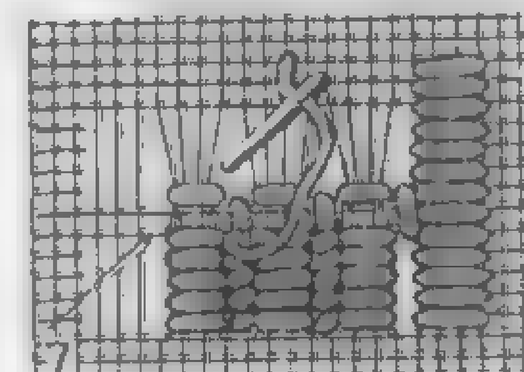

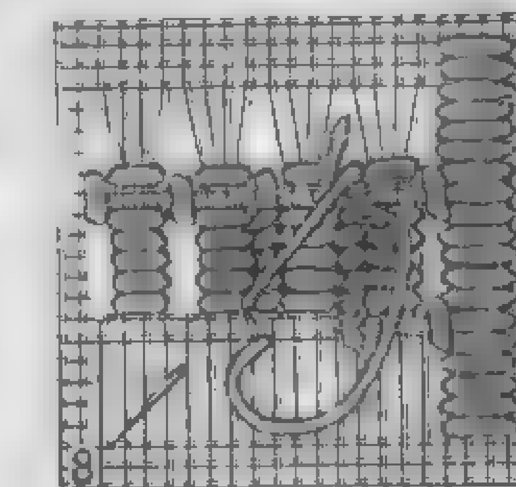

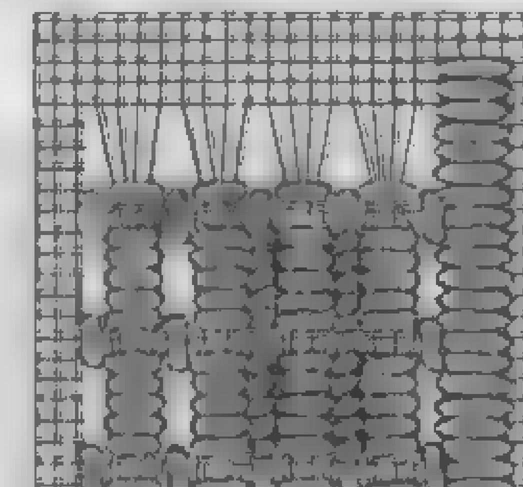
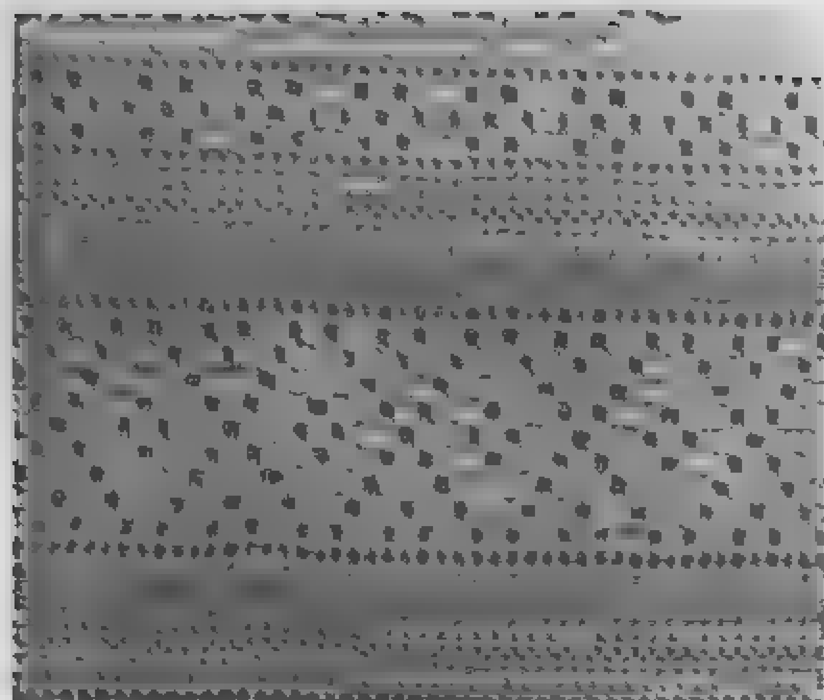
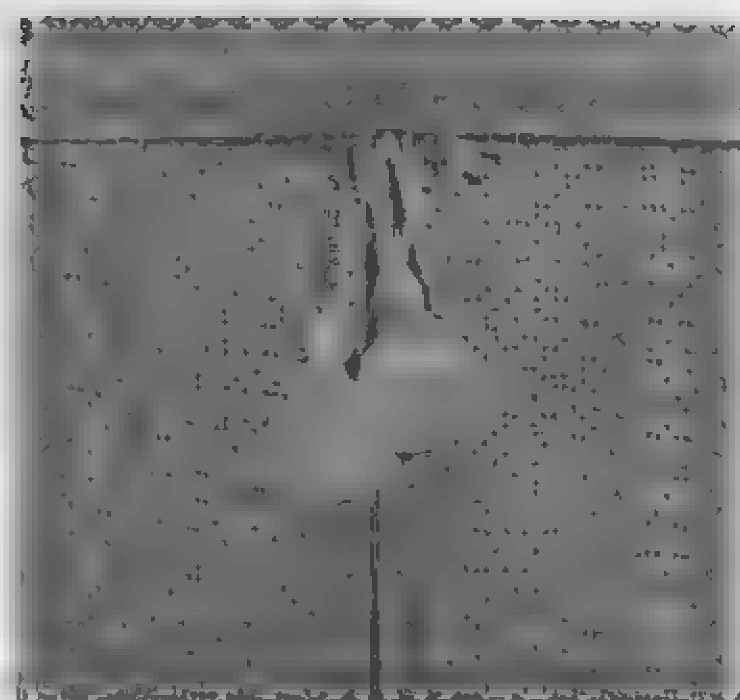
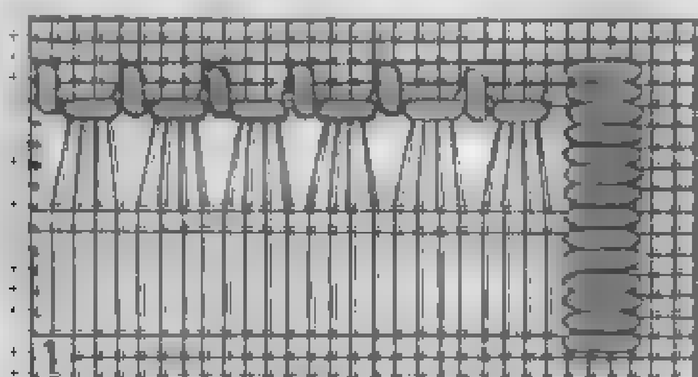

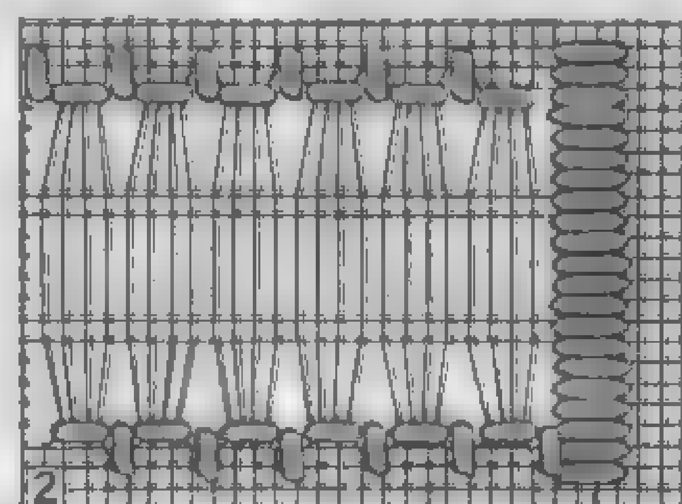

Рис. 16/1—9

Мережка «через чисницю без прутика»

«**В і в с я н о ч к а**». Для виконання цієї мережки передусім слід підготувати місце. З двох боків на чотирьох горизонтальних нитках, тобто на ширину, що її потребує мережка, робимо закріпки. Зверху від закріпок відступаємо дві паралельні нитки на чисницю, наступні ж чотири витягуємо на верхній прутик і виконуємо його зверху справа наліво до кінця ряду. Потім відступаємо дві нитки на другу чисницю, наступні чотири витягуємо на «вівсяночку». Повторюємо те саме ще раз. Знову відступаємо чисницю, наступні дві нитки витягуємо на другий нижній прутик і виконуємо його знизу до лівої закріпки. Отож, підготувавши основу, мережимо «вівсяночку».

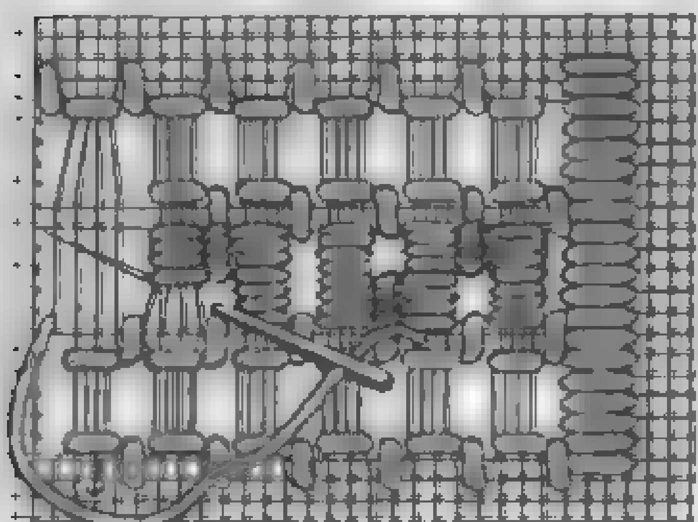
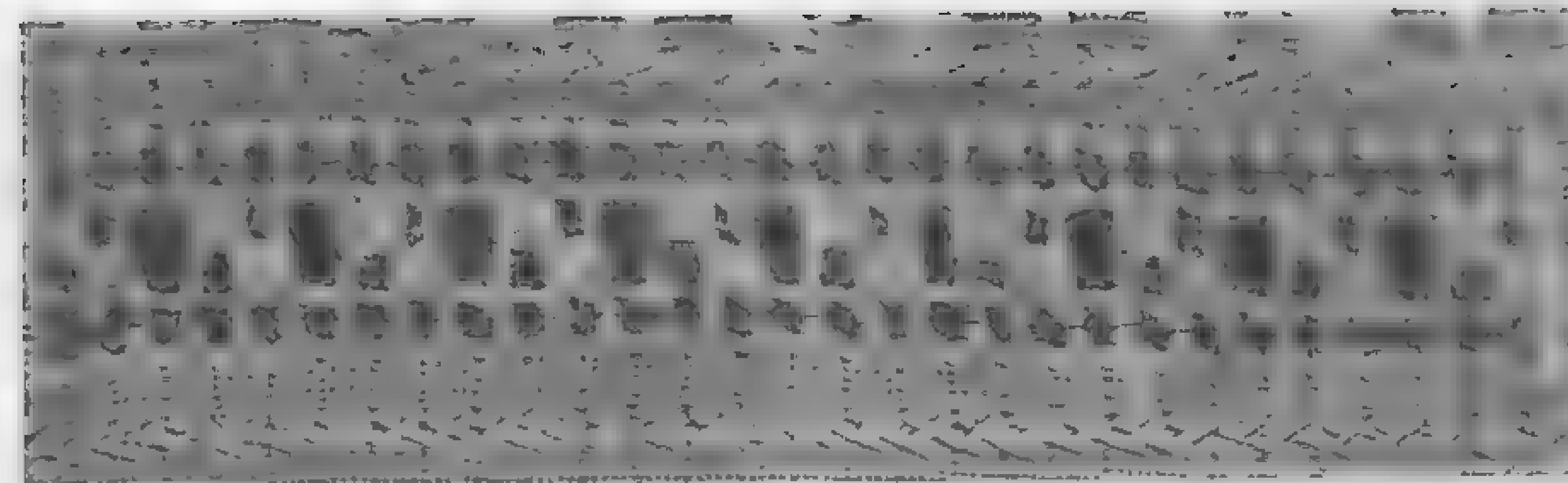

Рис. 17/1—3

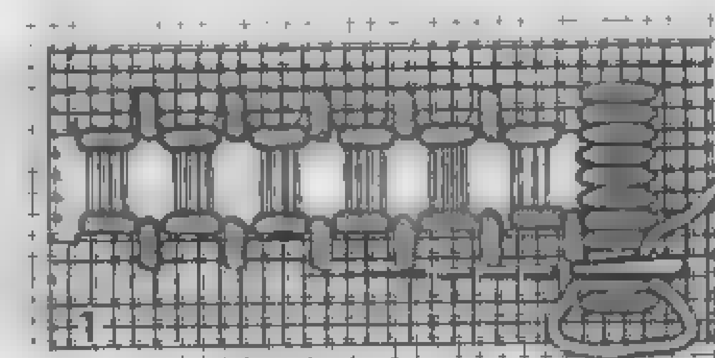
«Вівсяночка»

Закріплюємо робочу нитку під правою закріпкою, згори обкручуємо два прутики по низу верхнього прутика й пропускаємо голку до місця витягнутих ниток для настелювання «вівсяночки». Обкрутивши стовпчик на двох прутиках чотири рази, вколюємо між ними голку й перший прутик обкручуємо чотири рази до нижнього прутика мережки — утворився стовпчик. Потім обкручуємо перший, другий і третій прутики нижнього стовпчика згори й настеляємо другий стовпчик мережки, обкручуючи його чотири рази. Обкрутивши цей стовпчик до верхнього прутика, наступні три стовпчики виконуємо внизу цього прутика. Таким чином вишиваємо мережку до кінця ряду.

Як бачимо з послідовного виконання мережки (рис. 17/1—3), «вівсяночка» аналогічна швам «гречка» та «подвійний стовпчик».

М е р е ж к а «з а т я г у в а н к а» характерна для Полтавщини. Вишивають її через чисницю з прутиками. Узор утворюється не настиланням стібків, а затягуванням вишивальною ниткою. Виконують цю техніку точно за узором (рис. 18/1, 2).

У даному випадку рапорт (повторюваний елемент набірного орнаменту) складається з фігур ромба та зірочки. Відрахувавши п'ятдесят три горизонтальні нитки, робимо закріпку на трьох нитках основи. Потім від верхнього краю закріпки вниз відступаємо дві горизонтальні нитки на першу чисницю, підрізуємо третю нитку, висмикуємо її й робимо верхній «одинар-

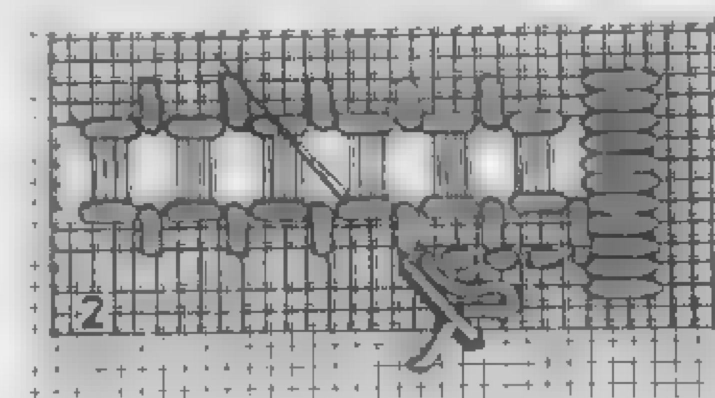
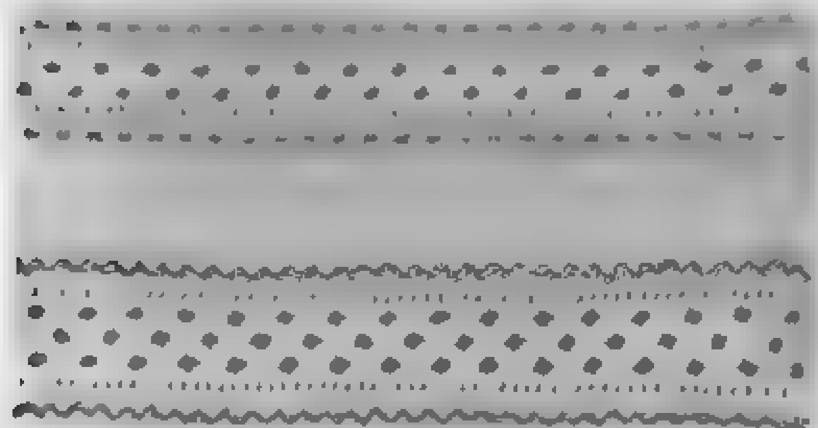

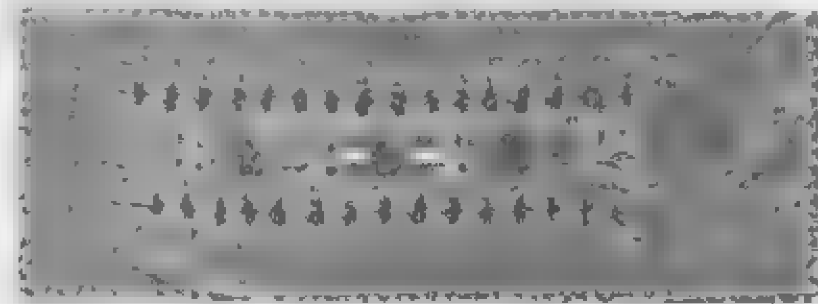

Рис. 18/1, 2

ний прутик». Знову відступаємо дві нитки на другу чисницю, наступну нитку витягуємо на мережку. У цьому узорі, щоюю пошити перший ряд мережки, обкручуємо перші чотири прутики вгорі і внизу, далі через два прутики пронизуємо вишивальну нитку швом «голкою вперед» (тобто, перепускаємо під голку й набираємо на неї по одній горизонтальній нитці, покриваючи чисницю вишивальною ниткою). Уколюємо голку за шостим прутиком над другою чисницею та обкручуємо чотири прутики вище і нижче цієї чисниці. Далі пронизуємо два прутики, перебираючи вишивальну нитку через нитку, і знову вколюємо голку вище другої чисниці ліворуч від дванадцятого прутика, обкручуємо одночасно вгорі і внизу дев'ять прутиків. Далі пронизуємо один прутик вишивальною ниткою, обкручуємо ще п'ять і повторюємо за аналогією з вишиванням першого рапорта Після закінчення першого ряду мережки пропускаємо дві нитки на третю чисницю, наступну ж — витягуємо для виконання другого ряду. Прутики мережки цього й подальших рядів закручуємо лише спочатку, тобто під третьою чисницею й за її допомогою. Наступні ряди виконуємо за узором відповідно до попереднього опису.

«**Одинарну ляхівку**», як і всі мережки, починаємо вишивати з правої закріпки на чотирнадцятьох горизонтальних нитках згори вниз на потрібну ширину мережки. Од верхнього її краю відступаємо дві нитки на чисницю, третю підрізуємо, висмикуємо й шиємо верхній «одинарний прутик». Після його закінчення знову пропускаємо дві нитки на чисницю, наступні чотири нитки тканини витягуємо для «ляхівки».

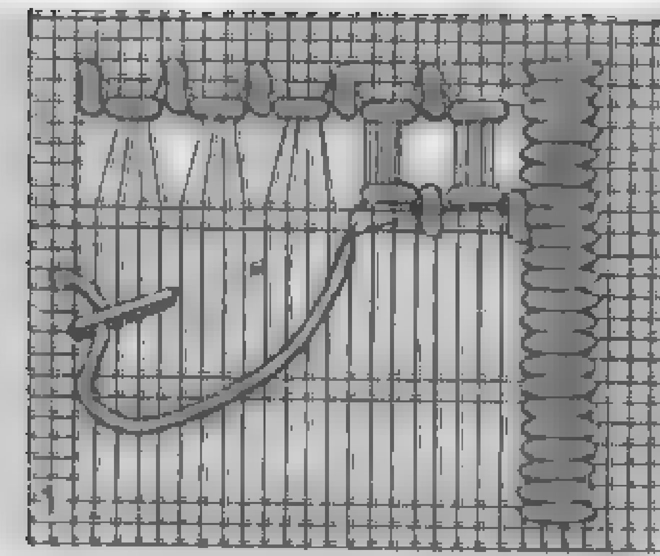
Закріплюємо робочу нитку зі споду під правою закріпкою і обкручуємо два прутики другого нижнього прутика (перед другою чисницею та за її допомогою, як шили «одинарні стовпчики»), виколюємо голку в центрі мережки в ряді настилання «павучком» (елементом «ляхівки»). Далі слід починати вишивати «павучок». Для цього уколюємо голку ліворуч у центр наміченого «павучка», підхоплюючи два лівих стовпчики (рис. 19/1). Потім голкою підхоплюємо верхню чисницю (рис. 19/2) і два правих стовпчики (рис. 19/3). За кожним уколюванням нитка в центрі повинна перехрещуватися, вишивальна нитка — під голкою (рис. 19/4).

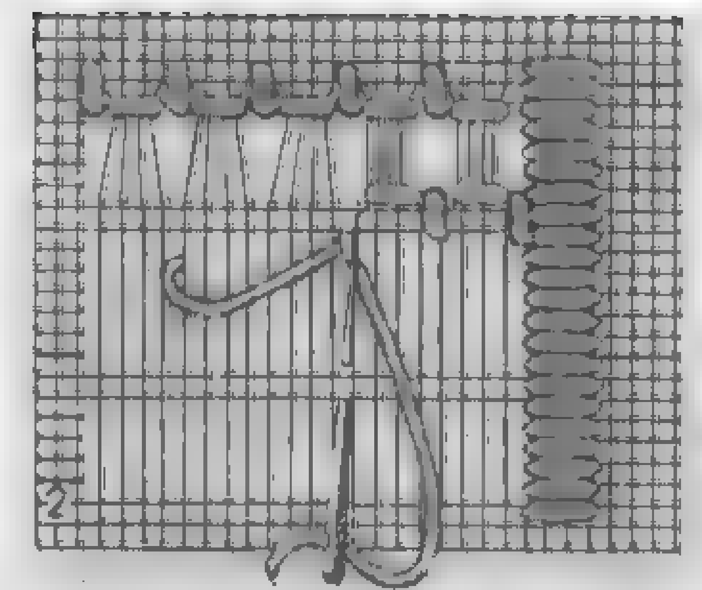

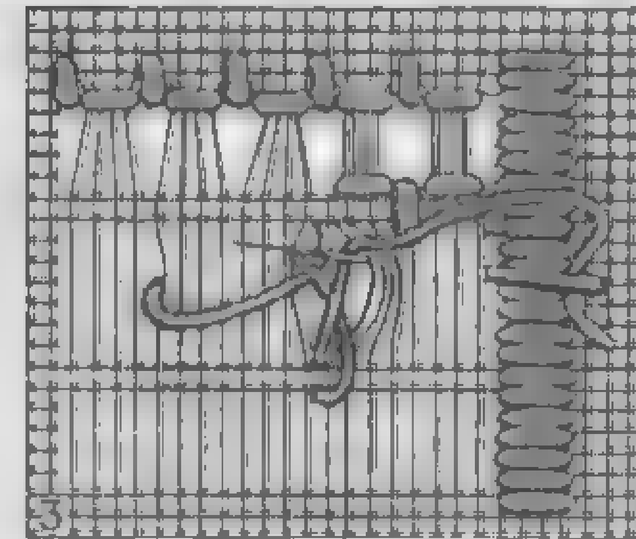

«Одинарна ляхівка»

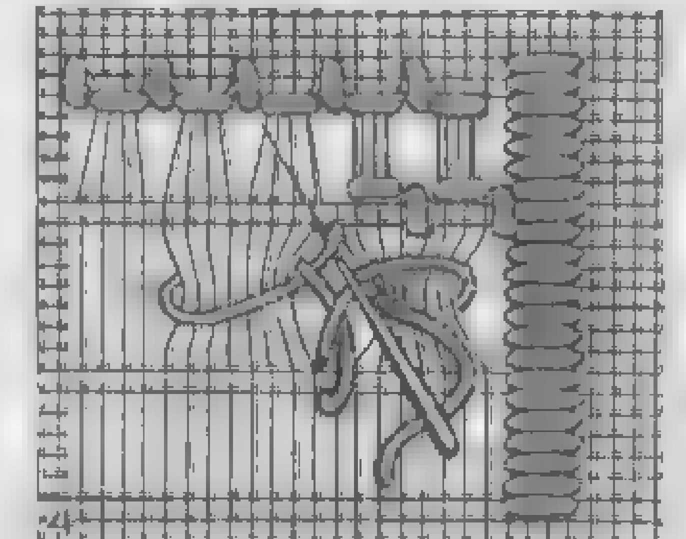
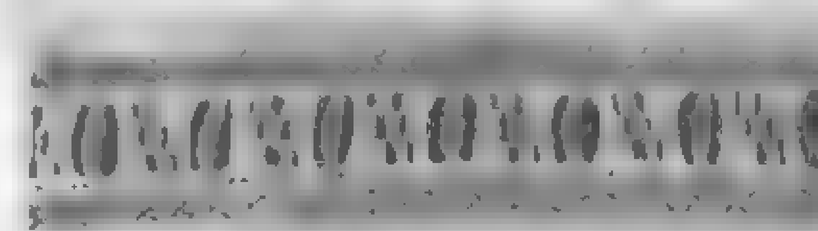
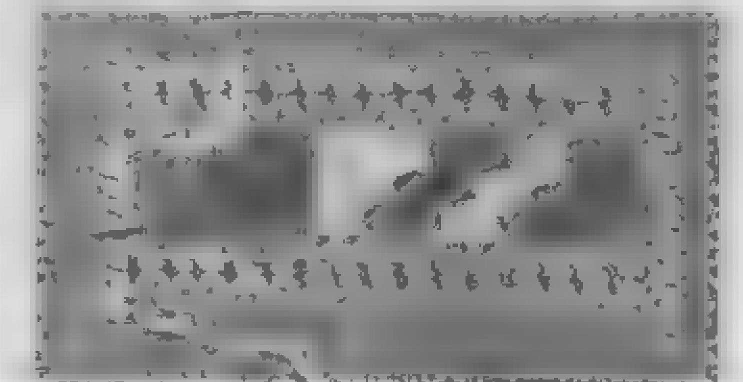

Рис. 19/1—4

Закінчивши ряд «павучків», робочу нитку закріплюємо на звороті, відрізуємо її й новою ниткою з правої закріпки закінчуємо шити нижній прутик мережки.

«**Шабак**» виконуємо чотирма кольорами — чорним, червоним, білим та синім, поєднуючи типово геометричні узори, що є результатом взаємних перехрещувань діагональних, ламаних ліній, ажурних ромбів, хрестиків, трикутників. Тепер ним оздоблюють чоловічі сорочки, скатерки, доріжки, серветки, використовуючи для цього яскраві насичені кольори. «Шабак» найзручніше вишивати на п'яльцях. Увесь узор мережки складається з окремих стовпчиків. Аби визначити, скільки ниток висмикнути для малюнка на тканині, слід підрахувати кількість рядів в орнаменті. Для виконання мережки «шабак» вишиваємо праву і ліву закріпки на ширину

«Шабак»

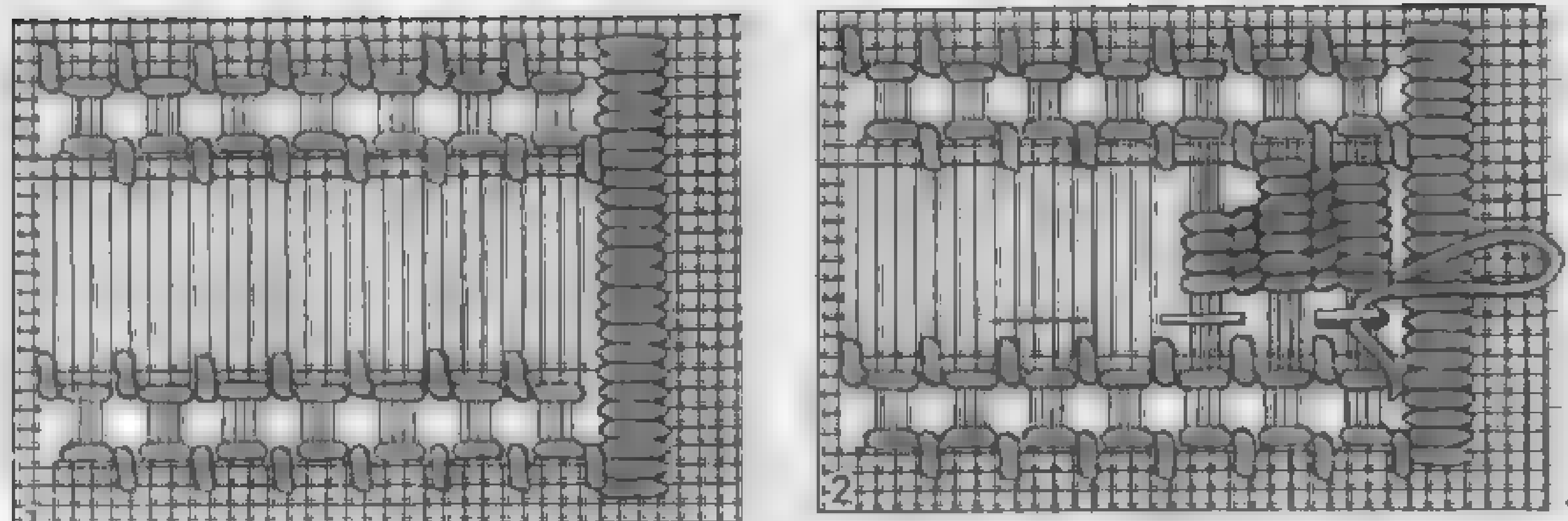
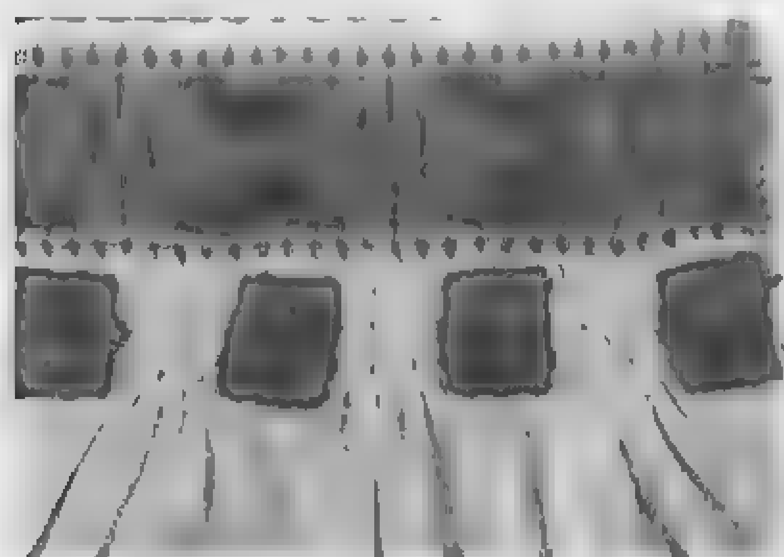

Рис. 20/1, 2

орнаменту. Од верхнього та нижнього країв закріпок відступаємо по дві горизонтальні нитки, тобто на першу і останню чисниці, після чого прорізуємо й витягуємо вгорі «подвійний прутик», а далі вибираємо ті ж нитки основи, які брали для верхнього ряду, вишиваємо нижній ряд «подвійного прутика». Поміж рядів «подвійних прутиків» біля правої закріпки відступаємо ліворуч приблизно на ширину рапо́рта орнаменту. Обережно перерізавши потрібну кількість горизонтальних ниток, висмикуємо їх (рис. 20/1). Відтак закріплюємо вишивальну нитку під правою закріпкою вгорі. Виконуємо рисунок основним кольором, що проходить через увесь орнамент.

Слід зауважити, що перші стовпчики шиємо згори вниз, наступні — знизу вгору і справа наліво. Стібки мережки «шабак» виконуємо не настилами, як у техніці «гречка», а переплетеннями двох, трьох та більше сусідніх прутиків (рис. 20/2). При цьому на голку набираємо перший прутик і протягуємо голку з ниткою над другим. Повернувшися назад, набираємо на голку другий прутик і протягуємо голку з ниткою над першим, тобто переплетенням кожного прутика чотири рази утворюємо стовпчик. Виконавши стовпчики основного кольору, заповнюємо місце фігур за узором справа наліво (за принципом, описаним вище) нитками різних комбінацій, кожний

«Шабак»

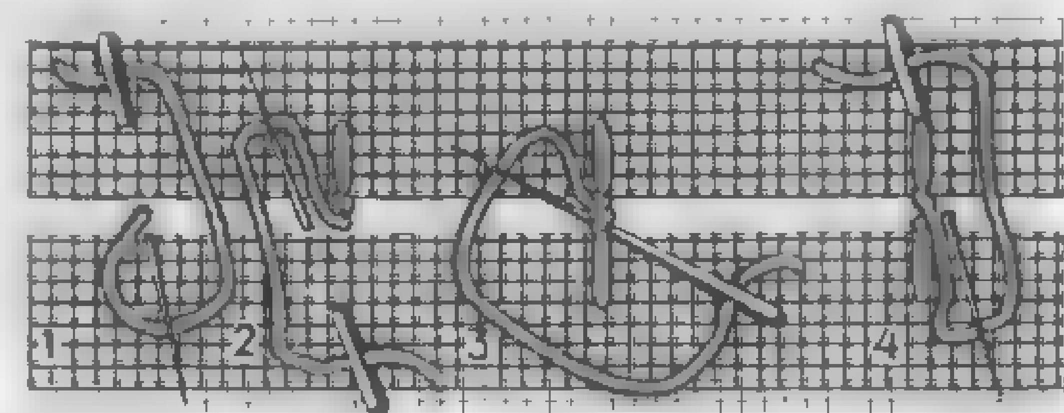

колір окремо. Вишивальну нитку акуратно закріплюємо на звороті й відрізуємо ножицями. Закінчивши вишивати перший рапо́рт узору, відступаємо ліворуч, потім обережно підрізуємо горизонтальні нитки для другого рапо́рта й висмикуємо їх. Так послідовно виконуємо мережку. Закінчуємо вишивати мережку «шабак», підрізавши горизонтальні нитки біля лівої закріпки.

Змережування застосовується для зшивання окремих частин чоловічих і жіночих сорочок, а також різноманітних за кольором та фактурою тканин. Щоб рубці не були грубими, їх з'єднують ажурними швами: «черв'ячком», «городками». Змережування має подвійну функцію — утилітарну й декоративну.

Змережування «черв'ячком» поширене в Київській, Полтавській областях, а також на Поділлі. У Полтавській і Київській областях змережують червоним кольором, на Поділлі — послідовно червоним, чорним, жовтим, потім знову — червоним, жовтим, чорним.

Для вишивання «черв'ячком» спочатку необхідно підготувати край тканини, тобто підгорнути зісподу рубець шириною близько 3 см і підшити його білою ниткою, захоплюючи при цьому тільки одну нитку тканини, щоб не було видно стібків. «Черв'ячок» шиємо зліва направо на лицьовому боці тканини. Зав'язавши вузлик на вишивальній нитці, закріплюємо її під верхнім рубцем зліва на тканині і вколюємо голку під верхнім рубцем (робоча нитка знаходиться під голкою), щоб прикрити його стібком під верхнім (рис. 21/1). Потім протягуємо голку в петлю й витягуємо нитку. Після цього робимо таку ж петлю й протягуємо в неї голку з ниткою, настелюючи стібок на нижньому рубці (рис. 21/2). Повернувши петлю назад вліво й захопивши голкою обидва попередні стібки рубцями, протягуємо нитку в петлю й сильно притягаємо її (рис. 21/3).

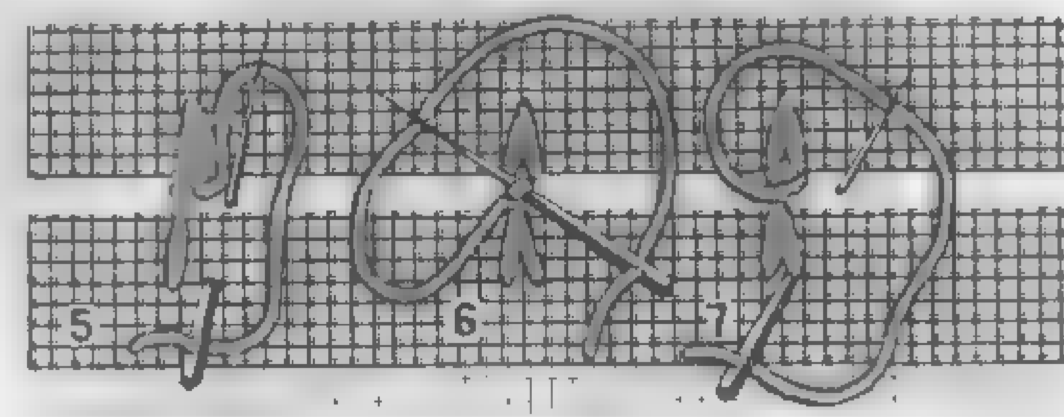
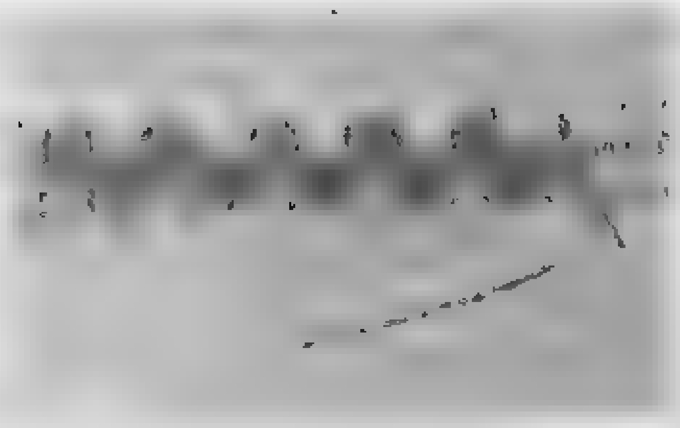

Рис. 21/1—7

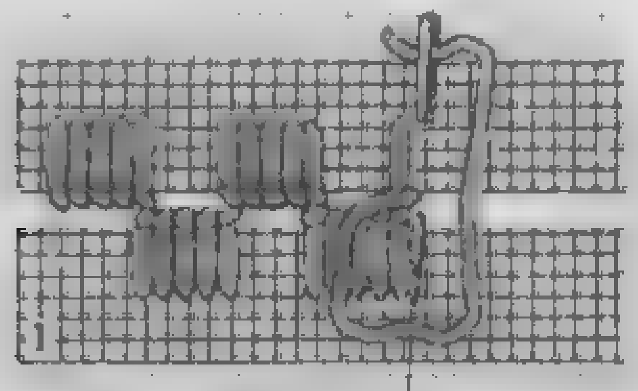

Змережування «городками»

Таким чином закріплюємо вишивальну нитку на рубцях. Потім починаємо вишивати «черв'ячок». Голкою з вишивальною ниткою робимо петлю вправо, вколюємо голку в місце першого проколу стібка на верхньому рубці (рис. 21/4), тобто знову покриваємо стібком рубець у тому ж місці й протягуємо голку з ниткою в петлю. Далі знову робимо петлю вправо й укриваємо нижній рубець стібком (рис. 21/5), паралельним першому й однаковим із ним за розміром. Після цього робимо третю петлю, але вліво і, захопивши попередні стібки голкою між рубцями, протягуємо нитку в петлю, сильно притягаємо її (рис. 21/6). Наступний стібок робимо вниз поруч із уже притягнутим і притягаємо петлю (рис. 21/7). Щоб зубці «черв'ячка» були рівними, петлю слід притягати досить сильно, однак не занадто.

З м е р е ж у в а н н я «г о р о д к а м и» застосовується в тих же місцевостях, що й «черв'ячок». Вишивають «городки» різними кольорами. Як і під час виконання шва «черв'ячок», спочатку робимо два тонкі рубці й уже на них вишиваємо «городки», направляючи голку зліва направо. Один «городок» настеляємо такою кількістю стібків, щоб ширина його дорівнювала висоті. Кожний стібок шиємо на однаковій кількості горизонтальних ниток і через одну вертикальну. Особливістю цього шва є те, що на кожний стібок накладаємо петлю й притягаємо її. Нашивши «городок» на верхньому рубці (вісім стібків), переходимо до нижнього рубця й шиємо на ньому другий «городок» (рис. 22/1, 2).

З м е р е ж у в а н н я «з у б ц я м и» схоже на шов «городки», але складніше за нього. Під час вишивання зубців довжину стібків

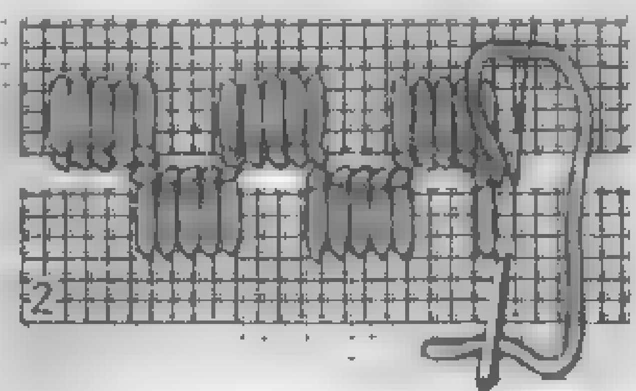
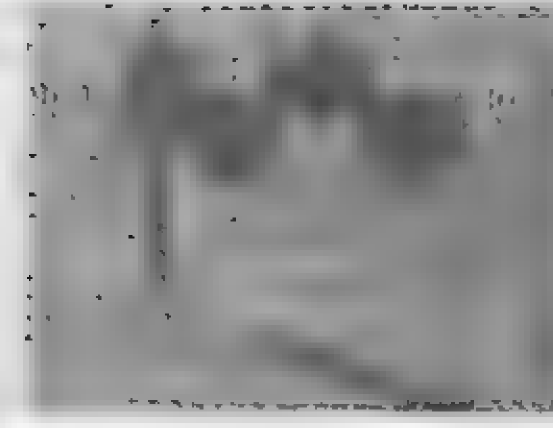

Рис. 22/1, 2

Змережування «зубцями»

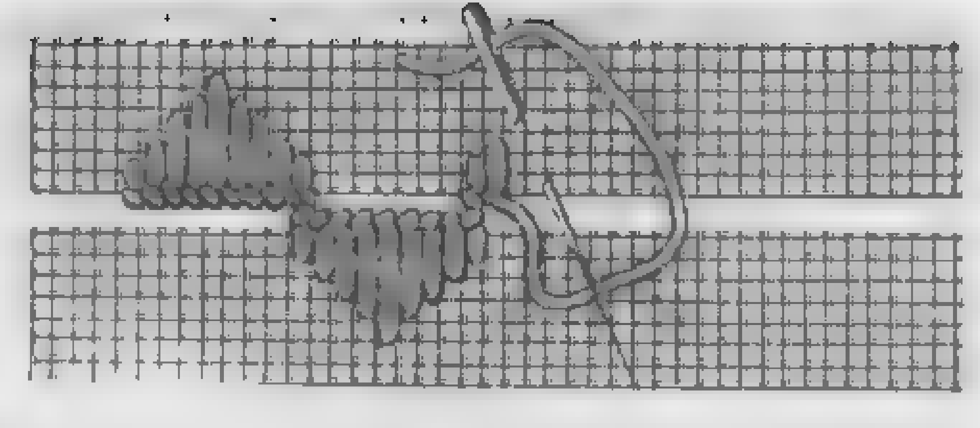

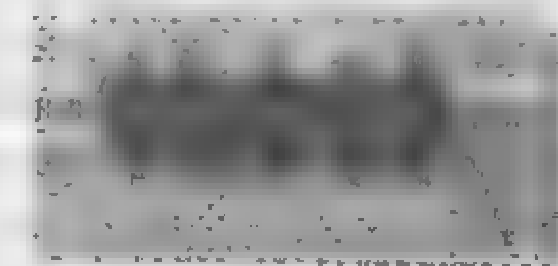
Рис. 23

поступово збільшують на одну горизонтальну нитку. Вишиваємо зліва направо, різними кольорами. Часто відрізок довжиною 5 см вишивають одним кольором, інші 5 см — іншим. Це ще зветься «гладьові зубці» (рис. 23).

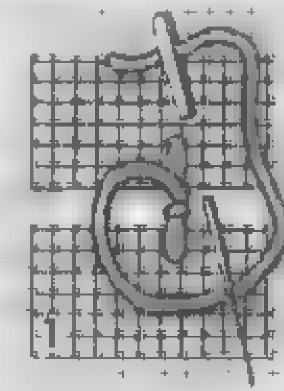
З м е р е ж у в а н н я «п л а х т о в и м ш в о м» нагадує «зубці», однак у цьому випадку зубці розташовані один навпроти одного. Підрубивши краї тканини тонкими рубцями, проводимо кольоровою ниткою лінію паралельно до підрубленого краю на відстані, що дорівнює висоті зубця. Вишиваємо зліва направо. Стібки робимо то на верхньому, то на нижньому рубцях, притягуючи кожний стібок петлею (рис. 24/1). Необхідно стежити, щоб верхній та нижній стібки були однакової довжини і щоб збільшувалися й зменшувалися поступово, утворюючи зубці однакової форми й однакового розміру (рис. 24/2).

«Ч е р н і г і в с ь к е з м е р е ж у в а н н я п р у т и к о м». Цим швом змережують рушники, скатерки, чоловічі й жіночі сорочки. Відступивши від краю першої тканини 7—8 см, витягуємо дві горизонтальні нитки. Край другої тканини підвертаємо на 2—3 мм, після чого лінію згину слід прикласти до першої тканини уздовж витягнутих на ньому ниток і прикидати так, щоб підгорнутий край сховався.

Потім на першій тканині шиємо «одинарний прутик», набираючи на голку чотири нитки й захоплюючи за підгорнутий край одну або дві нитки (у залежності від товщини тканини).

Змережування «плахтовим швом»

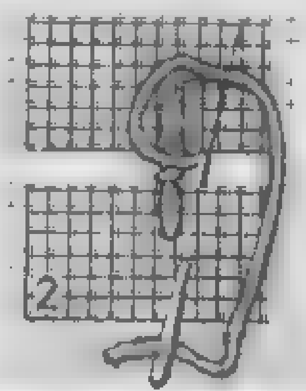

Рис. 24/1, 2

Закінчивши пришивати перший край тканини мережкою «одинарний прутик», перевертаємо її на виворіт і підгортаємо з краю першої тканини 2—3 мм по лінії згину, а на краю другої тканини підрізуємо дві горизонтальні нитки, витягуємо їх і вишиваємо «одинарний прутик», так само, як і на першому шматку тканини. Таким чином на рубці утворилося два ряди «одинарних прутиків».

«**Широке чернігівське змережування**», **або** «**шеляжок**». Змережування «шеляжок» застосовується замість зшивання окремих деталей жіночих блуз, чоловічих сорочок, з'єднання полотнищ плахт і різних тканин. Чернігівське змережування вишивають білими, червоними і чорними нитками. Приступаючи до шва «шеляжок», необхідно підрубити дві деталі виробу вузенькими рубцями (2—3 мм) або ж «подвійним прутиком».

Підготувавши деталі виробу, вишиваємо на одному, потім на другому «городки». Кожний «городок» виконуємо через чотири вертикальні нитки й утворюємо його з двох стібків і петлі.

Потім беремо деталі, обшиті «городками», і вишиваємо квадратики. Кожний квадратик утворюємо з двох натягнутих петель, які закріплюємо за нитку між городками. Виконавши чотири квадратики, пропускаємо нитку, яка поєднує п'ятий і шостий «городок», знову шиємо чотири квадратики й т. д.

У другому ряді вишиваємо по три квадратики в проміжках між чотирма квадратиками першого ряду (між першим і другим, третім і четвертим), закріпивши петлі за нитку між квадратиками першого ряду. У місцях, де квадратики не настеляємо, утворюються довгі стібки (пересяги) з вишивальної нитки. У третьому ряді вишиваємо по два квадратики в проміжках між трьома квадратиками попереднього ряду. У четвертому ряді шиємо по одному квадратику, у п'ятому — знову по два, у шостому — по три, у сьомому — по чотири і т. д.

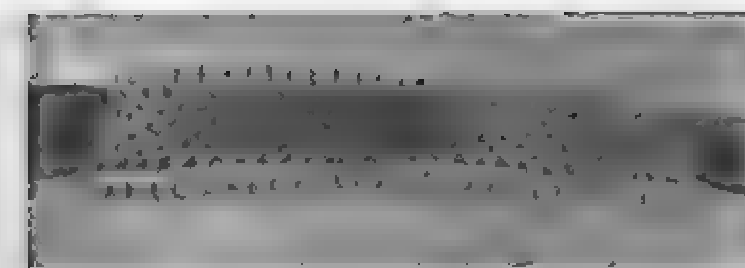
Закінчивши останній ряд квадратиків, беремо іншу підрублену, обшиту «городками» деталь виробу і з'єднуємо її з першою, обметуванням ниток, що йдуть між «городками», і ниток, що йдуть між квадратиками. Потім на пересягах вишиваємо червоні ромби, настеляючи їх паралельно до вертикальних ниток. Далі на двох пересягах шиємо справа наліво по чотири настили технікою «шабак», потім на чотирьох пересягах — чотири настили і ще на шести пересягах виконуємо чотири настили.

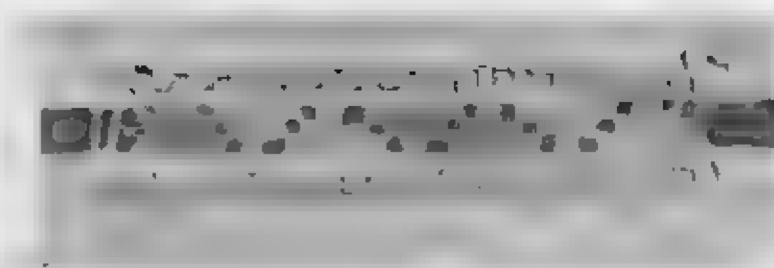
Таким же способом шиємо другу половину ромба, зменшуючи його. Закінчивши роботу, вишивальну нитку закріплюємо з вивороту.

Змережування «розшивкою». Цей своєрідний шов характерний для Поділля, тому й зветься він «подільська розшивка». Ним змережують жіночі сорочки, відступивши від низу виробу 15—20 см.

Перед змережуванням край тканини підрублюють тоненьким рубцем. Закріпивши білу вишивальну нитку з правого боку ниж-

Змережування «розшивкою»

Змережування «шабаком»

нього рубця, протягуємо її до верхнього рубця, захоплюючи його стібком. Довжина вишивальної нитки, протягнутої між рубцями, дорівнює ширині «розшивки» (рис. 25/1). Потім повертаємо голку вниз і нашиваємо три квадратики. Кожний з них утворюється із трьох стібків, протягнутих петлею, як при вишиванні «широкого чернігівського змережування». Виконавши третій квадратик, захоплюємо нижній рубець, покриваємо його стібком і знову повертаємо голку до верхнього рубця (рис. 25/2).

Перший квадратик шиємо на нитці, що йде від третього квадратика першого ряду нижнього рубця. Другий і третій квадратики другого ряду нашиваємо в проміжках між квадратиками першого ряду. Після третього квадратика голку виколюємо на верхній рубець, покривши його стібком. Виколюємо голку з-під нитки стібка, нашиваємо на нитку між третім квадратиком попереднього ряду та верхнім рубцем перший квадратик третього ряду — згори вниз. Два інші квадратики шиємо в проміжках (рис. 25/3).

Виконавши білою ниткою три рядки, закріплюємо її під рубцем і починаємо шити червоною ниткою вісім рядів. Закріплюємо вишивальну нитку за допомогою петлі на білій нитці, яка йде від нижнього до середнього білого квадратика третього ряду. Потім на цьому ж місці затягуємо ще одну петлю — утворився нижній червоний квадратик. Угорі вишиваємо ще два квадратики, потім

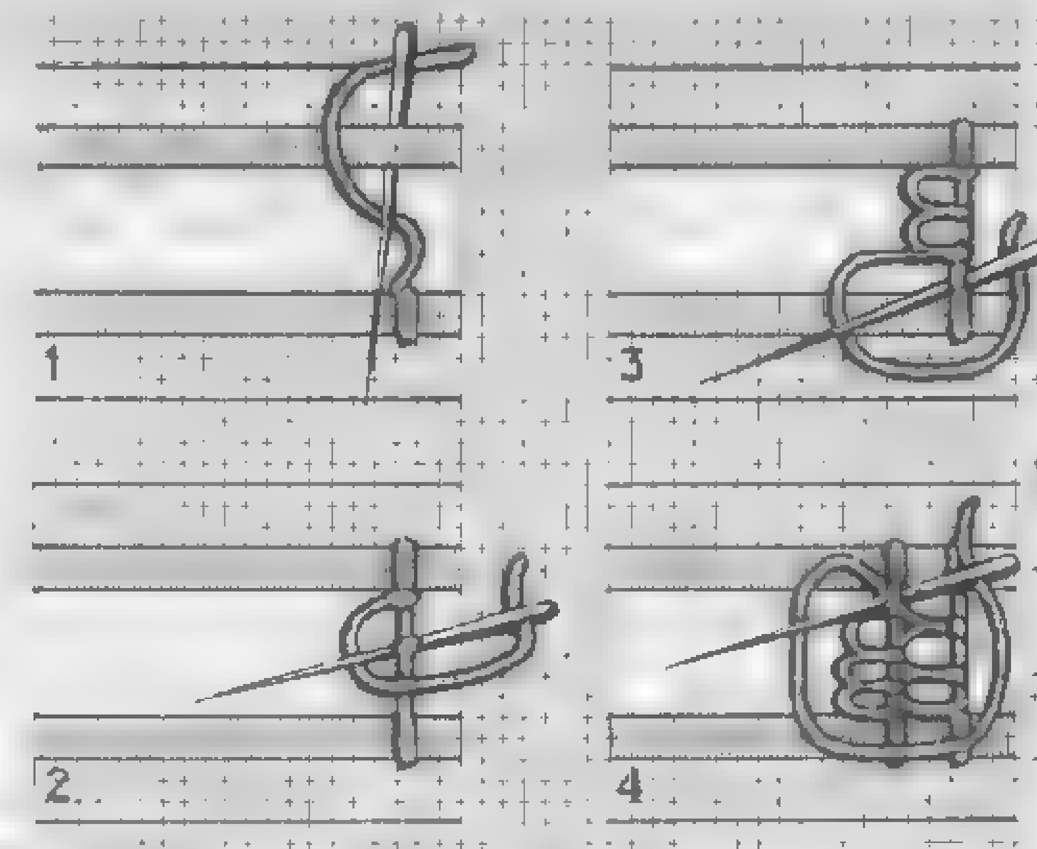

Рис. 25/1—4

виконуємо три ряди квадратиків жовтою ниткою і вісім рядів — чорною. Закінчивши перший рапорт узору, починаємо знову шити білою ниткою (рис. 25/4).

Змережування «шабаком» застосовується на Поділлі та Чернігівщині. Ним обшивають чоловічі й жіночі сорочки. У Чернігівській області для шва «шабак» застосовують чорний і червоний кольори, на Поділлі до них іще додають білий і жовтий.

Спочатку підрублюємо два шматки тканини й білою ниткою протягуємо між рубцями однакової довжини стібки для утворення основи, на якій можна було б шити «шабак».

Вишивальну нитку закріплюємо під верхнім рубцем справа, вколюємо її на згині цього рубця й виколюємо в згині другого нижнього рубця.

Потім шиємо червоним кольором також по чотири настили на виступ, тобто на шести нитках — чотири настили, потім на чотирьох нитках — чотири настили, далі на двох нитках — два настили і т. д.

ПОЛІССЯ

Полісся охоплює територію сучасних Волинської, Рівненської, Житомирської та північні райони Київської, Чернігівської й Сумської областей.

Віддаленість цього етнографічного регіону від крупних промислових і культурних центрів, несприятливість природних і географічних умов для життя спричинили ізольованість культурно-побутових та економічних процесів його розвитку. Відрізані лісами й болотами, поліщуки довше, ніж в інших районах України, зберігали в побуті, народному мистецтві, віруваннях архаїчні елементи, що несли відгомін не лише давньоруської, а й праслов'янської традиції.

Вишивки Рівненської та Волинської областей здебільшого нескладні за своїми орнаментами, які утворюються з ритмічного повторення поодиноких або вписаних одне в одне різноманітної конфігурації ромбів, восьмикутних зірок, ламаних ліній тощо. Характерною прикметою поліських вишивок є спокійно-розмірений ритм якогось одного лаконічного за абрисами мотиву. Виразність малюнка досягається застосуванням техніки «занизування», що імітує візерункове ткацтво й лягає на полотно чіткими лініями. Поліські орнаменти не мають деталізованої внутрішньої розробки, для них зовсім не характерне застосування одночасно різноманітних технік виконання. Вишивки Полісся — дуже стримані, прості й графічно виразні. Основне емоційне навантаження належить червоному кольору. Вражає вміння майстринь володіти

Жіноче вбрання Буковини.
Хрестик, «стебнівка», вишивка бісером

46—1182

Сорочка жіноча.
«Набірування», «штапівка», мережка «шабак»

Сорочка жіноча.
Хрестик, «штапівка»

Сорочка жіноча.
Хрестик

Сорочка жіноча.
«Штапівка», хрестик, мережка

Сорочка жіноча.
Коса гладь «зірочки», хрестик, мережка

Купон чоловічої сорочки.
Хрестик, мережка

Купон чоловічої сорочки.
Хрестик, мережка

Купон чоловічої сорочки.
Хрестик, мережка

Купон чоловічої сорочки.
Хрестик, гладь «зірочки», мережка

Рушник.
«Тамбурний шов»

Фрагмент вишивки.
Хрестик

Купон чоловічої сорочки.
Хрестик, мережка

Купон жіночої сорочки.
Хрестик, «штапівка»

Фрагмент чоловічої сорочки.
Хрестик

Купон чоловічої сорочки.
Лиштва, мережка

Купон жіночої сорочки.
Хрестик, мережка

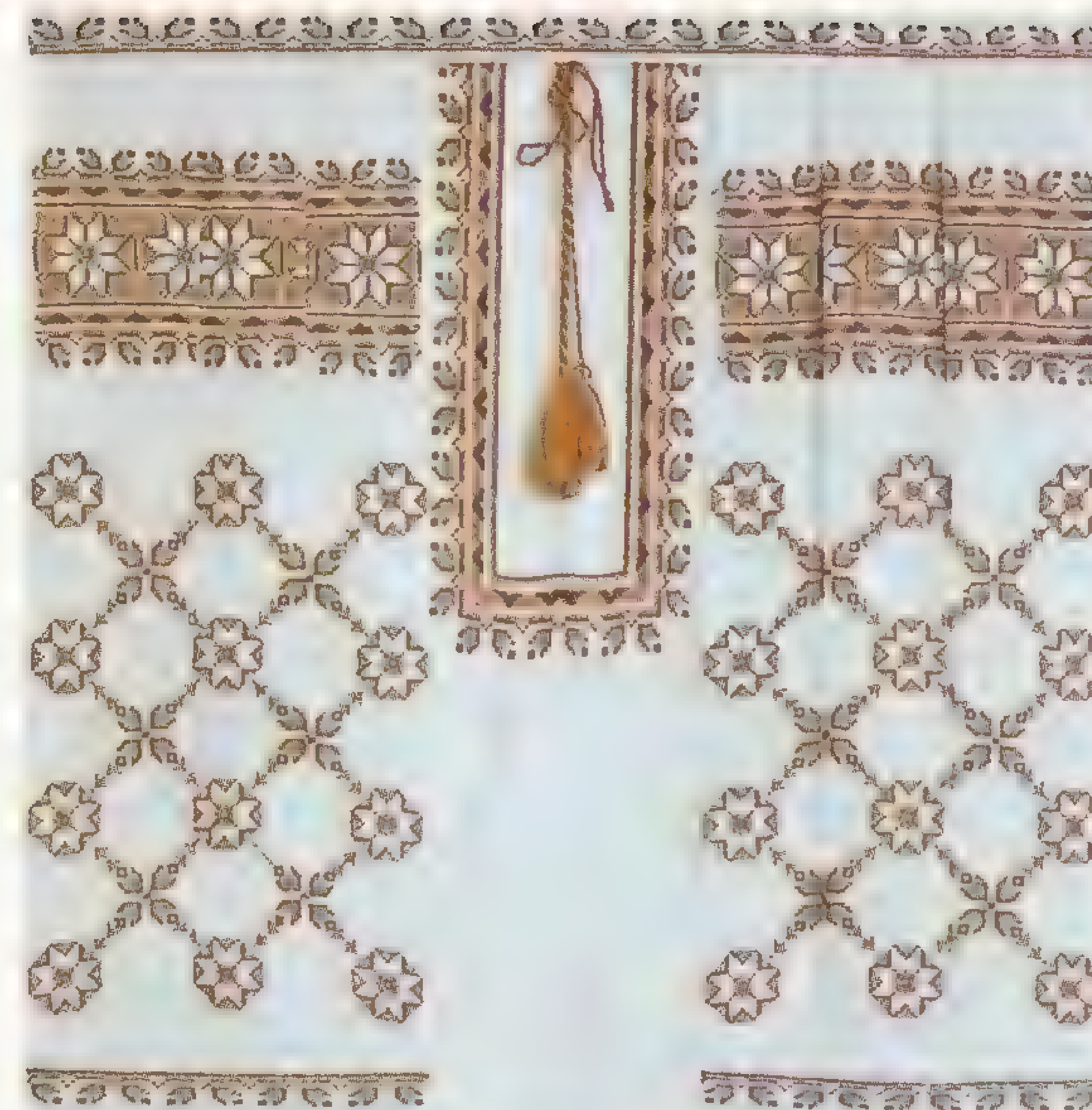
Фрагмент жіночої сорочки.
«Лиштва»

Купон жіночої сорочки.
«Штапівка», хрестик

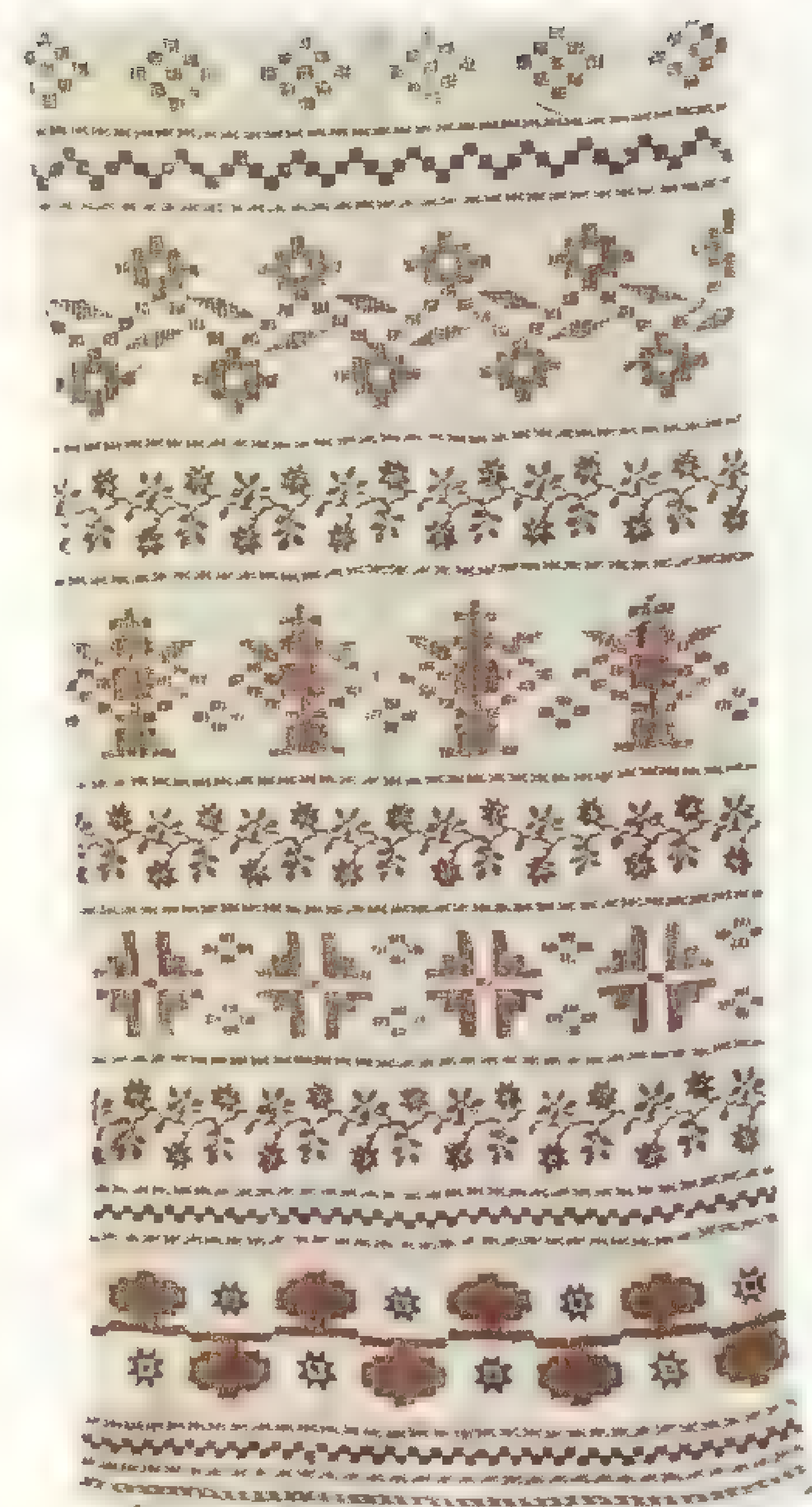
Серветка.
Хрестик, мережка

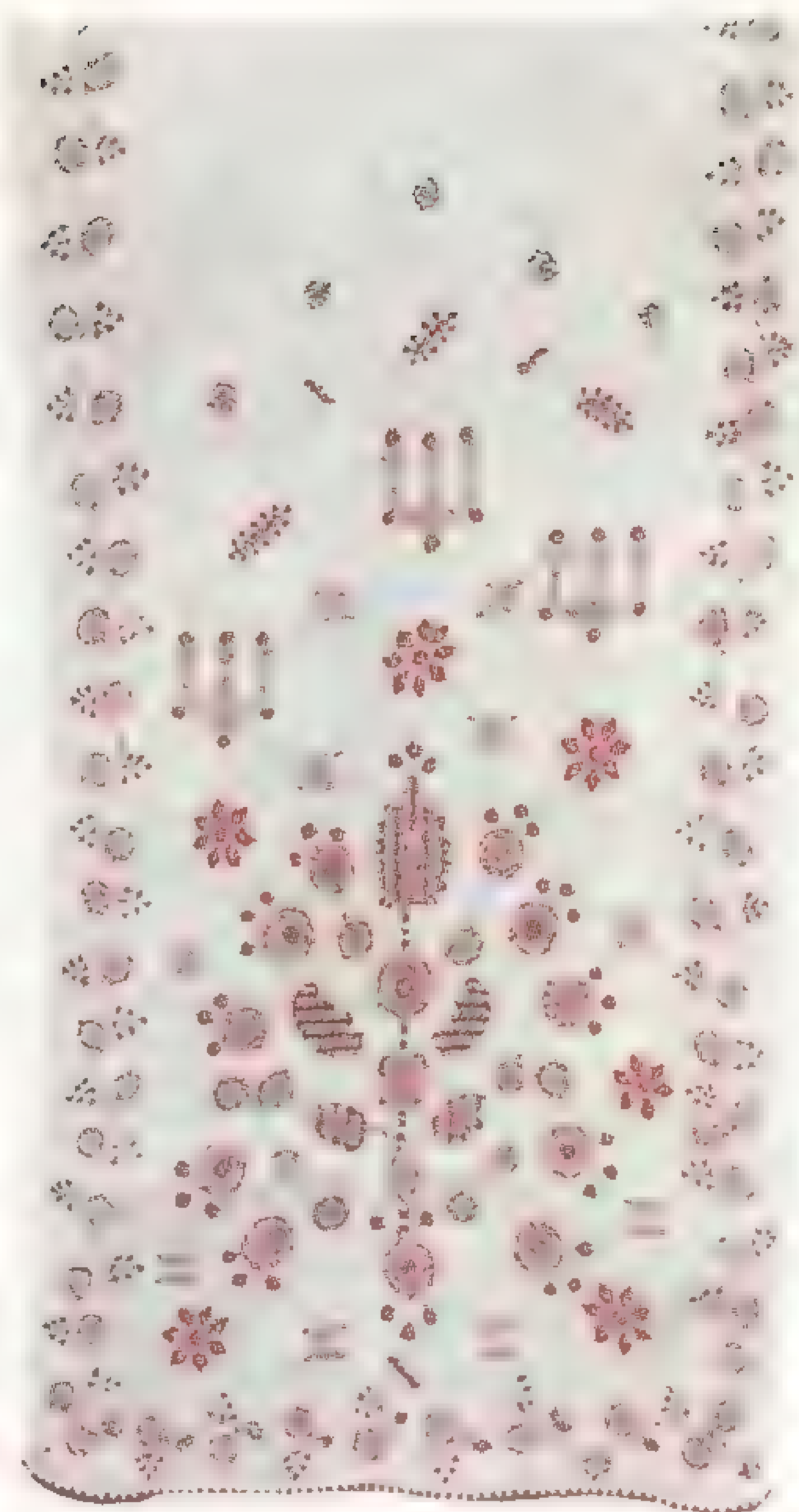
Купон жіночої сорочки.
Хрестик

Купон жіночої сорочки.
«Штапівка», хрестик

Рушник.
Хрестик, «лиштва»

Рушник.
«Рушниковий шов»

Хусточка.
«Рушниковий шов»

Рушник.
«Рушниковий шов»

Рушник.
«Лиштва», «вирізування», мережка

Панно декоративне.
«Рушниковий шов»

Чоловіче вбрання Гуцульщини.
Хрестик, «стебнівка», оздоблення шнурком, аплікація

масштабним і колірним ритмом, який створює різноманітні за своїм емоційним ладом композиції. Вони вкривають суцільно, як килимовий узор, усе поле рукавів жіночих сорочок та груди чоловічих. Площинно-декоративний характер вишивки досягається повною насиченістю червоним кольором, який звільнено від різних тонів і напівтонів. Він один звучить пристрасно й сміливо. У поліській вишивці майстрині досягали віртуозності та численної варіантності орнаментів одних і тих же мотивів.

У Рівненській та Волинській областях поширеним було також шиття білим, що поєднувалося з ажурними техніками «вирізування» та мережками. Застосовували мотиви «терен», «виноград», «ключики».

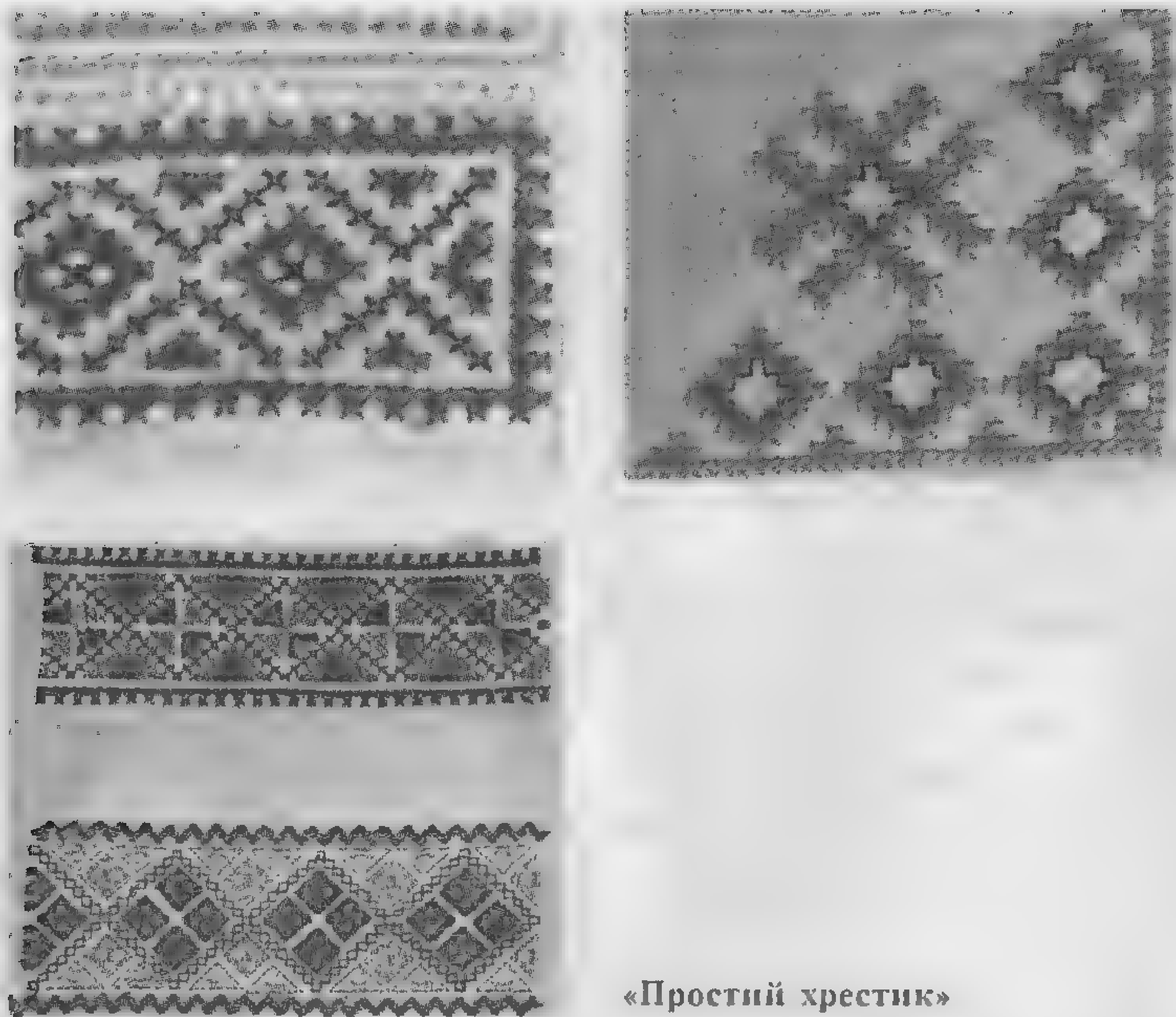
У Київському й Чернігівському Поліссі поряд із геометричними популярні рослинно-геометричні мотиви. Улюбленими тут є «рожі», «берізки», «хміль», «барвінок», а також «гусячі лапки», «сливки», «старчики» тощо. Вони свідчать про великі можливості у створенні цілісного художнього образу орнаментального малюнка. В їхньому трактуванні завжди присутній елемент реалізму, але високо розвинуте декоративне відчуття майстринь наділяє їх необхідною часткою умовності й стилізації, що надає їм своєрідної індивідуальної інтерпретації.

Поряд із «занизуванням» улюбленим є «вирізування», «лиштва», ажурні «розшивки». Це типовий для Чернігівщини елемент ажурного поєднання двох частин сорочки за допомогою наскрізної мережки, так званої «чернігівської розшивки».

На зламі XIX—XX століть відбувається кардинальна зміна художньо-образного вирішення народної вишивки. Пояснюється це поширенням техніки хрестика. Він відомий в Європі з кінця XVIII століття, а в Росії та Україні — з початку XIX століття. Цією технікою вишивали в містах і панських маєтках різноманітні предмети інтер'єрного призначення: панно, оздоби на меблі, скатерки, серветки тощо. Здебільшого це були натюрморти, пишні квіткові букети з об'ємно-живописними формами, багатою гамою колірних відтінків.

У народному вишиванні ця техніка викликала появою нових рослинних натуралістичних мотивів у червоно-чорній гамі. Цей процес пов'язаний з розвитком капіталістичних відносин, які змінили патріархальні устої села, підірвали давні традиції та уявлення про красу й доцільність, вироблені в народному мистецтві протягом століть. Техніка хрестика поступово витісняє давні засоби шитва, сталу колористичну гаму вишивок.

Майстрині надають перевагу натуралістичним мотивам троянд, гвоздик, лілій, жоржин, хмелю, винограду, які поширюються через друковані взірці, дешеві альбоми з малюнками для вишивок у псевдонародному стилі. Але поступово вишивальниці навчилися домагатися цілісності, ритмічного співвідношення білого тла і

«Простий хрестик»

яскравої насиченої вишивки. Трансформація художньо-виразних засобів нових мотивів йшла від натуралістичності, деталізації до все більшого узагальнення, площинно-декоративного вирішення. Вміння майстринь творчо, індивідуально підійти до трактування узору унеможливило одноманітність, бо навіть однакові мотиви щоразу мали іншу інтерпретацію й осмислення. Мотиви, збагачені власною творчою фантазією вишивальниць, далеко відійшли од першоджерела й у кожній місцевості мали своє трактування. Так, на Київському Поліссі поширеними стають мотиви крупних форм, у яких кольори лягають суцільними площинами з переважанням червоного. Весь рукав густо, як килим, заповнюється улюбленими мотивами — «калина», «копита», «паничі», «кропива». На Південній Київщині, у Богуславському, Миронівському, Ржищівському районах, розробка малюнка більш розріджена, чорний колір лише підкреслює й відтіняє переходи однієї форми в іншу. Орнаментальні мотиви «дощ», «перчики», «гвоздики», «берізка» складають чіткий ритм і строгу симетрію в загальній композиційній схемі.

Техніка хрестика часто імітує давні, традиційні шви, як більш легкий і доступний засіб зображення. У зв'язку з цим на Київщині з'явилась «обманна мережка», на Чернігівщині ж вона звалась «фальшиве вирізування». Цією технікою вишивали рушники, скатерки, подушки й на відстані вона справляла враження ажурної

наскрізної техніки, яка полягає в тому, що хрестиком зашивається не весь узор, а через один, і біле тло сприймається як орнамент. Рослинні узори, виконані цією технікою, втрачають натуралістичне трактування й набувають легкості та ажурності.

У 30-х роках на території Київського Полісся поширилися так звані «писані» або «рисовані» чоловічі й жіночі сорочки. Це умовно вирішені рослинні орнаменти з різноманітних за формою листочків, пуп'янків, квітів. Техніка, нагадуючи гладь, має ту особливість, що попередньо на полотні, вільно від руки, малюється майбутній рисунок. Форми окремих елементів усуціль зашиваються червоним кольором, надаючи їм площинності й підкреслюючи декоративність. Іноді контур червоної квітки обводиться чорним, завдяки чому весь малюнок набуває чіткості, графічної виразності. Вишивка «писаних» сорочок потребувала особливого вміння й художнього смаку. У кожному селі були свої найкращі майстрині. Так, відомою на все село Болотня була мати уславленої народної художниці Марії Примаченко.

Хрестикова техніка. Хрестик — одна з найпоширеніших рахункових технік української вишивки. Вона найбільш легка, доступна у виконанні узорів та їх перезніманні. Завдяки цьому хрестик дає широкі можливості для колірної розробки площини орнаментального мотиву — найчастіше всього в червоно-чорній гамі. Краса шитва залежить від точного рахунку ниток тканини й діагонального перекриття верхніх стібків, які повинні лягати в одному напрямку.

«Простий хрестик». Закріплюємо вишивальну нитку петлею, на трьох нитках основи справа наліво (рис. 26/1). Голку вколюємо праворуч по діагоналі, через три горизонтальні нитки вниз. Набираємо на неї три нитки основи справа наліво й виколюємо на лицьовий бік. Утворився напівхрестик. Вводимо голку вгорі (рис. 26/2) в праву точку першого горизонтального стібка. Набираємо на неї шість ниток основи (враховуючи три нитки першого стібка) і виводимо на лицьовий бік.

Утворився перший хрестик (і три нитки, набрані на другий). Уводимо голку в нижню точку першого хрестика (рис. 26/3). Набираємо три нитки основи справа наліво. Виводимо на лицьовий бік. Знову вколюємо голку вгорі (рис. 26/4) в точку верхнього

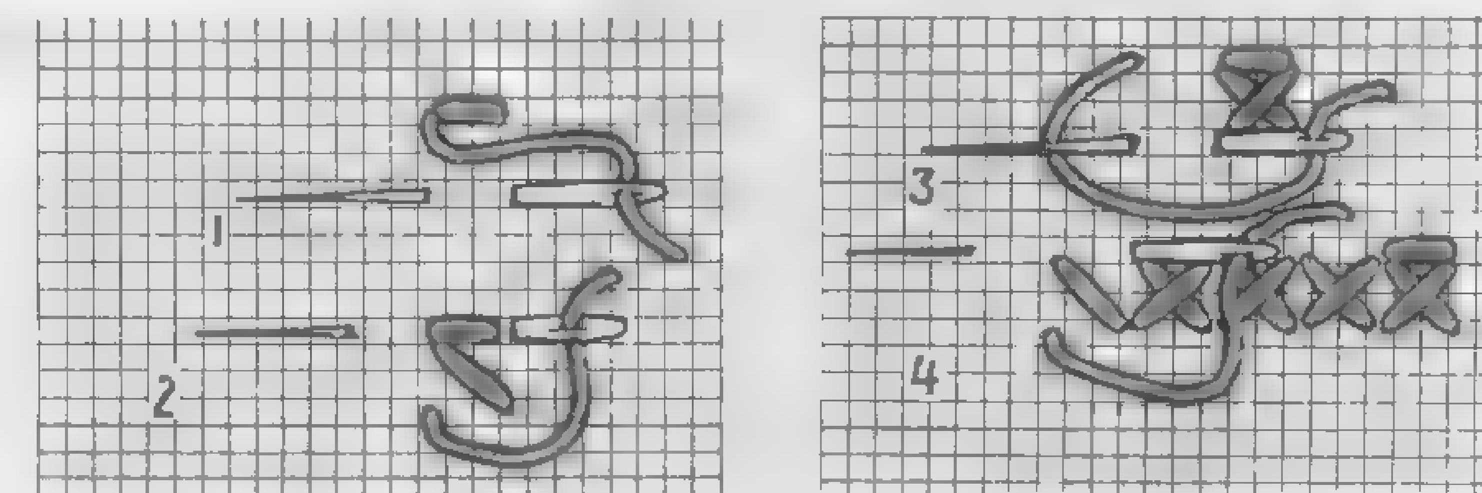
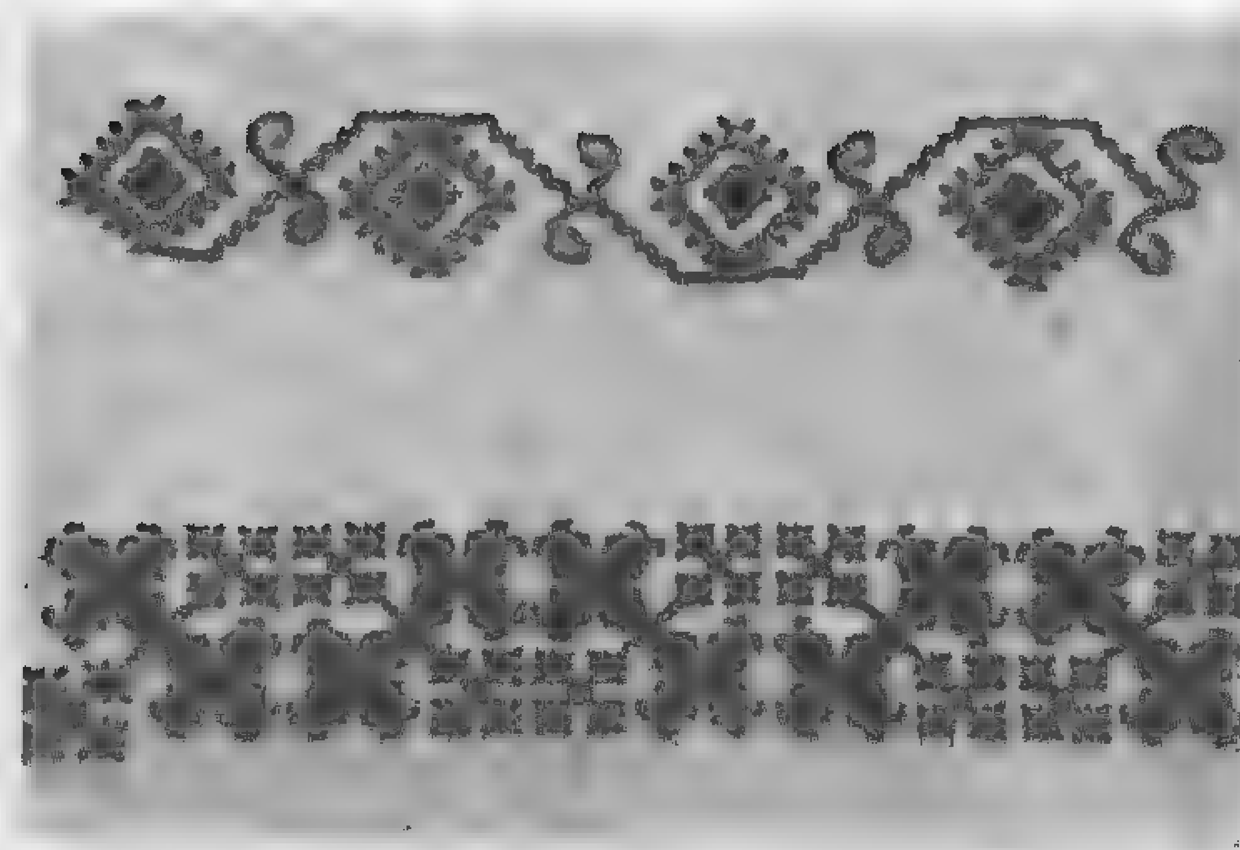
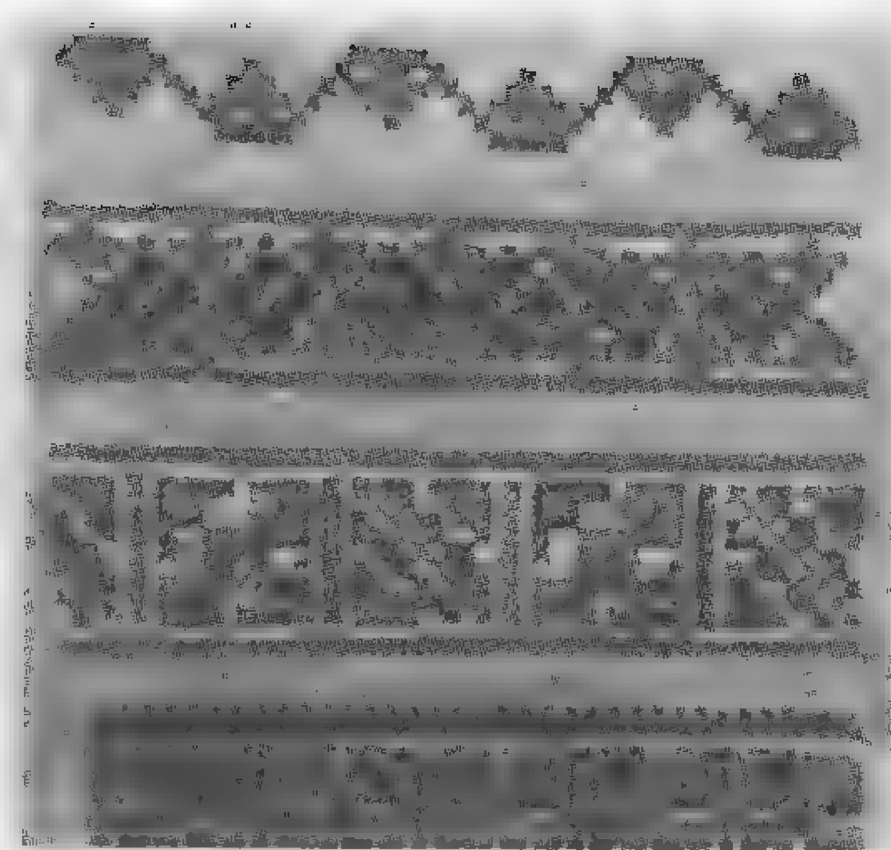
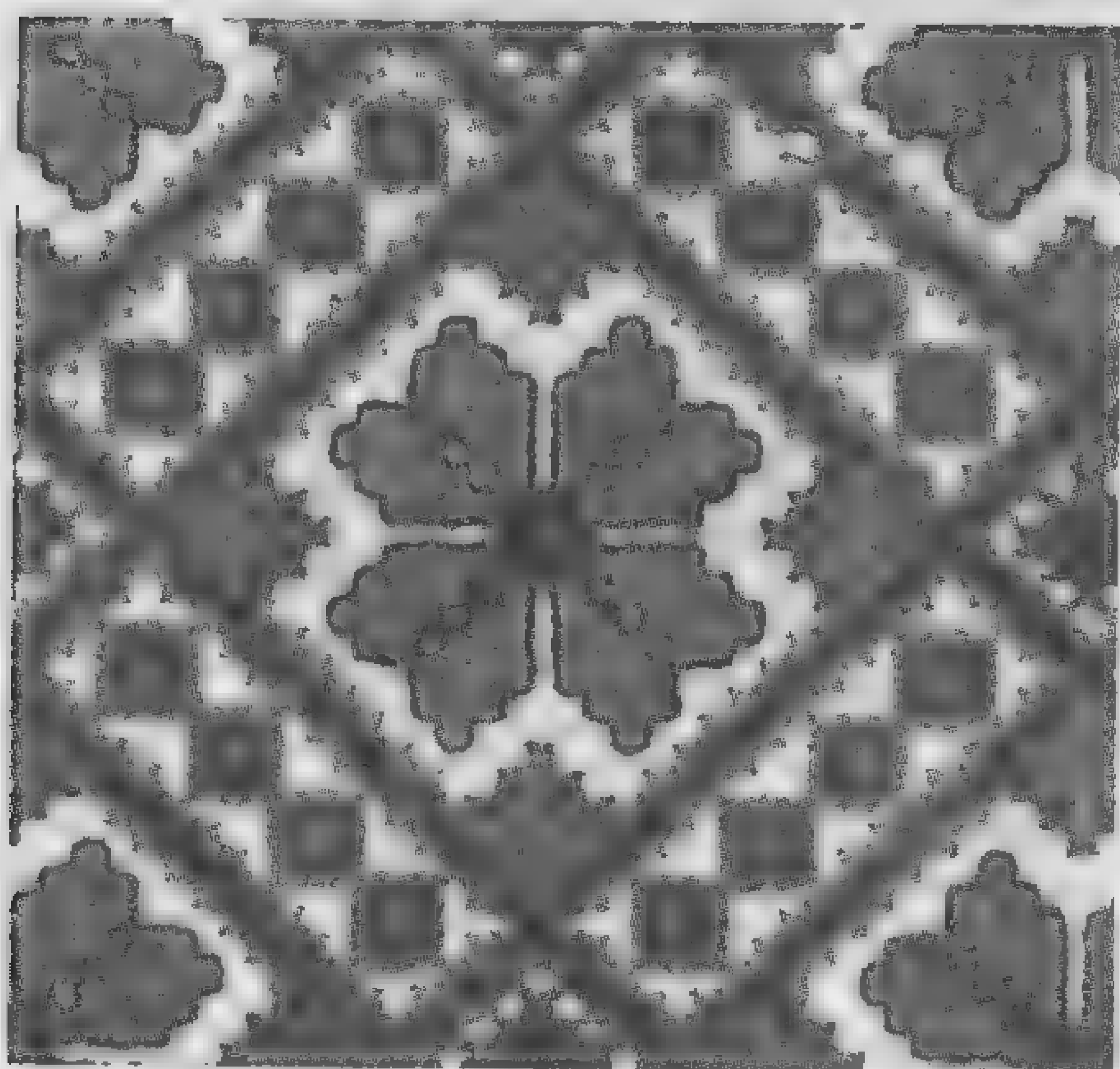

Рис. 26/1—4

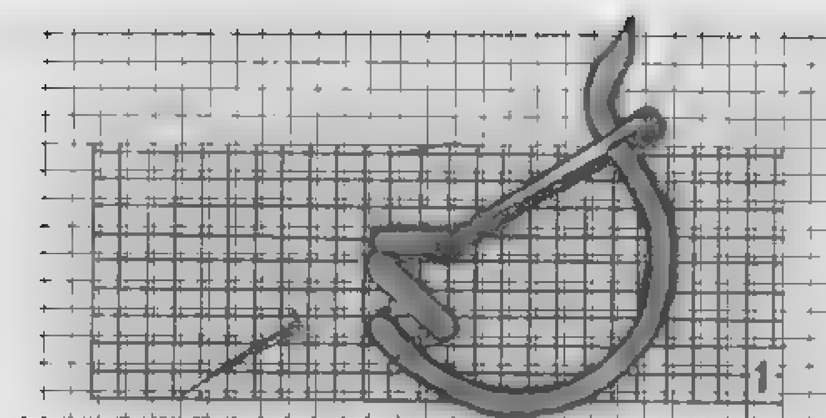
«Простий хрестик»

попереднього хрестика. Набираємо шість ниток основи (три нитки, що набрані на наступний хрестик), виводимо на лицьовий бік і продовжуємо вишивати «простий хрестик».

«**Потрійний хрестик**». Щоб виконати кілька хрестиків діагоналі, закріплюємо нитку. Вишиваємо напівхрестик (рис. 27/1). Потім голку вколюємо по діагоналі через три горизонтальні нитки вгору. Виколюємо через шість вертикальних ниток уліво по діагоналі внизу, на лицьовий бік. Утворився перший хрестик і набрані три нитки на другий (рис. 27/2). Знову через три горизонтальні нитки набираємо на голку три нитки основи. Далі вводимо її на лицьовий бік. Ведемо голку вгору в нижню ліву точку попереднього хрестика.

Набираємо шість вертикальних ниток по діагоналі, з них три — на наступний хрестик (рис. 27/3). Знову виводимо голку на лицьовий бік і продовжуємо виконувати наступні хрестики. Під час виконання роботи тканину слід пересувати справа наліво (за ходом орнаменту). Опанувавши «простий хрестик», можна виши-

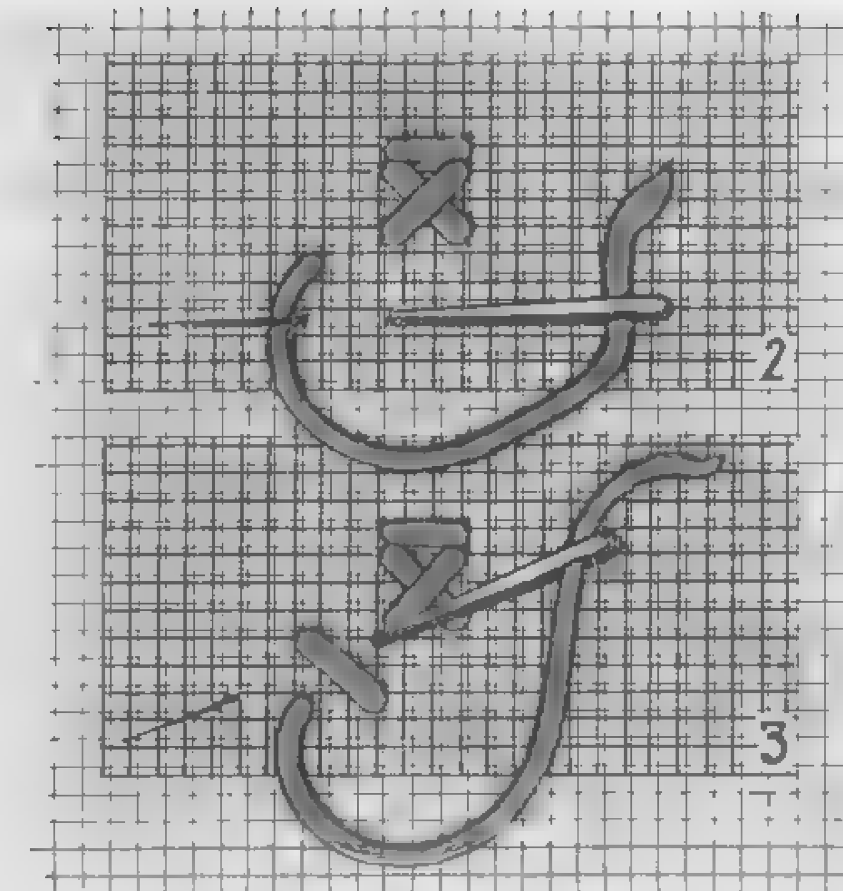

Рис. 27/1—3

вати нескладні орнаменти. Цей шов застосовують як елемент орнаментальної вишивки. «Простий хрестик» з вивороту стібка утворює два горизонтальні ряди — верхній ряд складається зі стібків по шість ниток, а нижній — по три.

«**Ретязь**» також належить до хрестикової техніки. Вишивають його хрестиками справа наліво. В основному застосовується як обводка до орнаментів з обох боків, виконаних «лиштвою», «виколюванням», «вирізуванням», мережкою.

Закріплюємо робочу нитку на трьох вертикальних нитках тканини згори вниз петлею. Виводимо голку на лицьовий бік і вколюємо справа через три вертикальні й горизонтальні нитки вгору по діагоналі. Виколюємо у верхній точці першого вертикального стібка. Вводимо голку вниз. Набираємо на неї три нитки основи справа наліво. Виколюємо в нижній точці вертикального стібка на лицьовий бік. Таким чином утворився хрестик (рис. 28/1). Потім виконуємо довгий стібок по діагоналі праворуч угору. Уколюємо голку через три вертикальні й горизонтальні нитки. Виколюємо праворуч у точці першого хрестика на лицьовому боці.

Знову ведемо голку вниз справа наліво по прямій, набираємо на неї три нитки основи. Виколюємо з правої нижньої точки першого хрестика (рис. 28/2). Наступні стібки повторюємо, наби-

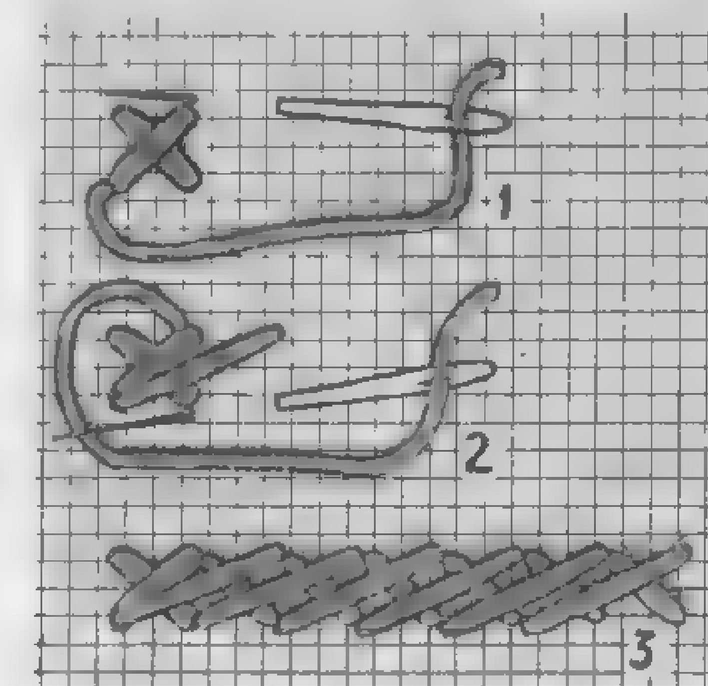

Рис. 28/1—3

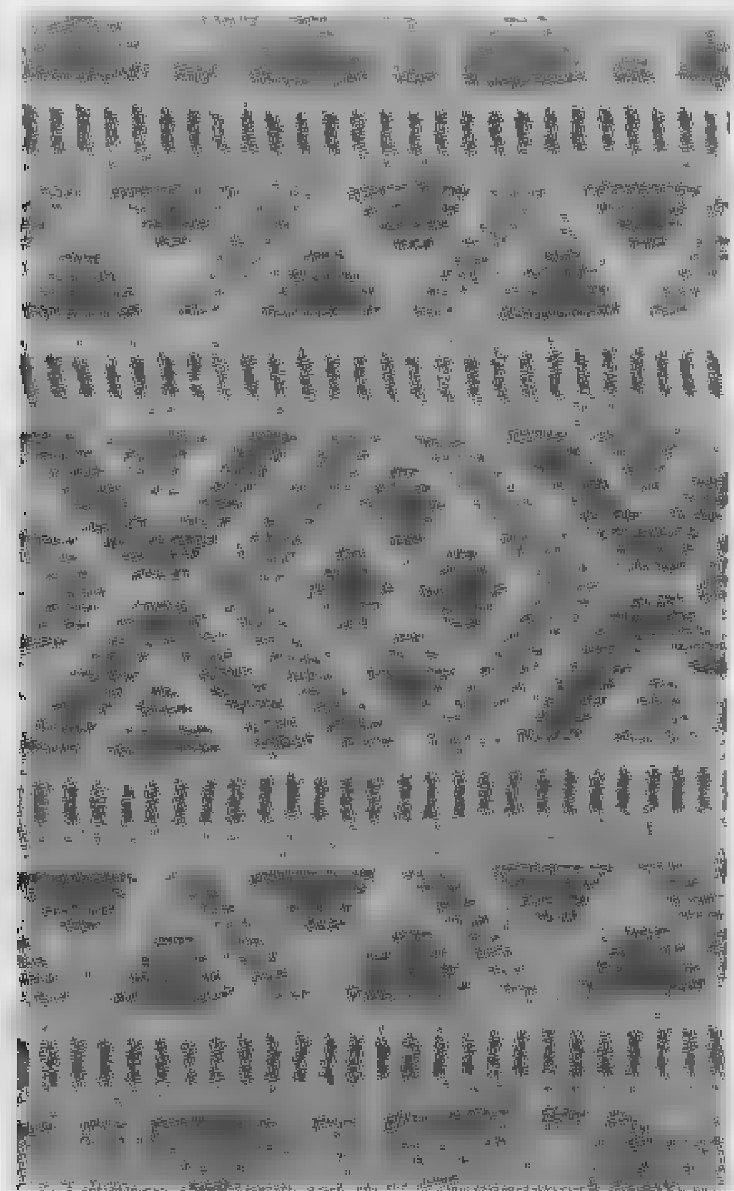
раючи на голку три нитки основи вгорі по діагоналі, три нитки основи внизу по прямій (рис. 28/3). Продовжуємо вишивати до кінця ряду. Зісподу утворюються густі паралельні стібки.

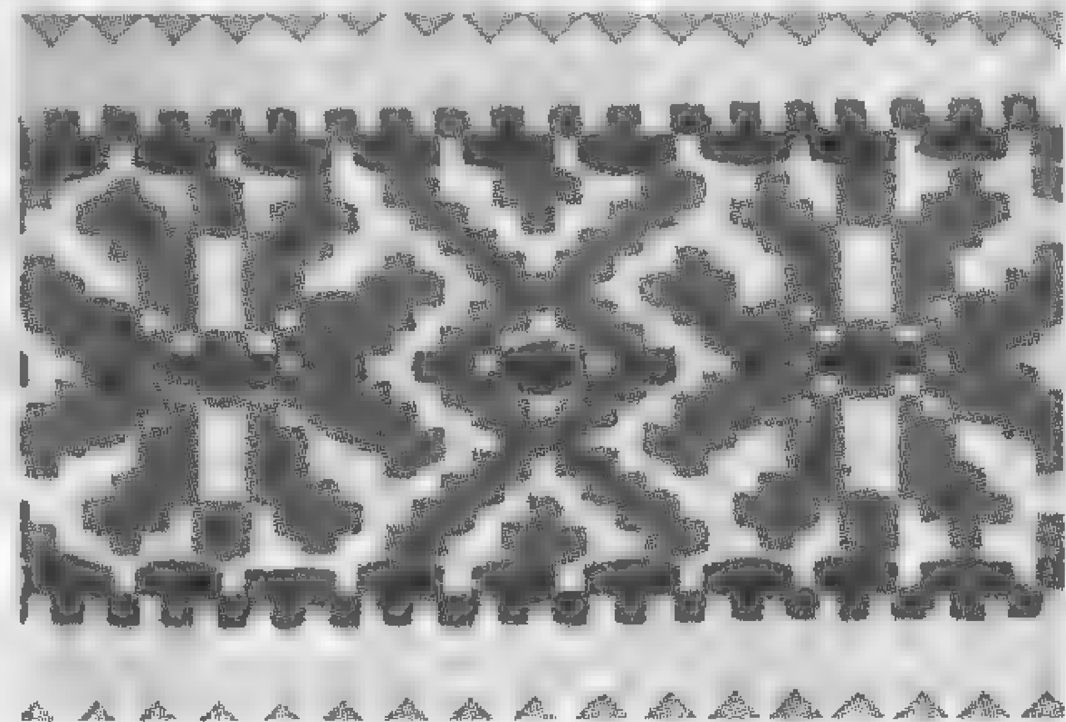
«Кольоровий ретязь». Цей шов застосовується як обметувальний для орнаментів, вишитих «низзю» і хрестиком, а також як з'єднувальний. Він виконується подібно до «ретязя», тільки «ретязь» робимо одним швом. «Кольоровим ретязем» вишивають одночасно кількома голками в залежності від набору кольорів. Переходячи через кілька кольорів зісподу, нитку проводять під стібком.

«Занизування» імітує узорне переборне ткацтво. Характерною особливістю є те, що вишивальна нитка протягується через усю довжину орнаменту, аналогічного шву «поперед голки». Вишивка найчастіше виконується червоними нитками, іноді вводять як додаткові — сині або чорні. Узори геометричні — ромби, квадрати. «Занизування» добре поєднується з ажурними техніками.

Закріплюємо робочу нитку за допомогою петлі в правому боці тканини. Вишиваємо залежно від узору горизонтальними паралельними стібками справа наліво до кінця ряду.

У зворотному напрямку — зліва направо, не відриваючи робочої нитки, голку виколюємо через одну горизонтальну нитку вниз. Виводимо її на лицьовий бік (рис. 29/1). Потім повертаємо вишивку зліва направо й продовжуємо виконувати горизонтальні паралельні стібки справа наліво до кінця ряду. У зворотному напрямку, не відриваючи вишивальної нитки, вколюємо голку через одну горизонтальну нитку й виводимо на лицьовий бік (рис. 29/2, 3). Знову повертаємо вишивку справа наліво й вишиваємо горизонтальні паралельні стібки справа наліво до кінця ряду. Таким чином продовжуємо вишивати наступні ряди за узором, відступаючи одну

«Занизування»

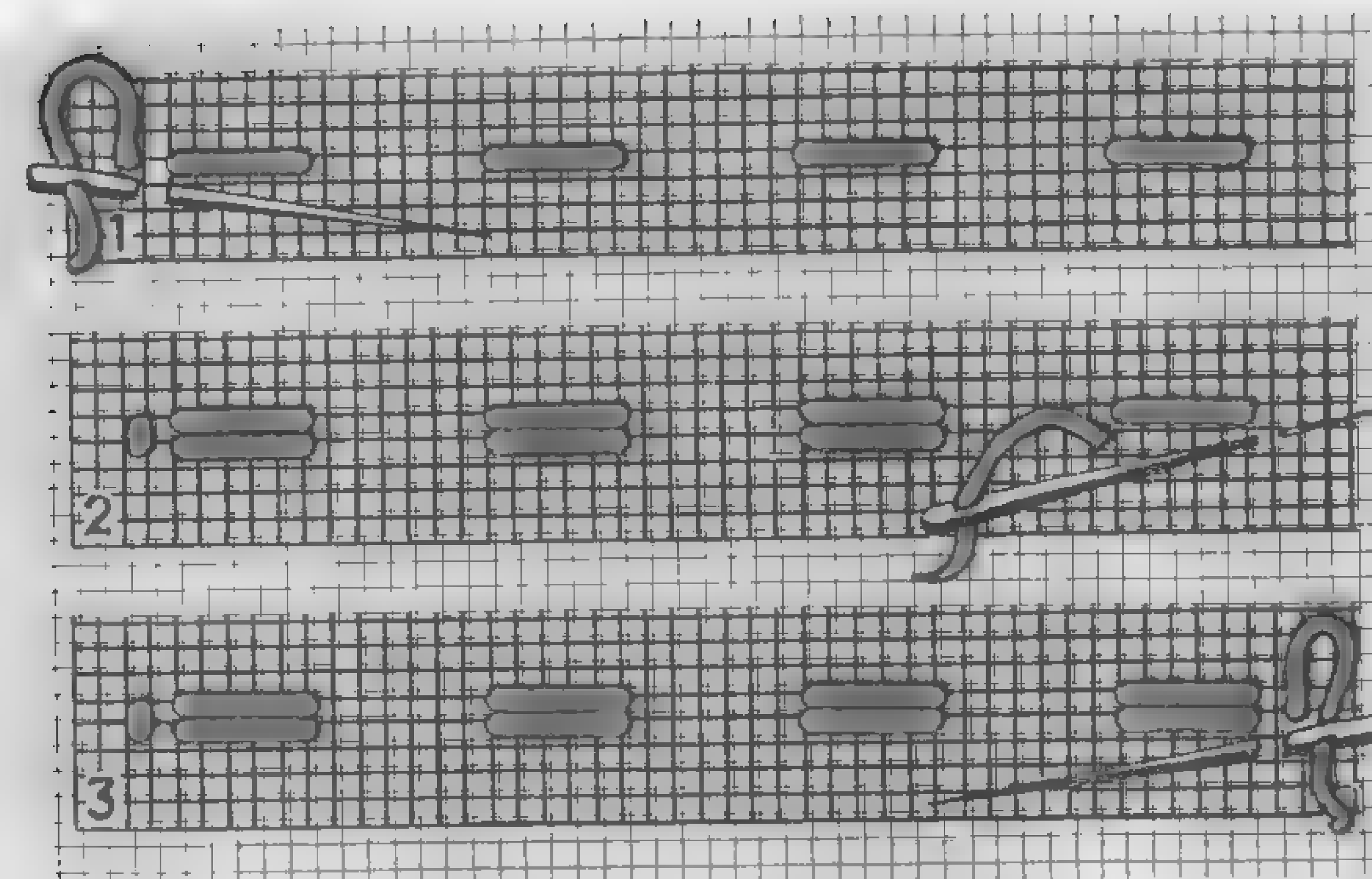

Рис. 29/1—3

горизонтальну нитку вниз у кінці кожного ряду. Вишивку повертаємо зліва направо. Лицьовий і зворотний бік вишивки однаковий. Слід зауважити, що «занизування» на Львівщині має назву «заволікання».

ПОДІЛЛЯ

Поділля займає територію між Південним Бугом і Дністром; його умовно поділяють на Західне, Східне Поділля та Подністров'я. Подільська вишивка — одна з найбільш складних і красивих в Україні.

У вишивці Східного Поділля переважають геометричні мотиви складних сполучень. Мініатюрна розробка їх справляє враження дорогоцінної мозаїки.

На Вінниччині своєю бездоганністю й витонченістю вирізняються вишивки сіл Клембівка та Городківка. Тут здавна займалися вишивкою як промислом не лише жінки, а й чоловіки. Звідси вироби потрапляли на ярмарки Києва, Санкт-Петербурга, Парижа, вирушали в далеку подорож по світу.

У 1892 році в газеті «Буковина» Михайло Коцюбинський у статті «Вироби селянок Поділля на виставці в Чікаго» з жалем писав про тяжкі умови праці талановитих вишивальниць села Клембівка. Розуміючи величезне значення мистецтва вишивки, він закликав: «Давно вже пора звернути увагу на народний промисел і всякими заходами підняти його».

До нас дійшло небагато імен народних майстрів, і серед них Юстина Ременюк, яка зберегла високе мистецтво вишивки «низзю», успадкувавши його від своєї матері — колишньої кріпачки, що заробляла шитвом на життя.

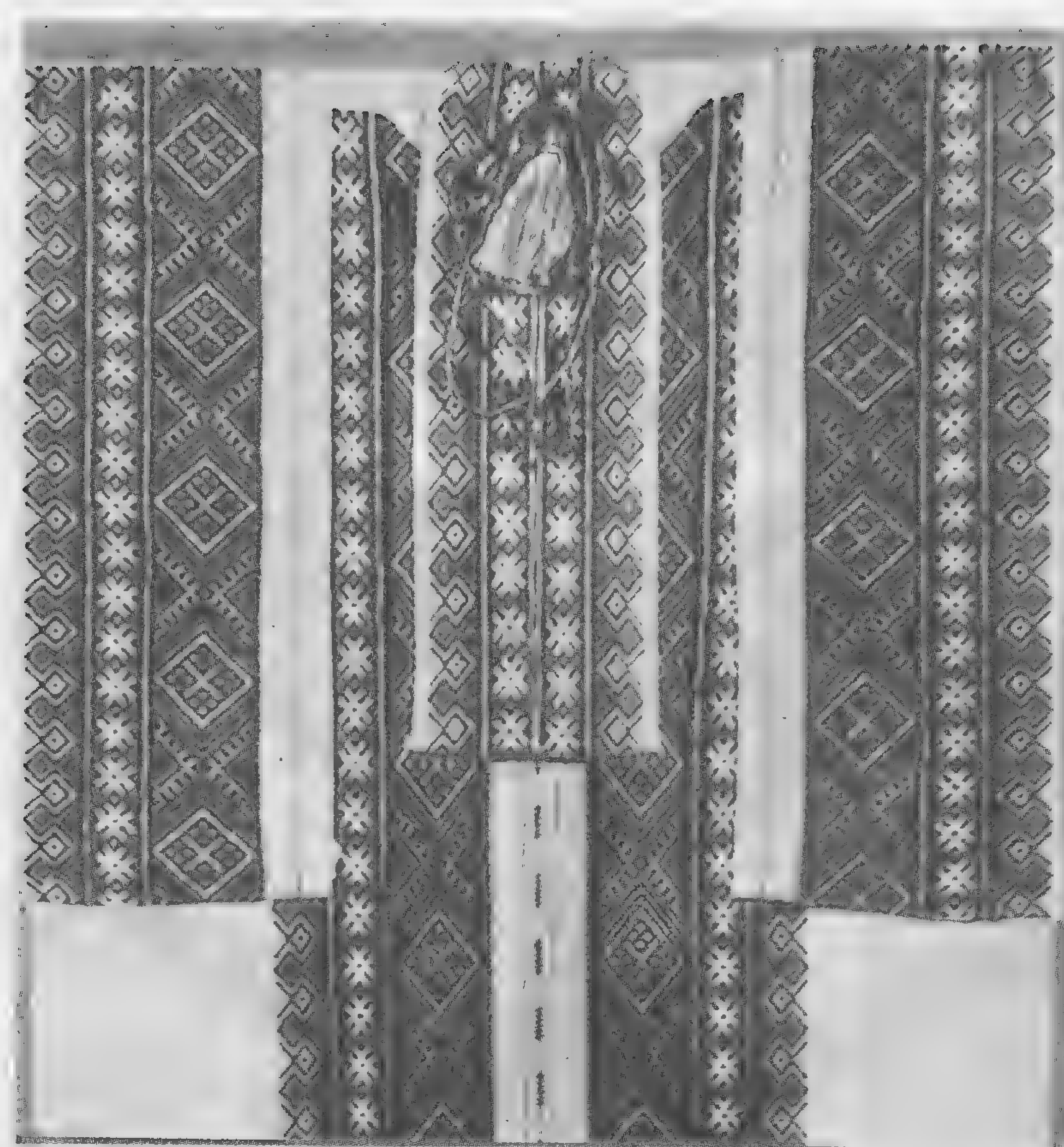

Класичною технікою Поділля є «низь» чорного і червоного кольорів, які лягають густими насиченими лініями. Ця техніка виконується з вивороту, а на лиці, як на негативі, має протилежний вигляд щодо розміщення кольорів.

Різні засоби виконання «низі» зумовили її назви: «паршива низь», «сліпа», «дрібненька», «цвіткова» тощо. Вельми вдало майстрині користуються графічною лінією для підкреслення основних рис орнаменту: червоний колір обводиться чорним, чорний — червоним. Щоб уникнути одноманітності узорів, застосовують ритмічне чергування чорного і червоного кольорів у квадратному або шаховому порядку.

Чорний колір вишивки був домінуючим, іноді до нього додавали темно-вишневий або ж у червоно-чорну гаму включали жовтий чи

Чоловічі сорочки. *Поділля*

зелений. Особливо вміло вишивальниці використовували біле тло полотна, що стає повноправним елементом орнаменту.

Широко використовують майстри різноманітні мережки чорного, білого, синього кольорів, а також шви поверхневого шиття: «штапівку», «стебнівку», які, мов павутиння, з'єднують у єдине ціле композиції орнаментів і вносять додатковий художній ефект. Особливо цікава мережка «шабак», що виконується яскравими, контрастними кольорами: жовтим, зеленим, білим. Оскільки геометричні орнаменти, виконані «низзю», завжди крупних форм з щільно зашитим тлом, для їх полегшення застосовують у вишивці «кафасор», або «поверхницю». Орнаменти ж цієї техніки витримані в зелених, сірих, охристих барвах. Вони створюють враження легкості, пунктирного мерехтіння спокійного кольору.

Рушник. *Поділля*

Дуже люблять на Поділлі, особливо у Клембівці, житній колір у поєднанні з чорним, що в жіночих і чоловічих сорочках виглядає вельми ефектно. Подивишся на таке вбрання, і здається, наче шелестить колоссям пшеничне поле.

Вишивка білим по білому у Клембівці, на відміну від полтавської, позначається компактністю ювелірно розроблених мотивів, застосуванням філігранних технік («солов'їні вічка», «зерновий вивід», «довбанка»). Особливо до вподоби народним мисткиням

цікава техніка «солов'їні вічка», хоча вона й потребує великої майстерності в розробці деталей. Сорочки, вишиті білим або жовтим, були весільні й тому оздоблювались особливо ретельно й виразно.

Знаним центром вишивки було й сьогодні лишається село Стіна. Тут улюбленим став чорний колір вишивки сорочок. У них густо зашивалися рукави «лучкою» (чорною вовняною ниткою). Створювали узори у вигляді вертикальних смуг геометрично-рослинного орнаменту («кучері», «волошка», «виноград») у техніці хрестик, «штапівка». У давнину в Стіні, як і в Клембівці, шили на «бомбаку» (тонкому полотні) «широм» (срібною ниткою, скрученою з чорною, або ж золотою з червоною ниткою).

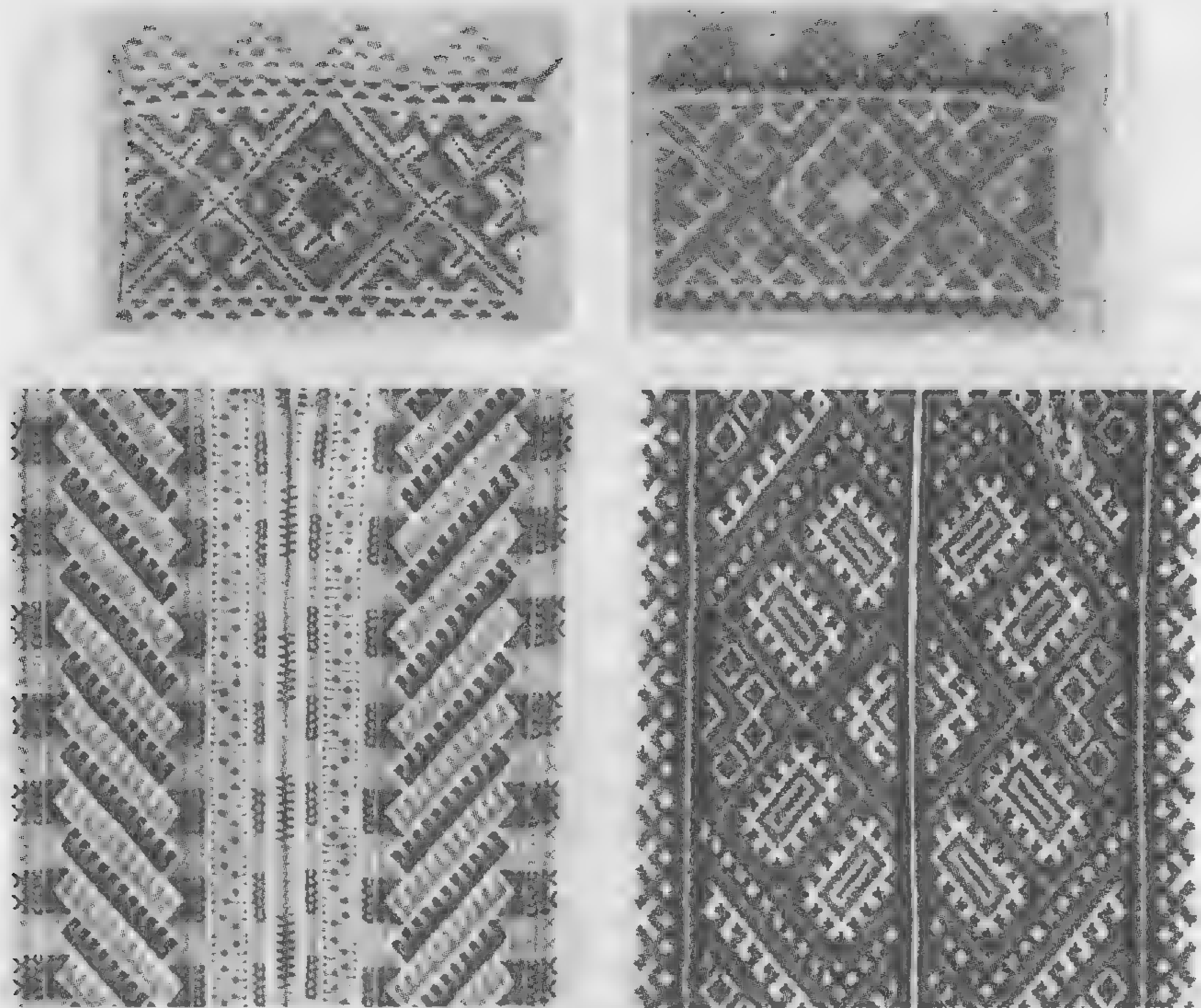
Сорочки Західного Поділля вирізняються темним колоритом. Це чорний з малою домішкою темно-червоного або жовтого. Вишивка має складну композицію й розміщується на комірі, чохлах. Особливістю сорочок Західного Поділля є наявність двох вертикальних ліній на грудях — «погрудки», трьох на спині, а також пишно оздобленого рукава. Це широка горизонтальна смуга полика з трьох частин і розшивка рукава у вигляді трьох вертикальних смуг рослинно-геометричного орнаменту або ж косих смуг, здебільшого геометричного малюнка.

Вишивки Тернопільської області характеризуються насиченим, темним, аж до чорного, колоритом. Виконані вовною, густі, без пробілів, орнаменти суцільно вкривають рукави жіночих сорочок, гаптовані «поверхневим швом». Із початку XX століття поширилася хрестикова техніка, квіткові орнаменти; сама ж вишивка стала яскравіших кольорів.

На Східному Поділлі для надання сорочкам особливо святкового вигляду суцільні маси орнаменту, що вкривають усе тло рукава, розцвічували срібними й золотими нитками. Легкості й ажурності сорочкам надає змережування окремих частин «павучками».

На Поділлі поширеним жіночим убором була перемітка — один із найдавніших засобів пов'язування голови заміжньої жінки. У різних районах склалася своя традиція щодо пов'язування переміток, але кінці її завжди залишалися вільними, і на них добре читався малюнок вишивки золотими та срібними нитками.

«**Повздовжня низь**». Для її виконання використовують чорний колір, підсилений червоним. Шиють цю техніку одночасно на всю довжину узору, паралельними стібками справа наліво, подібно до швів «уперед голку», «занизування». Вишивальну нитку закріплюємо на чотирьох вертикальних нитках тканини, набираємо на голку одну вертикальну нитку (справа наліво), пропускаємо під голку п'ять, набираємо на голку п'ять, пропускаємо п'ять, знову набираємо на голку п'ять, пропускаємо п'ять, набираємо три, пропускаємо чотири, набираємо одну, пропускаємо чотири, набираємо чотири нитки. Таким чином, ми прошили

«Повздовжня низь»

перший ряд першого рапо́рта. Другий ряд і наступні шисмо точно за узором, уважно рахуючи нитки тканини — од цього залежить точність усього узору. Стібки, залежно від узору, у кожному ряду лягають вправо або вліво на одну вертикальну нитку тканини. Виконавши орнамент основним кольором, уводимо в ті місця, що необхідно, червоний колір або синій швом гладь на лицьовому боці виробу, обводки виконуємо повздовжньою ниткою (рис. 30/1,2).

«Поперечна низь». Її вишивають одним кольором — чорним або червоним. Після закінчення основного узору вводять додаткові кольори технікою гладь. Чорну «низь» доповнюють

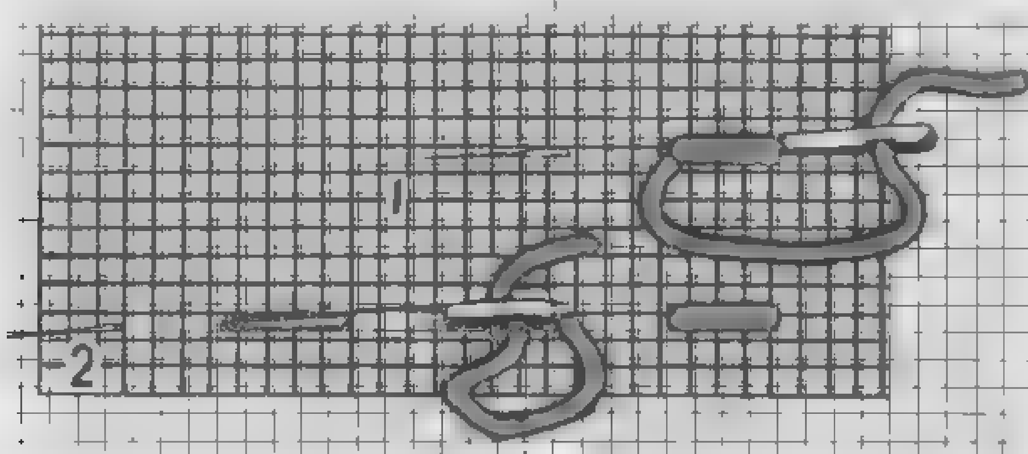
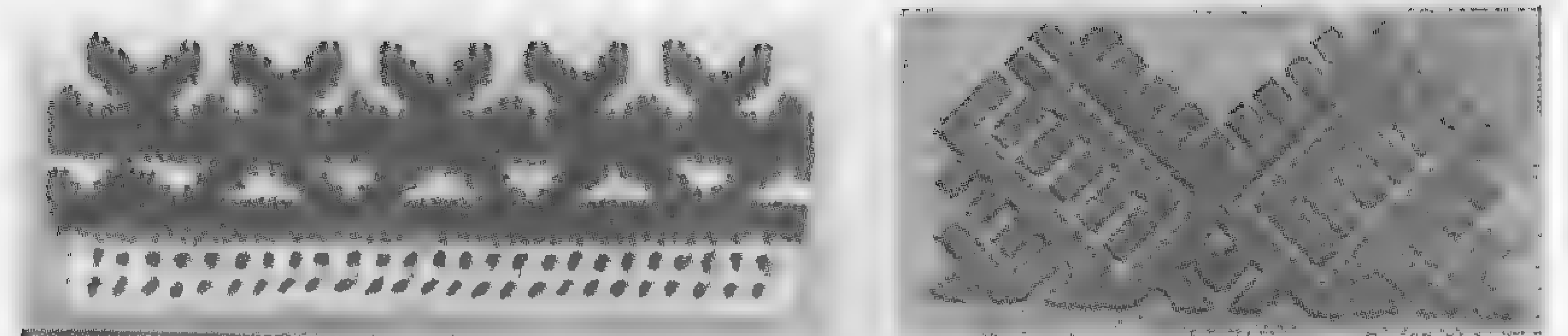
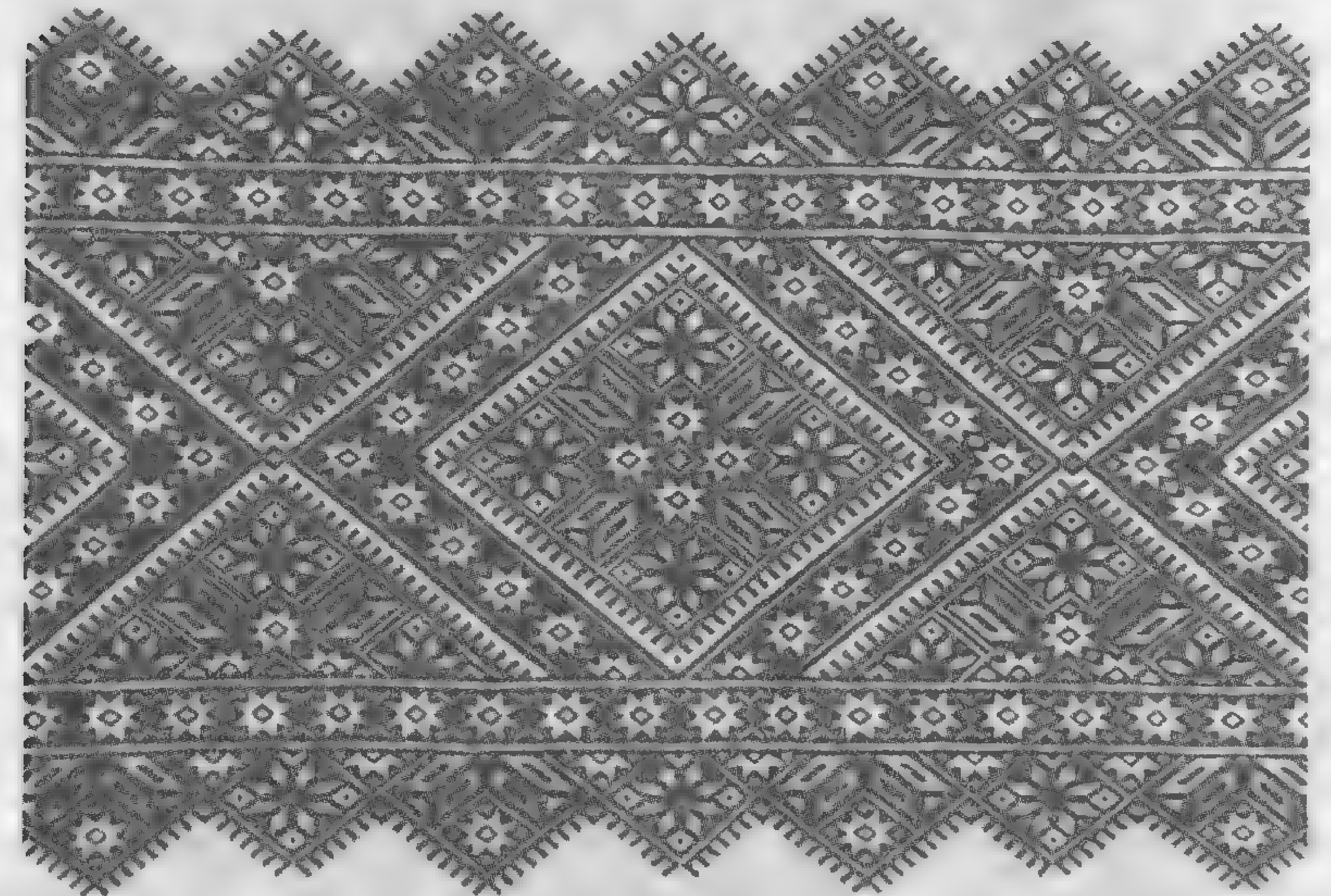
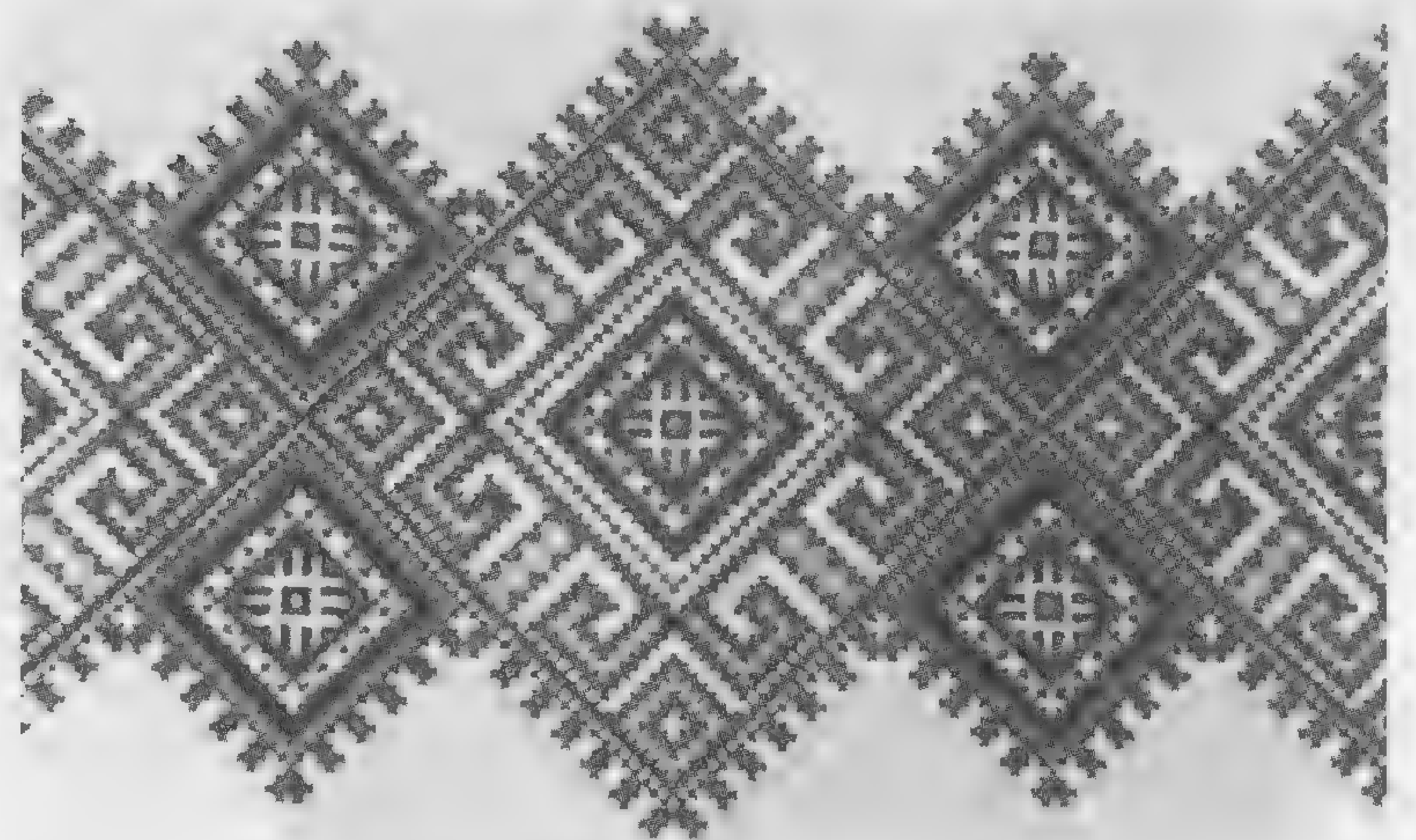

Рис. 30/1, 2

«Поперечна низь»

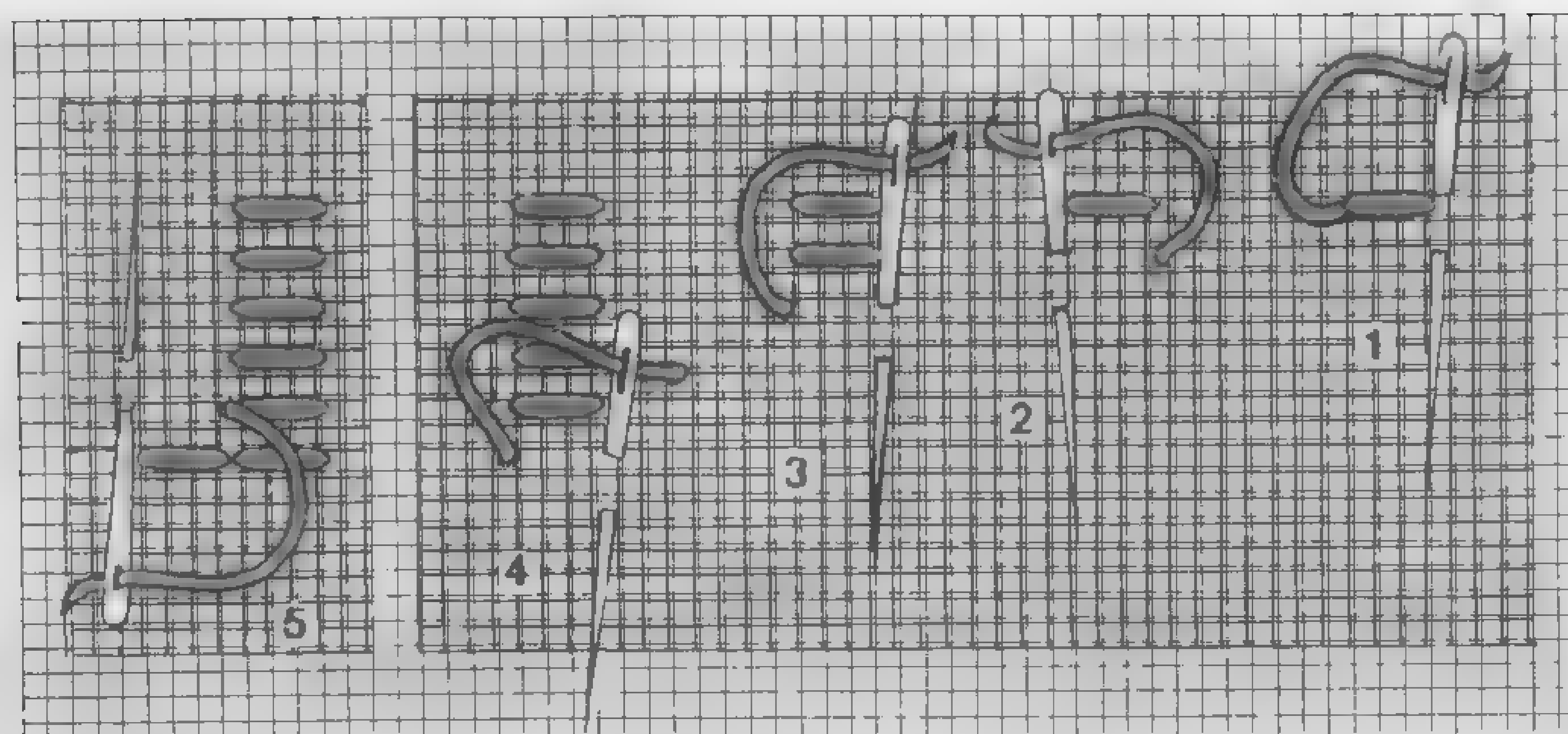

Рис. 31/1—5

червоними, синіми, зеленими, жовтими нитками; червону ж — чорними, синіми, зеленими, жовтими.

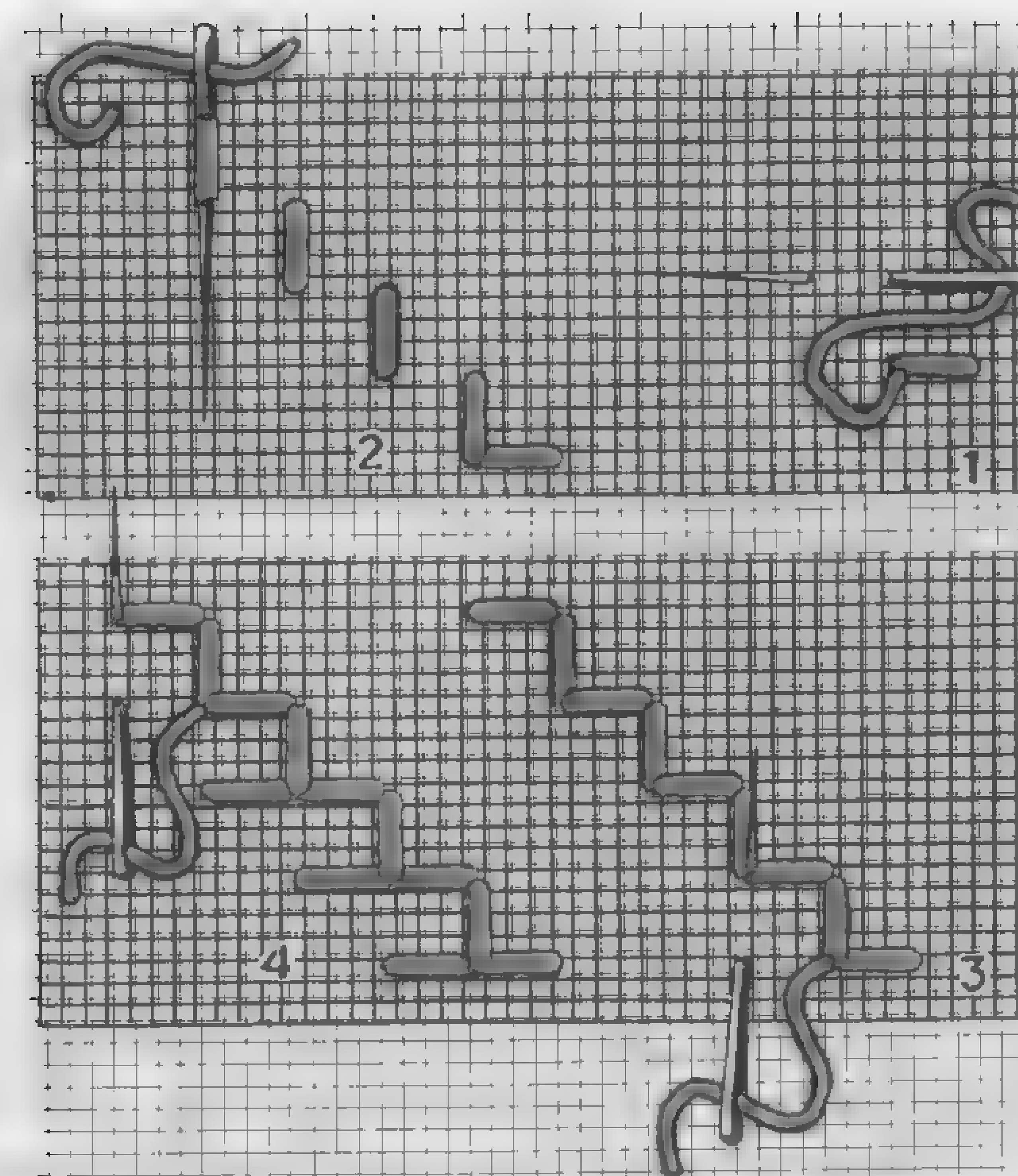
Вишиваємо «поперечну низь» з вивороту впоперек узору, перший ряд виконуємо згори вниз, закінчивши його (по всій ширині узору з обводкою), відступаємо одну нитку вліво (вперед) та шиємо другий поперечний ряд знизу вгору. На голку набираємо постійно непарну кількість ниток (одну, три, п'ять), які на лицьовому боці завжди вкриті стібками.

Якщо вишиваємо на нитках більше п'яти (семи, дев'яти), то на кожній четвертій нитці тканини обов'язково шиємо «замок». Для цього на голку набираємо чотири нитки тканини й виколюємо до себе на звороті, потім повертаємо голку на одну нитку назад і набираємо на неї знову ту ж саму четверту нитку та ще три, далі закручуємо четверту нитку тканини вишивальною ниткою, наче прикріплюємо вишивальну нитку до тканини. Стібок на одинадцяти нитках закріплюємо двома «замками». Виконуючи шов «поперечна низь», необхідно уважно рахувати нитки тканини, від цього залежить форма й точність узору.

«Поверхниця»

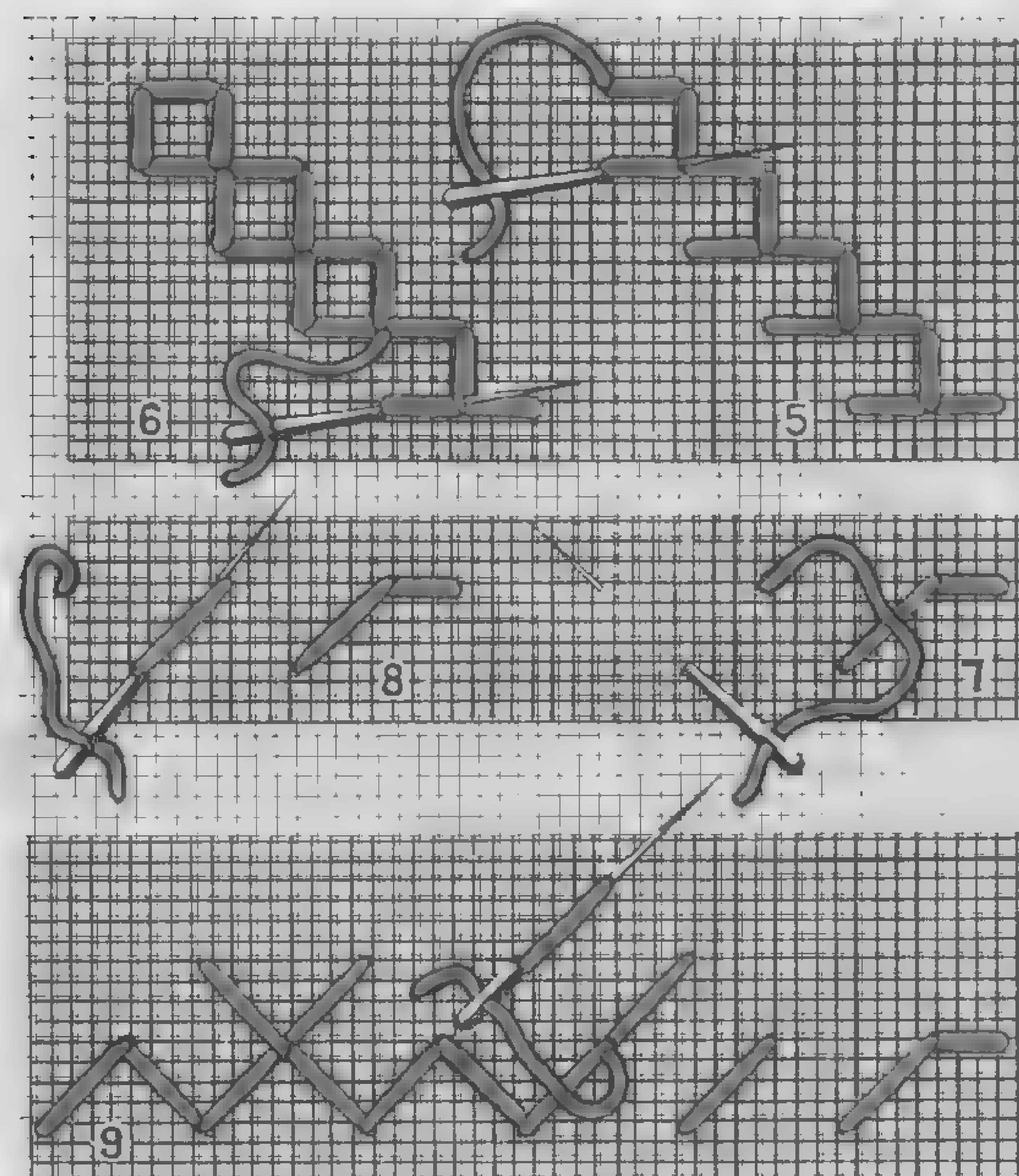
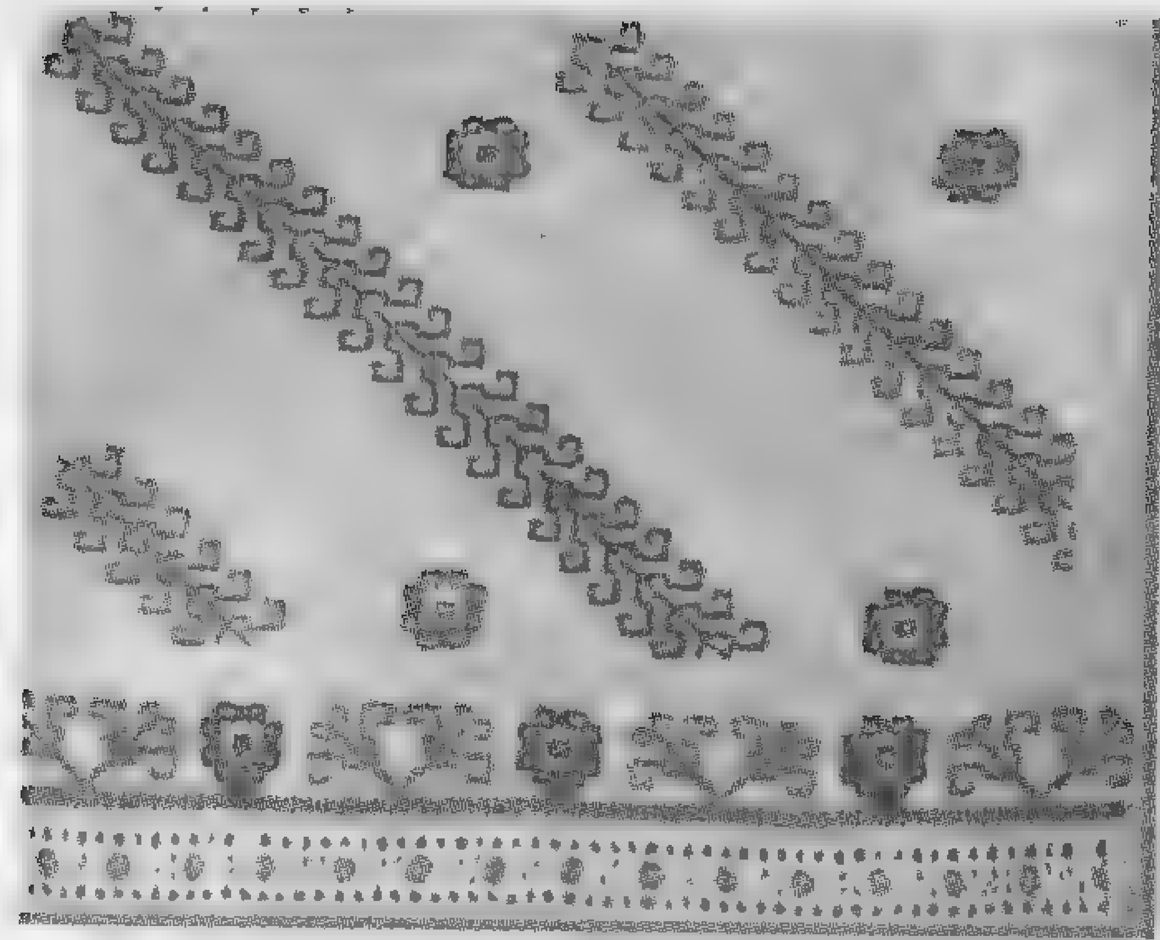
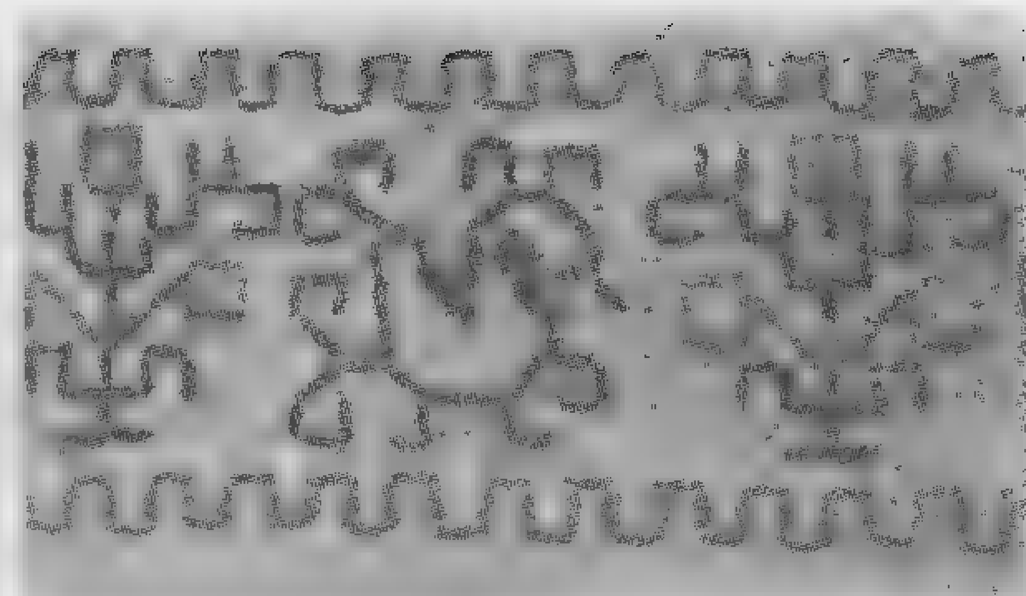

Рис. 32/1—9

«Штапівка»

Шов «поверхниця». Закріплюємо вишивальну нитку вгорі правого боку тканини на чотирьох вертикальних нитках за допомогою петлі, потім уводимо голку в місце першого проколювання, опускаємо голку на дві горизонтальні нитки з вивороту (рис. 31/1) і покриваємо ті ж самі чотири вертикальні нитки стібком справа наліво. Потім з вивороту опускаємо голку (рис. 31/2) на дві горизонтальні нитки й покриваємо ті ж самі чотири вертикальні нитки зліва направо (рис. 31/3). Таким чином вишиваємо до нижнього краю узору, а потім ведемо голку вгору (рис. 31/4), виконуючи другий ряд. Кожний ряд виконуємо на тих же самих чотирьох вертикальних нитках (рис. 31/5). Усі стібки в кожному ряді паралельні між собою. З вивороту узор складається з вертикальних стібків, а з лицьового боку — з горизонтальних.

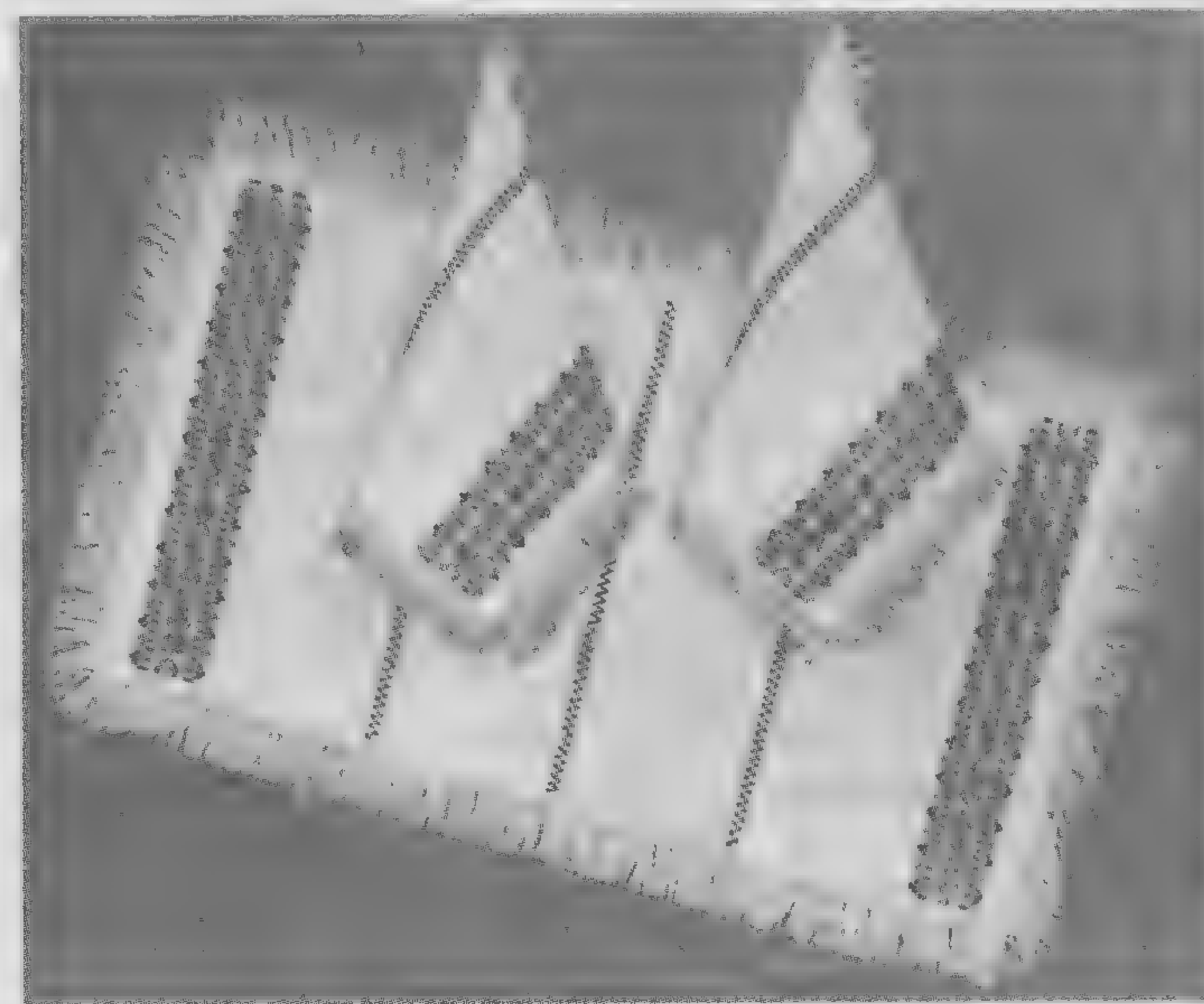
«Штапівка» особливого розвитку набула у вишивках Вінницької області. Її специфіка полягає в надзвичайній легкості узору, який створює тонке мереживо. У Сокальському районі Львівської області шов «штапівка» має назву «стебнівка». Послідовність виконання зумовлена орнаментом. Закріплюємо робочу нитку в правому боці вишивки за допомогою петлі. Виконуємо половину узору в напрямку справа наліво, тобто робимо вертикальні стібки. Беремо під голку чотири нитки піткання, на голку набираємо чотири нитки основи й уколюємо для наступного вертикального стібка (рис. 32/1), повертаючись назад зліва направо, вкриваємо стібками проміжки (рис. 32/2). Таким чином, на лицьовому і зворотному боці утворюються однакові елементи узору (рис. 32/3). Двостороння вишивка «штапівкою» буває пряма й коса. Усі стібки її є сторонами або діагоналями квадрата, умовно побудованого на чотирьох нитках тканини (рис. 32/4—9). Цей шов використовують не лише як обвідку, а й як самостійний шов, що добре сполучається з рахунковою гладдю. Вишивають його частіше одним кольором. У деталі вишитого орнаменту іноді додають інший.

БУКОВИНА

Багато й щедро вишивали на Буковині. Тут вишивці належало провідне місце в художньо-декоративному оздобленні народного костюма. Яскраво й різноманітно прикрашалися рукави святкових сорочок у техніці «низь», настил, хрестик, мережка. Вишивали різнокольоровими вовняними, бавовняними нитками, додаючи шовк, золоту й срібну нитки, металеві пластинки — лелітки. Композиція рукавів сорочок має тридільну побудову — полик, зморшка й нижня частина. У Заставнівському районі Чернівецької області полики були суцільні, без пробілів тла. Основу їх орнаментації становлять дрібні геометричні мотиви в поєднанні з геометризованими рослинними формами яскравих малинових, голубих, жовтих, зелених тонів. Зморшка, що здійснює перехід від насиченої за кольором і орнаментом смуги полика до композиції нижньої частини рукава, виконується завжди одним кольором: жовтим, світло-зеленим, іноді чорним — у техніці «настилання». Орнаментація складається з поєднання різноманітних за формою ромбів. Нижня частина рукава оздоблюється вертикальними смугами, з яких центральний «стовп» має форму розвинутої рослинної гілки зі стилізованими листям, квітками.

Поширеним є також принцип ритмічного чергування навкісних смуг, що складаються з дрібних геометричних мотивів. На відміну

Набір серветок. ***Буковина***

6 6—1182

від композицій Заставнівського району, у Кіцманському композиція поликів складається з крупних орнаментальних мотивів рослинного характеру у вигляді букетів троянд, рож, іноді у вишивці трапляються мотиви птахів. Нижня частина рукава контрастує до насиченого полика дрібними, вузенькими косими чи вертикальними смугами у вигляді гілочок або ж мотивів птахів із деталізованою розробкою елементів.

У Кельменецькому районі вишивка сорочок дуже стримана як за кольором, так і за орнаментацією. Нижня частина залишається білою, низ мережиться і збирається у зборки — «пшеничку». Поширеними мотивами є різноманітні ягідки, квіти, букети з переважанням чорного кольору. Найулюбленішими сорочками Сокирянського району є «чорненки» (які носили заміжні жінки) та «червоненки» (що їх одягали дівчата) зі скісними орнаментальними смугами узору.

КАРПАТИ Й ПРИКАРПАТТЯ

До цього етнографічного регіону належать Північне Прикарпаття (Львівщина й частково Тернопільщина), гірські райони Карпат (Івано-Франківська, частково Львівська області) та Закарпаття.

Вишивки Львівської області складають окрему групу. Тут виділяються Сокальський, Городоцький і Яворівський райони. Для вишивок Сокальщини характерні легкі узори рукавів жіночих сорочок, які справляють враження тонкого мережива. Вони виконуються переважно чорним кольором поверхневим шиттям — хрестиком, «стебнівкою».

Для Городоцького району типові орнаменти, утворені з багатопроменистої розетки та її фрагментів. Вишивають червоним із додаванням синього, рідше чорного, так званим «городоцьким швом».

«Ужики», або «ланцюжки», являють собою ламану смугу, яка виконується «двостороннім петельним швом» білими й червоними нитками, іноді — зі вкрапленнями чорного (рис. 33/1, 2).

Городоцький стібок «півмісяці». Композиційно вишивки цією технікою поєднує чергування рядів круглих розеток — «місяців» або їхніх половинок — «півмісяців» і ряду узору ламаної смуги.

«Півмісяці» переважно вишивають червоними нитками на вставках жіночих сорочок. Це багатобарвне вишивання технікою гладь. Вишивальною ниткою прокладають поперечні стібки один біля одного, вводячи голку в місце проколу попереднього стібка. Таким чином вишивають по колу, утворюючи «півмісяці» (рис. 34/1, 2).

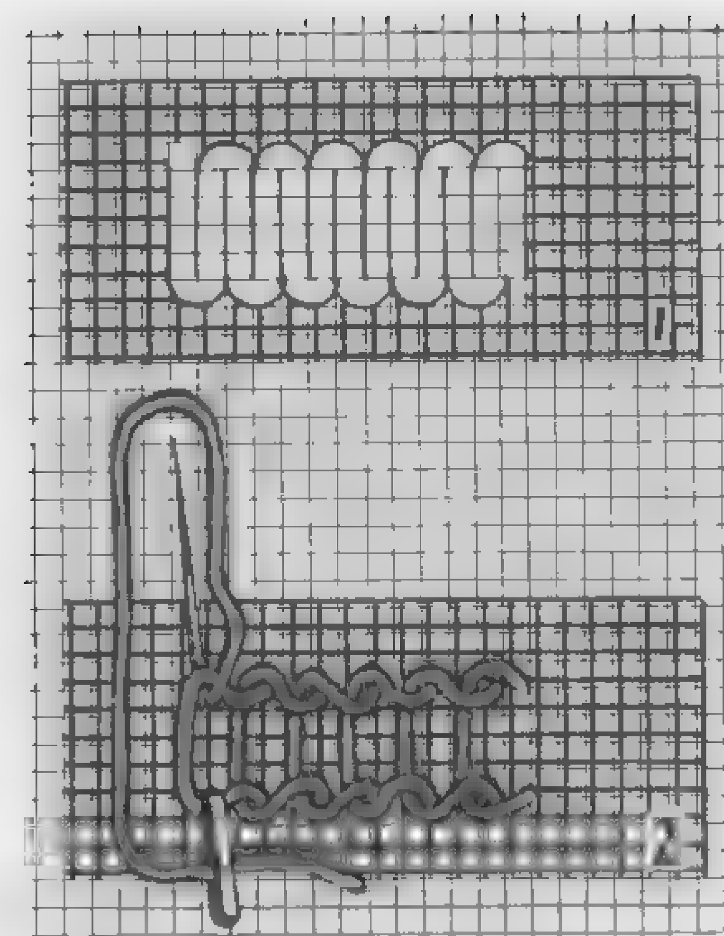

Рис. 33/1, 2

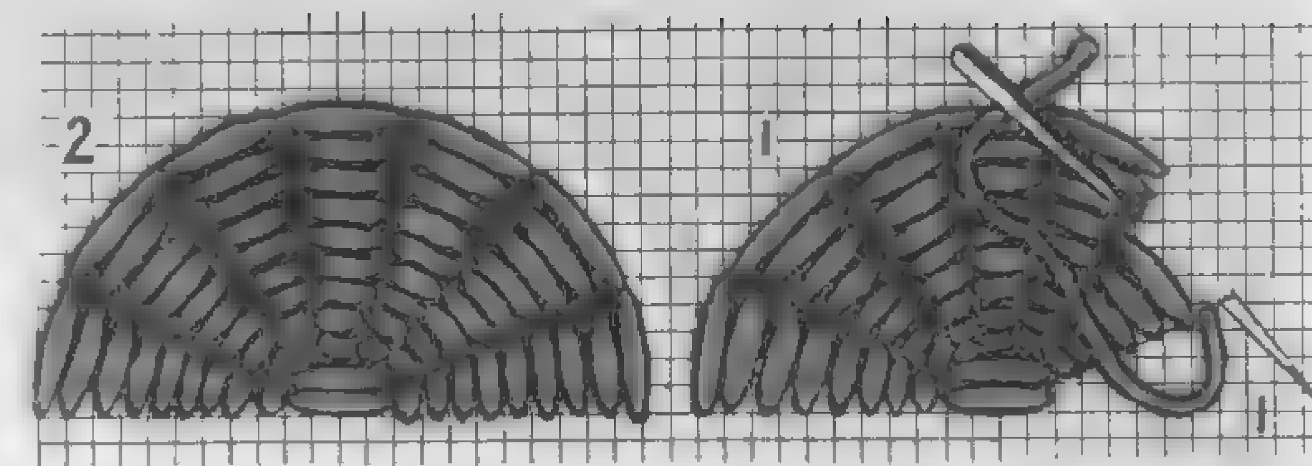

Рис. 34/1, 2

Завдяки високим художнім особливостям вишивки Яворівщини виділяються в окрему групу. Тут упродовж історії склалися свої методи гаптування, що набули широкої популярності. Наприкінці XIX століття його називали «славною яворівкою».

Кожному видові одягу відповідали визначена техніка, колорит, орнаментальні мотиви, їх розміщення. Майстри додержувалися цих художніх прийомів у різних видах одягу: кабатах, камізелях, запасках, кожухах, сорочках, хустках, бавницях.

У XIX столітті на Яворівщині запаски, кабати шили з домотканого сірого полотна й рясно вишивали чорними, а з кінця XIX століття — чорними і червоними нитками. Узори компонувалися з дрібних мотивів — «сосонок», «купочок», «деревців», «клинців», «кривульок» у техніці хрестика, «стебнівки».

Художньою оригінальністю вирізняється вишивка бавниць — своєрідного головного жіночого убору. Він складається з невеликого лляного шматка тканини, суцільно вкритого смугастим малюнком із дрібних геометричних мотивів. Домінуючим кольором виступає червоний із додаванням вузеньких смуг зеленого, синього в техніці «яворівка».

Закарпаття виділяється різноманітністю щодо технік виконання й колірної гами, яка включає до десяти-п'ятнадцяти барв, застосуванням бісеру, стеклярусу, металевих лелiток. Рукави жіночих сорочок оздоблені густо, без пробілів, «кучерявим стібком», «заволікуванням», а також прозорим шитвом. Особливо цікаві сорочки з брижами. Це густо зібрані складки з вишитими поверх них узорами на чохлах, навколо шиї.

Своєрідну групу утворюють вишивки Гуцульщини — історико-етнографічного краю, що охоплює гірські райони Івано-Франківської та Чернівецької областей і Рахівський район Закарпаття.

Кожний район, навіть кожне село має своє художнє обличчя, улюблену колірну гаму. З того, як вишито сорочку, кептар, легко

можна дізнатися, з якого села їхня власниця. Орнаменти чорного кольору доповнюють украпленнями зеленого, коричневого, жовтогарячого, вишневого, іноді проступає біле тло. У цілому гуцульські вишивки справляють враження коштовної інкрустації. Кольори завжди згармоновані й підкорені якомусь основному, завдяки чому складається чорно-фіалкова гама верховинських вишивок, темновишнева — пистенських, ясно-червона — яворівських, зелено-голуба — села Річки.

У вишивках Городенківського району колір вишневих, малинових відтінків часто поєднується із золотисто-жовтим і зеленим. Цікаві й узори, в яких нитки кладуться у двох протилежних напрямках, від чого кольори мають два різні відтінки. Святинські вишивки виконуються білим, прозорим шитвом, мережками «цирками» багатих рослинних візерунків.

Серветки. *Львівщина*

Місцеву своєрідність мають і вишивки села Космач. Їхня головна прикмета — це осіння гама кольорів, насичена червоними, жовтогарячими, жовтими тонами. Чоловічі та жіночі сорочки вишивають виключно хрестиком. Малюнок їх має чітку геометричну будову, усі елементи з'єднані в ланцюжок і ніби рухаються в один бік — «летючий», «безконечник». Назви космацьких орнаментів пов'язані з формами взірців. Це географічні — «микуличинські», «рожнівські»; рослинні — «дубовий лист», «сосонкові», «сливові», «черешневі»; тваринні — «баранкові», «качурові», «павукові» тощо.

На Гуцульщині й дотепер усі жінки вишивають. Скільки мистецького таланту, тонкого розуміння краси, любові й терпіння ввібрала в себе вишивка! Техніки її дуже складні й потребують великого хисту та копіткої праці. Найпоширенішою серед них є

«низинка». Нитки йдуть паралельно основі, шиється вона з вивороту, під час її виконання стібки лягають суцільними рельєфними площинами, створюючи інтенсивність колірної гами. Майстрині застосовують такі давні техніки, як «колення», «кручення», «позаголковий шов». Рукави жіночих сорочок суцільно вкриті вишивкою дрібними «розетками», «кочільцями», ромбиками, або ж на них розміщують скісні різної ширини орнаментальні смуги.

Барвисто і з великим художнім смаком прикрашають на Гуцульщині верхній одяг: кептарі, сердаки, кожухи. Вони також різноманітні за кроєм і оздобленням. Космацький кептар щедро орнаментований квадратами коричневого сап'яну, густо вибитими металевими прикрасами — кепселями; жаб'ївський — вишитий барвистими вовняними шнурками з переважанням зеленого; верховинський — по низу оздоблений широкою узористою смужкою з барвистих кручених ниток. Гаму кольорів доповнюють темно-коричневі сап'янові аплікації та вишивка зеленими нитками. Святково декорують кептарі в селі Розтоки, суцільно вкриваючи їх візерунками аплікацій на мотиви «рачкú», «кучері», «зубці».

Не можуть залишити байдужою людину кожухи, оздоблені вишивкою, місцеві сердаки з чорного, вишневого, ясно-червоного сукна. Вишивка не лише зміцнювала лінії швів, а й була яскравою декоративною прикрасою. Шви обшивали довкола вовняними нитками червоного, жовтого кольорів, підкреслюючи простоту й лаконічність крою, вишивали «кучері», «звізди», «зубчики», нашивали яскраві вовняні гудзики, китиці.

Український рушник

З давніх-давен в Україні існує традиція підносити дорогим гостям на вишитих рушниках хліб-сіль як символ щедрості, гостинності, поваги, щирої любові, вірності. Скільки пов'язано з рушником народних звичаїв, обрядів, пісень і переказів! Адже всі важливі події в житті народу — заручини, весілля, народини, спорудження нової оселі, зустрічі гостей, проводи — не обходилися без вишитих рушників. У житті українського селянина рушник був присутній протягом усього його життя — і в радісний, і в сумний час. На рушниках приймали новонароджених, з ними ж проводжали небіжчиків в останню путь. Під час будівництва хати рушниками підіймали сволоки, потім ці рушники дарували майстрам. Вишиті рушники стали найдорожчим дарунком матері в дорогу синові, як пам'ять про рідний дім, побажання щасливого майбутнього в новому житті.

Рідна мати моя, ти мене на зорі проводжала
І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.

Так проникливо повідав про рушник видатний український поет Андрій Малишко.

Вельми важливу роль відігравали рушники у весільному обряді: ними перев'язували сватів через плече на знак згоди; зв'язували молодим руки, бажаючи щасливого подружнього життя.

Почуєм, побачим, що нам скажуть,
Біленьким рушничком рученьки зв'яжуть.

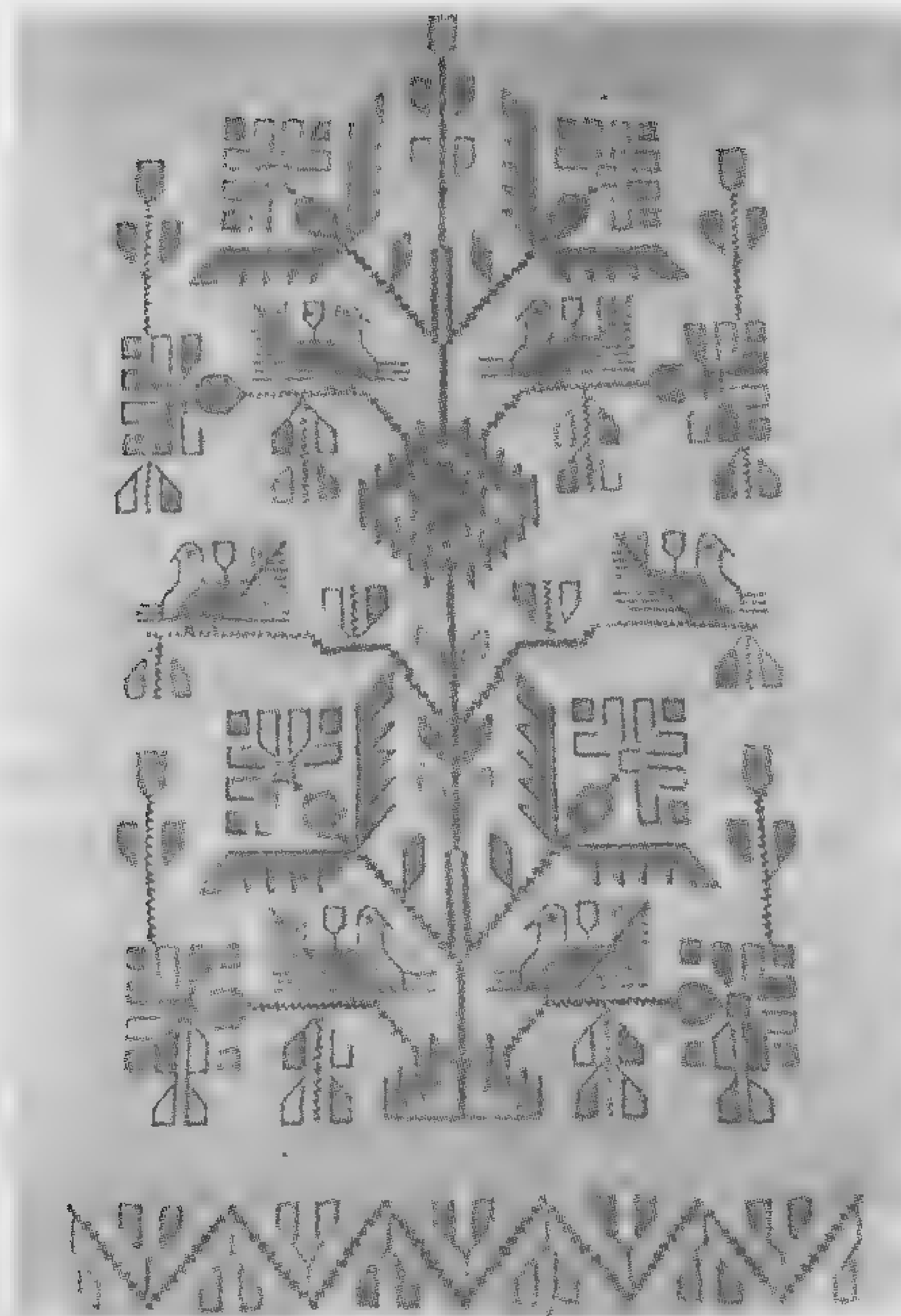
Кожна дівчина, готуючи посаг, вишивала якомога більше рушників, які згодяться їй у майбутньому житті.

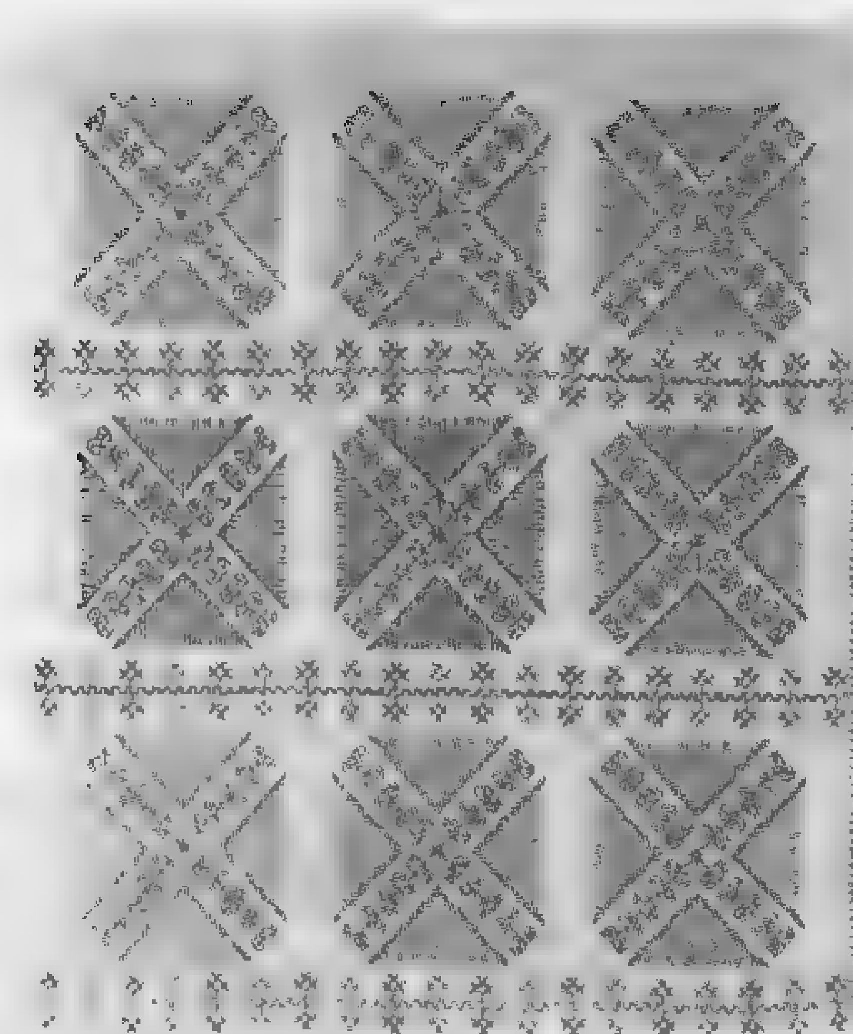
А в коморі сволок,
На ньому рушників сорок.

Вишиті рушники завжди були окрасою кожної селянської хати. Вони оздоблювалися вишивкою так, щоб було видно кінці з орнаментом. Ними прикрашали ікони, родинні фотографії або ж просто вішали на «кілок», від чого вони дістали назву «кілкові».

Держи хату у віночку,
Рушники на кілочку.

Шиті хусточки також широко побутували в ужитку й мали велике символічне значення. Хусточка була дорогим подарунком, що супроводжував козака в походах, чумака в далеких мандрах,

Фрагменти рушників.
Поділля

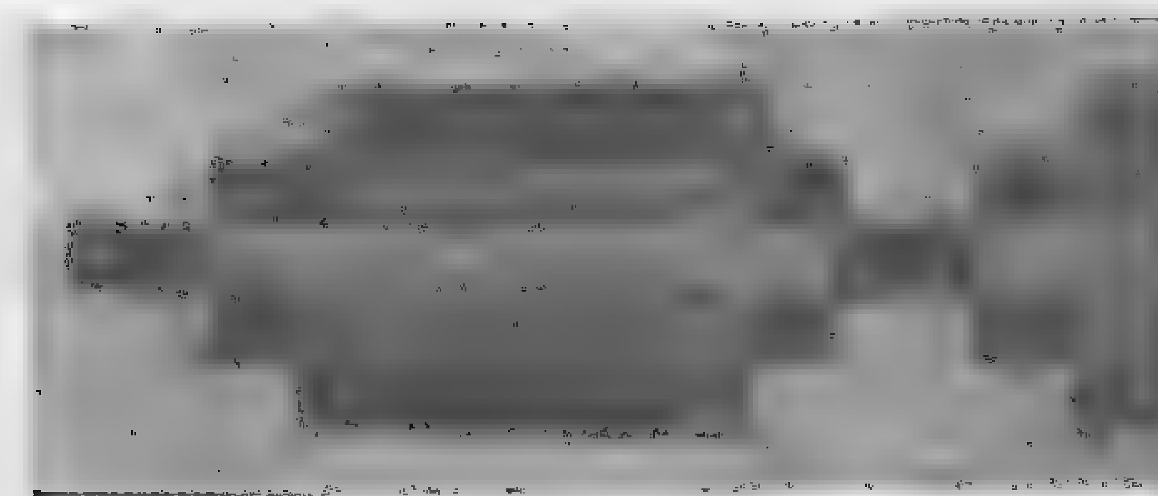
бідняка на заробітках у чужому краї. Це був символ вірності, пам'яті про кохану. В українській народній пісні «Їхав козак на війноньку» козак, прощаючися з дівчиною, просить її:

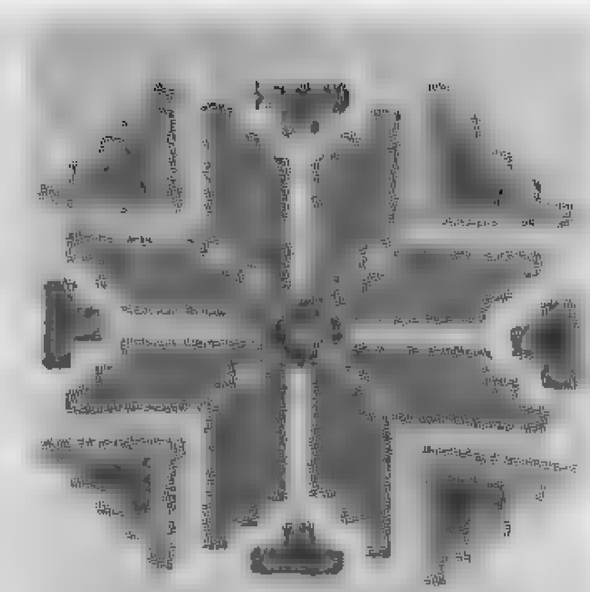
Дай мені, дівчино, хустину,
Може, я в бою загину.

Хусточки, як і рушники, у кожному регіоні шили по-своєму, використовуючи характерні для цієї місцевості орнаменти, колірні сполучення. У всьому декоративному мистецтві ми не знайдемо іншого такого предмета, як рушник, що був би не лише окрасою свята, обрядів, а й концентрував у собі вельми глибокий образно-символічний зміст. Сьогодні, як і раніше, поряд з обрядовим призначенням, рушники широко застосовуються для декоративного оздоблення оселі. Вражає різноманітність їх орнаментації, розмірів, колірного вирішення. Кожна сучасна селянська хата — то своєрідна виставка рушників. Орнаментація їх в Україні надзвичайно різноманітна. У кожній області склалися свої традиційні мотиви, особливості композиційної побудови, гами кольорів і технік виконання, вироблених протягом сторіч. Майстрині з любов'ю вишивають рушники, вкладаючи в них своє творче обдарування, розуміння прекрасного.

Своїм художньо-образним вирішенням вирізняються подільські рушники, особливо створені в Клембівці, Вінниці, Городківці. Вони невеликі за розміром, оздоблюються орнаментальними розетками,

«Качалочки»

букетами, фантастичними птахами, вершниками, зображеннями казкових жіночих фігур, навіть жанрових сцен. Вишивають їх декоративною технікою «качалочки» інтенсивних кольорів — червоного, синього, зеленого, жовтого, чорного, утворюючи виразні, сповнені спокійного ритму композиції.

Завдяки особливому талантові й віртуозності володіння техніками вишивальниці створили на полотні орнаменти, що несуть відгомін сивої давнини. Століттями краса узорів була дбайливо збережена й передана майстринями з далекого минулого, дійшовши до нашого часу. У подільських рушниках збереглись узори з фантастичними крилатими кіньми, розлогими деревами, жіночими фігурами з піднятими вгору руками чи із жінками, котрі тримають коней із вершниками або птахів. Ці вишивки зберегли з язичницьких часів зображення, що уособлювали сили природи, сонця, Великої Богині.

«**К а ч а л о ч к и**», або ж «качалкова гладь», — це опуклі видовжені прямокутники, виконані лише паралельними стібками. Орнаменти побудовані на контрастних поєднаннях червоний — зелений, жовтий — чорний, а також на сполученні простих геометричних елементів. «Качалочками» вишивають рушники, серветки, дитячий одяг тощо. Закріпивши робочу нитку, виконуємо паралельні стібки через одну горизонтальну нитку. Таким чином утворюємо «качалочку», наступні стібки «качалочкової гладі» кладемо також паралельно попереднім (рис. 35/1). «Качалочки» виконуємо стібками однакового розміру, але тільки вертикально. Розмір стібків залежить од орнаменту. Вишитий узор обшиваємо нитками чорного кольору (рис. 35/2).

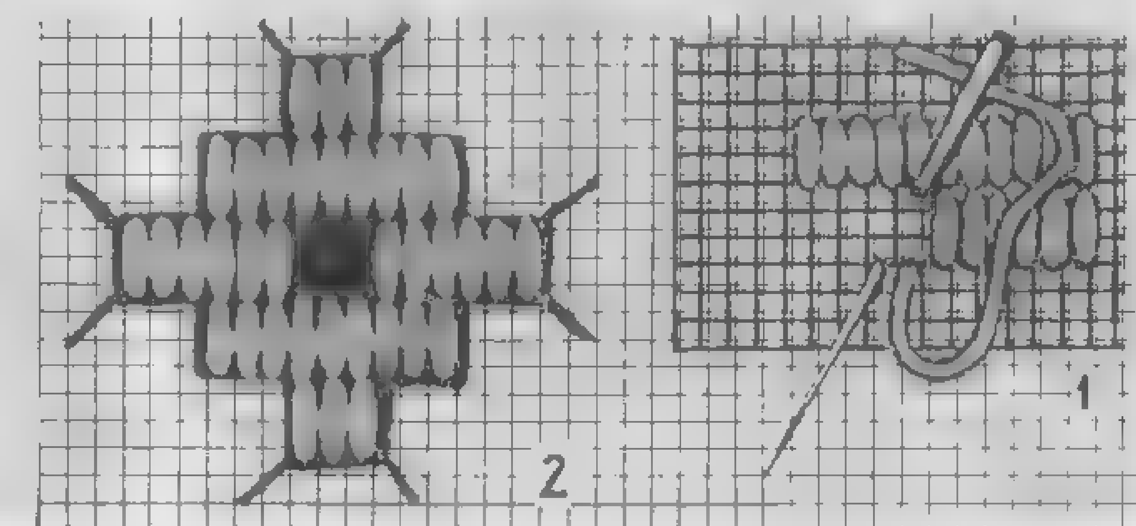
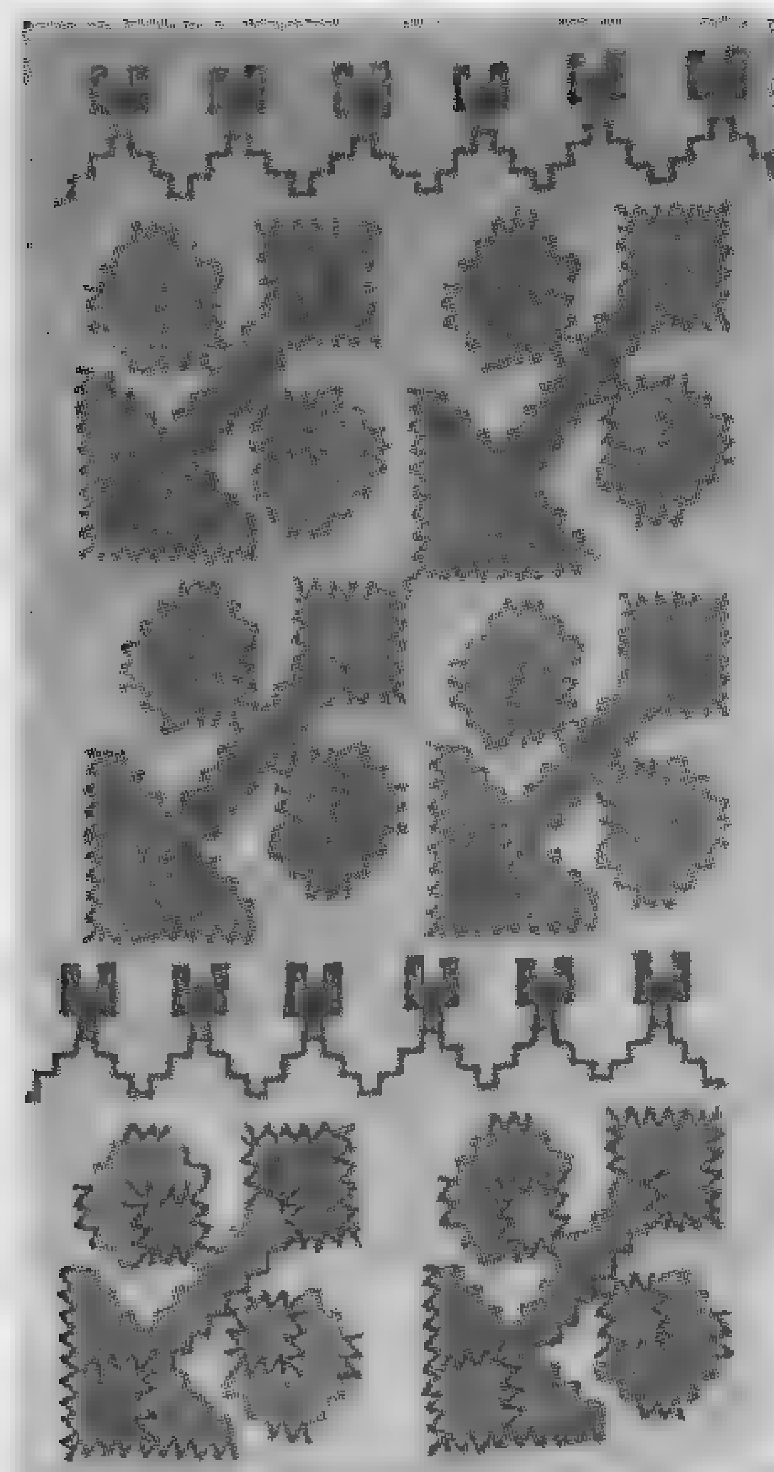
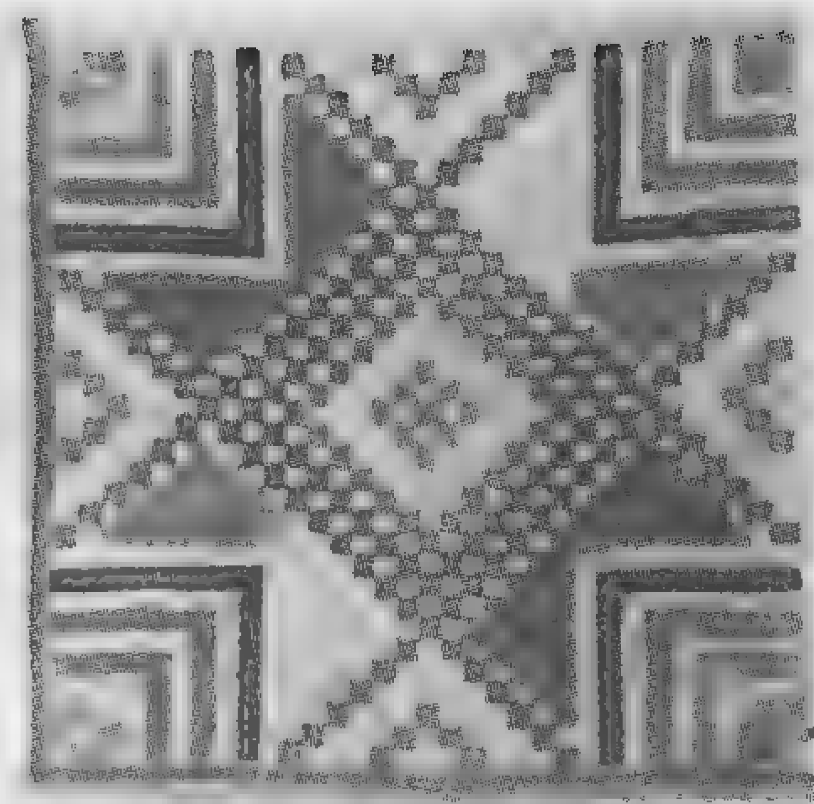
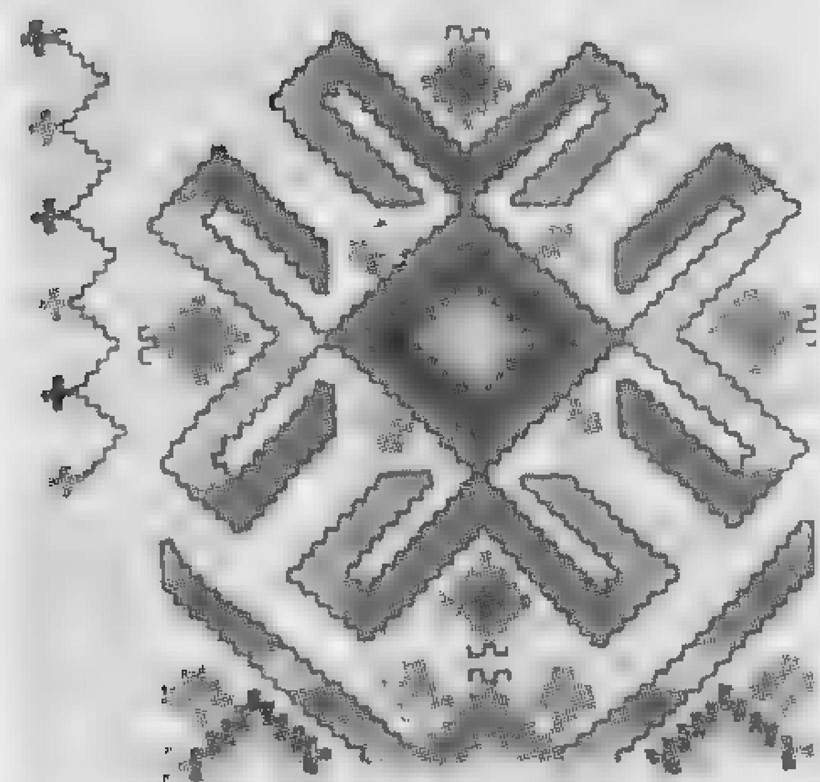
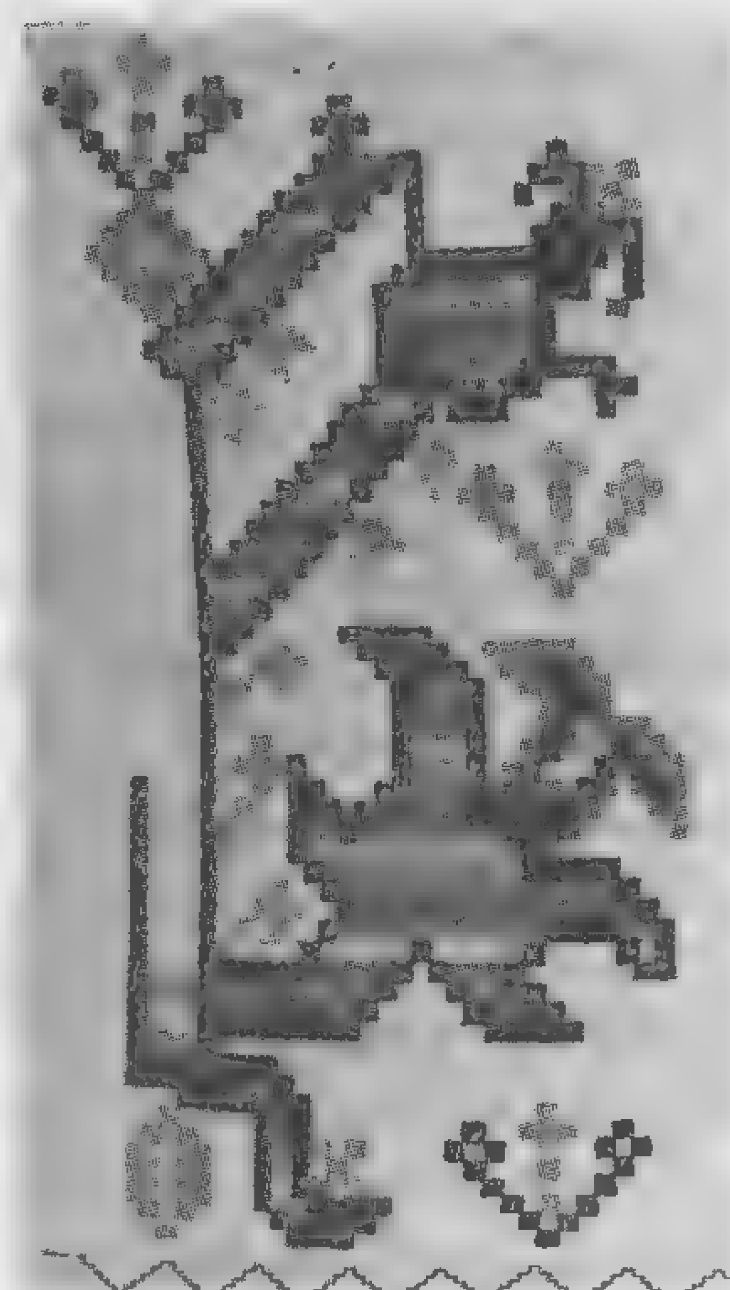
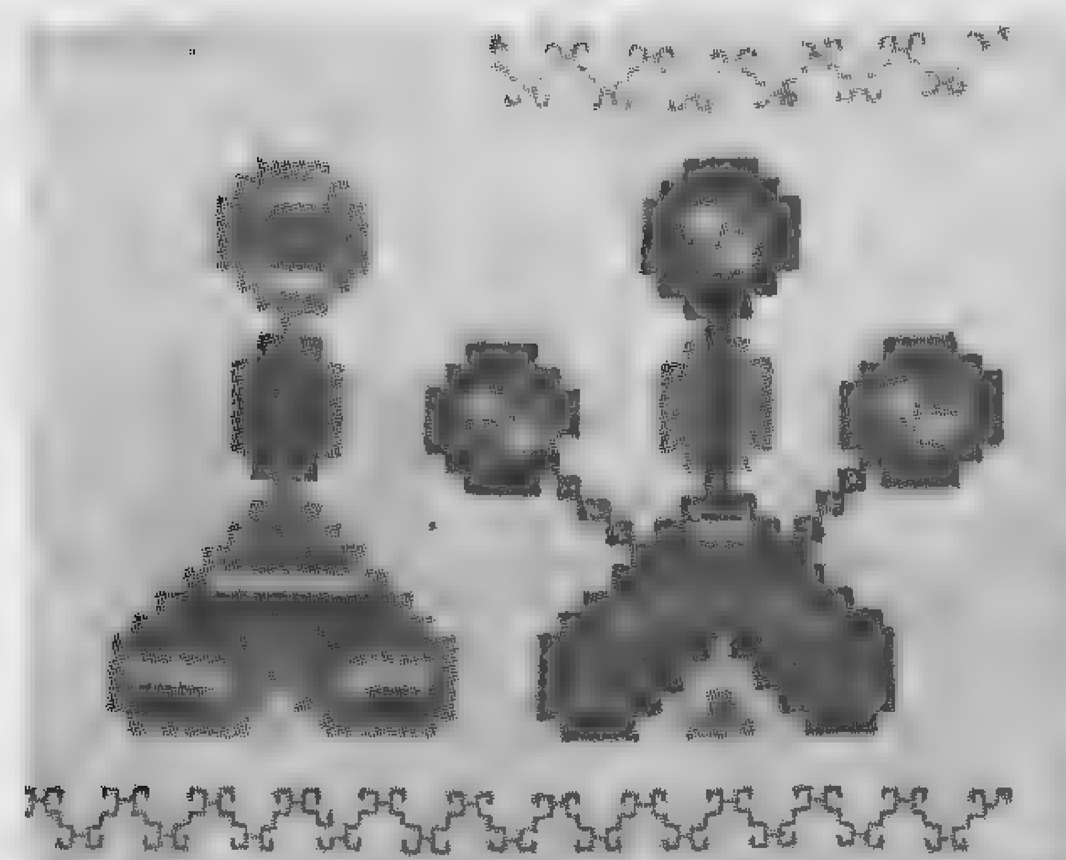
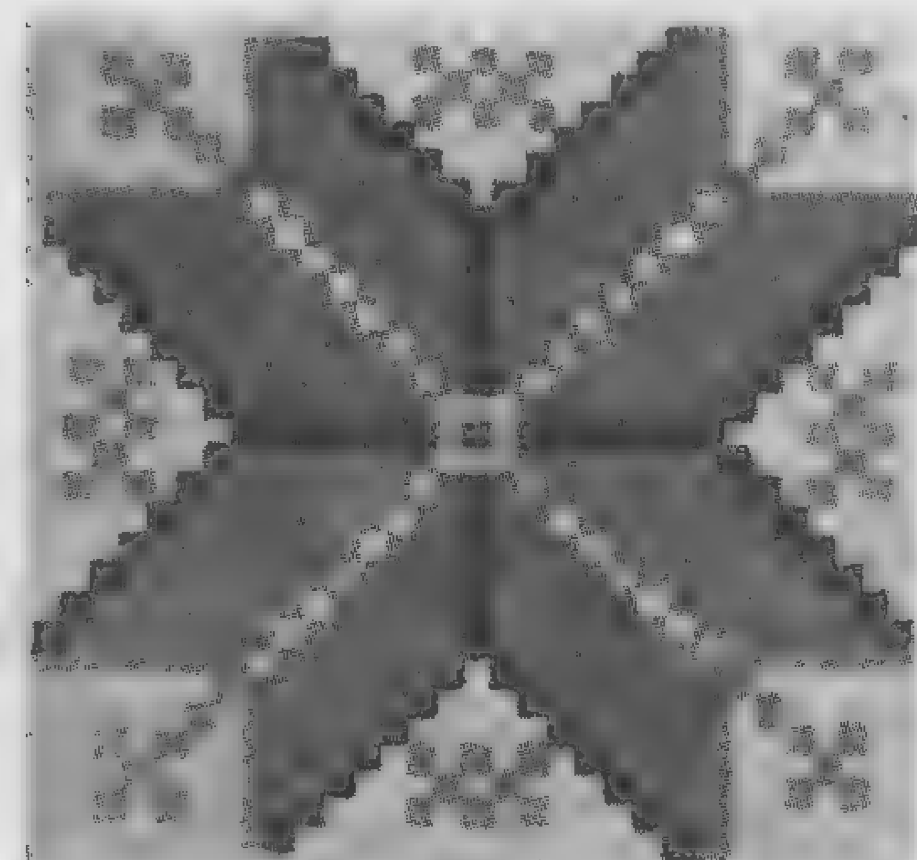
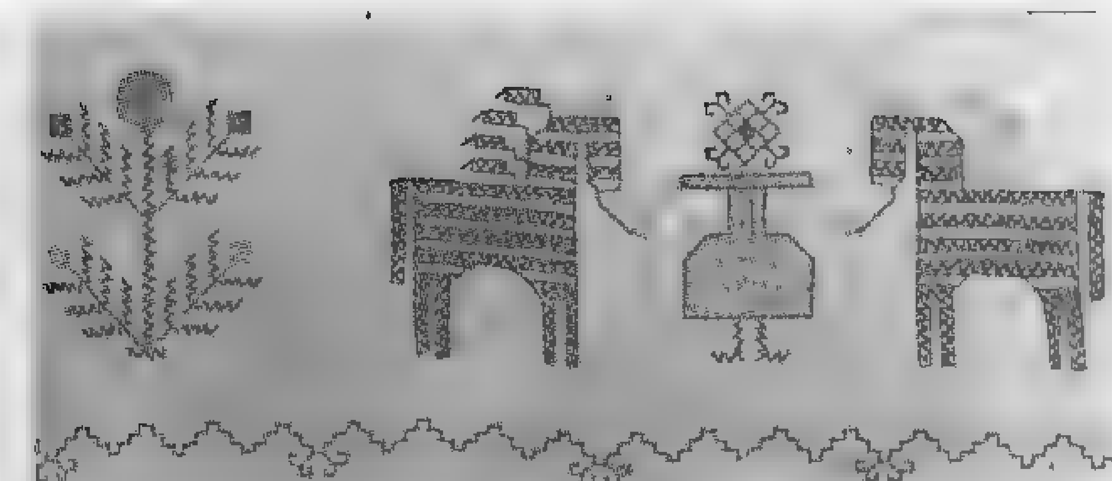
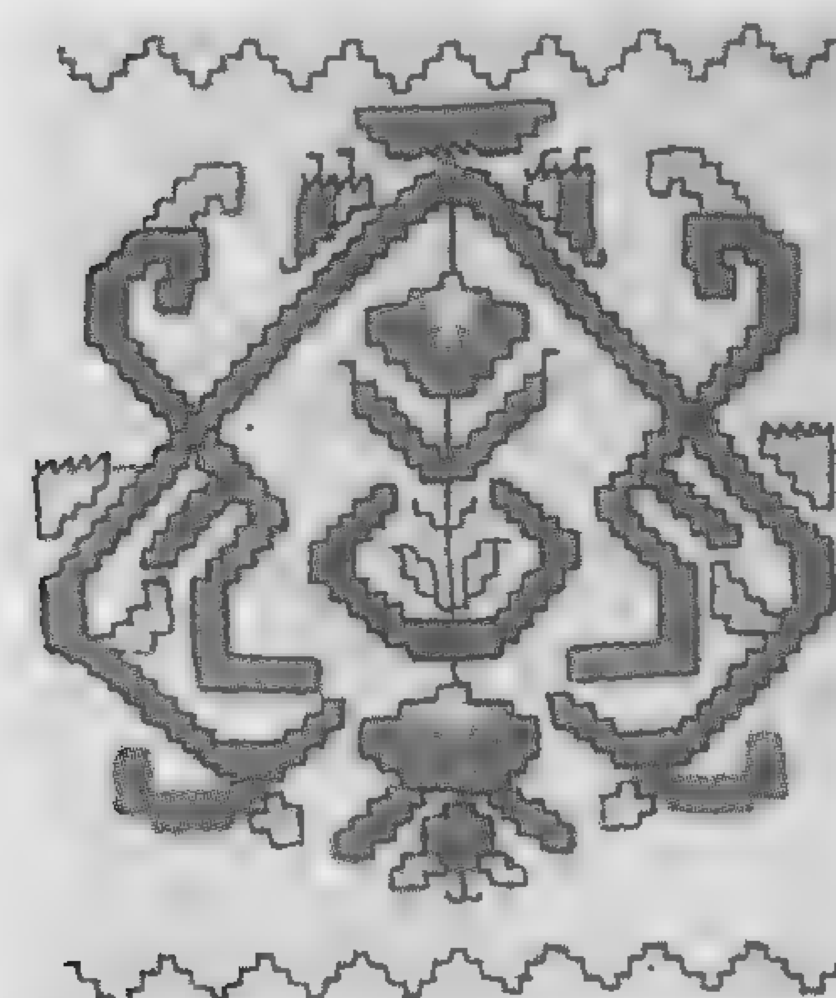
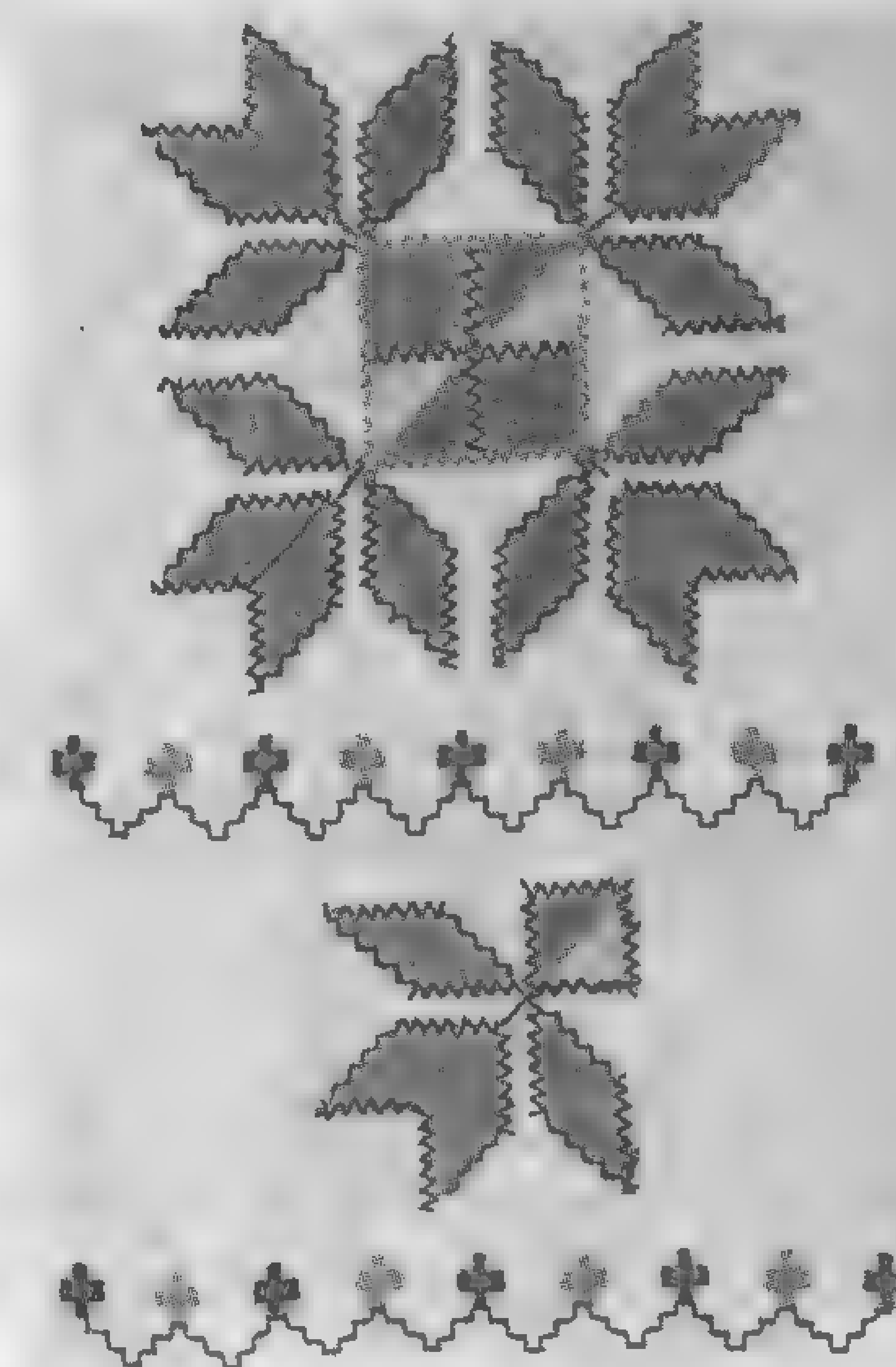
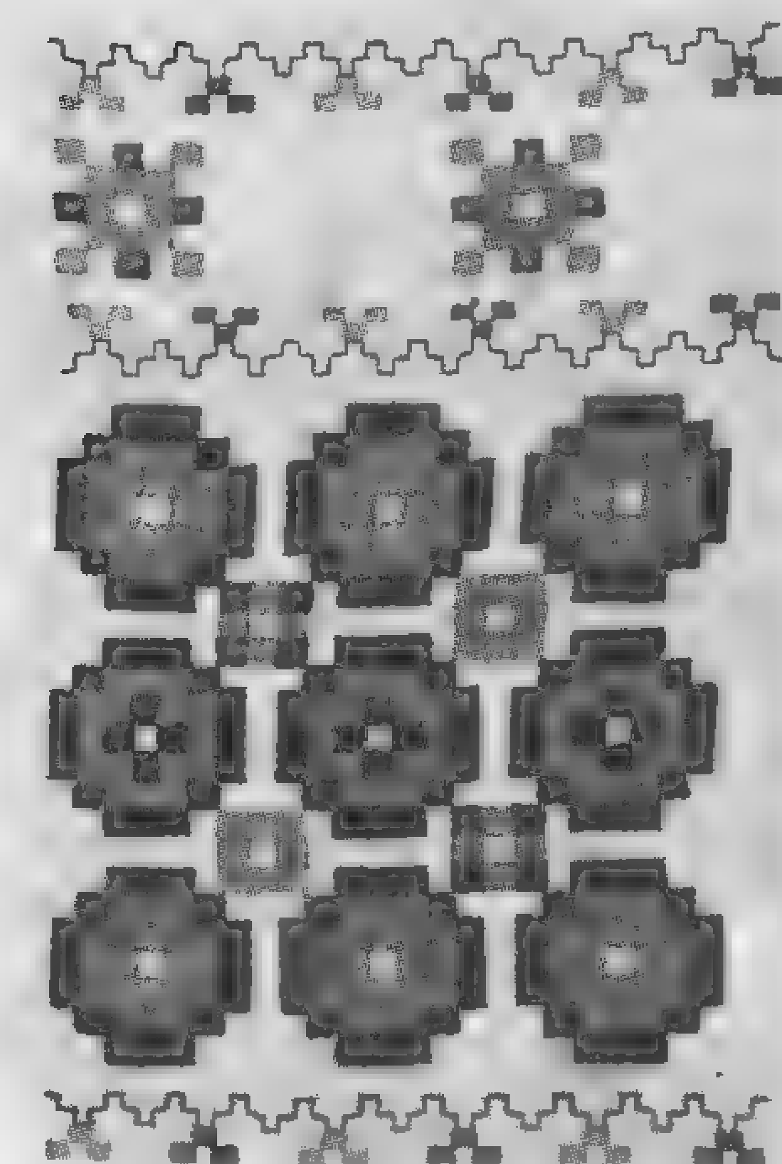
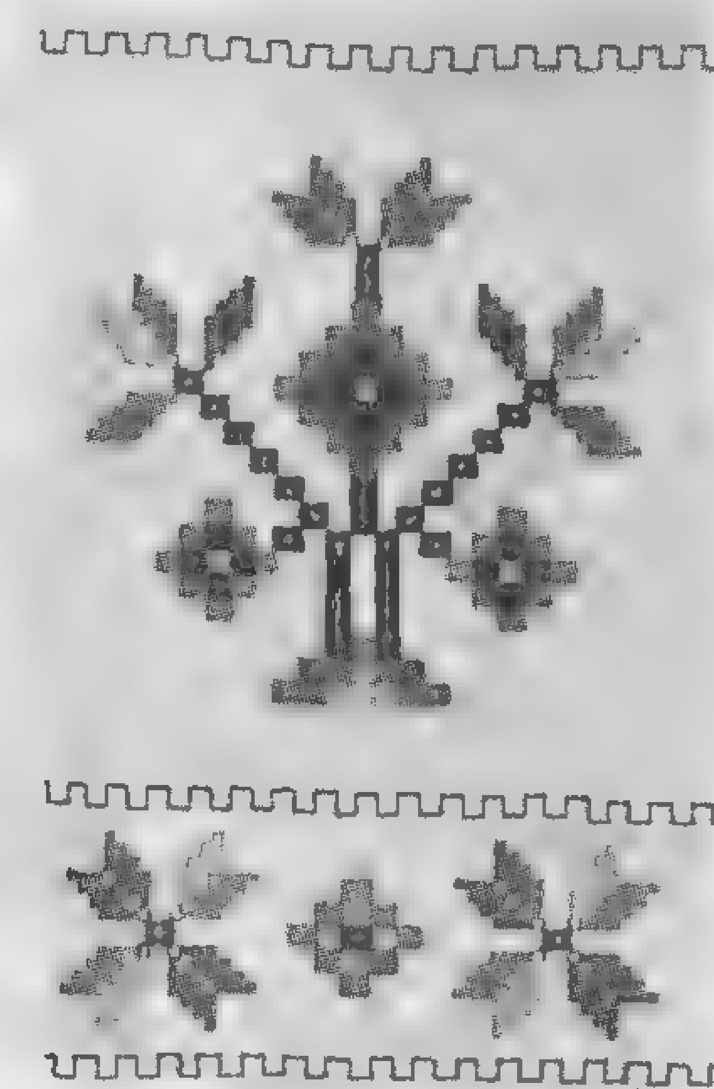

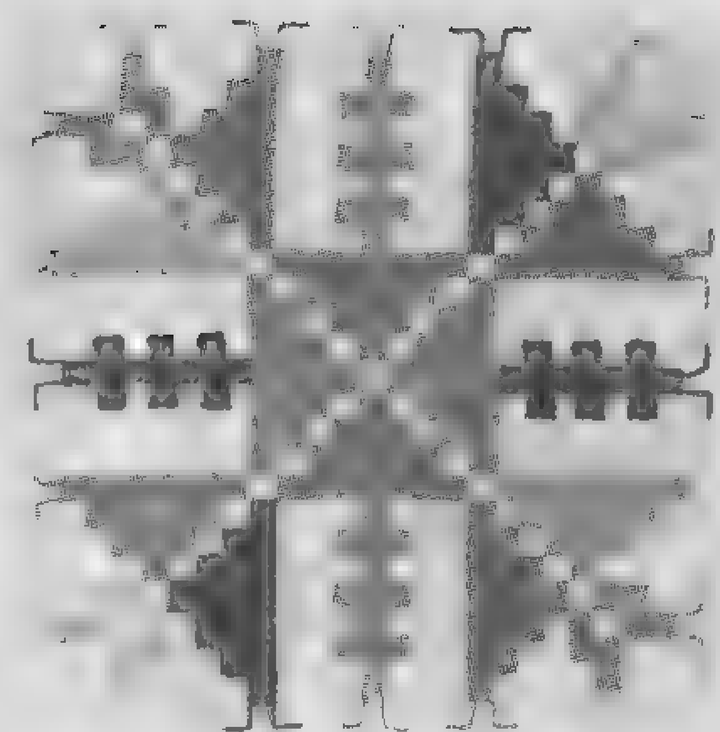
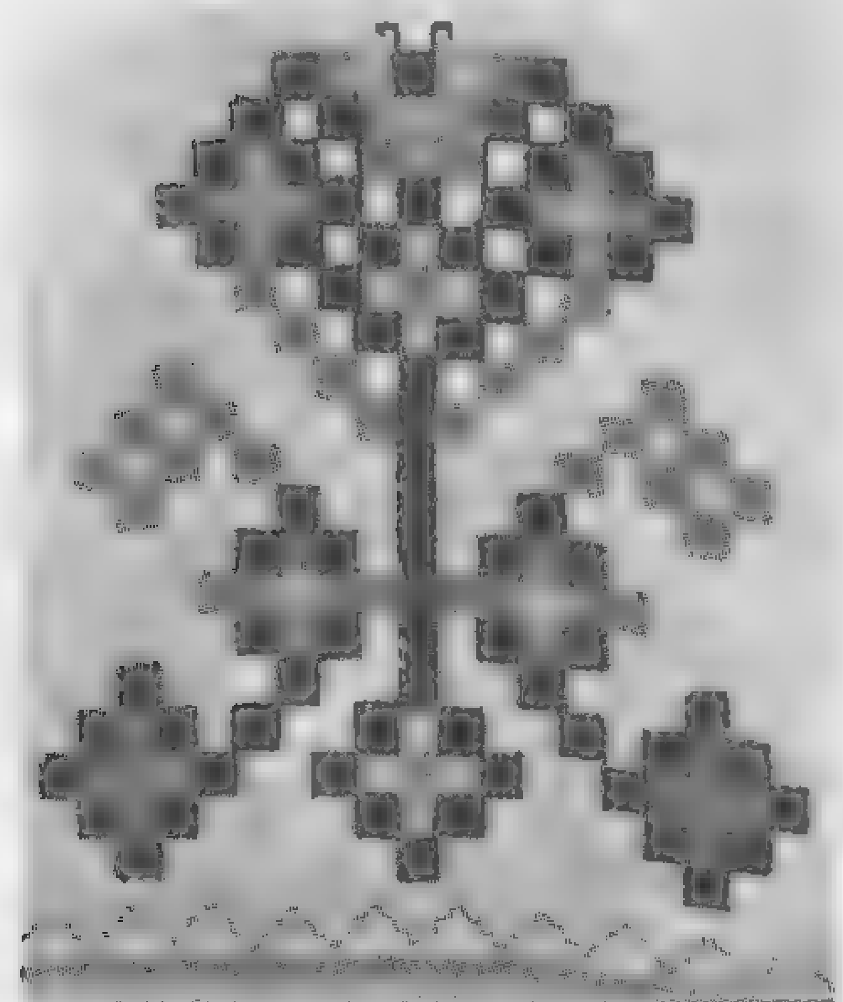

Рис. 35/1, 2

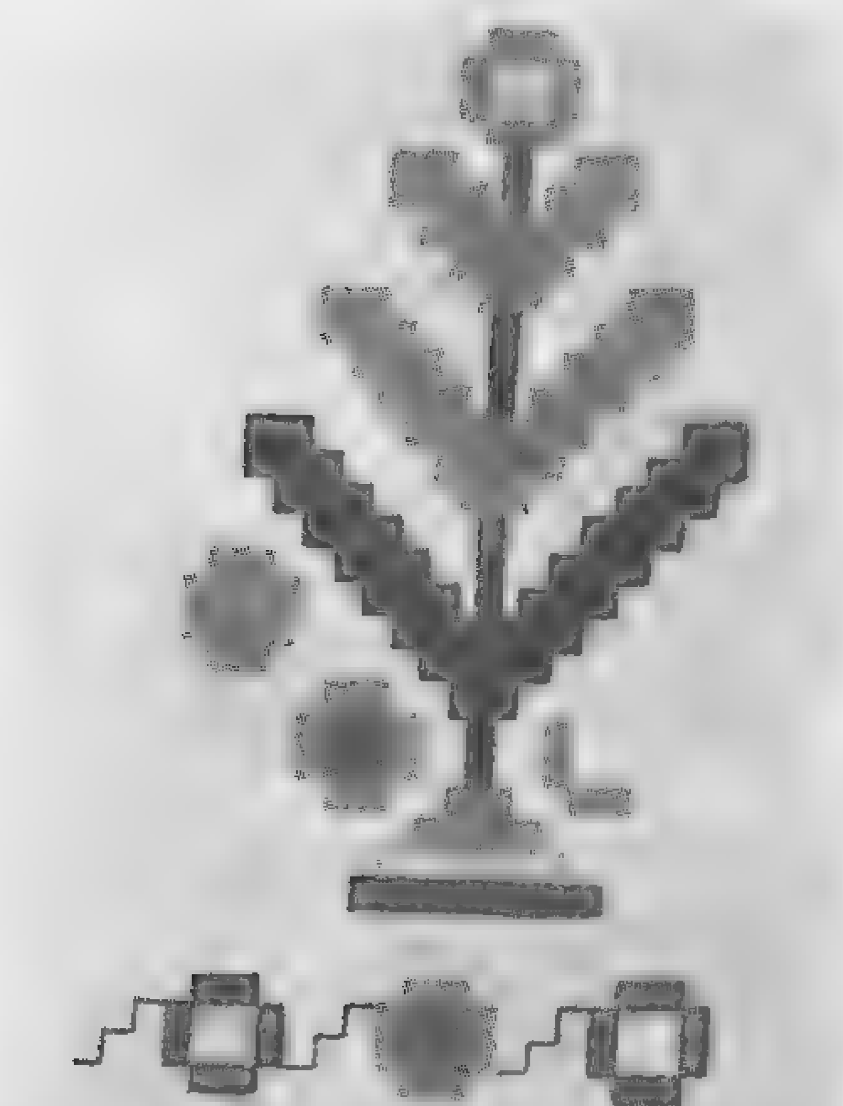
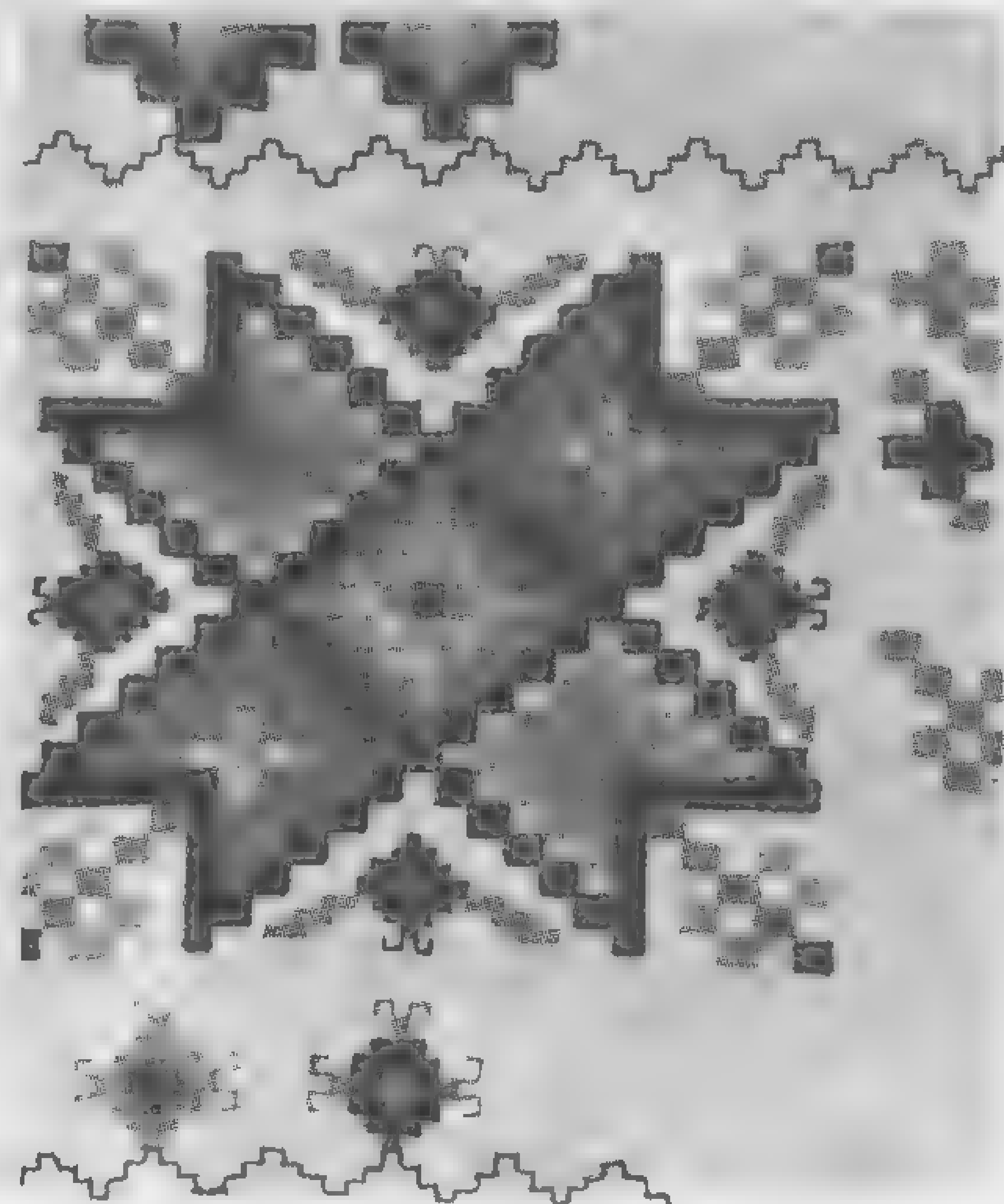
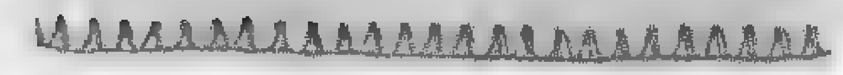

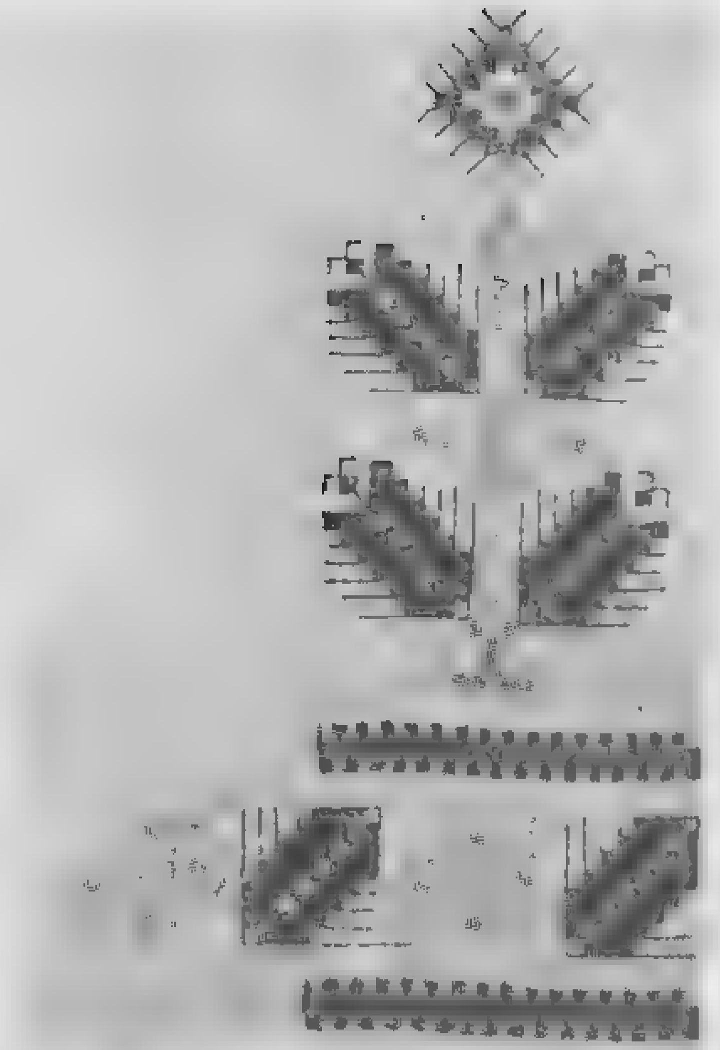
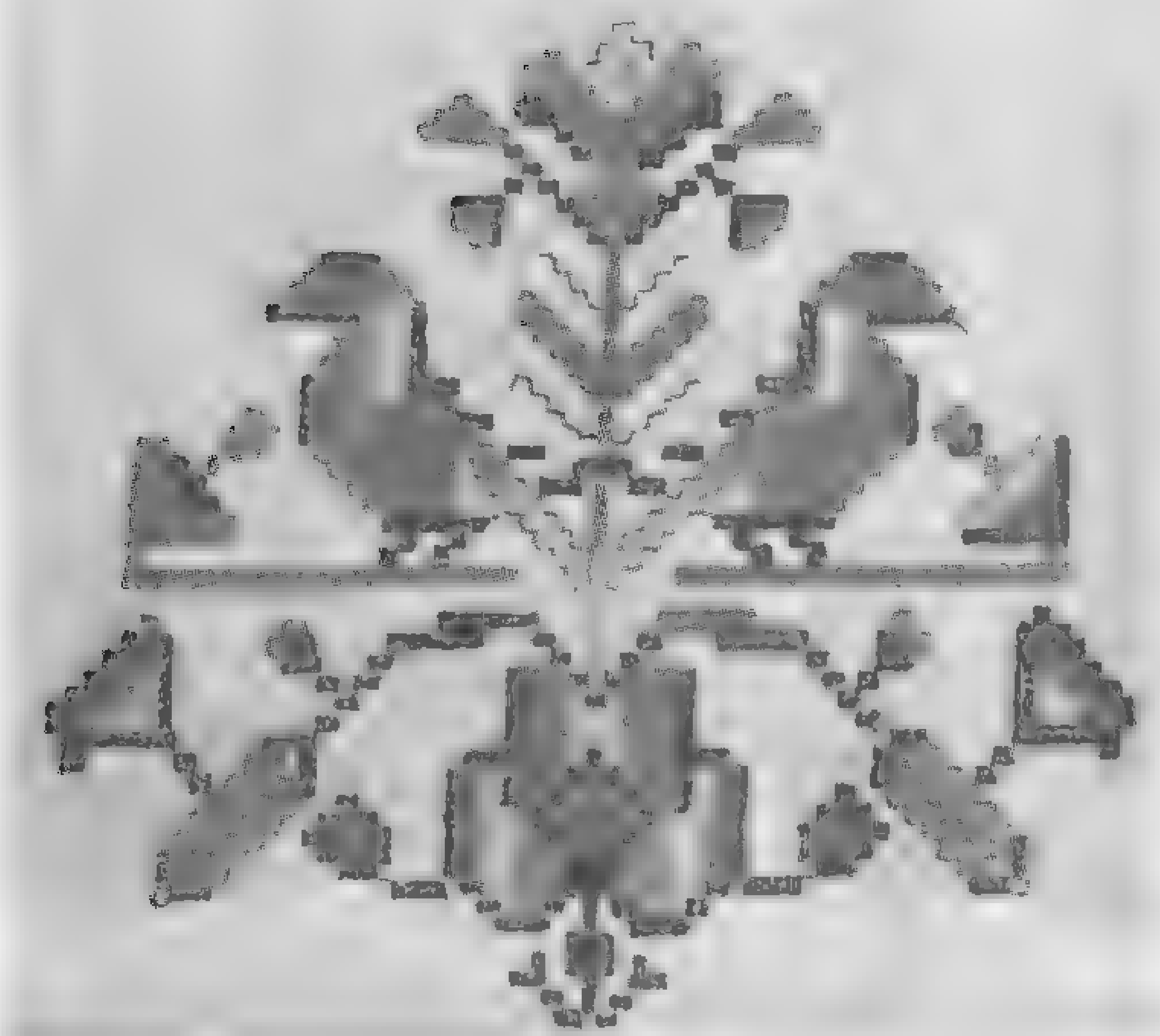
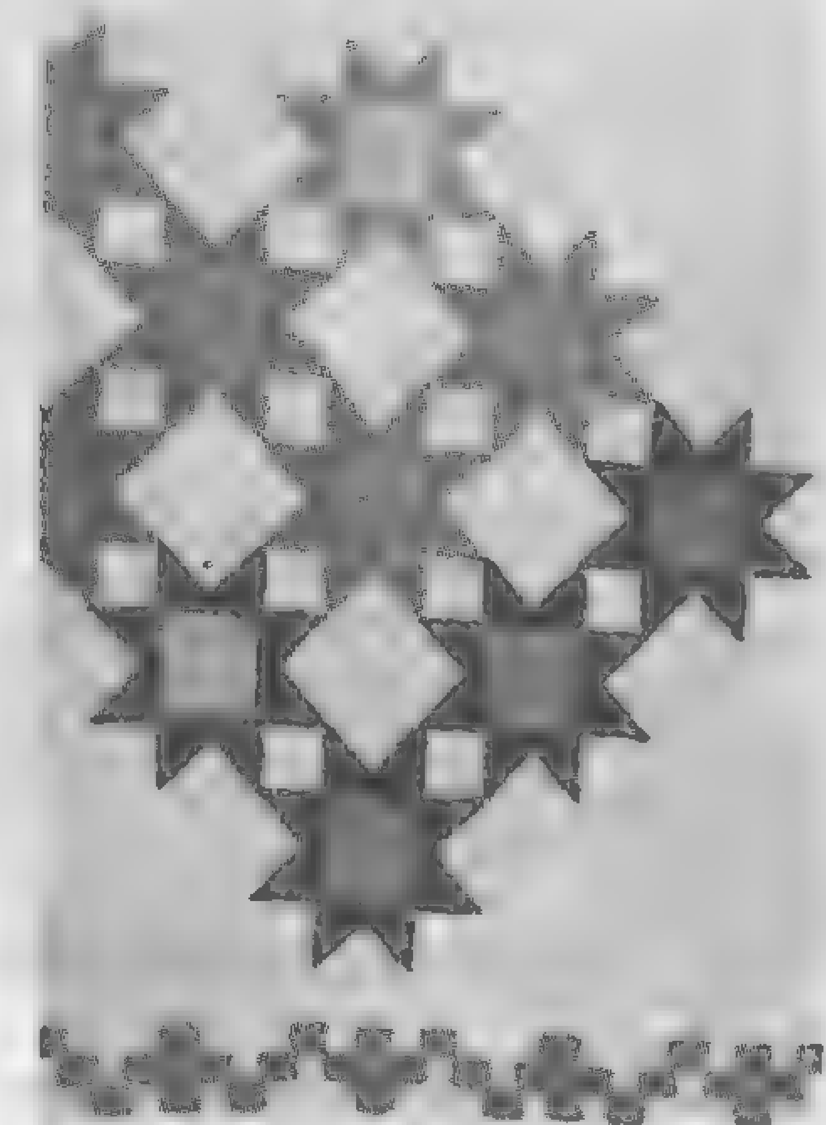
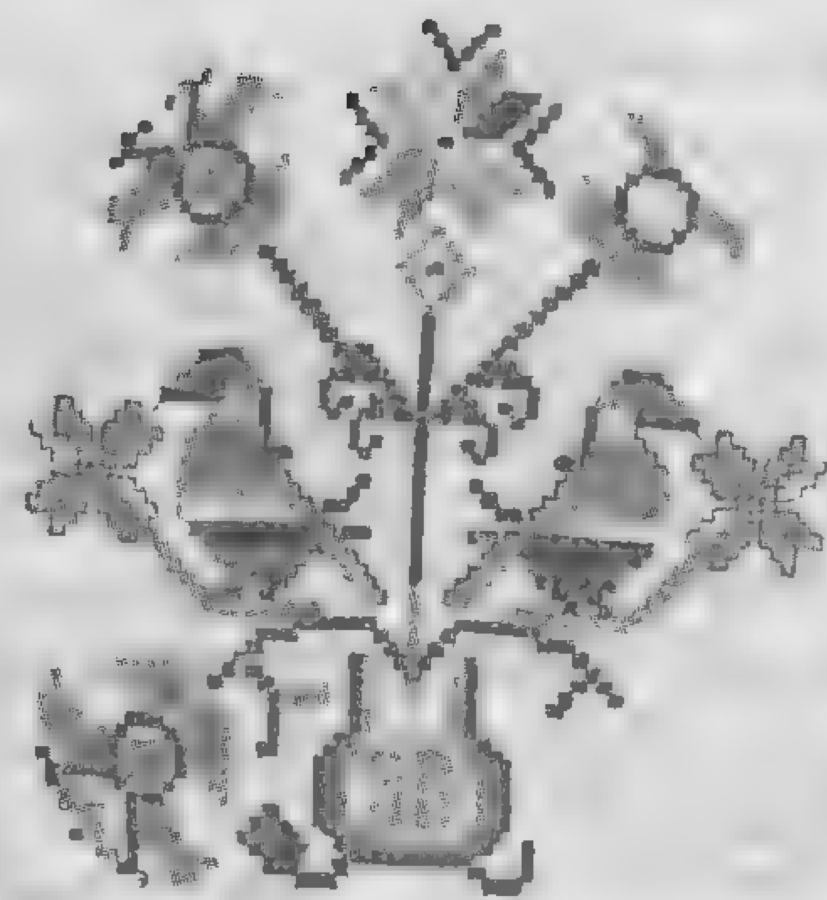
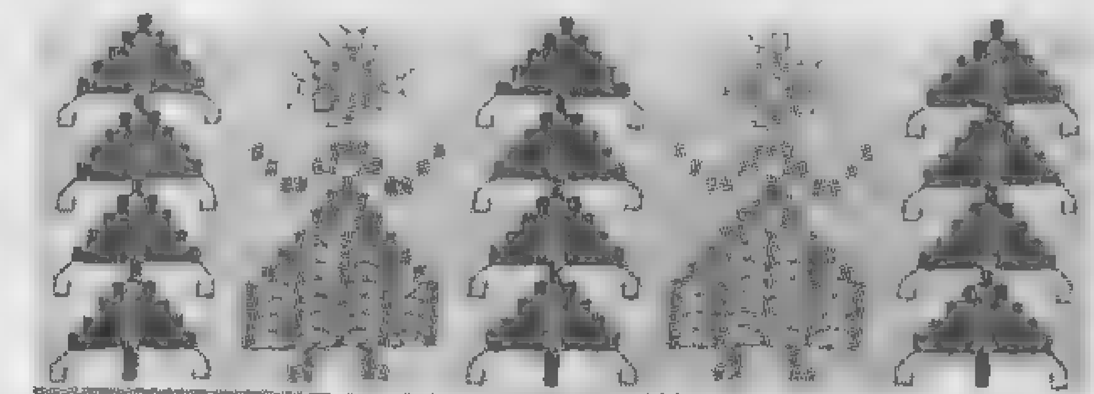

Мотиви подільських рушників

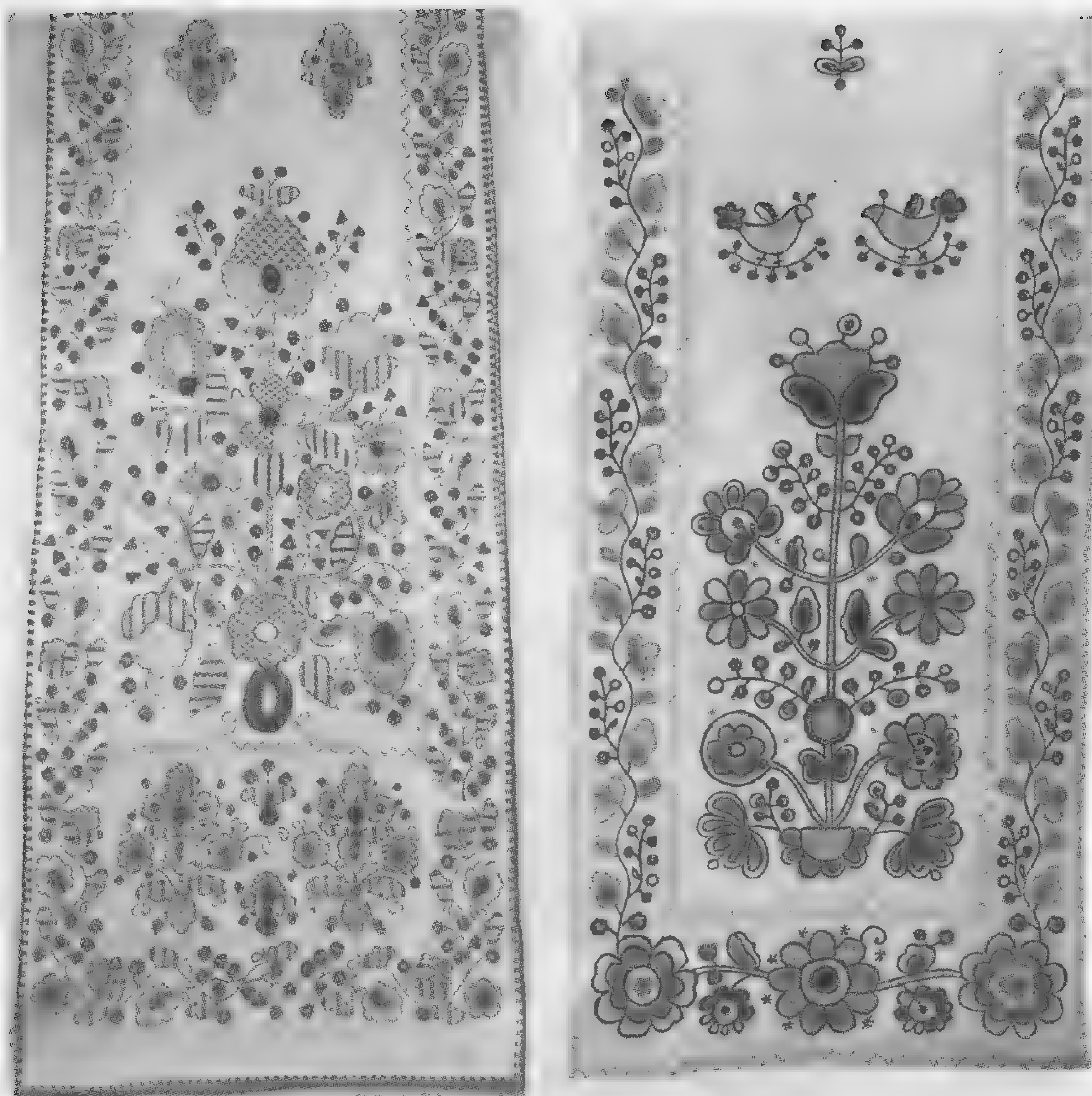

Мотиви подільських рушників

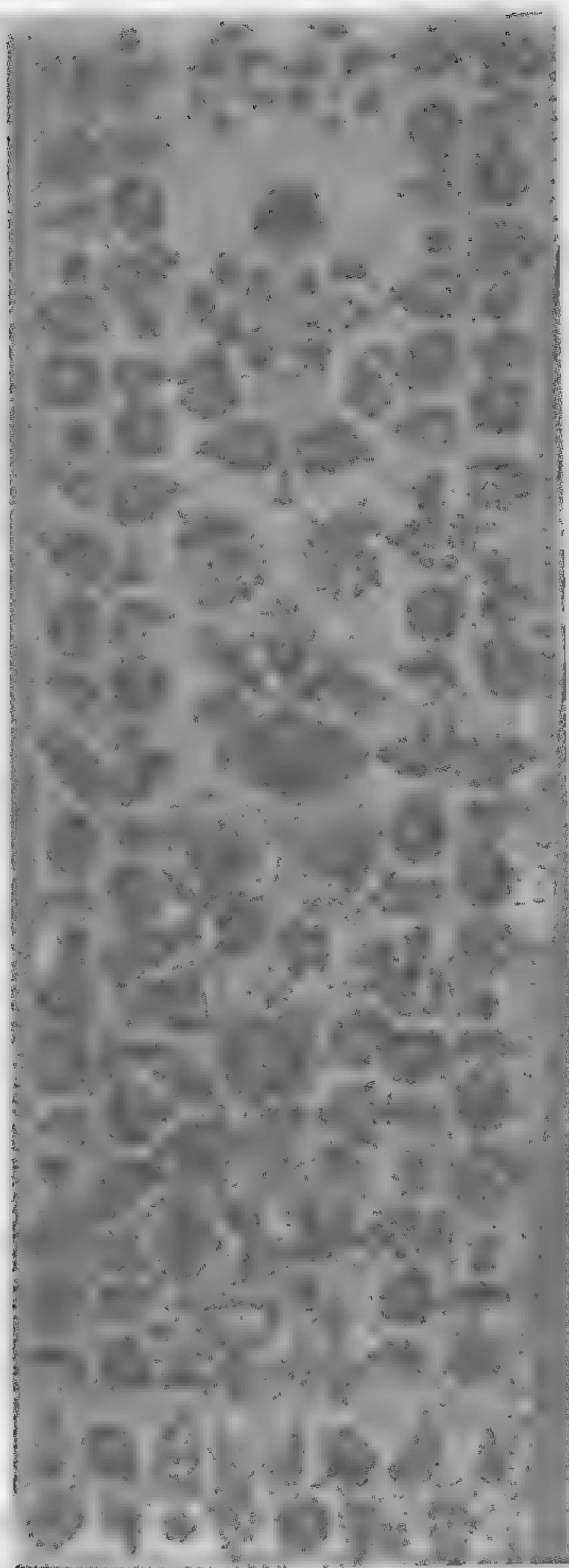
До технік вільного малюнка належать «рушниковий» і «тамбурний» шви, «полтавська» та «художня» гладь. Тобто виконуються вони не за рахунок ниток на тканині, а за попередньо нанесеним на полотно малюнком, який потім вишивається. Цією технікою вишивають хусточки й головним чином рушники, завдяки чому вона дістала назву «полтавського рушникового шва». Контур малюнка, найчастіше дерева-квітки, обводиться «стебловим швом», а площини зображення пелюстків, листя, птахів вишивають «рушниковим заповненням». Це різноманітні невеликі квадратики, прямокутники, розміщені в шаховому порядку (вони дістали в народі назви — «драбинка», «насипочка», «бігунець», «прикріп»), чергування вертикальних смуг, хвилястих ліній, штрихів неоднакової густоти, площин різного наповнення кольором — усе це створює враження динаміки внутрішнього руху. Нитки лягають у різних напрямах, що викликає багату гру червоної барви, яка ніби

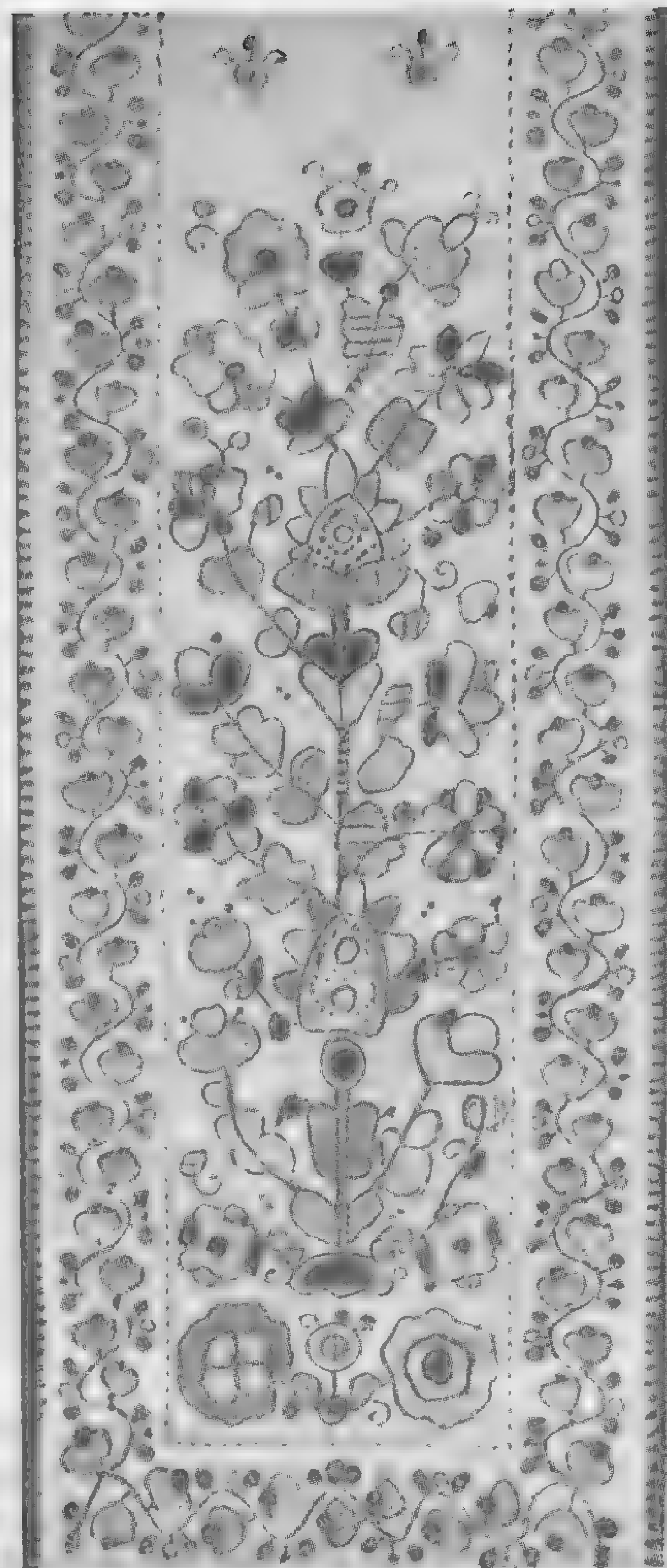

Рушники. *Полтавщина*

сяє. Декоративність підсилюється чітко окресленим контуром, і вся композиція стає легкою, ажурною. Техніка «рушникового шва» в колишніх західних районах Полтавщини (Черкаському, Золотоніському — нині Черкаської області) змінюється компактнішою композицією й замість рушникового заповнення — густо зашитими площинами, що надають більшої насиченості кольору. На Київщині ця техніка ускладнюється контурною обводкою, яка має назву «старокиївський шов». Рушники вишивають інтенсивним червоним кольором, адже він несе відгомін символіки червоного кольору й нагадує про прадавнє символічне значення рослин. Червоний колір рушників на Полтавщині доповнюється синім на Київщині й Чернігівщині, чорним і жовтим на Дніпропетровщині. У Харківській області додавали незначну кількість зеленого, що підсилював звучання червоного. Рушники центральних областей України мають підкреслено вертикальну композицію. Вони орна-

Рушники. *Полтавщина*

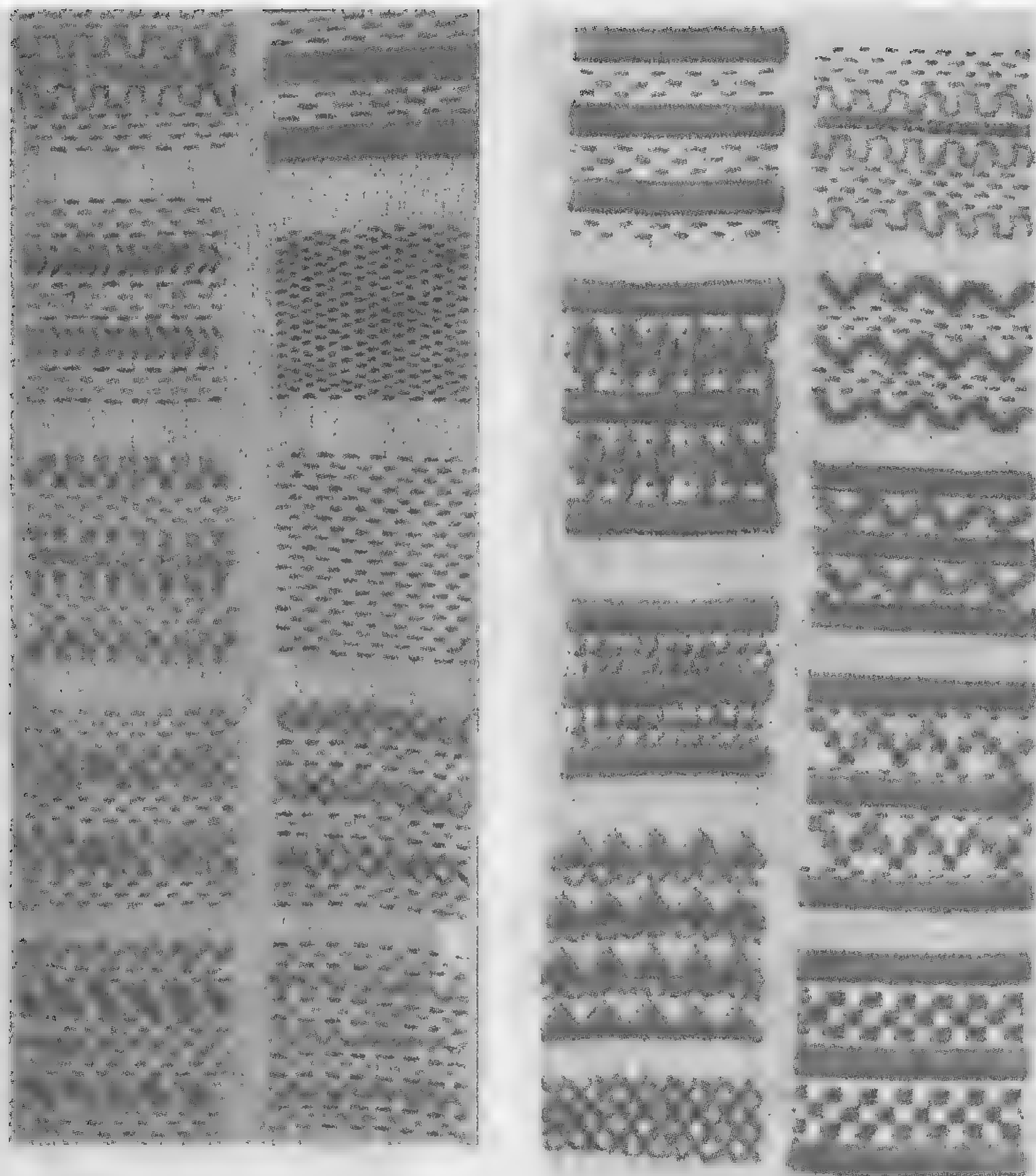
ментовані з двох боків мотивом дерева-квітки або вазона пишних рослинних форм. Часто в орнамент вплітаються зображення найрізноманітніших птахів.

«Р у ш н и к о в и й ш о в» належить до техніки вільного малюнка «гладь». Головним у цій техніці є художня виразність контурної лінії. Контур виконується «стібковим швом», а площини, що формують малюнок (квіти, листя, птахи), вишиваються рушниковим заповненням, тобто різноманітними невеликими квадратиками, ромбами, прямокутниками, чергуванням вертикальних

Мотиви полтавських рушників

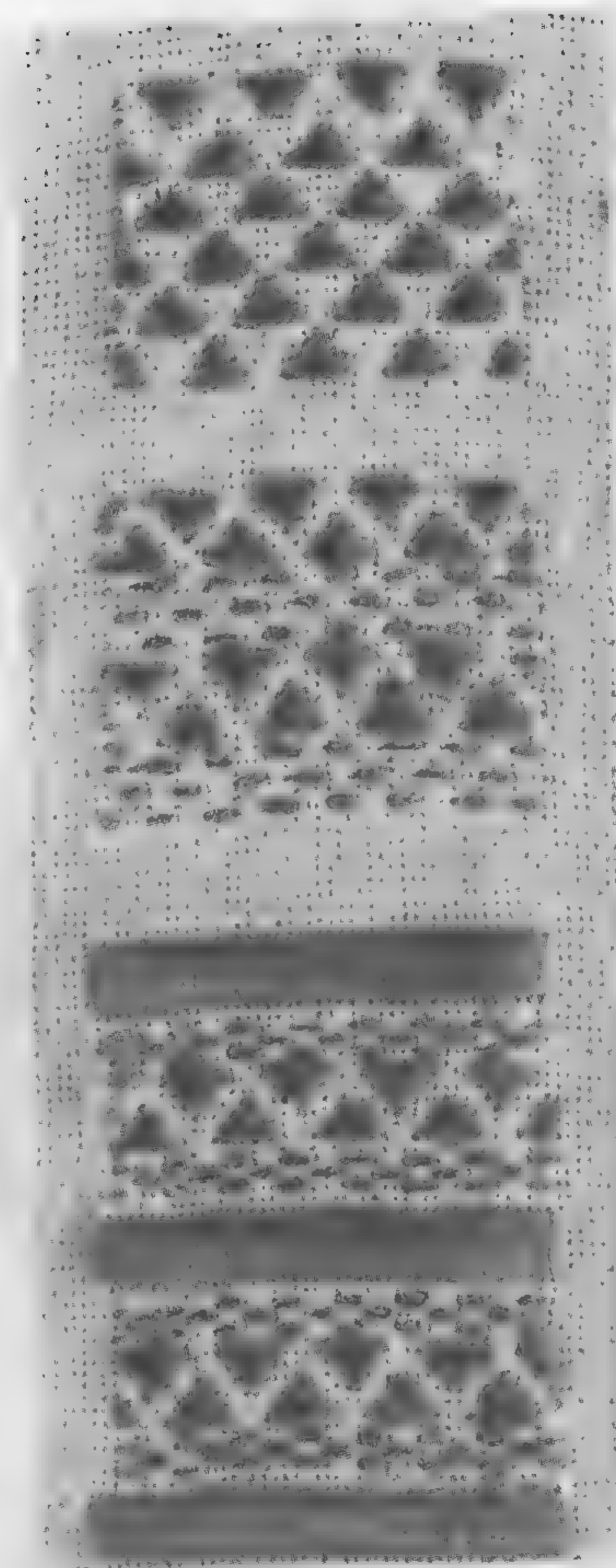
7б 1182

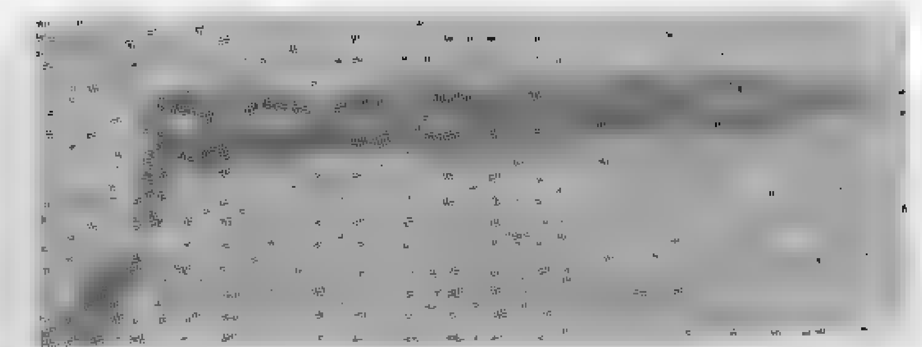

смуг, хвилястих ліній. Завдяки цьому створюється динаміка внутрішнього руху.

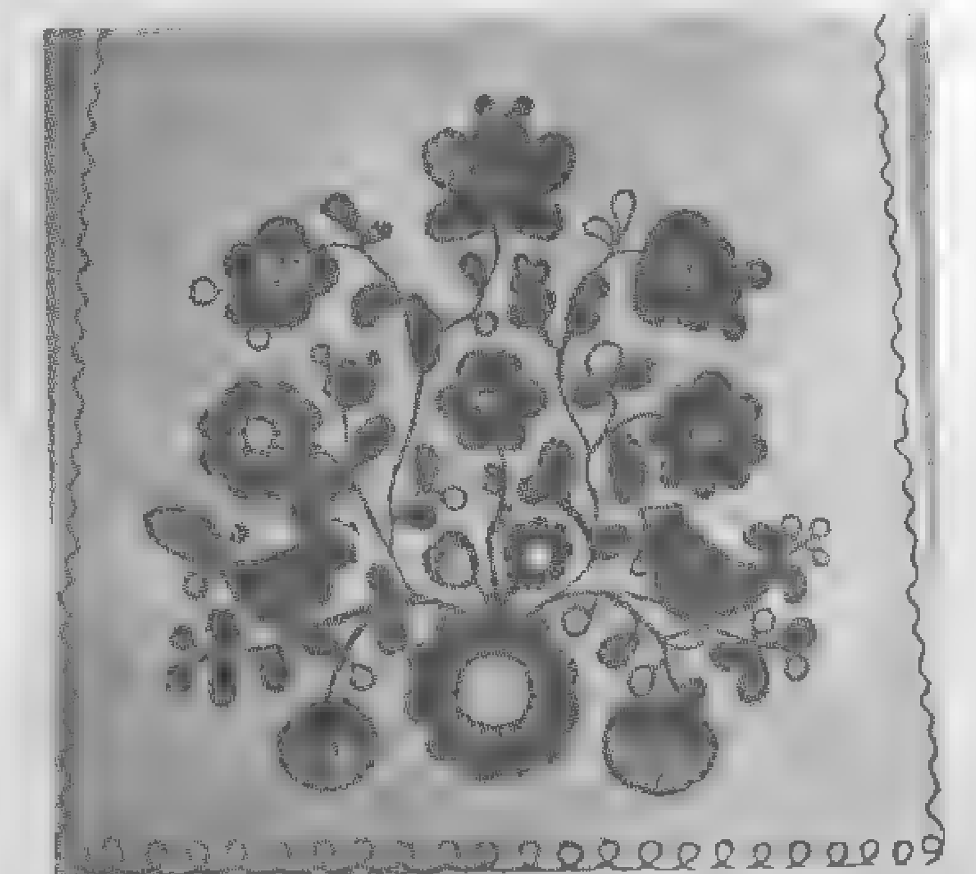
Приступаючи до вишивання, на тканину слід нанести малюнок — орнамент рослинного характеру. Закріпивши вишивальну нитку на лінії малюнка на кількох вертикальних нитках тканини за допомогою петлі, вколюємо голку вправо від першого проколу. Утворюється перший стібок. Набравши зліва направо на голку певну кількість ниток, уводимо її поверх середини першого стібка (рис. 36/1). Вишиваючи зліва направо, вколюємо голкою з вишивальною ниткою таку ж кількість ниток тканини, як і першим стібком, уводимо голку й вишиваємо з вивороту у зворотному напрямку (справа наліво), виколюємо її на лицьовий бік у місці першого проколу першого стібка. Таким чином, усі лицьові стібки йдуть праворуч, а стібки з вивороту — ліворуч, причому довжина

Шов «ланцюжок»

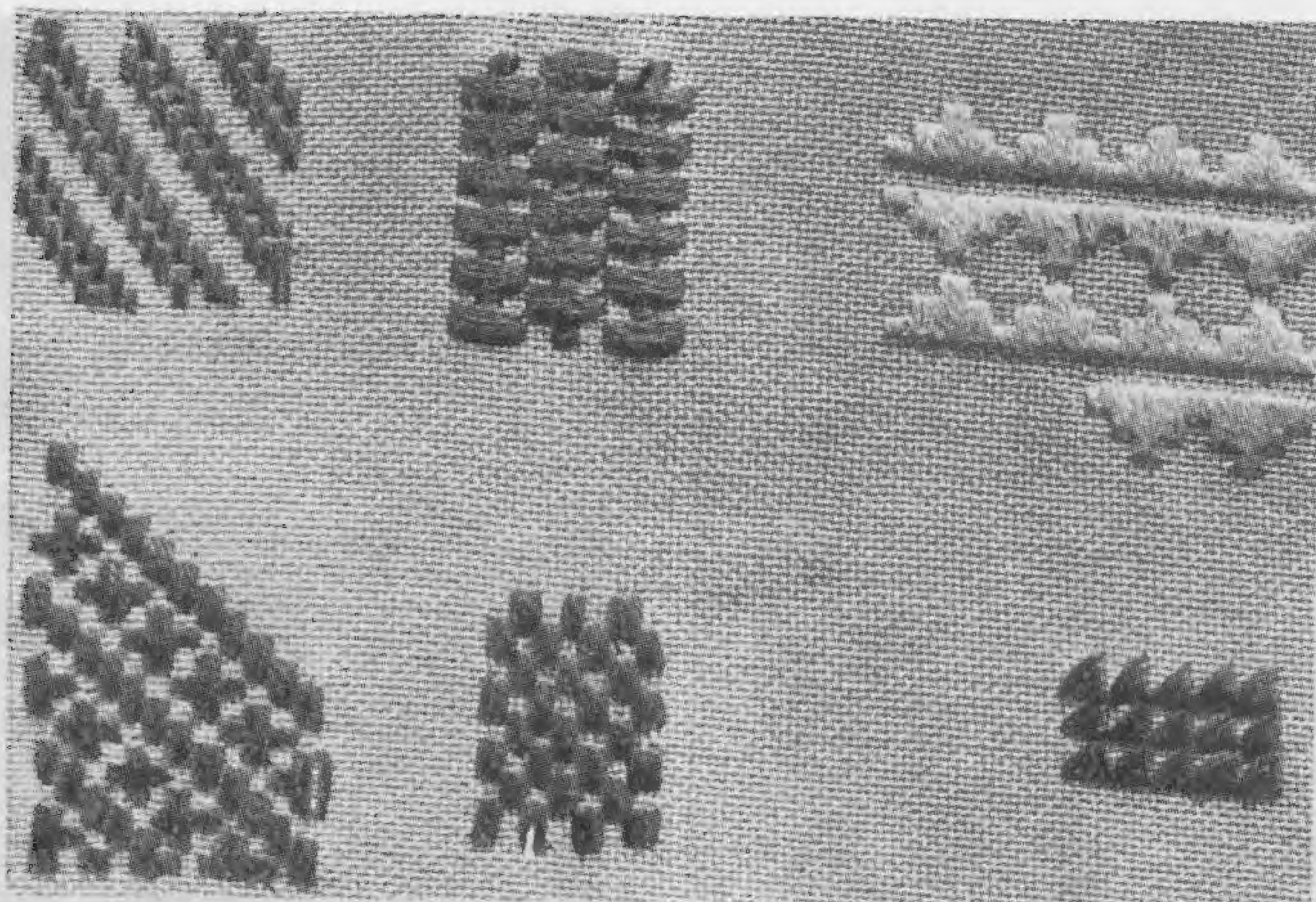

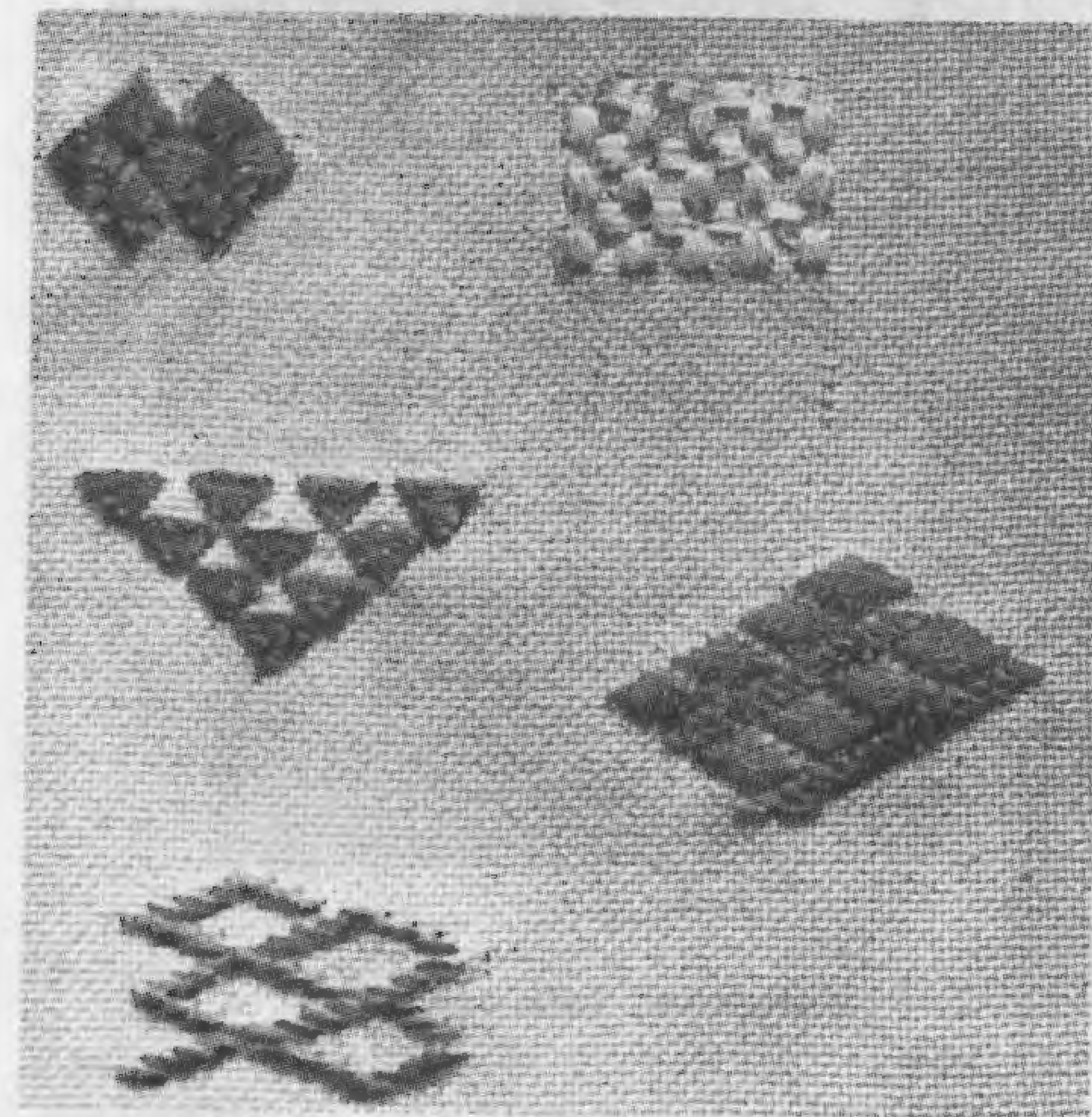
«Тамбурний шов»

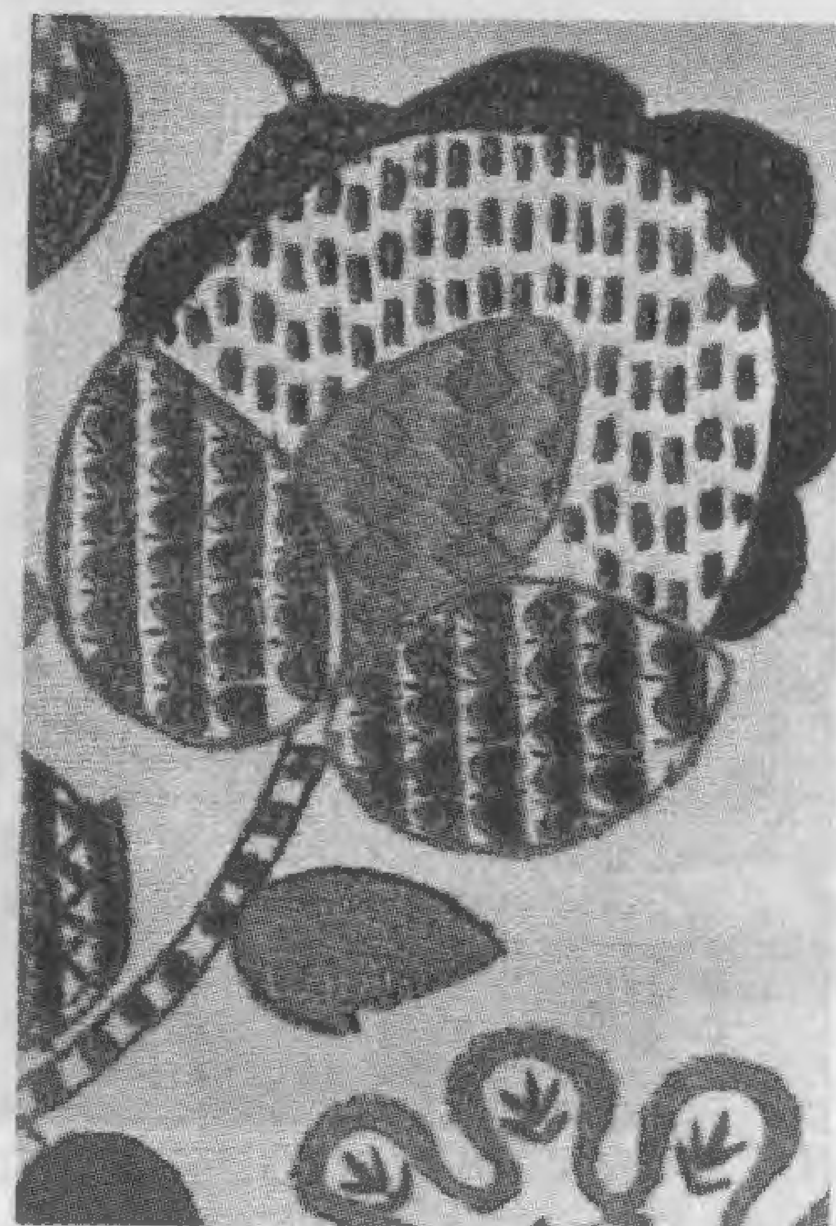
Рушникові заповнення

останніх удвоє менша. На тканині утворюється наче маленький шнурочок, нашитий по контуру малюнка. Потім заповнюємо гладьовими швами (рис. 36/2, 3).

На зламі XIX—XX століть в Україні, особливо на Сумщині, Полтавщині, Чернігівщині, значного поширення набула «тамбурна» техніка. Вона дістала назву арабського походження, що прийшла до нас із Франції (tambour — барабан). Російська назва — «в петлю», «петелькой», «в цепочку», «косичкой» — відтворює характер шва, що складається з ланцюжка (петля в петлю). Цей шов образно йменують «тропкой», «мышиной тропой». У російській вишивці «тамбурна» техніка з'явилась у XVIII столітті, в Україні в народній

«Рушниковий шов»

вишивці вона поширюється з XIX — початку XX століття. Мотиви орнаменту рослинні, вільних вибагливих ліній, не зв'язані з рахунком ниток полотна. Вишивались узори червоним кольором, іноді з додаванням жовтого, синього, чорного. Особливо цікаві так звані «кумачеві» рушники, які виконувалися білими нитками на червоному полотні.

«**Т а м б у р н и й   ш о в**» використовується для вишивання рушників, особливо в Сумській і Харківській областях. В основі його лежить найпростіший допоміжний **ш о в   «л а н ц ю ж о к»**,

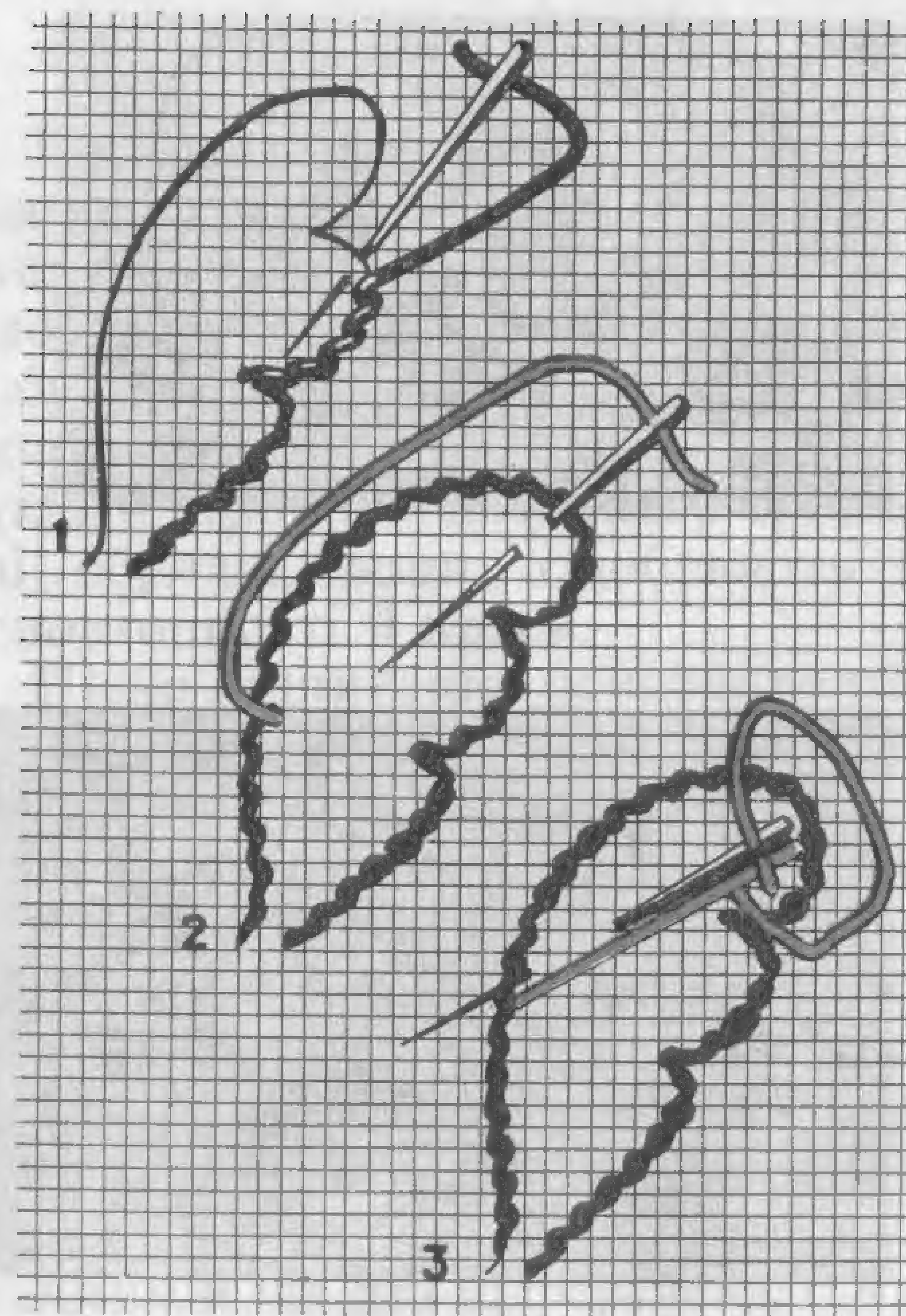

Рис. 36/1—3

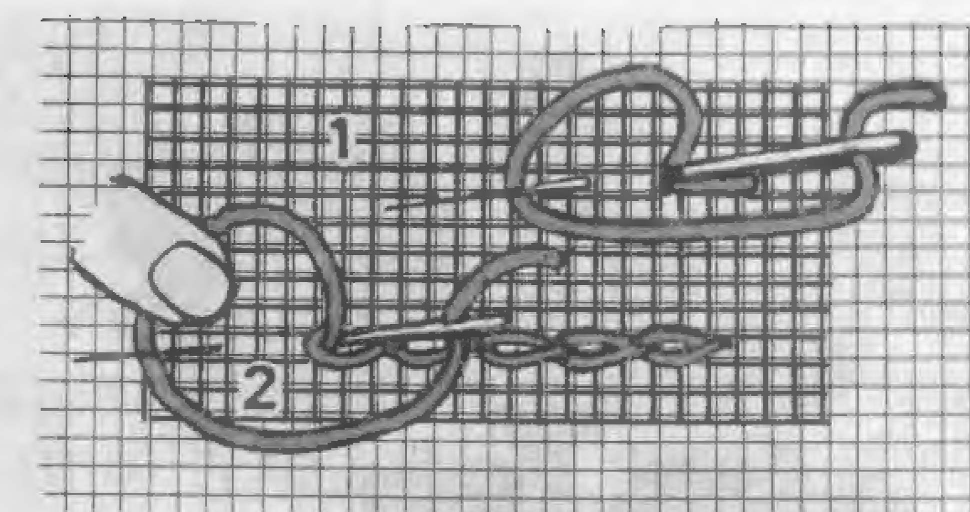

Рис. 37/1, 2

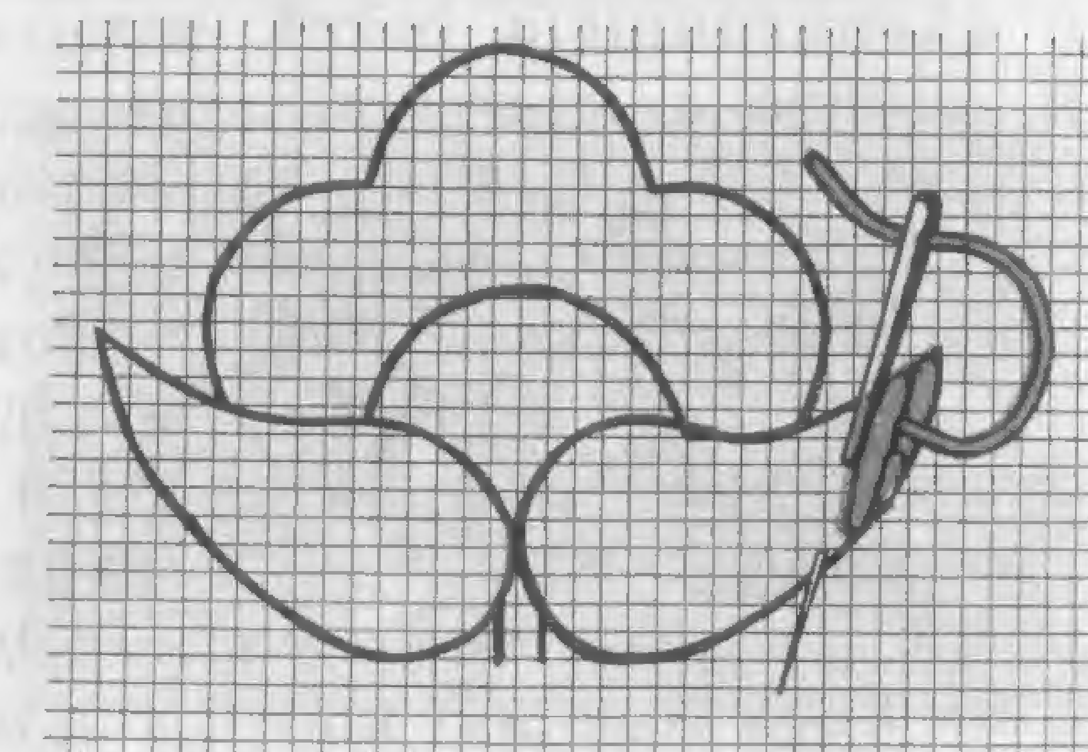
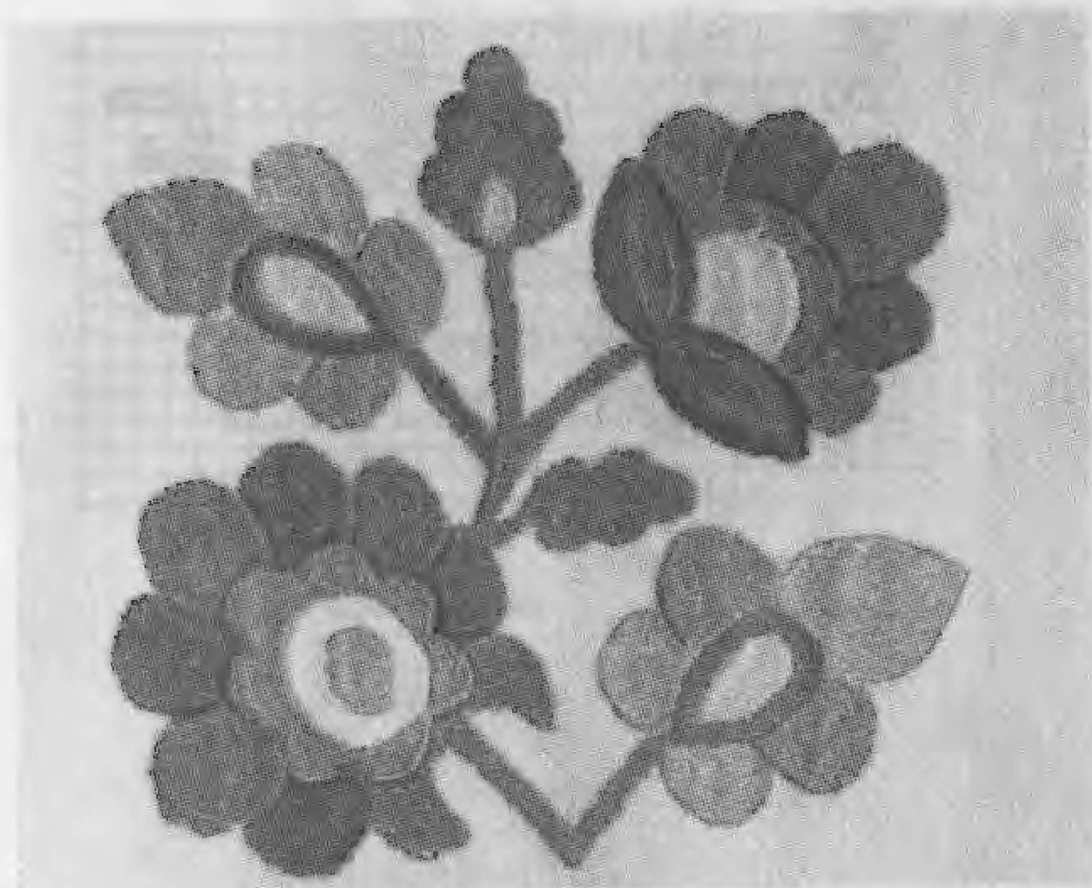

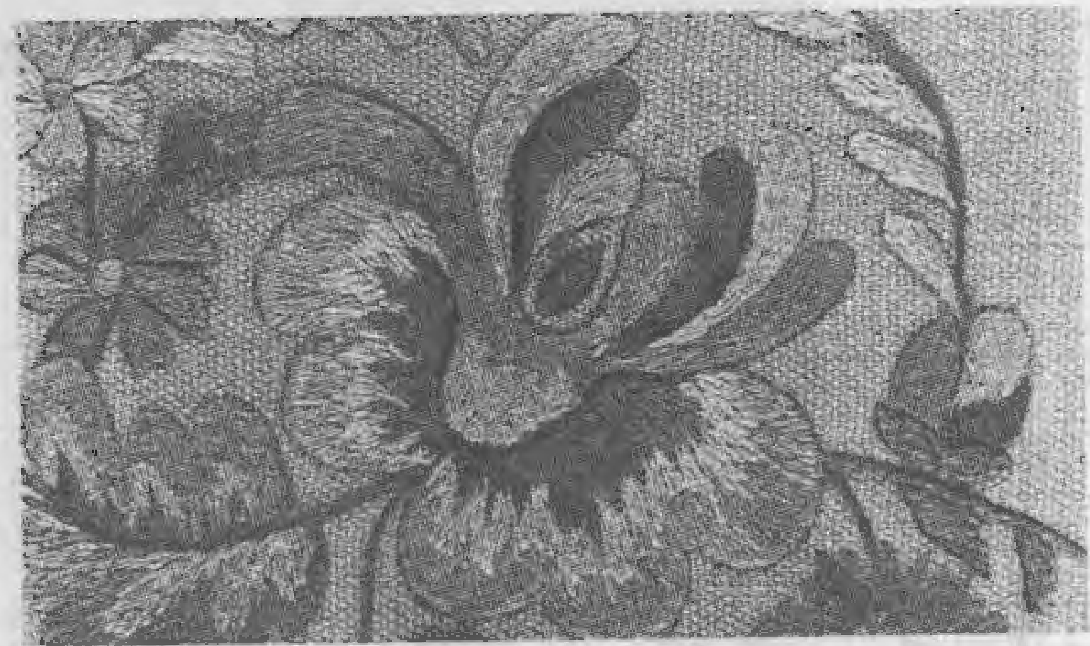
Рис. 38

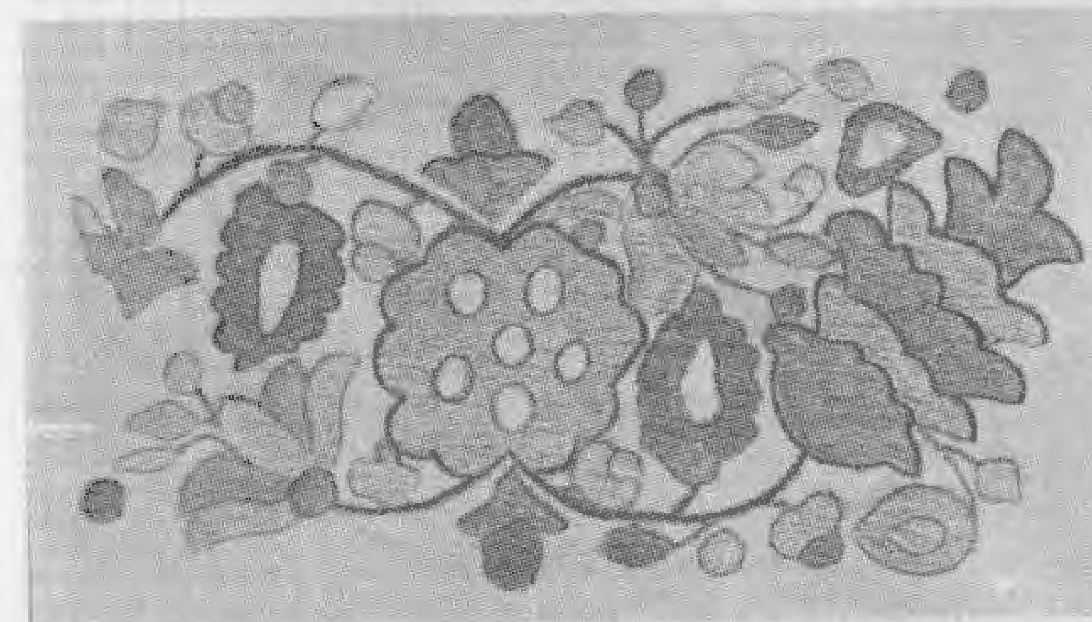
котрий у вишивці застосовується для обводки і зв'язку між окремими елементами композиції, а також ним користуються як самостійним швом, — це так званий «тамбурний, виконаний петельками». «Ланцюжок» вишивається справа наліво (на 2, 3, 4 нитках, залежно від щільності тканини). Закріплюємо робочу нитку на чотирьох горизонтальних нитках за допомогою петлі.

Набираємо на голку чотири нитки основи, притримуємо вишивальну нитку великим пальцем лівої руки й робимо петлю справа наліво, нитка під кінцем голки (рис. 37/1). Виводимо голку на лицьовий бік, потім уколюємо її в те ж саме місце, набираємо чотири нитки основи, підтримуємо робочу нитку великим пальцем лівої руки й робимо петлю справа наліво (рис. 37/2). Після цього протягуємо вишивальну нитку на лицьовий бік. Знову виколюємо голку в тому ж місці і так продовжуємо виконувати стібки до кінця ряду. Зворотний бік має вигляд суцільної строчки.

«**П о л т а в с ь к а   г л а д ь**» — це також техніка вільного малюнка. Нею вишивають панно, рушники, хусточки, подушки, жіночі керсетки, фартухи. Принцип «полтавської гладі» полягає в тому, що стібки настеляються щільно, паралельно горизонтальним ниткам полотна. Вишивки цією гладдю різнобарвні.

«Полтавська гладь» «Художня гладь»

Перш ніж приступити до вишивання, необхідно нанести на тканину малюнок, потім підібрати нитки за кольорами, які потрібні для цього. Далі закріплюємо робочу нитку, настеляємо стібки зліва направо, паралельно до горизонтальних ниток тканини, роблячи це так щільно, щоб не проглядало полотно. На великих деталях узору кладемо довгі стібки. Щоб вони не відставали від тканини, приблизно через кожні 0,5 см довжини закріплюємо їх, тобто голку виколюємо на лицьовий бік і навскіс покриваємо нитку довгого стібка. Закріпки виконуємо тільки скісні й на різних рівнях, тоді вони будуть непомітні. Для вишивання «полтавською гладдю» використовують нитки пастельних тонів. Стібки можна класти вертикально і горизонтально в одному напрямку з нитками тканини (рис. 38).

«Художня гладь», на відміну від «полтавської», дає можливість вільно робити стібки на малюнку, заздалегідь нанесеному на полотно. Елементи даного узору поділяємо приблизно на три частини й заповнюємо трьома кольорами. Од центра квітки або листка кладемо стібки різної довжини. Настили робимо вишивальною ниткою з закріпами, але не густо, щоб між ними можна було ввести другий і третій кольори. Нитки добираємо під колір різних відтінків — від темного до світлого.

* *
*

Вишивка — один із найбільш масових та улюблених видів народної творчості. Це мистецтво не припинило свого існування і в наш час. Воно живе повнокровним життям, у ньому яскраво відобразились естетичні уявлення й художня культура народного побуту. Сьогодні інтерес до невичерпної скарбниці української вишивки дедалі зростає. Вироби з вишивкою, створені власними руками, прикрашають інтер'єри, без них не можна уявити ані свят, ані обрядів, вони оздоблюють сучасний одяг, надаючи йому неповторності й краси.

Після вишивання основного узору рушник необхідно підрубити або ж закінчити мереживом, китицями. Рубці підшиваються з вивороту на нитках, що заздалегідь висмикуються з основи й утворюють вузеньку мережку. Підвертають рубці на 0,5 см. За допомогою мережки відбувається перехід від рельєфного рубця до орнаментальної композиції. Найчастіше застосовують рубець з «одинарним», «подвійним» або «роздільним» прутиком.

Рубець з «одинарним прутиком». Від верхнього краю тканини відступаємо на 2 см, витягуємо одну горизонтальну нитку. Паралельно витягнутій нитці підвертаємо 0,3 см від краю тканини й ще раз підвертаємо 0,4 см для рубця так, щоб край його ліг уздовж витягнутої нитки. Закріплюємо робочу нитку під рубцем на місці витягнутої нитки від правого краю тканини, набираємо на голку чотири нитки основи, протягуємо під ними справа наліво робочу нитку й покриваємо її стібком, тобто обкручуємо прутик, уводимо голку вгору й захоплюємо одну нитку підгорнутого краю тканини, обов'язково навпроти четвертої нитки, набраної на голку. Утворюємо обкручений прутик. Таким способом вишиваємо «одинарний прутик», чисницею (дві горизонтальні нитки) є одна нитка підгорнутого краю тканини, розташована паралельно витягнутій нитці.

Рубець із «подвійним прутиком». Виконавши рубець з «одинарним прутиком» з вивороту, перевертаємо тканину на лицьовий бік, відраховуємо від витягнутої нитки чотири горизонтальні нитки (дві — на чисницю, дві — для продовження мережки), вишиваємо праву й ліву закріпки, перерізаємо внизу, набираючи на голку ті ж чотири нитки верхнього ряду. Закінчивши обкручувати другий ряд прутиків до лівої закріпки, кінець нитки акуратно ховаємо під закріпку та обрізаємо ножицями.

Рубець із «роздільним прутиком». Підрубивши «одинарним прутиком» з вивороту, перевертаємо тканину на лицьовий бік, відраховуємо від витягнутої нитки чотири горизонтальні нитки (дві — на чисницю, дві — для «роздільного прутика»), виконуємо закріпки, перерізаємо й витягуємо дві нитки для

«роздільного прутика». Закріпивши робочу нитку під правою закріпкою, беремо на голку внизу справа наліво половину ниток першого верхнього обкрученого прутика (тобто дві нитки), дві нитки другого верхнього обкрученого прутика, утворюємо «роздільний прутик» із чотирьох ниток. Продовжуємо вишивати.

Треба зазначити, що останнім часом активно відроджується роль рушників. Вони продовжують своє життя в обрядах (обов'язковий атрибут весільної обрядовості), залишаються неодмінною окрасою селянського житла. Сучасні митці вивчають традиції української вишивки. Переосмислюючи відомі форми орнаментики, вони шукають нові мотиви, прагнуть в образній формі відтворити наше сьогодення. Найбільш оригінальні рушники набувають монументально-декоративного звучання, перетворюються на тематичні полотна для прикрашання громадських інтер'єрів. Відроджуються давні форми рушників-набожників для ікон, рушників для оздоблення церков, для святкування Великодніх свят.

Переосмислюючи традиційні форми орнаментики, і насамперед мотив дерева-квітки, майстрині збагачують їх, уводять нові мотиви — колосся пшениці, грона винограду, квіти соняшника, плоди, ягоди. Вишивальниці свідомо урізноманітнюють орнаментальні композиції. Адже основне їхнє завдання — створити емоційний образ, символ урожаю, родючості, гімн праці незалежної Української держави.

На сучасному етапі намітилися два напрямки у виготовленні рушників, що існують і розвиваються паралельно. Це, з одного боку, творчість майстрів і малярів, котрі спираються на традиційну спадщину минулого, а з другого — діяльність широкого загалу селянства, яке вишиває для власних потреб, за своїми рисунками й смаками. Нині популярною по всій Україні стала так звана рисована вишивка, або вибиванка. Техніка цих рушників полягає в тому, що узор попередньо малюють на полотні й вишивають різними видами гладі. Орнамент на рушниках — квітковий. Невичерпна фантазія майстринь вводить у вишивку чарівний світ різноманітних квітів, пуп'янків, листочків, ягід у живописно-об'ємному трактуванні. Основний художній ефект полягає в гармонії колірних плям, їхній масштабності, ритмічному розміщенні. Вишивальниці у своїх роботах досягають дивовижної віртуозності, хоча надмірна багатоколірність іноді призводить до строкатості.

У Полтавській, Чернігівській, Київській областях побутують рушники, виконані рахунковими техніками: «вирізування», гладь, різноманітні мережки, хрестик. Відроджується традиція вишивки «рушниковим швом» із зображенням дерева життя. Центрами створення їх сьогодні є Черкаси, Полтава, Опішня, Решетилівка. Слави їм надали передусім такі майстри, як Олена Василенко,

Григорій Гринь, Антоніна Задувайло, Лідія Гаркуша. В орнаментації рушників майстрині прагнуть передати пишність природи, її буйне цвітіння. Незмінним мотивом в орнаментації є зображення птахів — парно зображені птахи в народному мистецтві уособлюють кохання, чим і пояснюється розташування їх на весільних рушниках.

Вишивальниці Марія Шевчук, Євгенія Ємельянова, що нині активно працюють на Рівненщині, по-новому підійшли до розроблення традиційних узорів поліського краю. Їхній пошук спрямований на відродження давнього шитва білими нитками, виявлення виразності вишивки червоним «занизуванням».

У Карпатах, Прикарпатті сформувалась і набула свого розвитку незнана раніше вишивка рушників. Давні, традиційні узори гуцульської вишивки з уставок жіночих сорочок переносяться на полотно рушників і своєрідно переосмислюються майстринями. В узорах Ганни Герасимович, Галини Киви, Михайлини Сабадаш, Євдокії Геник віддзеркалюються багатство творчої фантазії, тонке відчуття прекрасного. Велична краса карпатської природи сприяла монументалізації геометричного орнаменту, контрастному протиставленню червоного, жовтого, зеленого кольорів. Особливістю творчої манери майстринь є укрупнення окремих елементів, виділення центра композиції, наповнення твору емоційною наснаженістю.

Витоки творчості Михайлини Сабадаш з Коломиї ґрунтуються на давніх традиціях прикарпатської вишивки, яка вирізняється стриманим колоритом з перевагою темно-червоних, чорних кольорів, витонченою ювелірною проробкою орнаменту. Основним засобом художньої виразності рушників майстрині виступає чітка графічна лінія, переважно чорного кольору, що утворює й підкреслює основні форми малюнка, які потім ускладнюються й доповнюються іншими кольорами. Візерунок рушника «Подарунок матері», побудований на контрастному протиставленні двох кольорів — червоного і чорного, викликає асоціації з художнім образом, поширеним у поетичній творчості. Свіжістю барв, м'яким ліризмом позначені рушники «Гори димлять», «Вечірні зорі».

Роботи Євдокії Геник з Верхнього Березова — рушники «Яворівський», «Квітка з полонини», «Осінь у Карпатах» — полонять з першого погляду красою візерунків, довершеністю композиції, витонченістю кольорів.

Образна змістовність і значущість символічного змісту української вишивки глибоко хвилюють Любов Волинець зі Сполучених Штатів Америки. Вона визначний дослідник, що вивчає історію українського рушника, його побутування у святах та обрядах. Любов Волинець сама чудово вишиває рушники, пропагує мистецтво вишивки, викладає техніки шитва.

Неподалік від Нью-Йорка живе Мирослава Стахів — чудова вишивальниця, глибокий знавець української вишивки. Світ

асоціативних уявлень майстрині розкривається насамперед у вишивці рушників. Образна їхня змістовність будується завдяки ритміко-пластичним мотивам, певному колоритові, особливостям технічних засобів шитва. Її талановитими, невтомними руками створені рушники, що репрезентують художнє обличчя Полтавщини, Київщини, Поділля, Гуцульщини. Любов до вишивки, її краси, своєрідності колористичної гами й різноманітності технік виконання сприяли тому, що Мирослава Стахів зробила унікальну річ. На карту України вона поклала узори, типові для кожної місцевості, які злилися в мажорну симфонію на честь краси української вишивки.

Рушники — це віддзеркалення культурної пам'яті народу, в їхніх узорах збереглися прадавні магічні знаки-образи «дерева життя», «берегині», символіки червоного кольору, що знайшли своє подальше своєрідне осмислення та оновлення в сучасності.